T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME ÇERÇEVESİNDE KAPALI SİTELERİN İRDELENMESİ: İSTANBUL – ÇEKMEKÖY ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Tuğba Ekici

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ebru Firidin Özgür

ŞUBAT 2011

Tuğba EKİCİ tarafından hazırlanan SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME ÇERÇEVESİNDE KAPALI SİTELERİN İRDELENMESİ: İSTANBUL - ÇEKMEKÖY ÖRNEĞİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Ebru Firidin Özgür
Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye : Prof. Dr. Aykut Karaman

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ebru Firidin Özgür

Üye : Yrd. Doç. Dr. Özgür Bingöl

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **v**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **vi**
TABLO LİSTESİ ..... **vii**
HARİTA LİSTESİ ..... **viii**
RESİM LİSTESİ ..... **ix**
SUNUŞ ..... **x**
ÖZET ..... **xi**
SUMMARY ..... **xii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Çalışmanın Amacı 3
1.2. Araştırmanın Yöntemi 4
1.3. Çalışmanın Kapsamı 5

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME KAVRAMI, BOYUTLARI VE KAPSAMI **6**
2.1. Tarihsel Süreçte Sürdürülebilir Gelişme Kavramı 6
2.1.1. Çevrenin Uluslararası Boyutta Ele Alınması 6
2.1.2. Sürdürülebilir Gelişme Kavramının Tanımı 8
2.1.3. Sürdürülebilir Gelişme Kavramının Kapsamı 9
2.1.4. Sürdürülebilir Gelişme Kavramının Boyutları 13
2.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramı 15
2.2.1. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramının Tanımı 17
2.2.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramının Ortaya Çıkışı 20
2.2.3. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramı Üzerinde Uluslar arası Örgütlerin Etkileri 23
2.3. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramının Boyutları 52
2.3.1. Kentsel Sürdürülebilirlik Göstergeleri Boyutu 52
2.3.2. Kentsel Planlamaya İlişkin Boyutu 59
2.4. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramının Kapsamı ve Dayandığı Temel İlkeler 87
2.4.1. Siyasal-Yönetsel Kapsam 91
2.4.2. Fiziksel Kapsam 93
2.4.3. Çevresel Kapsam 94
2.4.4. Ekonomik Kapsam 98
2.4.5. Sosyal Kapsam 100
2.5. Bölüm Sonucu 103

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME VE KAPALI SİTELER **105**
3.1. Kapalı Site Kavramı ve Özellikleri 105
3.1.1. Kapalı Sitelerin Sınıflandırılması 108
3.1.2. Kapalı Sitelerin Tarihsel Süreçte Gelişimi 112
3.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Açısından Kapalı Siteler 114

3.2.1. İstanbul'da Kapalı Sitelerin Gelişimi 117
3.2.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Açısından İstanbul'daki Kapalı Siteler. 122
3.3. Bölüm Sonucu 128

4. ALAN ARAŞTIRMASI: ÇEKMEKÖY 130
4.1. Alan Araştırmasının Yöntemi ve Alan Seçimi 130
4.2. Çekmeköy'ün Genel Nitelikleri, Gelişimi ve İstanbul ile İlişkisi 133
4.2.1. Sardunya Konutları Sitesi Alan Araştırması 137
4.2.2. Serena Konutları Sitesi Alan Araştırması 145
4.2.3. Dumankaya Evleri Sitesi Alan Araştırması 152
4.2.4. Ağaoğlu My Country Sitesi Alan Araştırması 158
4.2.5. Greenium Sitesi Alan Araştırması 164
4.3. Bölüm Sonucu 170

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 176

KAYNAKLAR 181

EKLER 191

EK 1. Avrupa Vakfı Çalışmasında Yer Alan Kentsel Sürdürülebilirlik Göstergesi 191
EK 2. Sardunya Konutları, Serena Konutları, Dumankaya Evleri Ağaoğlu My Country ve Greenium Kapalı Sitelerinde Kullanılan Mülakat Formu 195

KISALTMALAR LİSTESİ

AB / EU: Avrupa Birliği / European Union
BM / UN: Birleşmiş Milletler / United Nations
BMKP / UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı / United Nations Development Programme
DÇKK / WCED: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu / World Commission on Environment Programme
DSÖ / WHO: Dünya Sağlık Örgütü / World Health Organisation
ESDP: Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi / European Spatial Development Perspective
G21: Gündem 21
IUCN: Doğayı Koruma Uluslar arası Birliği / International Union for Conservation of Nature
OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü / Organisation of Economic Corporation and Development
MIT: Massachusetts Teknoloji Enstitüsü / Massachusetts Institute of Tecnology
SG: Sürdürülebilir Gelişme
SKG: Sürdürülebilir Kentsel Gelişme
TÇSV: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı
TÜBA: Türkiye Bilimler Akademisi
UNECE: Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu / United Nations Economic Commission for Europe
UNEP: Birleşmiş Milletler Çevre Programı / United Nations Environmental Programme
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu / United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UN-Habitat: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi / United Nations Center of Human Settlements
YG21: Yerel Gündem 21

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2. 1. Sürdürülebilir Gelişmenin Boyutları 13
Şekil 2. 2. PSR Şeması 46
Şekil 2. 3. Sürdürülebilir Gelişmenin Anahtar Alanlarının Gelişme Planları Politikası İçindeki Yeri 66
Şekil 2. 4. Kent Formları Modeli 85
Şekil 3. 1. İstanbul Metropoliten Alanındaki Tek-Aile Korunaklı Konut Yerleşimlerinin Büyüklüklerine Göre Dağılımı 124
Şekil 3. 2. Çevresel ve Mekansal Sürdürülebilirlik Sentezi 127
Şekil 4.1. Sardunya Konutları Sitesi Vaziyet Planı, Maket Fotoğrafı ve Perspektifleri 139
Şekil 4. 2. Serena Konutları Sitesi Vaziyet Planı, Maket Fotoğrafı ve Perspektifleri 147

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. OECD 21. Yüzyılda Çevre Stratejisi Amaç ve Politikaları 48
Tablo 2.2. Kentsel Eylemler-Projeler-Politikalar 57
Tablo 2.3. Sürdürülebilir Gelişmenin Politika Yönleri 65
Tablo 2.4. Sürdürülebilir Kentsel Gelişmenin Dört Formunun Ana Özellikleri.....86
Tablo 2.5. Sürdürülebilir Gelişme Temel Hedeflerinin Kentsel Yansımaları 88
Tablo 2.6. Sürdürülebilir Kentleşme İlkelerinin Sürdürülebilir Yaşam İçerisindeki Etkileri.....90
Tablo 3.1. Farklı Araştırmacıların Yaptıkları Kapalı Site Sınıflandırmaları.....112
Tablo 4.1. Alan Araştırması Dahilinde İncelenen Kapalı Sitelerin Fiziksel ve Mekansal Özellikleri ile Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kriterleri.....175

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1. İstanbul'da 1973–2006 Dönemi Kentsel Yerleşim Alanı 120
Harita 3.2. İstanbul'da Kapalı Sitelerin Odaklandığı Alanlar..... 125
Harita 4.1. Çekmeköy'ün İstanbul Metropoliten Alanı İçindeki Konumu..... 133
Harita 4.2. Çekmeköy İlçesi Mahalle ve Köyleri..... 134
Harita 4.3. Çekmeköy İçinde Çalışma Alanlarının Konumu..... 137
Harita 4.4. Sardunya Konutları Sitesi Hava Fotoğrafı..... 138
Harita 4.5. Serena Konutları Sitesi Hava Fotoğrafı..... 146
Harita 4.6. Dumankaya Evleri Sitesi Hava Fotoğrafı..... 152
Harita 4.7. Ağaoğlu My Country Sitesi Hava Fotoğrafı..... 158
Harita 4.8. Greenium Sitesi Hava Fotoğrafı 164

RESİM LİSTESİ

Resim 4. 1. Sardunya Konutları Sitesi.....140
Resim 4. 2. Serena Konutları Sitesi.....148
Resim 4. 3. Dumankaya Evleri Sitesi Ortak Kullanım Alanları.....153
Resim 4. 4. Dumankaya Evleri Sitesi.....154
Resim 4. 5. Ağaoğlu My Country Sitesi 159
Resim 4. 6. Ağaoğlu My Country Sitesi'nin Duvarları, Kapısı ve Alış Veriş Merkezi.....160
Resim 4. 7. Greenium Sitesinin Kapısı ve Site İçi Görünümü 165
Resim 4. 8. Greenium Sitesi 166

SUNUŞ

Sürekli ve sınırsız bir büyümenin, çevresel kaynakların sınırlı olduğu bir dünya üzerinde sürdürülebilir olması mümkün değildir. Bu bağlamda konut alanlarındaki sürdürülebilir olmayan gelişmenin daha da belirgin hale gelmesini temel çıkış sorunsalı olarak ele alan bu tezde, İstanbul kent çeperi örneğinde yaşanan yeni konutlaşma eğilimleri, kapalı siteler ve çevrelerinde oluşan alanların sürdürülebilir kentsel gelişme ile olan ilişkileri üzerinden incelenmiştir. Sona gelindiğinde görülen ise; aşırı düzeyde kaynak kullanımı, fiziksel mekanda yatayda yayılma ve gelişmenin plansızca sürmesidir ki tüm bu sorunlarda sürdürülebilir kent olgusu ile çelişkiyi işaret etmektedir.

Bu tez çalışması esnasında, konunun bilimsel temellere oturtulmasında, tezin kapsamının ve yönteminin belirlenmesinde ve sonuçlandırılmasında çok büyük emeği olan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ebru Firidin Özgür'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışması sürecinde desteklerini hiçbir zaman esirgememiş olan sevgili annem Necla Ekici ve babam Selim Ekici'ye sonsuz şükran ve teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

11 Şubat 2010 Tuğba EKİCİ

ÖZET

Sürdürülebilir kentleşmenin gerçekleştirilebilmesinde kentlerdeki yeni konutlaşma eğilimlerinin biçiminin ve etkilerinin rolü büyüktür. İstanbul kenti, Çekmeköy İlçesi'nde konut alanlarında yaşanan dönüşümler de bu açıdan önemli dersler çıkarılabilecek bir örnektir. Yaşanan dönüşümler sonucunda, alanın parçalı bir yapıya dönüşerek kent çeperlerine doğru yayılması İstanbul'un sürdürülebilir kentleşme olanaklarını ciddi anlamda etkilemektedir. Sürdürülebilir kentleşmenin İstanbul Çekmeköy örneği üzerinden incelendiği bu tez 5 bölümden oluşmaktadır.

Tezin birinci bölümünde çalışmanın amacı, yöntemi ve kapsamı incelenmiştir. Tezin amacı, sürdürülebilir kentleşmenin gerçekleştirilebilmesinin önünde ciddi engel teşkil ettiğine inanılan kapalı siteleri sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları çerçevesinde incelemektir.

İkinci bölümde, tezin altyapısını oluşturan sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı literatür taraması ile ele alınmıştır. Bu bölümde sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir kentsel gelişme kavramlarının temel tanımlarına ulaşılması hedeflenmiştir. Bu temel tanımlarla birlikte, sürdürülebilir kentsel gelişmenin boyutları ve kapsamları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, sürdürülebilir kentleşmenin gerçekleştirilebilmesinin önünde ciddi engel teşkil ettiği iddia edilen kapalı siteler incelenmiştir. Bu bölümde önce kapalı site kavramı, sonrasında ise kapalı sitelerin sürdürülebilir kentleşmenin gerçekleştirilebilmesinin önünde ne gibi engeller teşkil ettiği incelenmiş, İstanbul'da kapalı site oluşumunu tetikleyen nedenler ve sürdürülebilir kentsel gelişme açısından kapalı siteler ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm ise örnek alan çalışmasından oluşmaktadır. Bu bölümde, yapılan alan çalışmasının genel çerçevesi ve yaklaşımı açıklanarak, örnek alanlara ilişkin verilerin çalışma kapsamına uygun olarak derlenmesine ve yorumlanmasına çalışılmıştır.

Tezin sonuç kısmını oluşturan beşinci bölümde, tezin kavramsal çerçevesi ile alan araştırmasından elde edilen sonuçlar karşılaştırılarak temel bulgular aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir Gelişme, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme, Kapalı Siteler

SUMMARY

The eventuation of the sustained urbanization in the cities the new housing form and effects are playing great role. In Istanbul, the transformations of housing areas' at the Çekmeköy District's are example to this transformation, which is a very important example. As a result of the transformations, the spread of the urban edge of Istanbul the area is transformed into a parcel structure drastically it affects the possibilities of sustainable urbanization. The sustained urbanization's abstraction in this thesis on the example of the Istanbul city's Çekmeköy is consisting of five parts.

The purpose of the first part of the thesis is to abstraction of the enclosure and the method. The purpose of the thesis is to examine the contents of the sustainable urbanization within the framework of contents of the gated communities which believed to have a serious obstacle in front of the development.

In second part, is thesis' enabling concept of sustainable urbanization and sustainable development are approached with literature review. In this part, it is aimed for the basic meaning of the sustainable development and sustainable urbanization. Along with these basic concepts, sustainable urban development's dimensions and scopes are also tried to exposed.

In third part, the gated communities which is said being a barrier to eventuation of the sustainable urbanization is abstracted. In this part firstly, gated communities' concept, then what kind of obstacles constituted the implementation of the sustainable urbanization, the reasons which triggered the formation of the gated communities' and sustainable urban development in Istanbul are discussed.

The forth part is consisting of the epitome area work. In this part, the general frame of the endeavoring of area and expounding the approach, example of regarding areas data as appropriate with the compilation of and interpretation are studied.

In the conclusion part of the thesis is part five, the conceptual framework of the thesis by comparing the results obtained with the basic diagnoses of inquiries are transferred.

Key words: Sustainable Development, Sustainable Urban Development, Gated Communities.

1. GİRİŞ

Kentler ortaya çıktığı günden bu zamana kadar insanoğlunun gelişmesinin ve ilerlemesinin somutlaştığı mekanlar olmuştur. Uygarlaşma ile eş tutulabilecek olan kentleşme sürecini yaşayan kentler geride bıraktığımız yüzyılda o zamana kadar görülmemiş bir biçimde ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik değişimleri yaşamıştır. 'İnsanın doğa karşısındaki gücünü tanrısallaştıran teknoloji, doğa üzerine egemenlik kurma fikrinin gelişmesi, insanın özsel değerlere sahip tek tür olarak görülmesi, maddi gelişme olarak yansıyan ilerleme fikri, tüm ilahi ve mistik güçten soyutlanan mekanist evren anlayışı birleşerek insanoğlunda doğayı sömüren ve tüketen bir tutuma sebep olarak çevre sorunları dediğimiz problemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır' (Şencan, 2006: 4). Kaynakların denetimsiz kullanımı ve tüketimi; sera etkisi ve ozon aşınması gibi sorunlara yol açmış, doğal çevre üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Diğer yandan kentlerde biriken nüfus grupları arasındaki sosyal ve ekonomik farklılaşmalar büyümüş; kentsel yoksulluk, kentsel güvenlik gibi sorunlar da kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemeye başlamıştır. 21. yüzyıla girilen bu zaman eşiğinde, kentlerin denetimsiz büyümesinin getirdiği sorunlara ve bu çerçevede bireylerin ve toplumun gereksinimlerine nasıl cevap verileceği konusu ise en temel sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bununla beraber, teknoloji ve bilim alanında yaşanan ilerleme ve gelişmelerin, insanların yaşamları üzerinde pek çok olumlu gelişmeleri de beraberinde getirdiği aşikardır. Ancak, mevcut kalkınma politikalarının değiştirilmeden devam ettirilmesinin, bunların günümüzde yol açtığı sorunlardan da anlaşılacağı üzere dünyanın geleceği üzerinde çok büyük tehdit oluşturduğu görülmektedir.

Bu çerçevede, ekonomik büyümenin refah ve zenginlik kavramları ile eş tutulabileceğini söylemek ancak belirli koşulların sağlanabildiği ortamlarda mümkündür. Bu koşullar ise sosyal adalet, sürdürülebilir ekonomiler ve çevresel sürdürülebilirlik konularının tümünü kapsamaktadır. 'Sosyal adalet ilkesi ile insanların sağlık hizmeti, istihdam ve konut gibi temel gereksinimlere eşit biçimde erişiminin sağlanması ön görülmektedir. Bu temel gereksinimlerin sunumu, çevre koruma amacı ile bütünleştirilmelidir. Sürdürülebilir ekonomi ilkesi, kentlerin

ekonomik gelişimi sağlanırken doğal kaynakların (atmosfer, toprak, su ve ormanlar gibi) kısıtlı olduğunun göz ardı edilmemesine işaret etmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik ilkesi ise, doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanması anlamına gelmektedir. Kaynakların kullanım düzeyi, bu kaynakların kendini yenileme hızını aşmamalıdır. Öte yandan salınan kirleticilerin oranının, doğal kaynakların bu kirleticileri işleme tabi tutma hızını aşmaması gerekmektedir. Biyoçeşitliliğin; insan sağlığının; hava, su ve toprak kalitesinin; hayvan ve bitki yaşamlarının korunması da çevresel sürdürülebilirlik ilkesi içinde yer almaktadır' (URL–1, 2007).

Çevre ile ilgilenmenin günümüzdeki çerçevesini almaya başlaması 1970'li yıllarla birlikte olmuştur. 1950'lerden sonra hızla gelişen teknoloji sonucu nüfus artış hızının yükselmesi ve bununla beraber gelen hızlı kentleşme, büyük kentsel yığılmaları da ortaya çıkarmıştır. Ayrıca üretimin de artması ve buna koşut olarak tüketimin büyük miktarlara ulaşması çevrenin daha önce görülmediği kadar bozulmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, yapılması gereken, sürdürülebilir ilişkinin ekonomi-çevre arasında kurulduğu gibi çevre ve diğer sektörler ve kent arasında da kurulmasının gerekliliğidir.

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987'de hazırlamış olduğu Ortak Geleceğimiz raporu ile sürdürülebilir gelişme birçok alanda en önemli kavram haline gelmiştir. Temelde sürekli ve dengeli bir gelişme modeli olan sürdürülebilir gelişme bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını ellerinden almama felsefesi üzerine dayanır. Brundtland Raporu olarak bilinen bu raporun ardından 1992 yılındaki Rio konferansı ve Gündem 21 ile de sürdürülebilirlik felsefesi tüm dünyanın gündemini önemli ölçüde değiştirmiş ve 1992 yılından sonra yapılan konferanslarda sürdürülebilirlik kavramı en önemli tema haline gelmiştir.

Dünya konjonktüründe yaşanan bu felsefe değişimi birçok alanda olduğu gibi kent planlama alanında da önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kent planlama alanında da bir felsefe değişimi söz konusu olmuştur. '1996 yılında yapılan Habitat II zirvesi sonucunda oluşturulan İstanbul Deklarasyonunun 15. maddesi de bu değişimi açıkça ortaya koymaktadır: '… 21. yüzyıla girerken; sürdürülebilir insan yerleşimleri için pozitif bir vizyon, ortak geleceğimiz için umut duygusu ve herkesin itibar, sağlık, güvenlik, mutluluk ve umut dolu nezih bir hayat

vadeden güvenli bir evde yaşayabileceği, bütünüyle faydalı ve cazip bir meydan okumaya katılmaya teşvik ediyoruz' (Yazar, 2006: 10).

Görülmektedir ki, 21. yüzyıl için umut edilen şey sürdürülebilir bir yaşamı olanaklı kılacak yerleşmelerin ve yaşama mekanlarının gerçekleştirilmesidir. Ancak sözü edilen şey kendiliğinden gelişecek bir olgu değildir. Mekansal planlamanın bugünkü anlamıyla devam etmesi beklenemez. Çünkü planlamanın içinde yer alan arazi kullanım, yapılaşma, altyapı, kaynakların kullanımı gibi kavramların sürdürülebilir bir planlama anlayışı ile denetim altına alınmaması, birçok sorunu doğurmakta ve bunlar da sürdürülebilir gelişme ile çelişmektedir. Bu nedenle, tüm dünyada temel politika alanı olan sürdürülebilirlik kavramı ülkemizde de öncelikli hale getirilmeli; kentlerle ilgili olarak da ele alınmalıdır.

Bu noktadan hareketle, gelecek nesillere daha sağlıklı çevreler bırakabilmek adına daha kontrollü, akıllı, sürdürülebilir olması gereken geleceğin kentlerini planlama düşüncesi benimsenmelidir.

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI

'Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Kapalı Sitelerin İrdelenmesi: İstanbul-Çekmeköy Örneği' konu başlıklı bu çalışmadaki ana amaç, üzerinde yaşadığımız yerkürenin giderek doğal yapısının bozulmasına bağlı yaşanan sorunların önlenmesine ve/veya çözümüne yönelik olarak sürdürülebilir kentsel gelişme açısından kapalı sitelerin değerlendirilmesidir.

Günümüzde dünya nüfusunun yarısının kentlerde yaşadığı bilinmektedir. Birleşmiş Milletlerin tahminine göre ise 2015 yılına kadar artması beklenen nüfusun, yaklaşık bir milyarı kentlere eklenecek ve dünya nüfusunun %56'sı kentlerde yaşayacaktır. Bu büyümenin hemen hemen tamamı da gelişmekte olan ülkelerde yaşanacaktır (Yazar, 2006: 10). Bu nedenle de gerek çevresel gerekse de kentsel hizmet ve altyapı konularında inanılmaz baskılar doğacaktır. Hiç şüphesiz bu olağanüstü büyüme, sürdürülebilir kentleşmenin sağlanmasını zorunlu hale getirmektedir.

Bu çerçevede de, tezin ana amacına ulaşmak adına, sürdürülebilir gelişme, sürdürülebilir kentsel gelişme ve sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının kapsam ve boyutları incelenerek kapalı sitelerin bu doğrultuda değerlendirilmesi benimsenmiştir. Mevcut kent merkezleri, konuta doymuş olduğundan, kent

merkezleriyle ilişkilendirilebilen çeper bölgelerde konut alanları oluşturulmaktadır. Ancak bu alanlar çoğunlukla sürdürülebilir kentsel gelişme kriterleri düşünülmeden planlanmakta ve genellikle de kısa vadede düşünülmüş olan sağlıksız çevreler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda, sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı, kapsamı ve boyutları ile ele alındıktan sonra kentlerin en büyük sorunlarından biri haline gelen hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak saçaklanmalar halinde kent çeperinde konumlanan kapalı sitelerin sürdürülebilirlik doğrultusunda incelenmesi de yine tezin ana amacına ulaşmak adına benimsenmiştir. İnsanoğlunun yaşamının daha sağlıklı ve sürdürülebilir olabilmesi için konut alanlarının belirlenmesi ve tasarlanmasında dikkat edilmesi gereken önemli faktörler vardır. Bu faktörler sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında irdelenerek, sürdürülebilir konut alanları oluşturulması hedeflenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma sırasında izlenen yöntem üç aşamadan oluşmaktadır.

İlk aşamada, kavramsal çerçevenin dünya ve Türkiye üzerinde nasıl ele alındığı, kavramların kapsam ve boyutlarının çalışması gerçekleştirilecektir. Bu amaçla yapılan literatür taraması ile elde edilen bilgiler doğrultusunda da kavramların uluslar arası boyutta ele alınışları ve uluslar arası örgütlerin etkileri incelenerek, sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının kapsamları ve boyutları konusunda çalışma gerçekleştirilecektir.

Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde kapalı site alanlarının incelenmesi, kapalı site alanları ile sürdürülebilirlik ilişkilendirilerek tasarım ilkelerinin oluşturulması ve buna bağlı olarak kapalı site alanlarının, oluşturulan ilkeler doğrultusunda değerlendirilmesi tezde izlenilen ikinci aşama olacaktır.

Üçüncü ve son aşamada ise İstanbul örneğinde alan çalışması yapılacaktır. Alan çalışmasındaki amaç, İstanbul'da belirlenen alan dahilinde yer alan kapalı sitelerin sürdürülebilir kentsel gelişme açısından incelenmeleri ve bu kapalı sitelerin bir araya gelerek sürdürülemez bir kent oluşturmaları vurgulanarak kentle entegrasyonları ve sürdürülebilirlik dinamikleri bağlamında sonuçların ve önerilerin ortaya konmasıdır.

1.3. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Tezin içeriği beş bölümden oluşmaktadır.

- Birinci bölümde, araştırmanın amacı, yöntemi ve kapsamı açıklanmıştır.
- İkinci bölümde, çalışmanın temelini oluşturan sürdürülebilir gelişme kavramından yola çıkılarak, sürdürülebilir kentsel gelişme ve sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının kapsam ve boyutları incelenmiştir.
- Üçüncü bölümde, kapalı site kavramı incelenerek kapalı siteler sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmiştir.
- Dördüncü bölümde, İstanbul örneğinde alan çalışması yapılarak belirlenen alandaki kapalı siteler sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının kapsamları doğrultusunda incelenmiştir.
- Beşinci ve son bölüm ise çalışmanın değerlendirilmesi ve sonuç bölümüdür. Değerlendirme kısmında, mevcut kapalı site alanları sürdürülebilirlik ilkeleri bağlamında kritik edilmiştir. Sonuç kısmında ise tüm yapılan çalışmalar neticesinde yeni yapılacak konut alanlarında dikkate alınması gerekli sürdürülebilirlik temelli yaklaşımlar ve öneriler sunulmuştur.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME KAVRAMI, BOYUTLARI VE KAPSAMI

2.1. TARİHSEL SÜREÇTE SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME KAVRAMI

İnsanoğlu, sanayi devriminden sonra çevre ile arasındaki doğal uyumu yok edip, doğaya hakim olma çabasıyla dünya üzerinde sistemli bir tahribe yönelmiştir. Sürdürülebilir gelişme kavramı çevre sorunlarının telafisi zor ve maliyetlerin karşılanamayacak düzeylere gelmesi, ekonomik gelişmenin çevrenin kısıtlayıcı özelliği karşısında yeniden ele alınması ve çevre ile diğer tüm sektörler arasında bir bütünlük ve uyumun sağlanması gibi koşullar neticesinde gündeme gelmiştir.

> 'Çevre sorunları temelde sanayi devrimi ile ortaya çıkan sorunlarsa da, global ölçekteki çevre sorunlarının asıl yaratıcısı 2. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllardaki hızlı ekonomik büyüme olmuştur. Savaş sonrasının 'ekonomik kalkınma yarışı', o tarihe kadar yerel ölçekte görülen çevre sorunlarını bölgesel ve global ölçeklere dönüştürürken, buna paralel olarak, çevre sorunlarına karşı ilgi ve duyarlılığın da gelişmesine yol açmıştır. Çevre sorunlarının ciddi bir noktaya vardığının anlaşılması ve bir çok sorunun ancak global ölçekte çözülebileceğinin kavranmasıyla ise, 1960'lı yıllardan itibaren, çevre sorunu uluslar arası platformlarda gündeme getirmiştir' (Uysal, 2002: 44).

Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde çevre kavramının öneminin algılanmasında çevrenin uluslar arası boyutta ele alınması süreci ile birlikte bu süreç sonucunda gündeme gelen sürdürülebilir gelişme kavramının tanımı, kapsamı ve boyutları ortaya konmuştur.

2.1.1. Çevrenin Uluslar arası Boyutta Ele Alınması

20. yüzyılın sonları ile birlikte çevre, ekonomik gelişme gibi kavramlar dünya gündemini meşgul etmeye başlamıştır. İnsanlık için korkutucu boyutlara ulaşan çevre sorunları siyasi sınırlar tanımadan yayılırken gelecek için artan endişeler, yaşanabilir alanların azalması, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi gibi gelişmeler dikkat çekmektedir. İnsanoğlunun bu uyanan ilgisi ile birlikte de başlarda oldukça karamsar bir tablo oluşmuş, geleceğe dair ürkütücü senaryolar gündeme gelmiştir. 'Örneğin

Roma Kulübünün 1969 yılında MIT'ye hazırlattığı ve 'Sıfır Büyüme' (Zero Growth) tezini işleyen Büyümenin Sınırları (Limits To Growth) adlı rapor bu konuda oldukça çarpıcı bir konu ortaya atmıştır. Büyümenin tüm sektörlerde derhal sınırlanmaması halinde oldukça karamsar bir geleceğin insanoğlunu beklediğini ileri süren bu rapor abartılı olmakla beraber insanlığın ilgisini çevre konusuna çekme konusunda önemli bir adım olmuştur'(Keleş ve Hamamcı, 2005).

Yine aynı dönemde giderek kirlenen, kaynakları sınırsızca tüketilen dünya üzerinde çölleşme, ormansızlaşma, biyolojik çeşitlilikteki azalma, su-toprak-hava kirliliği, katı atıklar, ozon tabakasının incelmesi, asit yağmurları, küresel ısınma gibi sorunlar temelinde ortaya çıkan çevre olgusunun kalkınma, sağlıksız kentleşme, sanayileşme, nüfus artışı, yoksulluk ve işsizlik vb. gibi faktörleri de içerecek bir yaklaşımla ele alınması gerekliliği kabul edilmeye başlanmıştır. Böylece de insanlığı sürdürülebilir gelişme kavramına değin götürecek yolculuğun ilk adımları atılmıştır.

Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların kullanımının savurganlığa yol açamayacak biçimde akılcı yöntemlerle zaman ve mekan içerisinde düzenlenmesi yargısına sahip olan sürdürülebilirlik kavramından çok daha önce kaynak kullanımı, yaşam kalitesi gibi konulara olan ilgi gündeme gelmiştir. '1962 yılında Rachel Louise Carson tarafından kaleme alınan ve çevresel kirlenmeyi konu alan Silent Spring (Sessiz Bahar) adlı çalışma, Batı dünyasında büyük yankılar uyandırmış, dikkatleri mevcut sanayileşme süreçlerinin çevreye verdiği zararlar üzerinde yoğunlaştırmıştır' (Bozlağan, 2007).

Elbette çevre konusundaki girişimler bununla sınırlı kalmamıştır. Çevre konusundaki ilk girişimler Avrupa Konseyi'nce gerçekleştirilmiştir. '1962 yılında doğanın ve doğal kaynakların korunması için Avrupa Uzmanlar Komitesi, 1964 Su Kirliliği Komitesi, 1970 Avrupa Koruma Yılı ilanı' (Uysal, 2002: 44) gibi eylemler çevre konusunda önemli gelişmeler sağlamıştır.

Bununla beraber Birleşmiş Milletlerin çevre ile ilgilenmesi de 1970'li yıllarda olmuştur. 'UNESCO 1970 yılında İnsan ve Biosfer adlı bir özel araştırma programı başlatmış, 70'li yılların ikinci yarısında ise çevre hakkının yer aldığı üçüncü kuşak insan haklarını geliştirmiştir. BM tarafından çevre konusunda gerçekleştirilen konferanslardan ilki ise 1972 Stockholm Konferansı olmuştur. Bu konferans ile çevre sorunlarının ilk kez uluslar arası düzeyde ele alındığı bilinmektedir' (Mengi ve

Algan, 2003: 15). Bu konferansın sonunda kabul edilen 'İnsani Çevre Bildirgesi'nde, 'çevrenin taşıma kapasitesi'ne dikkat çeken, kaynak kullanımında kuşaklararası hakkaniyeti gözeten, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını kuran ve kalkınma ile çevrenin birlikteliğini vurgulayan ilkeler', (Emrealp, 2005: 13) sürdürülebilirlik düşüncesinin temel dayanaklarını ortaya koymuştur.

Stockholm Konferansı'nda çevre ile kalkınma arasındaki birlikteliğin gerekliliğinin uluslar arası düzeyde ortaya konmasından sonra 'bu konferansta alınan kararların ne ölçüde yaşama geçirildiğinin değerlendirilmesi ve bunun ışığında, küresel ölçekte çevre ve kalkınma sorunlarının tanımlanması ve çözümlerine yönelik stratejiler geliştirilmesi amacıyla 1983 yılında BM Genel Kurulu tarafından BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu oluşturulmuştur' (Emrealp, 2005: 14).

2.1.2. Sürdürülebilir Gelişme Kavramının Tanımı

'Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır. Sürdürülebilirlik kavramının küresel bağlamda ilk defa ele alındığı resmi belge olan bu şarta göre insanların yaralandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir' (Mengi ve Algan, 2003: 19).

Sürdürülebilir Gelişme (SG) kavramının bugünkü anlamıyla tanımlanması ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (DÇKK, World Commission on Environment and Development, WCED) 1987 yılında yayınladığı Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) adlı raporunda (komisyon başkanı Gro Harlem Brundtland'ın adıyla da anılan, Brundtland Raporu) yapılmıştır. Rapora göre sürdürülebilir gelişme, bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır. Ruşen Keleş sürdürülebilir gelişmeyi, sürekli ve dengeli gelişme olarak adlandırarak şu şekilde tanımlamaktadır; 'çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci bir dünya görüşüdür' (Keleş, 1998: 112).

Sürdürülebilir gelişme kavramının bir başka tanımı ise Uluslar arası Yerel Çevre Girişimleri Konseyince yapılmıştır (Emrealp, 2005: 14). Bu bağlamda sürdürülebilir gelişme, başlıca çevresel, toplumsal ve ekonomik hizmetleri, bu hizmetlerin bağımlı olduğu doğal ve toplumsal sistemlerin yaşamsal önemini tehdit etmeksizin, herkese ulaştırabilen gelişme olarak tanımlamaktadır. Sürdürülebilir gelişme, yaşayan ve gelecekte yaşayacak tüm insanların, mevcut çevresel sınırlar içerisinde, sosyal ve ekonomik gelişmeye adil olarak katılmalarını sağlayabilmek için gerekli olan üretim ve tüketim tarzlarındaki değişimlerle ilgilidir.

2.1.3. Sürdürülebilir Gelişme Kavramının Kapsamı

'Sürdürülebilir gelişme kavramı Brutland Raporu'ndan sonra tüm dünyada kabul edilen ve yaşamın tüm alanlarında uygulanan bir değerler sistemi olarak görülmeye başlamıştır. Brutland'ta dünyadaki tüm ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal açılardan bir bütünün parçaları olduğu, sürdürülebilir gelişmenin ancak bu bütüncül anlayışın tüm ülkeler tarafından kabul görmesi ile uygulanabileceği vurgulanmıştır. Brutland raporuna göre sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması için gerekli şartlar şu şekilde sıralanmaktadır (Güneş, 2004: 41)

- Karar almada vatandaşların etkin katılımını sağlayacak bir siyasal sistem
- Kendi çabasıyla ve sürdürülebilir biçimde üretim fazlası ve teknik bilgi sağlayabilecek bir ekonomik sistem
- Uyumsuz gelişmeden doğan gerilimlere çözüm bulabilen bir sosyal sistem
- Gelişme için gerekli ekolojik tabanı korumaya saygı gösteren bir üretim sistemi
- Durmadan yeni çözümler arayabilecek bir teknolojik sistem

'SG düşüncesini ayrıntılı bir biçimde işleyen rapor, 1960'lı yılların kalkınmacı ideolojisiyle 1970'li yılların çevreci ideolojisini uzlaştıran bir yaklaşım sergilemektedir' (Tekeli, 1996: 26). Yani 'raporda çevre sorunları yoksulluk-eşitsizlik ekseninde ele alınmıştır' (Torunoğlu, 2004). 'Yoksulluğun ve eşitsizliğin olduğu bir dünya her zaman için ekolojik ve diğer krizlere eğilimli olacaktır' (Torunoğlu, 2004) ifadesinin yer aldığı raporda, 'giderek ağırlaşan çevresel sorunlar karşısında, çevresel gelişme ile ekonomik kalkınma arasındaki hayati köprünün

kurulması ve gelişmenin 'sürdürülebilir' olması, insanlığın çıkış yolu olarak kabul edilmiştir (Bozlağan, 2007: 1019).

SG tanımından anlaşılacağı gibi kavramın içinde bir dayanışma olgusu söz konusudur. Bu da gerek kuşak içi gerekse de kuşaklar arasında sağlanması gereken bir dayanışmadır. Bu bağlamda, kavramın içindeki dayanışma olgusundan da yola çıkacak olursak SG kavramının kapsamı için, toplumdaki çok sayıdaki paydaştan alınan girdilerle geliştirilmiş olmalıdır gibi bir karakteristik özellik belirleyebiliriz.

'SG kavramının, Brundtland Raporu'nda ortaya konan vizyonu, özünde ekonomik büyüme ihtiyacını gözeten ve büyümeyi azamileştirmeyi amaçlayan politikalara yönelik bir çağrı olarak nitelenebilir. Bunun yanı sıra, kolay etkilenebilen (vulnerable) insanların durumlarının tehlikeye atılmaması ya da kaynak tabanının gelecekteki yaşanabilirliğin azaltılmaması, kavramın önemli bir diğer boyutu olarak belirtilebilir. Kavram, ekonomik kalkınmaya farklı bir bakış açısı getirmekte, büyümede kaliteyi, en azından miktar kadar önemli kabul etmektedir' (Soussan, 1992: 25).

Brundtland Raporu ile gündeme gelen SG'nin kapsamı üzerindeki önemli aşamalardan bir diğeri 1992 yılında Rio de Janerio kentinde düzenlenen BM Çevre ve Gelişme Konferansı'dır. Rio Konferansı'nda 'insanoğlunun SG olgusunun merkezinde yer aldığı, her insanın doğa ile uyumlu, sağlıklı ve verimli bir yaşam hakkı olduğu' (Bozlağan, 2007: 1020) kabul edilmiştir. Bu zirvede 'sürdürülebilir gelişme yolunda doğal kaynakların gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yeniden dağılımı, tüm dünya yurttaşlarının eşit erişimi ve tüm paydaşların arasında bir katılım stratejisi oluşturma düşüncesiyle somut yollar sunulması amaçlanmıştır' (Finco ve Nijman, 2001: 293).

Rio Konferansı ile 'sürdürülebilir gelişme anlayışının uygulanabilmesinde; siyasi, ekonomik ve sosyal düzlemde alınan kararlarda ve uygulamalarda merkezi yönetim birimlerinin dışında yerel yönetim birimlerinin, sivil toplum örgütlerinin, özel sektör kuruluşlarının ve bireylerin ortak katılımının ve girişimlerinin gerekli olduğu'(Tosun, 2009) ortaya çıkmıştır.

Rio Konferansı bir bakıma çağrı niteliğindedir. Çünkü bu zirve ile yüksek düzeyde kaynak tüketimi, çevresel kalitenin bozulması ve sosyo-ekonomik farklılıkların

belirginleşmesi gibi yaşam biçimleri üzerine dikkatli olunması konusunda vurgu yapılmıştır.

'BM Çevre ve Gelişme Konferansı sonucunda; Rio Bildirgesi, Gündem 21, Orman İlkeleri, İklim Değişikliği Sözleşmesi ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi adı altında beş temel belge ortaya çıkmıştır' (Mengi ve Algan, 2003: 22). Rio Zirvesi ile birlikte tüm dünya tarafından önemi kabul edilen ve 21. yüzyılın temel politika alanı haline getirilmiş olan SG hedefine ulaşmak amacıyla ilke ve eylemleri ortaya koyan Gündem 21 belki de bu zirvenin en önemli sonucudur. 'İnsanlığın bir dönüm noktasında olduğuna dikkat çeken Gündem 21 ile temel gereksinimlerin karşılanması, yaşam standartlarının iyileştirilmesi, ekosistemlerin daha iyi korunması ve yönetimini ve daha güvenli bir geleceğe giden yolun yapı taşlarının döşenmesini sağlayacak küresel ortaklık kavramı gündeme getirilmektedir' (Emrealp, 2005: 16).

Konferansın gündeme getirmiş olduğu bu kavramın, SG kavramı ile son derece sıkı bir ilişki içinde olduğu ve sürdürülebilir bir gelişmeye ulaşma konusunda çevre, ekonomi, kentleşme ve yönetim gibi alanlarda yapılması gerekenlere işaret ettiği açıkça görülmektedir.

'Gündem 21'in temel yaklaşımı tüm program alanlarına yönelik finansman politikalarının belirlenmesi, yeni kaynakların yaratılması, uygulanabilir teknik ve ekonomik araçların belirlenmesi, merkezi yönetim yerel yönetim ilişkilerinin 'yerinden yönetim' anlayışı doğrultusunda güçlendirilmesi, hükümetler ve hükümet dışı kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve halkın etkin katılımının sağlanması gibi öncelikler üzerine bina edilmiştir' (Emrealp, 2005: 16).

Rio Zirvesi, yalnızca SG kavramını dünyada temel bir politika alanı haline getirerek yaşantımıza sokmakla kalmayıp, katılımcı mekanizmaların önce BM'ce ardından tüm hükümetler ve diğer kuruluşlarca kabul edilmesini sağlamıştır. Özellikle Gündem 21 oluşumu, SG politikalarının uygulanabilmesi konusunda stratejileri ortaya koyarken bunun ancak çeşitli katılımcı mekanizmaları içeren ve yerel ortaklıklara dayalı yönetişim (governance) anlayışının yaşama geçirilmesi ile sağlanabileceğini öngörmüştür.

'1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan sonra geçen on yıllık sürenin değerlendirilmesini yapmak üzere BM Genel Kurulu Dünya Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi'nin yapılmasını kararlaştırmıştır. Bu karar uyarınca, zirve 2002

yılında Johannesburg'ta düzenlenmiştir' (Mengi ve Algan, 2003: 56). 'Johannesburg Konferansı, Birleşmiş Milletlerin daha önceki konferanslarından daha katılımcı bir etkinlik olmuştur. Konferansa, devlet temsilcilerinin ve yerel yöneticilerinin yanı sıra sivil toplum örgütleri ve özel sektör kuruluşlarından da temsilciler katılmıştır. Bu amaçla, ülkelerin, ulusal sürdürülebilir gelişme stratejilerini hazırlama konusundaki son durumlarının değerlendirilmesi, Gündem 21'in uygulanmasında karşılaşılan sorunların tartışılması, edinilen deneyimlerin paylaşılması, öneriler getirilmesi, sivil toplum ve özel sektör kuruluşlarının deneyimlerinden daha fazla yararlanılması gibi konular üzerinde durulmuştur' (Bozlağan, 2007: 1024–1025).

Johannesburg'da sürdürülebilir gelişme önünde engel teşkil eden sorunlar tanımlanmış ve sürdürülebilir gelişmenin temel öğeleri olan yoksulluğun giderilmesi, sağlık, eğitim, tarım, suya erişim ve çevrenin korunması gibi konularda ileriye yönelik hedefler belirlenmiştir. Ayrıca, insanlığın zengin ve fakir olarak derin bir uçurumla ayrılması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumun büyümesinin güvenlik ve istikrar için tehdit oluşturulduğu teyit edilmiş; çevresel sorunlar ele alınmış; küreselleşmenin ekonomik etkilerinin orantısız biçimde dağıldığı kabul edilmiş; bu küresel adaletsizliğin giderilmesi gereğinin altı çizilmiştir.

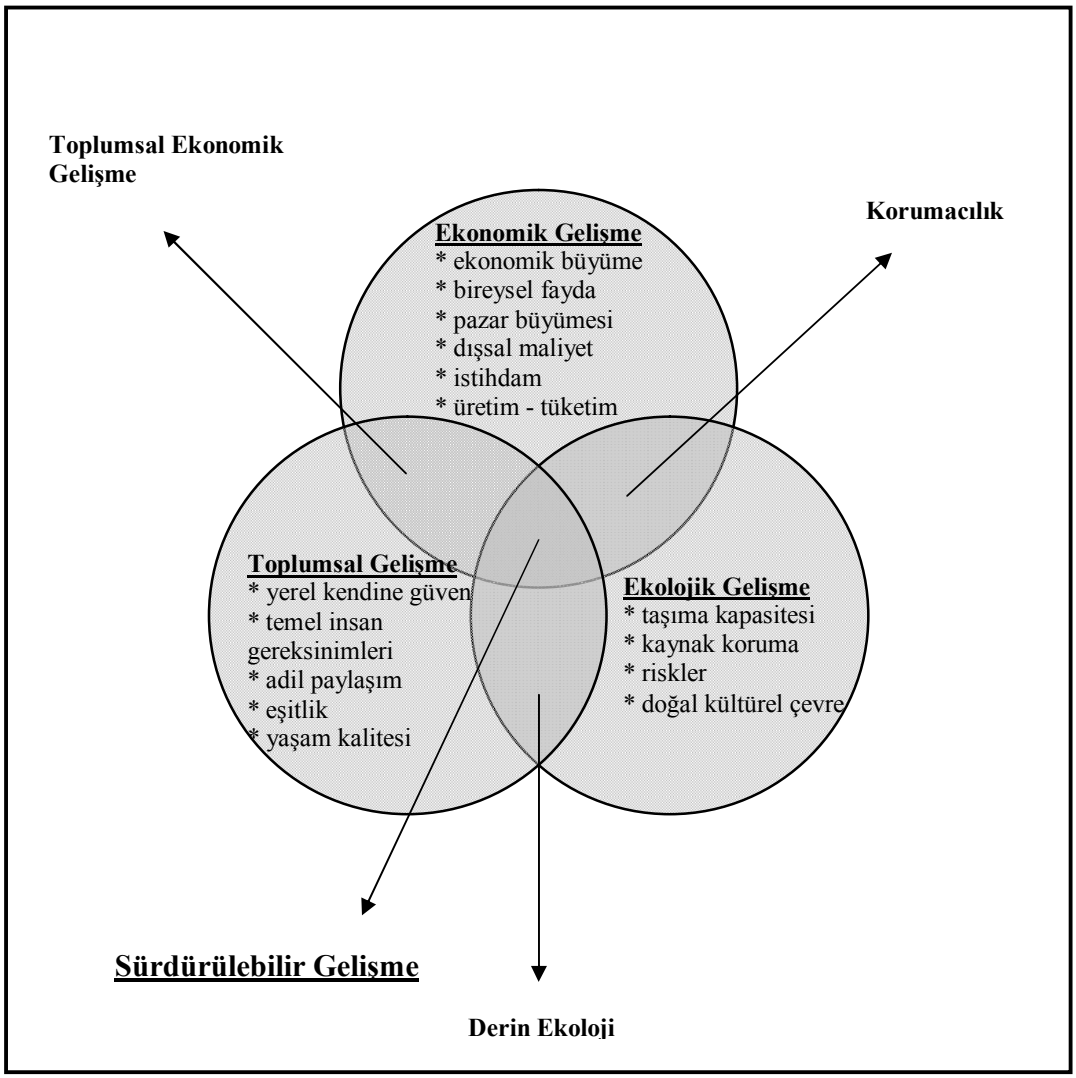
'Johannesburg Zirvesi'nin sonucunda Sürdürülebilir Gelişme Politik Bildirgesi ile Uygulama Planı adlı iki belge kabul edilmiştir. 32 ilkeden oluşan Politik bildirgede sürdürülebilir gelişme taahhüdü yinelenerek bu hedefe ulaşmada ortak yükümlülükler vurgulanmıştır. Sürdürülebilir gelişmenin üç temel direği olarak nitelenen ekonomik, sosyal gelişme ile çevrenin korunmasına ilişkin sorumlulukların yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde gerçekleştirilmesinde de ortak bir sorumluluk taşındığı vurgulanmıştır. Yine bu belgede sürdürülebilir gelişme hedefine ulaşmada politikaların hazırlanması, karar verme ve uygulamanın tüm aşamalarında katılımın önemi belirtilmiştir' (Mengi ve Algan, 2003: 62–63).

'Johannesburg Zirvesi'nin sürdürülebilir gelişme politikaları yönünden en ilginç özelliği II. Tip çıktılar olarak adlandırılan Sürdürülebilir Gelişme İçin Ortaklıklar programı olmuştur. Asıl olarak kamu ile özel sektör işbirliğini somut hedeflere dayandırmayı amaçlayan bu kararlar belki de zirvenin en eleştirilen yönünü oluşturmaktadır. Eleştirinin yönünü ise büyük şirketlere sadece müzakere sonuçlarının değil, müzakere süreçlerini de belirleme hakkının verilmesi ve böylece

tekellerin, küresel yönetişim iddialarını dayatmalarına olanak sağlaması oluşturmaktadır' (Mengi ve Algan, 2003: 69–70).

2.1.4. Sürdürülebilir Gelişme Kavramının Boyutları

'Sürdürülebilir gelişme ile ekonomi ve çevre arasında eşgüdümü sağlayan bir gelişme modeli öngörülürken, bu model ile toplumsal gelişimin de sağlanacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir gelişmenin ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik olarak tanımlanabilecek üç boyutundan söz etmek olasıdır. Bu boyutlardan birincisi, katılım ve güçlü bir sivil toplumu, ikincisi ekonomik sermayenin istikrarını, üçüncüsü ise insan gereksinimlerini karşılayan, doğal kaynakların korunmasını sağlayan ve insan refahını yükseltmeyi içermektedir' (Goodland, 1995: 17).

Şekil 2. 1. Sürdürülebilir Gelişmenin Boyutları

Kaynak: Pinfield, G., 1996, 'Beyond Sustainability Indicators', Local Environment, C.1, S.2, s.155

Şekil 1'de de görüldüğü gibi SG kavramı ekonomik, ekolojik ve toplumsal gelişmenin sağlandığı bir süreçtir. Bu üç faktörü zincirin halkaları gibi düşünmek gerekmektedir. Yani bir gelişmenin sürdürülebilir olması için ekonomik faktörlerin geliştirilmesi, ekolojik sistemlerin korunması ve geliştirilmesi ile tüm insanlarında en iyi yaşam koşullarına ulaştırılması gerekmektedir. Bu çerçevede sürdürülebilir gelişmenin ilgili olduğu konuları ise şöyle sıralamak olasıdır:

- Koruma ve gelişmenin birlikte ele alındığı bütünleşmiş bir karar verme süreci
- Karar verme sürecinde toplumsal katılım
- Tüm sektörlerin ve grupların işbirliği
- İnsanlar arasındaki gelişmede toplumsal adalet ve hakkaniyet ilkesi
- Temel insani ihtiyaçların karşılanması ve yoksullukla mücadele

Diğer yandan SG'nin sağlanabilmesi için olmaması gereken maddeleri de şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Çevresel kaynakların bilinçsiz ve sınırsız biçimde tüketimi
- Hızlı nüfus artışı ve yoğunlaşması
- Güçlü ve tek merkezi karar sistemleri
- Sınırsız ekonomik büyüme
- Gelişme ve çevre gibi sorunlara kısa vadeli ve geçici çözümler

'SG için iki şey gerekmektedir. Birincisi, dünyanın karşı karşıya bulunduğu sorunlara çözüm bulmak için tek başına ekonomik büyümenin yeterli olmadığının, yani atılan her adımın ekonomik, toplumsal ve çevre boyutlarının birbirine bağlı olduğunun kavranmasıdır. İkincisi, sürdürülebilir gelişmenin birbirine bağlı olma özelliği stratejilerinin eşgüdümü ve iyi kararlar alınması için –ister coğrafi olsun, ister kurumsal- sınırların aşılmasını gerektiriyor. Sorunlar sadece bir tek devlet kurumu ya da bir tek mahalle gibi belirli alanlarla sınırlı kalması ender olup, bunlara akıllı çözümler bulunması için karar alma sürecinde işbirliği yapılması gerekiyor' (OECD, 2008(a)).

Sonuç olarak, 'SG'nin beraber düşünülmesi gereken'üç temel direği' şunlar: Toplum, ekonomi ve çevre. Koşullar ne olursa olsun bu ana fikir değişmiyor: İnsanlar, doğal yaşam alanları ve ekonomik sistemler birbirine bağlıdır' (OECD, 2008(a)).

Boyutlarından anlaşılacağı gibi 'sürdürülebilir gelişme ile çevresel yaşam kalitesinin, sosyal yaşam kalitesinin ve ekonomik yapabilirliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu yönüyle, sürdürülebilir gelişme, kentsel gelişme kavramı ile de bütünleşmektedir. Çünkü insan eylem ve düşünceleri doğrudan insanın yaşam mekanı olan kentlerde biçimlenmekte ve kentsel gelişme ile karşılıklı bir etkileşim içinde sürmektedir. Bu nedenle SG politikalarının uygulanabilmesinin koşulu, bu politikaların mekana yansıtılmasıdır. Bir diğer ifadeyle sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için,

sürdürülebilir kentleşmeyi sağlayacak politikaları ve uygulamaları hayata geçirmek gereklidir' (Tosun, 2009).

2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME KAVRAMI

Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde ortaya çıkan çevre sorunlarının önüne geçebilme ve ekosistemin korunması üzerine odaklanmıştır. Sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımını da sürdürülebilir gelişme yönündeki genel evrensel amacın önemli bir parçası olarak görmek gerekir.

Dünyada kentsel nüfus oranının hızla artış göstermesi ile kentler, metropoliten alanlar ve kentsel bölgeler yeni kavram ve sorunlarla karşılaşmaktadır. Kentleşme ve sanayileşme süreçlerinde kaynakların denetimsiz kullanımı ve tüketimi; sera etkisi ve ozon aşınması gibi sorunlara yol açmış, doğal çevre üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Çevresel problemlerin nedenleri de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde plansız kentleşme ve sanayileşme ile ilgilidir. Özellikle de plansız kentleşme ile ilgilidir çünkü çevre üzerindeki tahribatın asıl nedeni kentleşme değil plansız kentleşmedir. Diğer taraftan kentlerde yoğunlaşan nüfus grupları arasındaki sosyal ve ekonomik farklılaşmalar büyümüş; kentsel yoksulluk, kentsel güvenlik gibi sorunlar da kentsel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Bu yeni kavram ve sorunlara karşılık bulabilmek adına, sürdürülebilir kentlere ulaşma amacı, özellikle 20. yüzyılın sonlarından bu yana kentleşme sektörünün gündemindeki önemli konular arasındadır.

‘Bu noktada üzerinde önemle durulması gereken konu ise sürdürülebilir gelişme kavramının düzeyi ile ilgilidir. Bu çerçevede SG’nin elbette küresel boyutlarından söz etmek olanaklı olmakla beraber yerel ve küresel süreçler arasında sıkı bir etkileşim de söz konusudur. Çünkü kentler veya bölgeler hem yakın çevrelerini hem de daha uzak bölgeleri etkileyebilen açık sistemlerdir’ (Van Geenhuisan ve Nijkamp, 1994: 130).

‘Bu bağlamda sürdürülebilir gelişme ile ilgili olan birçok tartışma mekan çerçevesinde gelişmektedir. Çevresel taşıma kapasitesi, çevre sermayesi, çevresel ve sosyal maliyet vb. gibi kavramlar belli bir kültüre sahip olan mekanla ilgili oldukları zaman daha da anlam kazanmaktadır’ (Wood ve Bruff, 2000: 522). Örneğin, sürdürülebilirlik kavramı kapsamında yer alan ekonomik, toplumsal, yönetsel ve çevresel ilişkilerin de zaman ve mekan ile örtüştürüldüğünde anlam kazandığı görülmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramının kentler üzerinde özellikle de büyük kentler üzerinde yoğunlaşması bu kentlerin doğal kaynakların başlıca tüketicisi, kirlilik ve atıkların da esas üreticisi olmalarından kaynaklanmaktadır.

‘Olaya mevcut mekansal gelişim açısından yaklaşıldığında da benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim kentsel gelişmenin yayılması ve genişlemesi ile birlikte kentlerin çevresinde yer alan doğal kaynaklar, tarımsal alanlar vb. nitelikteki bölgeler hızlı bir dönüşüm süreci içine girmişlerdir. Bilhassa, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentsel yayılma, artan yapılaşma ve ulaşım altyapısı ile kendini gösteren fiziksel gelişme trendi kentsel fonksiyonlardaki desantralizasyon, ticaret ve konut alanlarının mekan başına artan fiyatları ve özel ulaşıma dayalı büyüme ile birleştiğinde sürdürülebilir gelişmenin öngördüğü potansiyel eylemler ile çatışmaktadır’ (Tsenkova, 1999: 362).

‘Bu çerçeve içerisinde olayın bir başka yönünü de kentsel gelişmenin özünde bulunan kendi kendini devam ettirme anlayışı oluşturmaktadır. Şüphesiz bu rastlantısal bir biçimde gerçekleşemez. Kentlerin günümüz dünya sistemi içerisinde kalabilmeleri veya kendilerini sürdürebilmeleri bölgesel, ulusal ve uluslar arası pazarlarla olan ilişkisine de bağlı olmaktadır. Bu ilişkinin kentler üzerinde oluşturduğu baskı ile de kentler rekabetçi bir anlayış içerisinde gelişme göstermektedirler. Bu rekabetçilik kentin ekonomik, çevresel, endüstriyel ve

teknolojik temellerinde sürekli bir yeniden yapılanmayı gerektirmektedir. Bu anlamda kentin ne kadar rekabet edebildiği onun o oranda kendini sürdürebilmesi anlamına gelir' (Van Geenhuisan ve Nijkamp, 1994: 133).

Fakat bu rekabetçiliğin sürdürülebilir nitelikte olabilmesi için bir takım şartları sağlayabilmesi gerekmektedir. Avrupa Çevre Ajansı da bu şartları şöyle sıralamaktadır (European Environment Agency, 2004):

- Mekanın ve doğal kaynakların tüketimini en aza indirmek
- Kentsel akışları etkin biçimde yönetmek
- Kentsel nüfusun sağlığını korumak
- Kaynaklara ve hizmetlere eşit erişimi sağlamak
- Kültürel ve sosyal çeşitliliği sürdürmek

Sürdürülebilir gelişme öğeleri ile kentler arasındaki bağın bir başka yönünü de toplumsal düzey oluşturmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir gelişmenin sürdürülebilir bir toplumla gerçekleştirilebileceği mümkün görülmektedir. Sürdürülebilir Dünya Başkanlık Konseyi'nin sürdürülebilir toplum tanımı da şöyledir: 'Sürdürülebilir toplumlar, doğal ve tarihi kaynakların korunduğu, iş olanaklarının olduğu, yerleşim yayılmasının kontrol altına alındığı, çevresi güvenli, eğitimin hayat boyu sürdüğü, ulaşım ve sağlık hizmetlerine kolay ulaşıldığı ve tüm bireylere hayat kalitesini arttırma fırsatının tanındığı toplumlar yaratmak için, insanlara birlikte çalışma cesareti veren toplumlardır' (Altın ve Yirmibeşoğlu, 2005: 262).

'Görüldüğü üzere sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı, ele alındığı düzeylere göre değişik boyutlar içeren bir kavramdır. Dolayısıyla önemli olan, kavramın ne anlama geldiğinin ortaya konması ve kavramın tanımlanmasıdır. Çünkü uygulama düzeylerine göre ele alındığında yüzeysel tartışmalardan öteye gidilememektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir kentin ne olduğunun tanımlanması ve sürdürülebilir kentlerin nasıl sağlanacağının ortaya konması gerekmektedir' (Bayram, 2001: 254).

2.2.1. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramının Tanımı

'Sürdürülebilir kent veya sürdürülebilir insan yerleşmeleri kavramları ile ilgili olarak üzerinde uzlaşılmış bir tanımlama bulunmamaktadır. Fakat sürdürülebilir gelişmenin

öğeleri olan çevresel, ekonomik, politik, sosyal, demografik, kurumsal ve kültürel amaçlar, sürdürülebilir kentleşme olgusunun da bir parçası olarak ele alınabilir' (Satterthwaite, 1997: 1668).

Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı, kentlerin gelişme ve kentleşme sürecinde ortaya çıkan kentsel yaşam kalitesi oluşturulmasında bir anahtar, uyum ve bütünleştiricilik teminatı olarak görülmelidir.

2000 yılında Rio'da gerçekleştirilen Sürdürülebilir Kent Konferansı'nda da sürdürülebilirlik kavramı, kent ile şu şekilde ilişkilendirilmiştir: 'Sürdürülebilirlik kavramı kente uygulandığında, kentsel alanın ve bölgesinin, toplumun arzu ettiği yaşam kalitesi düzeylerinde işlevlerini sürdürmeye devam etmesi, ancak bunu yaparken mevcut ve gelecek nesillerin seçeneklerini kısıtlamaması ve kentsel sınırlar içinde ve dışında olumsuz etkilere neden olmaması anlamına gelmektedir' (Keiner, 2005: 13).

Kentlerin sürdürülebilirliği, toplumların sürdürülebilirliğidir. İnsan toplulukları, yaşadıkları mekandan birebir etkilenmekte, aynı zamanda etkilemektedir. Kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kentlerde yaşayan ve gelecekte yaşayacak olanların yaşam kalitelerinin yükselerek devamlılığının sağlanmasıdır. Sürdürülebilir kentsel gelişim, sürdürülebilir toplumsal gelişmeyle paralel olarak düşünülmelidir.

Bu bağlamda kentsel gelişmenin sürdürülebilir olması, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutların birlikte düşünülmesini gerektirmektedir. Nijkamp ve Perrels'in yaptığı sürdürülebilir kent tanımı da, bu üç boyutun birlikte ele alınışını yansıtmaktadır: 'sürekliliği ve değişimi sağlamak için, sosyo-ekonomik kaygıların çevre ve enerjiyle ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği (Birlikte evrimleştiği-coevolution) kentler' (Street, 1997: 139–158) dir.

Sürdürülebilir kentsel gelişim ve sürdürülebilir toplumsal gelişimin paralelliği yapılan tanımlarda da açıkça görülmektedir ki; sürdürülebilir toplumsal gelişim; ekonomi, ekoloji ve eşitlik kavramlarından oluşan bu üç 'E' arasındaki bağlantılara saygı duyarak gelişme tercihleri yapma yeteneğidir. Sürdürülebilir kentler olarak tanımlanan sürdürülebilir topluluklar, uzun vadede sağlıklı adımlar atılmasını öngörür. Bu topluluklar, sağlıklı ekosistemlere önem verirler, kaynakları verimli kullanırlar ve yerel bazlı ekonomilerin desteklenmesini ve sahip çıkılmasını aktif olarak desteklerler.

Gündeme geldiğinden bu yana sürdürülebilir gelişme olgusuna pek çok anlam ve içerik yüklendiği gibi, sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının içeriğinin ne olduğuna veya ne olması gerektiğine dair de yazında çeşitlenen pek çok açıklamalar getirilmiştir. Bu yaklaşıma ilişkin açıklamaların tümü de sürdürülebilir gelişme temel yaklaşımından yola çıkmış, fakat farklı yazarlar konuya farklı bakış açılarıyla açıklık getirmeye çalışmışlardır.

'Yazında 'sustainable cities' (sürdürülebilir kentler), 'sustainable urban development' (sürdürülebilir kentsel gelişme), 'sustainable human settlements' (sürdürülebilir insan yerleşimleri), 'eco-cities' (eko-kentler), 'liveable cities' (yaşanabilir kentler), 'green cities' (yeşil kentler) gibi kavramlarla yer alan ve her birinde küçük anlam farklılaşmaları olan yaklaşımlar, özünde kentlerin çevre ile uyumlu bir ilişki içinde olmasını dile getirmektedirler' (Bayram, 2001: 254).

Sürdürülebilir kentleşmenin ne olduğuna dair net bir tanımlamaya literatürde rastlanılmamaktadır. Bununla beraber literatürde sürdürülebilir kentleşme ile ilgili kabul gören tanımlamalardan birkaçını şu şekilde sıralamak mümkündür:

'insan gereksinimlerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kent' (Ertürk, 1996: 175).

'sürdürülebilir kentler, süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyo-ekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kenttir' (Van Geenhuisan ve Nijkamp, 1994: 131).

'sürdürülebilir kent, toplumsal ve ekonomik çıkarlar, çevre ve enerji sorunlarıyla uyumlu bir biçimde bir araya getirilerek değişimde devamlılığın sağlandığı bir yapıdır' (Bayram, 2001: 255).

Sürdürülebilir kentsel gelişme ile ilgili tüm bu tanımlamaları çoğaltmak mümkün ancak tüm bu tanımlamalar özü itibari ile aynı olup sadece kısmen ayrılan tanımlamalardır.

Bu bağlamda, 'Sürdürülebilir kentleşme ile ilgili yapılan tanımlamaların bir sentezi yapıldığında üç unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlar şu şekildedir: Birincisi, kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin arttırılması sorununun aşılmasıdır. İkincisi, kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam

ettirebilme yetisinin güçlendirilmesidir. Son olarak da, kentin çevre değerlerini taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanımı ile kaymakların dönüştürülmelerinde var olan üretim ve tüketim kalıplarının temelinde sorgulanması gereğidir' (Bayram, 2001: 256).

2.2.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramının Ortaya Çıkışı

'Sürdürülebilir gelişme ile ilgili temel tartışma mekan çerçevesinde gelişmektedir. Çevresel taşıma kapasitesi, çevre sermayesi, çevresel ve sosyal maliyet vb. gibi kavramlar belli kültüre sahip olan mekanla ilgili oldukları zaman daha da anlam kazanmaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilirlik olgusunun somutlaştığı mekan, genelde sürdürülebilir gelişme ve özelde de sürdürülebilir kentleşmedir' (Tosun, 2009).

Sürdürülebilir kentleşmenin temelini sürdürülebilir gelişme yaklaşımı oluşturmaktadır. SG kavramının temellerinin de ilk olarak 1972 Stockholm Konferansı'nda atıldığı bilinmektedir. 'Ancak bununla birlikte Hindistan eski Başbakanı Indra Gandi'nin bu konferanstaki sözleri SKG açısından önem taşımaktadır. Gandi, 'yoksulluk ve karşılanamayan insan gereksinimleri en önemli kirlenme biçimleri değil midir? Köylerimizde ve sefalet yuvalarında yaşayan kitlelere, yaşamlarının kaynağı mikroplar içinde bulunurken, havayı, denizleri, akarsuları temiz tutmanın zorunluluğunu nasıl anlatırız? Çevre yoksulluk koşulları içinde iyileştirilemez' demektedir' (Yazar, 2006: 18–19).

Çevre bilincinin oluşabilmesi ve gelişmesi ile insanların yaşam ortamlarının niteliği doğru orantılıdır. Gandi'nin yukarıdaki sözlerinin de bu doğrultuda yorumlamak olasıdır. Yani, insan yerleşimlerinin niteliği, çevresel koruma ve geliştirmenin bir nevi ön ayağı olarak görülebilir.

Bu bağlamda benzer bir görüşü Pacione ve Marans ileri sürmüştür: 'çevresel kalitenin anlamının daha iyi kavranması, çevresel öğelerin nesnel (objektif) ölçümleri ile insanların kendi çevrelerine algısal tepkileri arasındaki ilişkilerin sistematik olarak araştırılmasını gerektirir. Bu nedenlerle, yaşam kalitesinin, öncelikli yerel çevre koşullarının ve kullanıcıların dikkate alındığı, hem doğal hem de yapılı çevre değerlerini kapsayan bir çerçevede, uygun yöntemlerle ölçülmesi büyük önem taşımaktadır' (Oktay, 2007).

Bu görüşler doğrultusunda, ikisi de doğru olan bir ikili önerme ile karşı karşıya olduğumuzu söylemek gerekmektedir. Yani, insan yerleşim alanlarının gelişimi ile

çevresel kaynakların korunup geliştirilmesi ya da çevrenin korunması ile insan yerleşim alanlarının gelişimi ve kalitesinin yükselmesi olarak söylenebilecek bir önerme söz konusudur.

'21. yüzyıla girilen bu zaman eşiğinde, kentlerin, denetimsiz büyümenin getirdiği sorunlara ve bu çerçevede bireylerin ve toplumun gereksinimlerine nasıl yanıt vereceği konusu, en temel sorunlardan birini oluşturmaktadır' (Erçoşkun, 2005: 529). Tarihsel süreç içerisinde de kentsel kökenli sorunları çözme çabası birçok disiplindeki bilim insanlarının uğraş alanı haline gelmiştir.

Özellikle büyük kent sorunları olan işsizlik, kötü yaşam koşulları, yoksulluk gibi sorunlar karşısında geleceğin kenti düşüncesi ile arayış içine giren ilk bilim insanlarından biri de Ebenezer Howard olmuştur. 'Howard, kent-kır dengesinin yaratılması, nitelikli yaşam çevrelerinin oluşturulması gibi hedeflerle biçimlendirdiği 'Bahçe Kent' modelinde dağınık gelişmeyi en aza indiren, üretime dönük yeşil kuşak ile çevrili ve işlevler yönünden çeşitlilik içeren ve kendi kendine yetebilen bir kent öngörmüştür' (Oktay, 2002: 68).

Howard'ın öngörmüş olduğu kent aslında bugünde hala ulaşılmaya çalışılan kent modeline çok benzerdir. Çünkü Howard 'üretime dönük yeşil kuşak ile çevrili ve kendi kendine yetebilen' derken yerleşim alanları ile çevresel faktörleri zincirin parçaları olarak görmüştür. Zaten bugün de kentlerimizin daha bütüncül ve demokratik, toplumdaki insanları birbirine yakınlaştıran ama aynı zamanda da mekansal olarak kompakt bir kent oluşturulmaya çalışılmaktadır.

'Howard'ın çağdaşlarından olan Frank Lloyd Wright da büyük kentlerden kaynaklanan olumsuz yaşam koşulları karşısında bir arayış içerisinde olmuş ve 'Broad-acre' diye adlandırılan kent biçimini ortaya koymuştur. Fabrikaların, tarım alanlarının, ofislerin, dinlence ve eğlence alanlarının bir arada ancak çok geniş alanlara yayıldığı bir kent modelini öngören' (Fishman, 2002: 114) Wright da insanları kalabalık kentlerden kırlara taşımanın ilk aşaması olduğuna inanmış ve savunmuştur.

Geleceğin kenti arayışı içinde olan bir başka isim de Walter Gropious'tur. 'Gropous 1943 yılındaki eserinde, kent büyüklüğünün yürüme mesafesi ile sınırlanması

gerektiğini, kentlerin kendi tarım alanları ile çevrili olmaları gerektiğini, birbirine komşu küçük kentlerden oluşan bir yerleşim desenini öngörmüştür' (Yazar, 2006: 21).

Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı ile ilişkilendirilebilecek çalışmalar, tarihte daha birçok bilim insanı tarafından yapılmıştır. Ancak tüm bu çalışmalar ufak farklılıklarla özünde aynıdır. Bilim insanlarının öngörmüş oldukları ortak kavram, kentsel sorunlar karşısında çözümlerin gerektiği ve bu çözümlere nasıl ulaşılacağı olmuştur.

'Bu çerçevede günümüz açısından duruma yaklaşacak olursak, kalkınmanın odağında olan kentlerin üzerindeki nüfus, üretim ve tüketim baskılarının bu alanları çevresel sorunların yoğunlaştığı alanlar haline getirdiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte ulaşılmak isteneni de kentsel gelecek arayışında kent ile doğa arasında eşitliğe dayalı bir yaşam biçimi olarak ileri sürmek mümkündür' (Yazar, 2006: 21).

Sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir kentsel gelişme de, çevrenin tüketilmesine ve önem vermeden kullanımına karşı geliştirilen bir anlayıştır. Böylelikle çevrenin sadece o dönem kullanıcılarına değil aynı zamanda çevresel kaynakların gelecek nesillerin de kullanım hakkını gözeten çağdaş bir değerlendirmedir. Doğa ile bütünleşme sürdürülebilirliğin en önemli bileşenidir.

Bir ülkede sürdürülebilir gelişme hedeflerine ulaşmada kentsel sorunların çözüme ulaştırılması önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda sürdürülebilir gelişme, kentsel politikaların önemli bir basamağını teşkil etmektedir. Bunun sonucunda da sürdürülebilir gelişme, özellikle 1990'lı yıllarda kentlerle birlikte anılmaya başlanmış ve 'sürdürülebilirlik sosyal dönüşüm için bir araçtır' (Brüksel Konferans, Kasım 1993), 'sürdürülebilirlik geleceğe uzanan bir eşitlik durumudur' (Aalborg Konferansı, 1994), 'sürdürülebilirlik nihai bir noktaya varabilmek için iyi planlanmış bir yolculuktur' (Brüksel, 1993) gibi tanımlamalarla karşılanmıştır' (Yazar, 2006: 22).

'Kent düzeyinde çevresel politika oluşturmanın, hedefler ortaya koymanın, birçok nedeni vardır. Bunlardan birincisi, birçok ülkede üretim, tüketim, ulaşım gibi eylemler kentlerde veya kentsel alanlarda olmaktadır. Sadece sanayileşmiş, zengin ülkelerde değil aynı zamanda gelişmekte olan ve az gelişmiş bölgelerde de kentleşme düzeyi giderek yükselmektedir. Bu durumda, kentsel yaşam kalitesi hedefi gerek

kaynakların etkili kullanımı gerekse de çevresel stratejilerin ortaya konması açısından ülkelerin gelişmişlik seviyeleri üzerinde önemli rol oynar. İkincisi ise kurumsal neden olarak adlandırılabilir. Çevresel ve kaynak politikasının özeksizleştirilmesi, birçok gelişmiş ülkede mevcut politikaların içinde temel bir yer almaktadır. Kentler de haliyle bu süreç içinde doğal kurumsal karar birimidir. Kent ölçeğinde tanımlanabilen karar verme süreci, çevresel ve enerji planlamasının kurumsal etkisini arttırabilir. Üçüncü ve son neden ise, kentin yerel özellikleri ile ilgili olup, yaşam biçimlerinin, tüketim kalıplarının ve kaynakların kullanımında

gerek değişiklikler konusunda kamuoyu oluşturmasına ve katılımın sağlanmasına kolaylıklar sağlayabilecek olmasıdır' (Finco ve Nijkamp, 2001: 290–291).

Kentsel ölçekte çevrenin ele alınmasının bir başka yönünü ise, istihdam oluşturmaktadır. Yani yeterli istihdam olanakları yaratılarak, ekonomik gelişmeden pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanabilmesidir. Zaten, kentsel çevrenin geliştirilmesi birçok yeni iş alanı oluşmasına yardımcı olabilecektir.

Sonuçta tüm süreç ile gelinen nokta; 'sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımı, kentsel gelişmenin etkilediği ve kentsel gelişmeyi etkileyen tüm çevresel (yapılı çevre/doğal çevre), sosyal, ekonomik unsurları birbiriyle ilişkili biçimde içermekte; ekonomik ve sosyal gelişimin çevre koruma ve iyileştirme amacı ile birleştirilmesini öngörmekte; gelişimin biçiminin katılımlı süreçlerle kararlaştırılmasını gerektirmektedir (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010).

2.2.3. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramı Üzerinde Uluslar arası Örgütlerin Etkileri

'Sürdürülebilirlik yaklaşımı her şeyden önce düşüncede bir reform sürecidir. Her düşünce süreci gibi, siyasal bir tercih ya da tavır gerektirir. Bugünün, çevre açısından sürdürülemez tüketim kalıpları, siyasal, ekonomik, kültürel temelde değişikliğe uğramadıkça, sürdürülebilir bir çevre sorgulaması içi boşaltılmış bir hedef olarak kalacaktır. Sürecin mantığı en önemli belirleyicidir; o nedenle de toplumsal, ekonomik ve politik güçlerin bu dönüşüm ve yeniden üretim sürecinde kararlılıkla yer almaları, sorumluluk üstlenmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Küresel sorunlar küresel çözüm önerileri gerektirmektedir. Çevre her geçen gün onarımı daha büyük çabalar gerektiren tehditler altında olumsuz gelişmelere açılmaktadır. Salt fiziksel sonuçlarıyla değerlendirilmesi mümkün olamayan bu süreç, değer sistemlerinde de

önemli değişimlere neden olmaktadır. Başka bir deyişle, olumsuz gelişmelerin çevreye yansımaları çok boyutlu ve çok yönlüdür' (İncedayı, 2004).

Bu çerçevede uluslar arası, bölgesel ve ulusal düzeylerde bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Ancak çevrenin ve çevre sorunlarının küresel boyutlarından dolayı, ilgili politikaların resmi kaynaklarda yer alması ilk olarak uluslar arası düzeyde gerçekleştiği söylenebilir.

Sürdürülebilir kentleşme kavramı da uluslar arası düzeyde geliştirilmiş ve uluslara ekonomi, çevre ve sosyal alanlarda politika üretme konusunda yön gösterici olmuştur. Sürdürülebilir kentleşme kavramı da sürdürülebilir gelişmeden doğmuş bir olgu olduğundan bu kavramın üzerinde de aynı uluslar arası örgütler etkili ve yönlendirici olmuşlardır. Bu bağlamda çalışmanın bu kısmında, Birleşmiş Milletler'in (BM), Avrupa Birliği'nin (AB), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı üzerindeki etkileri ve katkıları incelenmiştir.

Birleşmiş Milletler

Sürdürülebilir gelişme kavramı, ilk uluslar arası ifadesini Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı sırasında bulmuştur. Bu nedenle, Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının oluşmasında ve kavramın içeriğinin doldurulmasında etkileri oldukça önemlidir. Bu etkilerini daha iyi anlayabilmek adına da, BM'in çevre ile ilgilendiği zamana kadar gitmek doğru olacaktır.

Stockholm Konferansı (1972): 'Sürdürülebilir gelişmenin ana teması olan çevre ve gelişme ilişkisine evrensel ölçekte ilk kez 1972 Stockholm Konferansı'nda değinilmiştir. Bu konferansta sürdürülebilir gelişme sözcüğü kullanılmamıştır. Gelişme ve çevre konusu ana tema olarak da işlenmemiştir. Ancak '…çevrenin geliştirilmesi ve korunmasının insanların refahını ve tüm dünyadaki ekonomik gelişmeyi etkileyen ana mesele' olduğunun Stockholm Bildirgesi'nde (önsöz, par. 2) açıkça belirtilmesi ve bu yönde başka ifadelere Bildirge'nin diğer bazı kısımlarında da yer verilmesi, iki kavram arasındaki ilişkinin öneminin algılandığının göstergesidir' (Turgut, 1997: 702).

Bu bağlamda, Stockholm Bildirgesi'nin 15. ve 16. maddeleri sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması ile ilgilidir. Bildirgenin 15. maddesi, 'çevreye olan olumsuz etkileri önlemek, maksimum sosyal, ekonomik ve çevre faydaları sağlamak için

yerleşmelere ve kentlere planlama uygulanmalıdır' (Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı Stockholm Deklarasyonu, 1972: 16) ifadesinde bulunurken 16. maddesi de 'temel insan haklarına ön yargısız olarak, ilgili hükümetlerce uygun bulunan demografi politikaları; çevre ve kalkınma üzerinde olumsuz etkileri olan nüfus artış hızı veya aşırı nüfus yığılmaları ile düşük nüfus yoğunluğunun insan çevresinin gelişmesini veya kalkınmayı engelleyebileceği bölgelerde uygulanmalıdır' (Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı Stockholm Deklarasyonu, 1972: 16) şeklindedir. Bu bildirge, özellikle çevrenin taşıma kapasitesine ve kaynak kullanımında kuşaklar arası hakkaniyetini gözeten, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını kuran ve gelişme ile çevrenin birlikteliğini vurgulayan ilkeleri ile şüphesiz sürdürülebilir kentsel gelişme sürecinin temel dayanaklarını ortaya koymuştur.

Habitat I (1976): 'Habitat I olarak bilinen İnsan Yerleşimleri Üzerine Vancouver Deklarasyonu 31 Mayıs–11 Haziran 1976 tarihinde Kanada'da, BM tarafından, insan yerleşimleri üzerine gerçekleştirilmiş ilk Habitat Konferansı'dır. Yerleşme, konut ve şehirleşme konularının dünya ölçeğinde tartışıldığı bu toplantıda, hükümetlerin uygulayacakları politika ve programlar üzerinde durulmuştur. Yeterli konut, sağlıklı yerleşim, insan onuruna yakışır gerekli hizmetlerin sağlanması, tarihi değerlerin korunması, çevrenin tahrip edilmesine karşı duyarlı olunması gibi konular gündemi oluşturmuştur' (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, 1976).

Yerleşme sorunları BM'in sürekli olarak gündeminde olan bir sorundur. Birleşmiş Milletlerce düzenlenen tüm rapor, konferans gibi belgelerle de bu çok net ortaya konmuştur. Tüm bu belgelerdeki ana tema insan yerleşim alanları ile çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasındaki sıkı bağın sağlanabilmesi olmuştur.

Ortak Geleceğimiz Raporu (1987): 'Sürdürülebilir gelişme kavramının doğduğu ve ayrıntılı bir biçimde işlendiği 1987 Ortak Geleceğimiz Raporu 1960'lı yılların kalkınmacı ideolojisi ile 1970'li yılların çevreci ideolojisini uzlaştıran bir yaklaşım sergilemektedir' (Tekeli, 1996: 26).

Rapordaki temel kaygı, çevre ile gelişmenin uyumsuzluğu ve çevrenin gelişme uğruna feda edilmesidir. Raporda ele alınan konu ise, bu kaygılar çerçevesinde kentleşme konusudur. Bu bağlamda, rapor incelendiğinde de, kaygılar içerisindeki kimi sorunların sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının doğmasına yol açan

sorunlarla örtüştüğü görülmektedir. Bu sorunları ise, nüfustaki artış ve yoğunlaşmanın yaşam kalitesini etkilemesi, yoksulluk ve çevre üzerindeki etkileri, çevre kaynaklarının aşırı ve bilinçsiz tüketimi ile kentsel sorun, kentsel büyüme, kentlerin kontrolsüz biçimde yayılması olarak sıralayabiliriz.

Raporda nüfus, kalkınma ve çevre etkileşimleri Rapor'un ortak tedbirler bölümünde kapsamlı bir biçimde incelenmiştir. Ortak tedbirler içerisinde yer alan kentsel sorunlar için çözümler üretilmesi ve iyileştirilmesi adına bir dizi öneri sunulmuştur. Bu önerilerden bir kaçı şöyledir; yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerel fırsatların arttırılması, nüfus artışını önleyecek politikalar üretilmesi, ekosistemin korunması, enerji üretiminde tasarruf, doğal kaynakların bilinçli kullanılması gibi önerilerdir. Tüm bu önerilerde göstermektedir ki bu rapor sürdürülebilir kentsel gelişmeye ışık tutmuş ve kavramın yaşama geçirilmesine yönelik küresel eylem planına giden yolun temel taşlarını döşemiştir.

'Bununla birlikte Ortak Geleceğimiz raporunun sürdürülebilir gelişme tanımı da, doğrudan sürdürülebilir kentsel gelişmeye atıf yapmaktadır. Şöyle ki, kavramın tanımı içinde yer alan iki ayrı hedef hem mekanda hem de zamanda adalet ilkesi getirmektedir. Bu noktada, özellikle mekandaki hakça dağılım ilkesi, sürdürülebilir gelişmenin uygulanmasının temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda sözü edilen mekanı da şüphesiz geniş anlamda insan yerleşmeleri, dar anlamda da kentler karşılamaktadır' (Yazar, 2006: 26).

Rio Konferansı (1992): Sürdürülebilir kentsel gelişme yolunda bir diğer aşama 1992 yılında Rio de Janerio kentinde BM tarafından düzenlenen Çevre ve Gelişme Konferansı'dır. Rio Konferansı'nda beş uluslar arası belge kabul edilmiştir. 'Konferansın temel çıktısı olan 'Gündem 21' başlıklı küresel eylem planı ile birlikte, 'Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi' ve 'İklimsel Değişiklikler Çerçeve Sözleşmesi' başlıklı, küresel ölçekte bağlayıcı iki metin imzaya açılmış, bağlayıcı olmayan 'Ormanların Sürdürülebilir Yönetimi Konusundaki İlkeler Bildirimi' benimsenmiş ve Konferans'ın genel kabullerini ortaya koyan 'Çevre ve Gelişme Üzerine Rio Bildirgesi' kabul edilmiştir' (Emrealp, 2005: 15).

'1992 Rio Zirvesi'nde 'sürdürülebilir gelişme', tüm insanlığın 21. yüzyıldaki ortak hedefi olarak benimsenmiş ve bu doğrultuda, 21. yüzyılda çevre ve gelişme sorunlarıyla başa çıkılmasına ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmasına yönelik

ilkeleri ve eylem alanlarını ortaya koyan 'Gündem 21' başlıklı Eylem Planı, Zirve'nin temel çıktısı olarak, BM üyesi ülkelerce kabul edilmiştir' (Emrealp, 2005: 16).

Toplam dört kısım ve kırk bölümden oluşan Gündem 21'in konu ile ilgili en önemli bölümünü ise 'Sürdürülebilir İnsan Yerleşimleri Gelişmesinin Desteklenmesi' adını taşıyan yedinci bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde 'insan yerleşmelerinin sosyal, ekonomik ve çevresel kalitesinin geliştirilmesi amacı güdülmüş ve bu temel amaca dönük olarak bazı programlar saptanmıştır. Herkes için yeterli barınma, insan yerleşimleri yönetiminin iyileştirilmesi, sürdürülebilir arazi kullanım planlanması ve yönetimi, bütünleşik çevresel altyapı hizmetlerinin sağlanması, sürdürülebilir enerji ve ulaşım sistemleri, afetlere maruz alanlarda yerleşim planlaması, insan yerleşimlerinin gelişmesi için kapasite oluşturulması gibi başlıklarla sıralanabilecek olan programlar' (Tekeli, 1996: 52) sürdürülebilir kentleşmenin hedeflerini oluşturmuştur. Ayrıca, Gündem 21 adlı belgede SG kavramının yanı sıra sürdürülebilir insan yerleşimi, sürdürülebilir orman geliştirme, sürdürülebilir tarım ve kırsal gelişmenin teşvik edilmesi gibi kavram ve konular üzerinde detaylı bir biçimde durulmuştur. Konferans'ın getirdiği bu yeni kavramların SG kavramı ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğu; sürdürülebilir bir gelişmeye ulaşma konusunda çevre, ekonomi, kentleşme ve yönetim gibi alanlarda yapılması gerekenleri işaret ettiği görülmektedir. Aynı zamanda, tüm bu konularda bütüncül bir yaklaşım sergileyerek SKG kavramının içerisinin doldurulmasında da çok büyük bir önem teşkil etmektedir.

Bununla birlikte, Gündem 21'in bir başka önemli yönü de katılım konusuna verdiği önemdir. 'Gündem 21 içerisinde, 'sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklıklar oluşturulması' konusuna verilen önem ve öncelik doğrultusunda, Gündem 21'in 28. Bölümü, 'Gündem 21'in desteklenmesinde yerel yönetimlerin girişimleri' başlığını taşımaktadır. 'Yerel Gündem 21' kavramının getirildiği bu bölümde, yerel yönetimlerin öncülüğünde, sivil toplumun ve tüm diğer ilgililerin, birlikte kendi sorunlarını ve önceliklerini saptayarak, kentleri için '21. yüzyılın Yerel Gündemi'ni oluşturmaları karara bağlanmaktadır. Bu bağlamda, Gündem 21'in hedeflediği sürdürülebilir gelişmenin yerel düzeyde yaşama geçirilmesini sağlayacak başlıca mekanizma olarak kabul edilen Yerel Gündem 21, insanların temel gereksinimlerinin karşılanması, yaşam standardının iyileştirilmesi ve güvenli bir geleceğin sağlanması

yönündeki öncelikleri, ekosistemlerin 'taşıma kapasitesi'nin dikkate alınması ve gelecek nesillerin haklarının korunması yönündeki küresel taahhütlerle harmanlanması nedeniyle, özünde 'çevre ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi projesi'dir' (Üncü ve diğ., 2008: 11).

'Son olarak, Gündem 21'in dinamik bir program olduğuna dikkat çekilmekte ve bu sürecin, sürdürülebilir gelişme için yeni bir küresel ortaklığın başlangıcı olduğu belirtilmektedir' (Emrealp, 2005: 16). Ayrıca YG21 ile beraber sürdürülebilir gelişmeye yönelik stratejik bir planın hazırlanması ve uygulanmasının vurgulanması ile katılımı öngören yerel ortaklıklara dayalı anlayışı da SKG kavramı ile doğrudan ilişkili kavramlar olarak görülmektedir.

Habitat II (1996): SG kavramının izlediği tarihsel süreç içerisinde, bir diğer önemli organizasyon BM tarafından 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı (Kent Zirvesi)'dir. Bu konferans sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının biçimlendirildiği yer olarak nitelenebilir.

'Habitat II, Gündem 21'in 'sürdürülebilir insan yerleşimlerinin desteklenmesi' adlı yedinci bölümü üzerine temellendirilmiştir. Yani Habitat II'nin belkemiğini G21 oluşturmaktadır' (Emrealp, 2005: 23). Bu bağlamda, 20. yüzyılın son buluşması olan Habitat II'de SG kavramı ile insan yerleşimleri arasındaki sıkı ilişkiye oldukça ayrıntılı bir biçimde değinilmiştir. 'Bu son buluşmayı başta Rio Zirvesi olmak üzere ötekilerden ayıran en önemli fark bu zirvenin salt devletlerarası nitelikte cereyan etmemiş olmasıdır. Habitat II, 'küresel ortaklıklar' sürecinin aktörleri olarak sivil toplum kuruluşları, platformlar ve sivil inisiyatiflerin de etkin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin de, günümüzde küresel düzeyde benimsenmiş olan yönetişim / çok ortaklı yönetim (governance) kavramının BM bünyesinde kurumsal olarak kabul görmesi açısından çok önemli etkiler yaptığını kabul etmek gerekir' (Mengi, Algan, 2003: 36).

Özetlemek gerekirse, Rio Zirvesi'nde, SG kavramının kapsamı genişletilerek, değişik disiplinlerle ilişkisi üzerinde durulmuş ve SG kavramı ekonomiden yönetime kadar birçok alan ile ilişkilendirilmiştir. Habitat II Konferansı'nda ise, SG kavramı insan yerleşim alanları üzerine uyarlanmıştır.

'Habitat II buluşmasında sürdürülebilir yerleşme önemli bir hedef olarak ortaya konmuş ve dışlanma, dışlama, toplumsal uyum, özel sektör / kamu ortaklığı, yığışma,

kirlilik, doğayla ilişki, yönetim, kimlik, kültürel değişimler gibi kentsel sorunların evrenselliği ilan edilmiştir. Bu çerçevede bu buluşmada;

- Kentler ölçeğinde sürdürülebilir gelişme kavramının yeniden değerlendirilmesi gündeme gelmiştir.
- Kentsel demokrasi ve yurttaşların kentteki yerinin belirlenmesi istenmiştir.
- Kamu ve özel sektör işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.
- Kentlerin yönetimi ve kentlilerin rolü üzerinde tartışmalar başlatılmıştır' (Tosun, 2009).

Yukarıdaki hedeflerden de anlaşılacağı üzere Habitat II, G21 ile sıkı bağlar oluşturmakta ve sürdürülebilir gelişme kavramının geniş bir çerçevede ele alınması gereğinin altını çizmektedir. Konferans'ta kabul edilen İstanbul Bildirgesi ve Habitat Gündemi'nde de bu konu üzerinde durulmuştur.

Bu bağlamda, 'Habitat Gündemi'nin giriş bölümündeki 4. maddede 'demokratik, insan haklarına saygılı, şeffaf, katılımcı ve halka hesap veren yönetimler ile sivil toplum etkin katılımının, SG'nin gerçekleşmesinde temel etmenler' olduğu belirtilmiştir. Amaçlar ve ilkeler bölümünde ise, 'SG, insan yerleşmelerinin gelişimi için zorunludur ve çevre koruma, toplumsal kalkınma ve ekonomik büyümenin gerekleri ve ihtiyaçlarına gereken önemi verir. İnsan yerleşimleri sürdürülebilir gelişme ilkeleri göz önünde bulundurularak planlanmış, geliştirilmiş ve iyileştirilmiş olmalıdır' (The United Nations, 1996: 12–18) hükmü yer almaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, Habitat II Küresel Raporu'nun amaç ve ilkeler kısmında, zirvenin amacı sürdürülebilir insan yerleşimlerinin geliştirilmesidir. Ve yine aynı raporda bu amacı gerçekleştirecek sürdürülebilir gelişme ilkeleri de şu başlıklar altında sunulmuştur.

- 'Adalet (eşitlik, hakçalık, equality): İnsan yerleşmeleriyle ilgili adalet ilkesi şu anlama gelmektedir. Tüm insanlar, kadın erkek, çocuk, genç, temel iskan, altyapı, sağlık, yeşil alan ve açık alanlar ve diğer hizmetlerden yararlanma konusunda eşit olmalıdırlar. Eşit eğitim olanakları, üretken ve serbestçe seçilmiş yaşam biçimi, kişisel, manevi, kültürel ve sosyal gelişme, doğal ve kültürel kaynakların kullanımı ve korunmasında eşit hak ve yükümlülüklere

sahip olma, kamu karar verme mekanizmalarına eşit katılma hakkını kapsamaktadır.

- Yoksulluğun Yok Edilmesi (eradication of poverty): Sürdürülebilir insan yerleşimlerini ve barışı korumak için yoksulluğun ortadan kaldırılması gerekir. Yoksulluğun eradikasyonu ilkesi yerleşim yerlerindeki düşük gelirli grupların temel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik tam verimli ve özgürce seçilmiş iş sağlama hedefine dayandırılmalıdır.
- Sürdürülebilir Gelişme (sustainable developlment): İnsan yerleşimleri planlı, sürdürülebilir gelişme olayının sorumluluğunu üstlenecek biçimde geliştirilmiş ve iyileştirilmiş olmalıdır. İnsan yerleşimleri ve sürdürülebilir gelişme karşılıklı olarak destekleyici ve bağımsız olmalıdır. İnsan yerleşimlerinin gelişimi için sürdürülebilir gelişme gereklidir. Sürdürülebilir insan yerleşimleri ekonomik gelişmeyi, istihdam fırsatlarını çevre üzerindeki en az etki ile sosyal gelişmeyi garanti altına almalıdır. Eko sistemlerin kapasitesini aşmamalı, gelecek nesillerin fırsatlarını baskılamamalıdır. Bir taraftan tüketilirken diğer taraftan yerine yenilerinin konulmalarını sağlayacak bir üretim tüketim ilişkisi kurulmalıdır.
- Yaşanabilirlik (livability): İnsanların yaşam kaliteleri diğer sosyal ve ekonomik faktörlerin yanı sıra insan yerleşimlerinin fiziksel yer özelliklerine bağlıdır. Kentlerin planı, estetiği, alan kullanımı ve bina yoğunluğu, toplumsal etkinliklere ulaşabilirlik dereceleri yerleşim yerlerinin yaşanabilirliğinin ölçüsüdür. İnsanların yaşanabilir komşuluk çevreleri ve yerleşim yerleriyle ihtiyaç ve beklentileri, tasarım süreçlerine, insan yerleşimlerinin bakım ve yönetim sistemlerine, kamu sağlığının korunmasına, güvenlik ve emniyet şartlarının sağlanmasına, toplumsal bütünleşmeye, kültürel farklılıkların ve kimliklerin korunmasına, manevi, tarih ve kültürel olarak anlamlı bina ve semtlerin uygun biçimde korunmasına önderlik etmelidir.
- Kent Bağlılığı ve Hükümet Sorumluluğu (civic engagement and goverment responsibility): Bütün insanlar temel özgürlüklerden yararlanma hakkına sahiptir, ancak aynı zamanda diğer insanların gelecek nesillerin haklarını koruma sorumluluğunu da üstlenmeli ve genel kamuoyunun iyiliğine yönelik

olarak aktif katkı sağlamalıdır. Sürdürülebilir insan yerleşimlerinde bir kentli olma duygusu genelleştirilmelidir; gönüllülük ruhu, hemşerilik bağlılığı, hemşerilik kişiliği olmalıdır. Herkes karar verme ve geliştirme sürecinde eşit şansla yer alabilmeli ve bu konuda özendirilmelidir. Hükümetler ve her düzeydeki yerel otoriteler vatandaşın sağlığını, güvenliğini sağlamalı ve haklarını korumalıdır. Bunu sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır' (Güler ve Çobanoğlu, 1997: 22–23).

Yine aynı raporda aile, işbirliği (partnership), dayanışma (solidarity), uluslar arası işbirliği ve eşgüdüm başlıkları ile diğer ilkelerde sıralanmıştır.

Bu çerçevede, Habitat II Kent Zirvesi bütün olarak ele alındığında görülmektedir ki bu zirvede, sürdürülebilir bir kentsel gelişme için temel olan ilkeler ortaya konmuştur. Bu ilkelerin tümü göz önüne alındığında da, yeni bir yerleşme yönetimi ahlakı önerildiği sonucunu çıkarabilmekteyiz.

'Bununla birlikte, Habitat II Zirvesi kimi eleştirilerle de karşılaşmıştır. Eleştirinin odağını ise kentlere dönük SKG hedeflerinin çerçevesinin ulusal ve uluslar arası düzeylerde çizilmesindeki eksiklik oluşturmaktadır. Bu nokta üzerinde, Dünya Bankası'nın kentleşme konusundaki uzmanlarından birisi, İstanbul Zirvesi'nin en büyük gediğinin çevresel sürdürülebilir gelişme kavramının uygulanma sürecinin yoksunluğu olduğunu ileri sürmüştür. Buna ek olarak da SG teriminin kentsel alanlara nasıl uygulanacağı konusunda çok az bir ilerlemenin sağlandığını da belirtmiştir' (Satterthwaite, 1997: 1689).

Johannesburg Zirvesi (2002): Güney Afrika Cumhuriyeti'nin en büyük kenti olan Johannesburg'da 2002 yılında gerçekleştirilen zirvenin düzenlenmesindeki başlıca amaç, 1992 yılında Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilen Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda alınan kararların uygulanması sürecinin genel bir değerlendirilmesi yapılması niteliğindedir.

Johannesburg Zirvesi'nde iki temel uluslar arası belge kabul edilmiştir. Bunlar Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Politik Bildirgesi ve Johannesburg Ortak Bildirgesi'dir. 'Kalkınma Politik Bildirgesi'nde, sürdürülebilir gelişme taahhüdü yinelenerek bu amaca yönelik, eşitlikçi ve insancıl bir toplum için ortak yükümlülükler vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir gelişmenin; üç temel direği olarak nitelendirilen ekonomik gelişme, sosyal gelişme ve çevrenin korunmasına ilişkin

sorumlulukların yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde gerçekleştirilmesinde de ortak bir sorumluluk taşındığı vurgulanmıştır' (Talu ve Algan, 2005: 36).

Ayrıca, yoksulluğun ortadan kaldırılması, üretim tüketim kalıplarının değiştirilmesi, doğal kaynakların korunması ve yönetimi gibi konulardaki ortak yükümlülükler de bildirgede yer almıştır. 'Politik Bildirge, dayanışmanın önemi ve toplumlararası işbirliğin ve diyalogun geliştirilmesi gereğinin altını çizmektedir (Talu ve Algan, 2005: 36). Bildirgede yer olan bu kavramların SKG sürecinin önemli noktalarını oluşturduğu söylenebilir.

Zirve'de kabul edilmiş olan bir diğer belge de yenilenebilir enerji yolunda başlıklı Johannesburg Zirvesi Ortak Bildirgesi'dir. 'Bu bildirge sadece bir grup ülke tarafından kabul edilmiş olup, hükümetlerin alacakları önlemlerin yanı sıra, ortaklıklar kurulması yoluyla da yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve sera gazı salınırlarının azaltılması konusundaki yükümlülükleri teyit eden beş maddeden oluşmaktadır' (Talu ve Algan, 2005: 37).

'Johannesburg Zirvesi sonuçlarının küresel sürdürülebilir gelişme politikaları yönünden en dikkat çeken özelliğinin, Zirve'nin yukarda belirtilen çıktılarına ilave olarak, 'II. Çıktılar' olarak anılan ve asıl özel sektör ile kamu sektörünün işbirliğini somut hedeflere göre bir programa bağlamayı öngören 'Sürdürülebilir Gelişme İçin Ortaklıklar' konusundaki kararlar olduğu söylenebilir' (Talu ve Algan, 2005: 37).

Sonuç olarak Johannesbug Zirvesi, sürdürülebilir gelişmenin uygulanması yönünde önemli bir adım olmuştur. Konferansa özel sektör kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin etkin biçimde katılması, sürdürülebilir gelişme yaklaşımının uygulamaya geçirilmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Diğer taraftan, şüphesiz ki Uygulama planının getirmiş olduğu kararlar sürdürülebilir bir kent için gereken koşulları sıralamaktadır. Ayrıca, bu konferans soyut ve genel kapsamlı vaatlerin ötesinde, somut projelerin ele alındığı ve geliştirildiği bir küresel etkinlik olmuştur.

UNECE (United Nations Economic Commission for Europe): 'UNECE, Batı Avrupa ile Doğu Avrupa arasında köprü görevi kurmak için oluşturulan bir organizasyondur' (Güneş, 2004: 57). 'Komisyonun amacı ekonomik ve sosyal refah ile demokratik iyi yönetimi desteklerken bölgedeki sürdürülebilir gelişmeyi sağlamaktır' (Tsenkova, 1999: 11). 'Komisyonun Çevre ve İnsan Yerleşmeleri adlı bir bölümü olup bu

doğrultuda insan yerleşimleri ve sürdürülebilirlik kavramları ile ilgili önemli çalışmalarda bulunmaktadır' (Tsenkova, 1999: 3).

'Bu çalışmalar uyarınca, Madrid'de Haziran 1998'de sürdürülebilir kent gelişmesi konusunda bir kongre düzenlenmiştir. 21 değişik ülkeden katılımcıların olduğu bu kongrede sürdürülebilir kentsel gelişmenin çok yoğun, kapsamlı bir programı olması ve kamu altyapısına önem vermesi gerektiği üzerine görüş birliğine varılmıştır. Bununla birlikte kongrede SKG politikaları ile ilgili olarak önemli noktalar belirlenmiştir. Bu bağlamda özellikle kuzey Avrupa ülkeleri (Norveç, Finlandiya, İngiltere) çevresel değerlendirmenin, kamu katılımının, sürdürülebilir gelişme doğrultusunda kamuoyu oluşturulmasının SKG için çok önemli gereklilikler olduğunu vurgulamışlar ve bu kavramlar genel bir kabul görmüştür' (Güneş, 2004: 57).

Sonuç olarak, bu komisyon sürdürülebilir kenti, ekonomik olarak gelişmiş, sosyal olarak bütünleştirici ve eşitliği sağlayıcı, çevresel yönden de kaynak yönetimi konusunda sorumlu bir kent olarak kabul etmiştir. Ve kamu altyapısı, katılım, iyi yönetim gibi kavramları SKG doğrultusunda ele almış ve vurgulamıştır.

Sürdürülebilir Kentler Programı (The Sustainable Cities Programme-SCP): 'Sürdürülebilir Kentler Programı, 1990 başlarında, kentsel çevre planlama ve yönetiminde kapasite geliştirmek için BM-Habitat/UNEP birlikteliği ile kurulmuş bir harekettir. Programın hedefleri kent yerel otoriteleri ve onların ortaklarıdır. Geniş bir katılım tabanında kurulmuştur. Şuanda Sürdürülebilir Kentler Programı ve kardeş programı Yerel Gündem 21, 30 ülkede işlemektedir' (Üncü ve diğ., 2008: 14). Programın odak, yaklaşım ve hedefleri ise şu şekildedir:

' Odak

- Kentsel Çevre Planlama ve Yönetimi yaklaşımları, teknolojiler ve bilgi.
- Kentsel Çevre Planlama ve Yönetiminde kapasite geliştirme altyapısı-daha geniş etki için alt bölge kaynaklarını kolaylaştırma.

Yaklaşım

- Kentsel çevreye öncelik veren yerel kapasiteleri güçlendirme.
- Kentsel Çevre Planlama ve Yönetimi aktivitelerinin yenilenmesini ve büyümesini etkinleştirme.

- Kentsel Çevre Planlama ve Yönetimi desteği için güçlü kurumları harekete geçirme.

Hedef

- BM-Habitat, BM Çevre Programı (UNEP), BM Kalkınma Programı (UNDP), Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Bankası, Hollanda, Japonya, Fransa, Danimarka ve İngiltere gibi çoklu ve ikili dış destekli Belediyeler ve yerel ortaklar' (Üncü ve diğ., 2008: 14).

Bu bağlamda, Sürdürülebilir Kentler Programı için şunları söylemek mümkündür; kent düzeyinde Habitat Gündemi ile Gündem 21'de ortaya konmuş olan çevresel boyutların uygulanmasında önemli bir görev üstlenmiş ve kentsel, çevresel planlama ve yönetimde olumlu değişimler için BM'in çabalarını etkili kılmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, program yukarıdaki yaklaşımları öngörmüş ve bu yaklaşımlarla da sürdürülebilir kentsel gelişme süreci üzerindeki katkısını ortaya koymuştur.

'Birleşmiş Milletlerin SKG konusunda ortaya koyduğu bir diğer konu da, 26 Şubat 2004 tarihinde Hong Kong kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Başkanlığı Forumunda kabul edilen Kentlerde Sürdürülebilir Gelişme Hong Kong Bildirgesi (Hong Kong Declaration on SustainableDevelopment for Cities)'dir. Bu bildirge ile Gündem 21 ve Johannesburg Uygulama Planında uzlaşılan amaç, hedef ve öneriler yeniden doğrulanmıştır. Bildirgenin 3. maddesinde, tüm dünyada sürdürülebilir gelişmenin kentlerin geleceğinin anahtarı olduğu belirtilmiş ve kentleşmeden kaynaklanan sorunların çözümünde tüm paydaşların çabalarını arttırması gerektiği vurgulanmıştır' (Yazar, 2006: 36).

Sonuç olarak, Birleşmiş Milletler çalışmalarında, habitat, çevre ve kalkınma konferansları ile küresel ölçekte, kentleşme, yerleşme ve konut sorunlarına yönelik politika, strateji ve programlar geliştirmiştir. Önceleri göç ve hızlı kentleşmenin getirdiği konut sorunlarına odaklanan ve devletlerin çözüm üretmesine yönelik politikalara öncelik veren BM, zamanla kentlerde artan yoksulluk ve eşitsizliklere odaklanmış ve bu sorunların çözümlerinde devletlerin yanı sıra toplumun tüm paydaşlarının katılım ve işbirliğine dayalı stratejiler ve eylem programlarına yönelmiştir. Bu kapsamda da sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının hem bir terim olarak yazında kullanılmasına öncülük etmiş hem de kavramın içeriğinin

doldurulması konusunda çok önemli katkılarda bulunmuştur. Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının kuramsal çerçevesinin oluşturulmasını sağlarken de, oluşturmuş olduğu programlar ile SKG'nin sağlanabilmesinde öncülük etmiştir.

Avrupa Birliği ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme

Sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında kentlere bakıldığında kentlerin kendilerine özgü problemler çerçevesinde kavrama yaklaştıkları görülür. Yani her kent için tek bir sürdürülebilirlik kuralından bahsedilemez. Bu nedenle, sürdürülebilirlik olgusu, kentsel odaklı problemler çerçevesinde Avrupa düzeyinde de ele alınmalıdır.

Bu bağlamda, 'Avrupa Birliği'ni çevre sorunlarıyla ilgilenmeye iten nedenler nelerdir? Birliğin yayınlarına bakıldığında ortak bir çevre politikasının gerekçesi olarak, 'Avrupa'da çevre üzerindeki baskının giderek ağırlaşması; doğal kaynakların tükenme noktasına gelmesi; sel, kuraklık, orman yangını gibi yıkımların çoğalması; evlerden ve ulaşım araçlarından kaynaklanan karbondioksit emisyonunun sürekli artış göstermesi; özellikle kent yerleşim yerlerinde kirlilik ve gürültüden dolayı yaşam kalitesinin düşmesi; her yıl yaklaşık iki milyar ton atığın üretilmesi ve bunun yılda ortalama %10 artması…' gibi sorunların ön plana çıkarıldığı görülmektedir' (Duru, 2007: 1).

'Bu değerlendirmelerin ışığında, Avrupa kentlerinin içinde bulunduğu mevcut durum ve karşılaştığı baskılar ise aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Kamu sağlığı ve kentsel çevre kalitesi arasındaki ilişki kentsel çevre politikalarının doğrudan kamu sağlığını etkilemesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, 60'dan fazla Avrupa kenti yaz aylarında en üst düzeyde ozona maruz kalmaktadır. Ayrıca, Avrupa nüfusunun %65'i kalitesi ciddi olarak tehdit altında bulunan yüzey sularını kullanmaktadır. Bunlarla beraber dünya karbondioksit emisyonunun %25'i ile dünya insan kaynaklı metan emisyonunun da %16'sı Avrupa'da yer almaktadır.
- Avrupa kentleri arasında yarışmacılık artmaktadır. Yarışmacılığın alternatifi bütüncüllüğü güçlendirmek olmalıdır.
- Birçok Avrupa kentinde gelişme ve gerileme bir arada yaşanmaktadır. Bu durum kentlerde ikili yapıları oluşturmakta ve mekanda ve sosyal yapıda ayrışmalara neden olmaktadır. Bu doğrultuda bazı komşuluk birimlerinde suç

oranlarında önemli artışlar görülmektedir. Yoksulların kötü kentsel koşullarda yaşaması önemli bir sorun olarak görülmektedir.

- Sosyal kutuplaşmanın etkisi bazı kentlerde çok açık biçimde görülmektedir. Bu kentlerde sosyal adalet kavramı çok kritik bir eşikte durmaktadır'(Mega, 1996: 136–138).

Avrupa kentlerinin yaşamakta olduğu bu farklı aşamalardaki sorunlar Birlik bünyesinde, kentsel odaklı politikaların tek bir çerçeve içerisine oturtulmasını olanaksız kılmaktadır. Bu sebeple, AB'nin kentsel politikasını irdelerken en başta söylenmesi gereken; kent ve kent planlamasının Birliğin ana politika alanlarından biri olarak görülmeyip kapsamlı ve bağlayıcı düzenlemelere gidilmemesi olacaktır. Bu durum AB politikalarını ortaya koyan belgelerin başlıklarından anlaşılabilmektedir. AB'nin kentsel gelişme yaklaşımı ve sürdürülebilirlik doğrultusunda öngörmüş olduğu kentsel politikalar farklı alanlardaki politikalar ile oluşmaktadır. Ancak tüm bunlardan AB'nin, yerleşim yerlerine ilişkin sorunları bütünüyle dışladığı sonucunu da çıkarmamak gerekir. Çünkü AB'nin çevre ile ilgili politikaları kentler ile ilgili önemli hususları ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu bölümde, AB'nin çevre politikaları ve sürdürülebilir gelişme politikaları kentsel sürdürülebilirlik ile ilgili eylemleri doğrultusunda incelenmiştir.

'Bu doğrultuda Avrupa Topluluğunun çevre mevzuatı 1970'li yıllardan bu yana gelişme göstermektedir' (Mengi ve Algan, 2003: 190). 'Kirliliği önlemeye yönelik 1970'lı yıllardaki ilk tüzel düzenlemeler, daha çok tehlikeli kimyasal maddelerin denetimi, içme suyu ve yer üstü sularının korunması, enerji santralleri ve motorlu taşıtlardan kaynaklanan hava kirleticilerinin kontrol edilmesi üzerineydi. 1973 yılında hazırlanan ilk çevre eylem programından 1987'ye, Avrupa Tek Senedi'ne (Single Act) değin, Topluluk çevre sorunlarıyla daha yoğun biçimde ilgilenmiştir' (Duru, 2007:2). Avrupa Tek Senedi, 'Birliğin ortak çevre politikalarının genel amaçlarını; çevrenin kalitesini sürdürmek, korumak ve daha iyiye götürmek, kişilerin sağlığının korunmasına katkıda bulunmak ve doğa kaynaklarının temkinli ve akılcı biçimde kullanılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir' (Mengi ve Algan, 2003: 191).

İlk kez bağımsız bir bölümde çevre sorunlarına yer veren Avrupa Tek Senedi'nin AB kentsel politikaları için bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. 'Birlik çapında çevre sorunları alanında gerçekleştirilen çok sayıda düzenlemeyi ve 1986'da başlatılan

‘Eurocities Network’ gibi girişimleri AB kentsel politikasının ilk adımlarından saymak gerekir’ (Duru, 2005: 64).

‘Avrupa Ekonomik Topluluğu’ndan Avrupa Birliği’ne geçişi simgeleyen belge olan 1992 Maastricht Antlaşması ile de birliğin çevre politikası daha kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır. Çevreyle ilgili 130r, 130s ve 130t maddelerini yeniden düzenleyen Antlaşmanın 3/k maddesi, ortak bir çevre politikası oluşturulacağından söz etmektedir. Antlaşma, ortak çevre politikasında kökten değişiklikler getirmemiş, yalnızca kimi konuları daha ayrıntılı biçimde düzenlemiş ya da yeni konular üzerinde durmuştur. Örneğin, Birliğin temel ilkelerinden söz edilirken, ‘sürdürülebilir enflasyonist olmayan ve çevreye duyarlı bir büyüme’ye değinilmiş, böylece ilk kez çevre politikalarının ‘sürdürülebilirlik’ ilkesi çevresinde belirleneceği gündeme getirilmiştir. Çevre politikaları oluşturulurken değişik bölgelerdeki çevre koşullarının ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının göz önünde bulundurulması getirilen yeni hükümlerdendir’ (Duru, 2007: 3).

Görüldüğü üzere, Maastricht Antlaşması ile net bir biçimde çevrenin korunması Topluluğun hedefleri arasına eklenmiştir. Böylelikle AB içinde temel politika alanı haline gelen çevre kavramı, Birliğin sürdürülebilir gelişme politikalarının da asıl belirleyicisi olmuştur. Bu bağlamda, ticaret, endüstri, enerji, tarım, ulaşım ve turizm de dahil Birliğin tüm sosyal ve ekonomik politikalarının belirlenmesinde çevresel kaygıların ön planda tutulması gerekliliği ortaya konmuştur.

‘Bu genel çerçeve içerisinde Birliğin sürdürülebilir gelişme politikalarının en önemli dönüm noktasını 1998 tarihli Kardif toplantısı oluşturmaktadır. Bu toplantıda, çevrenin diğer tüm politika alanları ile bütünleştirilmesi kararlaştırılmıştır’ (Mengi ve Algan, 2003: 197).

‘Birliğin sürdürülebilir gelişme politikaları doğrultusundaki bir diğer önemli adım ise Haziran 2001’de yapılan Göteborg toplantısı olmuştur. Bu toplantı ile sürdürülebilir gelişme politikaları Birliğin temel hedeflerine de uygun olarak dış politika alanına taşınmış ve dünya çapında bir sürdürülebilir gelişme paktı oluşturulması kararlaştırılmıştır. Nitekim bu doğrultuda 2002 yılında Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi düzenlenmiştir’ (Mengi ve Algan, 2003: 199).

Avrupa Birliği'nin sürdürülebilir gelişme politikalarının temel hatları, sürdürülebilir kentsel gelişimin de sağlanabilmesi için gerekli olan ana esasları oluşturmaktadır. Bu çerçevede Birliğin temel politikalarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

- 'Farklı aktörler arasında diyalog ve mutlaka katılımın sağlanması
- Uygulama araçlarının güçlendirilmesi doğrultusunda Sürdürülebilirlik Etki Değerlendirmesi önerisi
- Her üye devletin kendi sürdürülebilir gelişme politikasını belirlemesi
- Yoksullukla mücadele ve sosyal gelişmenin sağlanması
- Doğal ve ekolojik kaynakların sürdürülebilir yönetimi, su kaynaklarının korunması, toprağın dengeli kullanımı, enerji ve biyolojik çeşitlilik alanlarında sürdürülebilir gelişme
- Çok ortaklı yönetim / iyi yönetim anlayışının gerçekleştirilmesi
- Ekonomik, sosyal ve çevresel politikalar açısından fayda-maliyet analizlerinin yapılması
- Halk sağlığı
- Artan trafik hacmi, gürültü ve kirlilik düzeylerindeki yükselme sorunlarını çözmek için çevre dostu ulaşım modellerinin desteklenmesi
- Sürdürülebilir gelişmenin denetlenmesi amacıyla sürdürülebilir gelişme göstergelerinin belirlenmesi' (Mengi ve Algan, 2003: 199–204).

Birlik, sürdürülebilir ve dengeli gelişmenin sağlanması ve bölgesel eşitsizliklerin azaltılması / giderilmesi gibi temel hedeflerinden hareketle yukarıdaki politikaları ve ilkeleri ortaya koymuştur. Birliğin ortaya koymuş olduğu tüm bu politikalardan ve ilkelerden de anlaşılacağı üzere Birlik sürdürülebilir gelişmenin uygulanmasının somut olarak sağlanmasını da öngörmektedir.

Birlik çerçevesinde sürdürülebilir gelişme adına önemli bir başka adımı da 5. Çevre Eylem Programı oluşturmaktadır. 'Beşinci Eylem Programı (1993–2000), 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın ve aynı yıl kabul edilen Maastricht Antlaşması'nın izlerini taşımaktadır. Sürdürülebilir gelişme, çevresel önlemlerin diğer politika alanlarıyla bütünleştirilmesi, serbest piyasa ekonomisi araçlarından yararlanılması ve toplumdaki bütün aktörlerin ortak katılımın

sağlanması ilkeleri üzerine kurulan Program, sanayi, enerji, ulaştırma, tarım ve turizm olmak üzere beş temel sektörün çevre üzerinde yarattığı baskıya yönelmiştir. Öncekilere göre daha kapsamlı ve ayrıntılı biçimde düzenlenen ve çevre sorunlarını geniş bir bakış açısıyla ele alan Beşinci Program, iklim değişikliği, hava kirliliği, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin kaybı, kentsel çevrenin bozulması, kıyı alanları ve atık üzerinde özellikle durmaktadır. Rio Konferansı'nda her biri için ayrı anlaşma belgeleri üretilen, iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin kaybı, ormansızlaşma gibi küresel sorunların yanı sıra Orta ve Doğu Avrupa'nın çevre sorunları da Program'da değinilen konular arasındadır' (Duru, 2007: 8).

'Birliğin günümüzde de halen devam eden 6. Çevre Eylem Programı'nda (2001–2010) ise uzun vadede refah ve yaşam kalitesinin sağlanması için sağlıklı bir çevreye gereksinme duyulduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte, iklim değişikliği, doğa ve biyolojik çeşitlilik, çevre ve sağlık ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve atık yönetimi konularında sıkı önlemlerin alınması gerekliliği ortaya konmuştur. Ayrıca yine bu program ile katılımın sağlanması gerekliliği de vurgulanmıştır' (Mengi ve Algan, 2003: 211–215).

Bu çerçevede, 6. Eylem Programı için büyük ölçüde önceki Program'da benimsenen ilkeler üzerine kurulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunu sürdürülebilir gelişme ilkesine, çevre duyarlılığının yaygınlaştırılmasına ve çevre sorunlarının kapsamlı ele alınmasına yapılan vurguda görebilmek mümkündür.

'Avrupa Birliği çerçevesinde, Birliğin gerek sürdürülebilir gelişme gerekse de sürdürülebilir kentsel gelişme adına ortaya koymuş olduğu kavramlar sadece politikalardan ibaret değildir. Bu bağlamda, Birliğin kararları üzerinde etki yaratma amacını güden bağımsız ağlar, örgütlerde ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlar arasında sayılabilecek olan EUROCITIES (pek çok büyük kentin oluşturduğu bağımsız bir yerel yönetim ağı) ve METREX (nüfusu beş yüz binden fazla olan ve nüfus ile sanayi açısından yoğunluk gösteren kentlerden oluşan birlik) üyeleri olan kentlerin çıkarları ile Birlik politikalarını bütünleştirmek, kentler arasında bilgi alış verişi sağlamak ve üyelerin Birlik teşvik araçlarından yararlanmalarını sağlamak adına görevler üstlenmişlerdir' (Mengi ve Algan, 2003: 179).

'Bu bağımsız ağların yanı sıra Birliğin teşvik araçlarından olan Yapısal Fonların kullanıldığı alanlarda Birliğin sürdürülebilir bir kentsel gelişmeye verdiği desteği

ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yapısal fonlar ve kullanıldığı alanlar sırasıyla; INTERREG III'de, sınır ötesi ve bölgeler arası işbirliği programının hedefleri arasında, sınır bölgelerindeki kentlerin geliştirilmesi, sınır ötesi kent planlaması, çevre koruma ve atıkların bertaraf edilmesi, su kirliliğinin önlenmesi gibi konular yer almaktadır. URBAN II'de, kentlerin ve sorunlu kentlerin sürdürülebilir gelişmesi için oluşturulan programda özellikle nüfusu 100.000'in üzerindeki kentsel alanlardaki işsizlik, suç, çevre zararları, sosyal ve etnik çatışmalar, sosyal kurumların yetersizliği gibi sorunlarla ilgilenmektedir. LEADER + ise, kırsal alanları geliştirme programı olup, ekolojik değerlerin korunması, turizmin geliştirilmesi gibi hedefler üzerine eğilmektedir. EQUAL, programı ise çalışma alanında eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadele alanında yer almaktadır' (Mengi ve Algan, 2003: 187–188).

AB'nin tüm bu yapısal fonlarından bir kez daha anlıyoruz ki, sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında, Birlik sadece politikalar ve ilkelerle yol gösterici olmayıp, SKG'nin gerçekleştirilmesine önem vererek somut çalışmalarda da bulunmuştur.

Avrupa Birliği çerçevesinde sürdürülebilir kentler adına ele alınması gereken bir diğer oluşumda, '27 Mayıs 1994 tarihinde, Danimarka'nın Aalborg kentinde gerçekleştirilen Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı'dır. Konferans'ın sonunda Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı oluşturulmuştur. Aalborg Şartı, sürdürülebilirliği, yerel karar verme sürecinin tüm alanlarını kapsayan denge arayışlı, yerel ve yaratıcı bir süreç olarak tanımlar. Bununla birlikte Şart, doğanın taşıma kapasitesine uygun yaşam koşulları, sosyal adalet, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik arayışlarında, sürdürülebilir gelişmenin, kentlere ve kasabalara önemli bir yol gösterici olduğunu işaret eder. İnsanoğlunun yüzleştiği birçok çevresel sorun için kent yönetimlerine bir eko-sistem yaklaşımını benimsetmeyi amaçlayan bu şart doğrultusunda sürdürülebilirlik açısından kentsel politikalar şu şekildedir;

- Öncelikli olarak kentlerin birbirinden farklılaşması sebebiyle her kentin sürdürülebilirliğe doğru kendi özgün yollarını bulmaları gerektiği
- Kent ve kasabaların sorunlarını daha geniş ortamlara ya da geleceğe taşıma hakkına sahip olmaması gerekliliği
- Ekonomik gelişmenin sınırlayıcı etkeninin doğal servet olduğu kabulü ile bu servetin korunmasının gerekliliği (su rezervlerinin, toprağın, biyolojik

çeşitliliğin korunması, yenilenemez enerji kaynaklarının kullanımının azaltılması vb.)

- Sosyal adaletin sağlanması (özellikle çevre sorunlarından en fazla ölçüde etkilenen ve en az düzeyde bu sorunları çözme yeterliliği olan yoksulların durumunun iyileştirilmesi, tüketimi yerine yurttaşların hayat kalitelerinin niteliğinin arttırılması, uzun vadeli istihdam olanaklarının yaratılması)
- Arazi kullanım ve 'imar planlamasında' stratejik çevre etki değerlendirmesinin gerekliliği, kentsel gelişim sürecinde mobiliteyi azaltıcı yönde bir işlevler karışımı oluşturulması gerekliliği
- Erişebilirliğin arttırılarak toplumsal refahı ve şehirli hayat tarzının daha az ulaşım ihtiyacı doğuracak biçimde yönlendirilmesinin gerekliliği
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının yegane sürdürülebilir seçenek olduğu
- Yerel yönetimlere yeterli otoritenin verilmesi ve güçlü bir akçal zeminin oluşturulması ile gerçekleşebilecek iyi yönetim kavramının gerekliliği
- Anahtar aktör olarak yurttaşların ve toplumun etkin katılımın sağlanması
- Kentsel yönetim araçlarının oluşturulmasının gerekliliği' (Tosun, 2009).

Aalborg Şartı'nın ortaya koyduğu bu ilkeler sürdürülebilir kentsel gelişmenin hem ilkelerini hem de uygulama yöntemlerini belirlemesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

'AB'nin kentsel politikalarından söz edildiğinde belki de üzerinde en çok durulması gereken düzenleme, mekan planlamadan sorumlu Bakanlar Konseyi toplantısında kabul edilen ve izlenecek politikaları somut olarak ortaya koyan belgelerden biri olan Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi'dir (ESDP)' (Duru, 2005: 64).

'AB'ye üye ülkelerin mekan politikaları arasında bir bağ kurmak için hazırlanan ESDP'nin birlik çapında bir planlama aracı olarak tasarlanmadığını, tüzel açıdan bağlayıcılığı bulunmadığını, yalnızca gönüllü eylemler için bir yol gösterici olduğunu en başta belirtmek gerekir' (Duru, 2005: 65).

'Fiziksel planlamayı oldukça ayrıntılı biçimde ele alan ESDP üç temel ilke üzerine kuruludur: Ekonomik ve sosyal uyum; doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunması; rekabetin daha dengeli hale getirilmesi' (Duru, 2005: 66). ESDP'nin

dayandığı politika üçgeninin üçayağı çerçevesinde amacı 'AB'nin dengeli ve sürdürülebilir gelişme hedeflerine ulaşabilmesini sağlamaktır. ESDP'nin anahtar kelimeleri denge, bütünleşme, sürdürülebilirlik, işbirliği ve ortaklardır (partnership)' (Demirci ve Genç, 2007: 59).

'ESDP'nin stratejik amacı, dengeli ve sürdürülebilir bir mekansal gelişme stratejisi meydana getirmektir. Bununla bağlantılı olarak, ESDP'nin uzun vadede tüm AB bölgesinde eşit biçimde gerçekleşmesi hedeflenen amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Bölgelerin dengeli gelişmesini sağlayacak sosyal uyumu gerçekleştirmek
- Sürdürülebilir gelişmeyi ve Avrupa'nın mekansal rekabet edebilirliğini daha dengeli hale getirmek, arttırmak
- Dengeli ve çok merkezli kentsel sistemler oluşturmak
- Altyapı ve bilgiye eşit erişimi sağlamak (telekomünikasyon ağlarını yaygınlaştırarak bilgi akışını daha kolay hale getirmek)
- Doğal ve kültürel çevreyi koruyup geliştirmek, kaliteli ve sürdürülebilir turizmi geliştirmek
- Farklı kentsel fonksiyonların ortaya çıkardığı kalkınmayı teşvik etmek; köy ve kasabalar arasındaki ilişkileri arttırmak (kentler arası ulaşım ağları, kent-kır işbirliği projeleri, kırsal ekonomilerin canlandırılması, tarihi ve kültürel mirasın korunması)
- Ulaşım ağlarının bölgeler arasında dengeli dağılımını sağlamak
- Çevre tahribatını ve doğal afetlerin etkilerini azaltmak
- Güvenlikle birlikte enerji kaynaklarını geliştirmek'(Demirci ve Genç, 2007: 60–61).

Sonuç olarak, AB'nin mekansal planlamaya ilişkin politikaları, tam karşılıklarını ESDP'de bulmaktadır. ESDP politikaları da bölgesel etkileri olan, koordine edici bir yaklaşımdır. ESDP, kaynakların rasyonel dağılımı, yerel ve bölgesel gelişmenin standart hale getirilmesi ve vatandaşların yaşam kalitesinin arttırılmasına yardımcı olmak için gerekli bir faaliyet olarak görülebilir. Ancak ESDP'nin politikalarında ortak bir nokta vardır ki o da ekonomik gelişmeyi sağlama güdüsüdür. Bir anlamda, ESDP kentleri, Avrupa'nın küresel ekonomiye açılan kapısı olarak görmektedir.

AB çerçevesinde inceleme yapılırken, Birlik'ten bağımsız fakat yakın ilişkili olduğu bir örgüt olan Avrupa Konseyi'nin de ortaya koymuş olduğu belge ve politikaların incelenmesi gerektiği düşüncesi ile yazının devamında bu konu ele alınacaktır.

Avrupa Konseyi'nin kentsel yaşam ve kentsel politikalarla ilgili olarak ortaya koyduğu en önemli belgeler ise Avrupa Kentsel Şartı ile Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi'dir.

'Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Konseyi'nin kentsel politikalarından yola çıkılarak oluşturulan ve 1980–1982 yılları arasında Konsey'ce düzenlenen 'Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası' (Eurepean Campaign For Urban Renaissance), kapsamında geliştirilmiştir. Sözü edilen bu kampanya 'yerleşmelerde daha iyi yaşam' (a beter life in towns) sloganıyla kentsel gelişmenin niceliksel değil niteliksel yönlerinin önemini vurgulamıştır' (Tosun, 2009).

'Kentsel fiziksel çevrenin geliştirilmesine, mevcut konut alanlarının iyileştirilmesine, kentlerde toplumsal ve kültürel olanakların yaratılmasına ve toplumsal kalkınma ile halk katılımına dayanan bu kampanya için çalışmalar 1986'dan sonra Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Sürekli Konferansı çerçevesinde sürdürülmüştür' (Duru, 2005: 66). 'Avrupa Kentsel Şartı, 17–19 Mart 1992 yılında Strazburg'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nın olağan toplantısında kabul edilmiştir. Ayrıca, aynı toplantının 18 Mart 1992 günkü oturumunda da Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi imza altına alınmıştır' (Yazar, 2006: 47).

Bu noktada önemle belirtilmesi gereken bir konu var ki; 'Şart, Konsey anlaşmalarından farklı olarak hükümetlerin değil yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır' (Palabıyık, 2004). Bunun arkasında yatan neden de, yerel yönetimlerin halka en yakın birim olması ve kentsel sorunların çözümünün, yurttaş bağlılığı olmadan çözülemeyeceği inancı olsa gerek.

Bu bağlamda, 'Şart iyi bir yönetim için 'yerinden yönetim'i temel alan bir yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Kentsel gelişme için yerel yönetimlerin özerkliğini ve mali bağımsızlığını temel alan ve halk katılımını, kentsel gelişmenin demokratik süreci için bir gereklilik olarak gören, doğrudan katılımın araçlarının yaratılmasını demokrasi ve insan haklarının bir göstergesi olarak sunan Avrupa

Kentsel Şartı, geleceğin kentinin bugünden oluşturulduğunu vurgulamaktadır' (Göktürk, 1993: 80).

'Avrupa Kentsel Şartı çerçevesinde hazırlanan 'Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi'de, kentte yaşayan bireylerin gündelik yaşamlarında karşılaştığı sorunlar konusundaki hakları bir araya getiren bir belge niteliğini taşımaktadır. Güvenlik, sağlık, çevre, istihdam, konut, sağlık, trafik, spor, kültürlerarası kaynaşma, nitelikli mimari ve fiziksel çevre, katılım, ekonomik gelişme, sürdürülebilir gelişme, doğal kaynaklar ve değerler, bireysel gelişim, belediyeler arası işbirliği, akçal kaynak, eşitlik gibi konuların ele alındığı belge, Avrupa Kentsel Şartı'nda ortaya konan ilkelere dayanmaktadır' (Duru, 2005: 66).

Sonuç olarak, kentler, kentli haklarının belli çerçevede gerçekleştiği, temel ihtiyaçların belli organizasyonlarla karşılandığı kısaca mal ve hizmetlerin etkin dağılımının yapılmasının amaçlandığı kamusal alanlardır. Ancak, kentler büyüyen ölçekleri, artan nüfuslarıyla gün geçtikçe karmaşıklaşan sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği de yapmış olduğu tüm değerlendirmeler ile sürdürülebilir gelişmeyi esas politika alanı olarak belirleyip, tüm politika alanları ile ilgili olması sebebiyle de kentlere ve kentsel gelişmeye özel bir önem vermiştir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, AB'nin kentleri ilgi alanı içerisinde görmesinde ve bu alana özgü yeni düzenlemeler getirmesinde kentlerin yeni ekonomik düzen içerisinde kazandığı göreli önemin yeri de büyüktür.

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme

'Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, kalkınma çabalarını yaygınlaştırmak ve kaynakları daha iyi kullanmak amacıyla genel bir ekonomi politikasının görüşülebileceği bir merkez olarak kurulmuştur. Örgütün ana organını Konsey oluşturmakta ve bu Konsey tarafından ikincil organlar kurulabilmektedir' (Keleş ve Hamamcı, 2005: 209).

'Bu doğrultuda kurulan organlardan birisi de 1970 yılında oluşturulan Çevre Komitesi'dir. Çevre Komitesi tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren 'Uluslar arası Planda Çevre Politikalarının Ekonomik Boyutlarına İlişkin Temel İlkeler Tavsiye Kararı', kirleten öder ilkesini uluslar arası düzeyde uygulamaya koyan en önemli düzenleme olmuştur' (Yazar, 2006: 49).

'Bu çerçevede, OECD'nin çevre politikaları 3 ana ilke üzerine oturtulmuştur:

- Ekonomik büyüme, çevreyi önemsememek için gerekçe olamaz
- Önleyici politikalar ile çevre sorunları ortaya çıkmadan önlenebilir
- Ekonomik büyüme ile çevrenin geliştirilmesi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır' (Keleş ve Hamamcı, 2005: 210).

OECD'nin bu temel ilkeleri, ekonomik ve çevresel eğilimleri analiz etmekte; temel sorunlara çözüm getirecek politikalar için ve sürdürülebilir kentsel gelişme politikaları için ileriye yönelik projeksiyonlarda bulunmaktadır.

'Nitekim OECD, gerek Rio İlkelerinde ve Gündem 21'de ortaya konan kararların ve gerekse de Johannesburg'da dile getirilen tüm politikaların uygulanması konusunda üyelerini liderlik yapma konusunda sorumluluk sahibi olarak tanımlamıştır' (OECD, 2001: 1).

Bu doğrultuda, kuruluşunda genel olarak ekonomik büyüme hedefini benimseyen OECD'nin zamanla farklı bir profil çizdiğini ve ortaya koymuş olduğu belgelerle de ekonomik, sosyal ve çevresel etkenlerin bütünleştirilmesi yönünde anlayış sergilediğini söyleyebiliriz.

OECD yukarda belirtilen temel ilkeler ve sürdürülebilirlik bağlamında 2030 yılına kadar OECD Çevre Tahmin Raporu'nu hazırlamıştır. 'Gelecek için başlıca çevre sorunları bir 'trafik ışığı' sistemine göre sunulmaktadır. Rapor, temel sorunlara çözüm üretecek politika önlemlerinin simülasyonlarını da, olası çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerini içerecek şekilde sunmaktadır' (OECD, 2008(c): 2).

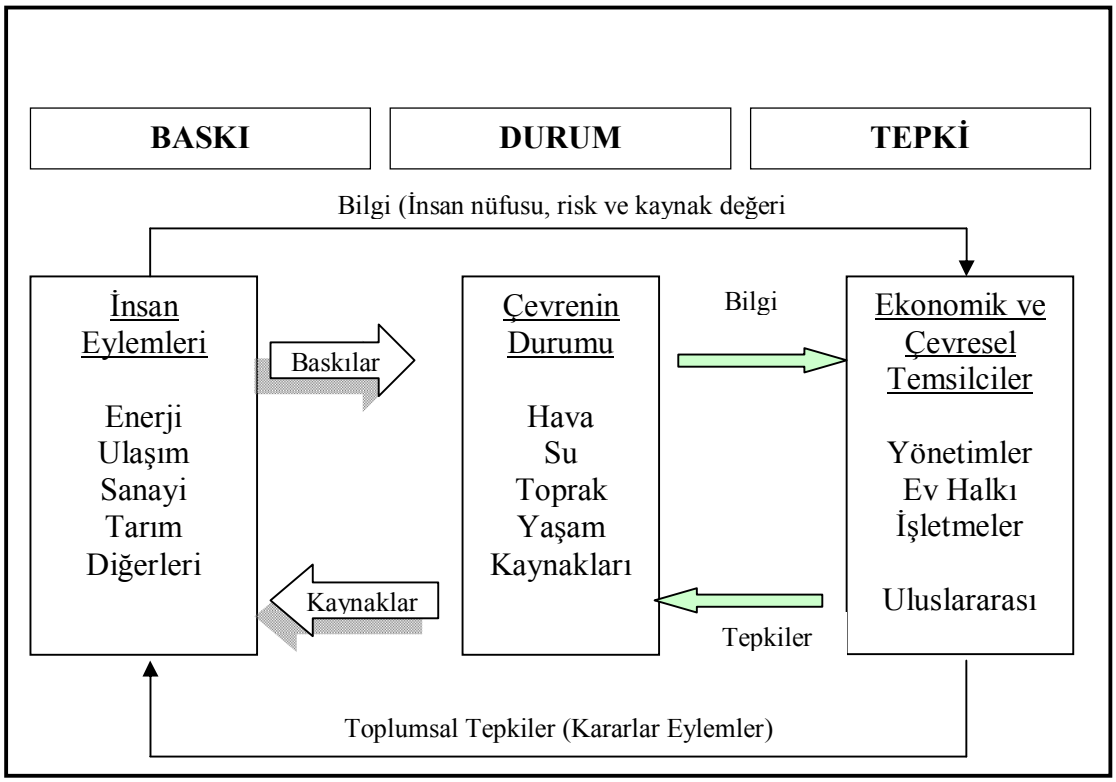
2030 yılına kadar OECD Çevre Tahmin Raporu'nda sunulan trafik ışıkları sistemi OECD'nin çevresel bakış açısı kapsamında üç tür alarm veren önemli bir alanı barındırmaktadır:

- 'Yeşil Işık: Mevcut politika yaklaşımlarının yeterli olduğu durumları yansıtmaktadır.
- Sarı Işık: Bazı belirsizlik durumlarını ve potansiyel problem ve tehlike alanlarını belirtmektedir.
- Kırmızı Işık: Gelecekte olumsuz çevresel eğilimler yaratacak problemler alanını kapsar' (OECD, 2001: 2).

OECD, yukarıda belirtilen tehlikeler karşısında üye ülkelerin uygulama eksikliklerinin giderilmesi için yeni hedefler ortaya koymuş ve sürdürülebilir gelişmenin uygulanabilmesi için çevresel istatistikleri de içeren bir model geliştirmiştir.

'Baskı (pressure), durum (state) ve tepki (response), kelimelerinin baş harflerinden hareketle PSR olarak da bilinen bu model 1994 yılında geliştirilmiş ve insan aktivitelerinin çevre üzerinde baskı oluşturmasının doğal kaynakların kalite ve miktarlarındaki durumlarını değiştirmesi ve bu değişimlere de toplumun çevresel, ekonomik ve sektörel politikalar ile tepki vermesi sebebiyle neden sonuç kavramına dayandırılmıştır' (Yazar, 2006: 50).

'OECD'nin bu modelinin temelinde, kentsel ekonomik ve çevresel işletmeye yeterli bir planlama sistemi uygulamak için ekonomik ve çevresel göstergeleri birleştiren ve sürdürülebilirlik doğrultusunda çevresel istatistikleri ortaya koyan yaklaşımı yatmaktadır' (Van Geenhuisan ve Nijkamp, 1994: 132).

Şekil 2. 2. PSR Şeması

Kaynak: URL–6, 12 Nisan 2010

Şekil 2'de görüldüğü üzere, OECD tarafından hazırlanmış olan PSR modeli, hem sürdürülebilir gelişmenin hem de sürdürülebilir kent politikalarının değerlendirilmesi hususunda temel bir yöntem olabilecek niteliktedir. Çünkü OECD, sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir kentsel gelişme süreçleri ile ilgili olarak çevresel açıdan temel amaçları yayınlarında ve 21. yüzyıldaki çevre stratejisini ortaya koyan belgede de açıkça ifade etmiştir. 'Bu belgeye göre OECD'nin çevre stratejisi 5 amaç ve bu amaçlar içerisindeki üye ülkelerin eylem alanlarını ve politikalarını saptayan alt başlıklarda belirlenmiştir' (Yazar, 2006: 52).

Tablo 2. 1. OECD 21. Yüzyılda Çevre Stratejisi Amaç ve Politikaları

AMAÇLAR	POLİTİKA VE EYLEMLER
1. Doğal kaynakların iyi yönetimi ve bu yolla ekosistemin bütünlüğünün sağlanması	Genel olarak; sürdürülemez üretim ve tüketim kalıplarının küresel ekosistemleri, biyolojik çeşitliliği, iklimi, çevreyi tehdit etmesinin önüne geçecek bütünleşmiş tedbirler. İklim konusunda; • Yeşil vergi reformu • Biyolojik çeşitliliğin korunması • Sektör politikaları • Düzenleyici baskı mekanizmaları • Sera gazı etkilerini en aza indirecek politikalar Temiz Su konusunda; • Tatlı su kaynaklarının yönetimi • Yer altı ve yer üstü sularının korunması Biyolojik Çeşitlilik konusunda; • Biyolojik çeşitliliğin fiziksel planlama ile ekonomik ve sektörel politikalara bütünleştirilmesi
2. Ekonomik büyümeden kaynaklanan çevresel baskıları azaltmak	Genel olarak; çevresel kalitenin korunmasına dönük ekonomik büyüme modellerinin geliştirilmesi kapsamında tüketici tercihlerinin ekolojik ürünlere yönlendirilmesi, çevre dostu teknolojilerin kullanılması, çevreye zarar veren sübvansiyonların kaldırılması. Tarım konusunda; • Çevreye duyarlı tarım sistemleri geliştirilmesi • Sulama sistemlerinin etkinliğinin arttırılması • Erozyon riskinin bertaraf edilmesi • Çevresel ve sosyal maliyetleri de kapsamak üzere daha düşük kaynak maliyeti sağlamak üzere dışsallıkların içselleştirilmesi Ulaşım konusunda, • Daha az trafik için arazi kullanımında farklılık yaratma, toplu taşımaya ağırlık verme • Ulaşım sistemlerinde temiz teknolojilerin kullanımı • Ulaşım altyapısında stratejik çevresel etki değerlendirmesine önem verilmesi • Ulaşım sistemlerinde çeşitlilik
3. Karar verme için bilgi sistemlerini geliştirme	Genel olarak; sürdürülebilirlik stratejisinin başarılı olması için çevresel göstergelerin kullanımı. • Doğru ve karşılaştırılabilir veri toplanması • Senaryo, kestirim gibi araçların geliştirilmesi
4. Sosyal ve Çevresel ara yüz: hayat kalitesinin arttırılması	Genel olarak çevresel ve sosyal şartlar arasındaki bağlantıların saptanması, çevre politikalarının sosyal etkilerinin ele alınması. Sağlık ve Güvenlik konularında; • Zararlı kimyasallarda kısıtlamaya gidilmesi • Kıyı alanlarındaki kirlenmenin kontrol altına alınması Kentleşme ve Mekansal Gelişme konusunda; • Kentsel sıçrama ve yayılmanın olumsuz etkilerini azaltmak • Enerji, su ve malzeme kullanımının etkinliğini arttırmak • Kentsel ve kırsal yaşanabilirliği arttırmak • Rekreasyon ve turizm eylemlerine ağırlık vermek Eşitlik ve İşgücü konusunda; • Doğal kaynak ve çevresel hizmetlere eşit erişimin sağlanması • Çevresel politikaların sosyal yansımalarının değerlendirilmesi Bilgi, Katılım, Çevresel Konularda Adalete Erişim; • Karar vermede kamu katılımın sağlanması • Sivil toplum örgütlerinin çevresel politika geliştirilmesindeki rollerinin arttırılması • Yerel yönetimlerin çevresel politika geliştirilmesi rollerinin daha aktif hale getirilmesi
5. Küresel Çevresel Bağımlılık: Yönetişim ve İşbirliğinin arttırılması	Genel olarak uluslar arası çevresel yönetişimin güçlendirilmesi. • Mevcut çok taraflı çevresel sözleşmeleri uygulamak • OECD Konseyi önerilerini uygulamak • Çevre duyarlı teknoloji transferine ağırlık vermek

Kaynak: Yazar, 2006, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi, *Doktora Tezi,* A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 53.

OECD'nin bir diğer yaklaşımı, sürdürülebilir kentsel gelişme bünyesinde de olması gereken önemli bir kavram olan iyi yönetim konusundaki yaklaşımıdır.

'Bu çerçevede OECD iyi yönetim kavramını bireylerin, kurumların, kamu ve özel sektör unsurlarının ortak işleri birlikte yönetme biçimlerinin toplamı olarak tanımlamakta ve kavram ile ilgili olarak altı ilkeyi öne çıkarmaktadır. Bu ilkeler sırasıyla, hesap verebilirlik, saydamlık, etkililik ve verimlilik, duyarlılık, uzak görüşlülük, hukuksallık olarak belirlenmiştir' (Güneş, 2004: 44).

Örgütün iyi yönetim tanımı genel çerçevesi ile demokratik bir yönetimin çerçevesini çizmektedir ve iyi yönetimi, hukukun üstünlüğü ilkesinin toplumsal yaşamımıza egemen olması olarak görmektedir. Zaten bir toplum ancak kişilerin değil hukukun üstünlüğü ilkesine olan inancı pekiştirildiğinde iyi yönetiliyor demektir. Ancak iyi yönetim kavramının içerisinde yer alan özel sektörün katılımcı olmaktan ziyade karar verici bir birim olması dikkat edilmesi gerek bir husustur.

'Sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında, OECD tarafından düzenlenen ve ayrı bir öneme sahip olan konferans 2005 yılında Montreal'de düzenlenen 'Sürdürülebilir Kentler: Rekabet Edebilirliğin Sosyal Uyumla Bağdaştırılması' konferansıdır. Bu konferans, özellikle büyük kentlerde rekabet edebilirliğin arttırılmasında önemli bir boyutu oluşturan yatırımlar konusunda cazip hale gelmekte sosyal ve çevresel şartların durumu ele alınmıştır. Uluslar arası uzmanları, kamu görevlilerini ve siyasileri bir araya getiren bu konferans metropoliten alanlar için etkili politikalar üzerinde durmuştur' (OECD, 2005, 17 Nisan 2010).

Dünya Sağlık Örgütü ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme

Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı kapsamında son olarak ele alınacak örgüt Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'dür. DSÖ dünya üzerinde sağlık sorunları ve farklı alanlarda (konut sağlığı, çocuk sağlığı vb.) çalışmalarda bulunan bir örgüttür.

'DSÖ, 1977'de 'Herkes için Sağlık' (Health for all) sloganı ile sağlığı geliştirme uygulamalarını ön plana çıkartan bir uluslar arası kampanya başlatmış ve bu kampanyanın başlatıldığı Üçüncü Dünya Sağlık Asamblesi'nde DSÖ ve hükümetlerin temel hedefinin vatandaşların katılımı ile sosyal ve ekonomik olarak üretken bir yaşamı sağlayacak sağlık düzeyinin sağlanması olduğu belirtilmiştir' (Yazar, 2006: 55).

‘DSÖ’nün en önemli eylemi olan ‘sağlıklı kentler hareketi’de bu slogan doğrultusunda geliştirilmiştir’ (Güler, Çobanoğlu, 1994: 14). ‘Bu çerçevede, DSÖ Avrupa Bölgesi Ofisi (WHO/EURO) 1986 yılında herkes için sağlık sloganı doğrultusunda seçilen 11 kentte sağlıklı şehirler projesini başlatmıştır. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda, DSÖ Şehir Sağlığı Merkezi, uzun dönemli uluslar arası gelişim projesi olarak 1987 yılında ‘Sağlıklı Kentler Hareketi’ni başlatmıştır’ (Yazar, 2006: 55).

‘Şehir sağlığı, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Avrupa Bölgesi için giderek artan önemde ve ilginç bir faaliyet alanıdır. Birçok çalışma ve rapor, yoksulluk, şiddet, sosyal dışlanma, kirlilik, standardın altında olan barınma, orta ve genç yaştaki insanların karşılanamayan ihtiyaçları, evsiz insanlar ve göçmenler, sağlıksız yerleşim planlaması, katılımcı çalışmaların eksikliği ve eşitsizlik ile sürdürülebilir gelişme konusuna ciddi şekilde eğilme ihtiyacı şeklinde sıralanabilecek sağlık alanında büyüyen tehditleri vurgulamaktadır. Avrupa Bölgesi’nde Sağlıklı Şehirler Projesi, bu tür problemlere bütüncül bir yaklaşımın değerini göstermektedir’ (URL–1, 17 Nisan 2010).

‘Sağlıklı Kentler Projesi:

- Şehirde yaşayan ve çalışan insanların fiziki, psikolojik ve çevresel refahlarını geliştirmeyi amaçlayan uzun dönemli bir kalkınma projesidir.
- Sağlıklı Kentler Projesi bir kentin ne olduğu ve sağlıklı kentin ne olması gerektiğinden yola çıkar.
- Yaklaşıma göre ‘kent’; yaşayan, nefes alan, büyüyen, sürekli değişen bir iç dinamiğe sahip karmaşık bir organizmaya benzetilebilir.
- Sağlıklı kent çevresini geliştirebilen ve kaynaklarını genişletebilen bir şehirdir.
- Sağlıklı kent kavramı bir sonuç değil, aynı zamanda bir yöntemdir.
- Sağlıklı kent sadece belirli bir sağlık düzeyine ulaşmış kent değil, sağlık bilincine sahip ve onu geliştirmek için çaba harcayan şehirdir’ (URL–1, 17 Nisan 2010).

Yukarıda sıralanan amaçlar doğrultusunda anlamaktayız ki DSÖ’nün Sağlıklı Kentler hareketi sürdürülebilir kentsel gelişme ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü

Sağlıklı Kentler Hareketi, şehirde yaşayan ve çalışan insanların fiziksel, ruhsal, sosyal ve çevresel gönençlerini arttırmaya yönelik çaba göstermektedir.

Bu hareketle, ‘ kentlerin insanlar için daha yaşanılır ve az zarar verici bir nitelik kazandırılmasına yönelik resmi ve resmi olmayan tüm kişi ve kuruluşların çabalarını eşgüdümle sürdürmelerini sağlayacak yakın bir işbirliği amaçlanmaktadır’ (Güler ve Çobanoğlu, 1994: 14).

Özet olarak ifade etmek gerekirse bu hareket, farkındalığı ve yeniliği geliştirmek için bir kilit yapılanmayı temsil etmekte ve sağlık konusunun ilgili kuruluşların gündemlerinde ön sıralara taşınmasını sağlamaktadır.

Sağlıklı Kentler Hareketi, tarihsel süreç içerisinde, ele almış olduğu konularda sürekli bir gelişim gösteren toplam 5 aşamadan oluşmaktadır. Bu bağlamda;

1. Aşama (1987–1992): **‘**DSÖ proje şehirleri arasında 35 kenti kapsamıştır. Ana teması kentlerde sağlık için yeni yapılanmalara gidilmesidir.

2. Aşama (1993–1997): Bu aşama, sağlıklı toplum politikası ve kapsamlı şehir sağlık planlaması konusunda güçlü bir vurguyla beraber daha fazla faaliyete yönelik olmuştur. İkinci aşama sonunda 39 kent harekete katılmış ve Haziran 2000’deki Atina Konferansı ile bu aşama sonuçlanmış ve 3. aşama başlamıştır (URL–1, 17 Nisan 2010). ‘Atina Konferansı sonucu Sağlıklı Kentler Projesinin var olan ilkeleri geliştirilerek, hakkaniyet (sağlık hizmetlerine erişimde), sürdürülebilirlik, sektörler arası işbirliği ve dayanışma Projenin ilkeleri olarak sıralanmıştır’ (Yazar, 2006: 56).

3. Aşama (1998–2002): **‘**50 şehre hitap eden 3. aşamada, Atina Konferansı’nda belirlenen ilkeler doğrultusunda, sağlık gelişimi için bütünleşmiş planlama üzerinde durulmuştur’ (URL–1, 17 Nisan 2010). Aslında, bu aşama kent planlaması üzerinden sağlık gelişimini sağlamayı hedefleyerek, sürdürülebilir kentsel gelişme ile ilgili olan güçlü ilişkisini de ortaya koymuştur.

4. Aşama (2003–2008): ’75 kentin dahil olduğu bu evrede sağlıklı şehir planlaması, sağlıklı yaşlanma, sağlık etki değerlendirmesi ve aktif yaşam ve fiziksel aktivite olmak üzere dört ana tema belirlenmiştir’ (URL–1, 17 Nisan 2010).

Özellikle sağlıklı kent planlaması ve sağlık etki değerlendirmesi 4. aşamanın ana temaları olmuştur. Bu bağlamda ortaya koyduğu ilkelerde adeta sürdürülebilir kentleri hedefleyen bir proje niteliğinde olmuştur.

5. Aşama (2009–2013): Hala devam etmekte olan bu aşamada genel olarak, 4. aşamanın ana teması olan sağlıklı kent planlaması üzerine durulmaktadır. Bu bağlamda 5. aşamanın üç ana teması vardır. Bunlar 'önemseyen ve destekleyici çevreler, sağlıklı yaşam, sağlıklı kentsel çevre ve tasarım'dır (DSÖ Sağlıklı Şehirler Ağı, V. Faz (2009–2013) DSÖ Avrupa Şehirler Ağı: Hedefler ve Koşullar, s. 5–6).

Sonuç olarak, DSÖ' nün kentlerdeki sağlık yapısının geliştirilmesine ve oluşturulmasına yönelik başlattığı Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı'nın özellikle 4. ve hala devam etmekte olan 5. aşamaları sürdürülebilir kentleri hedefleyen projeler haline dönüşmüştür. Bu bağlamda da Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı, sürdürülebilirliği temel alan yaklaşımları ile uluslar arası düzeyde önem taşıyan bir proje olmuştur.

2.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME KAVRAMININ BOYUTLARI

Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının oldukça geniş kapsamlı bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Fakat kavramın bu denli geniş bir kapsama sahip olması ve çok fazla alanla ilgili olması onu soyut hale getirmektedir. Bu noktada da kavramı daha açık ve anlaşılır hale getirmek yani kavramı somutlaştırmak gerekmektedir. Bu nedenle de, çalışmanın bu kısmında kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri üzerinde durulmuştur. Yani sürdürülebilir bir kent için nelerin sürdürülmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Sonrasında ise, kentsel gelişmenin sağlıklı olabilmesi için gerekli olan kent planlamasının sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamındaki yeri ve çevresel sorunların doğmasında etkili olan kentsel büyüklüklerle özdeşleştirilerek kentsel büyüme kavramı sürdürülebilir kentsel gelişmenin fiziksel mekanı çerçevesinde ele alınmıştır.

2.3.1. Kentsel Sürdürülebilirlik Göstergeleri Boyutu

Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı son derece geniş kapsamlı olduğu gibi etkileri de çok sayıdadır. Ayrıca sürdürülebilir kentsel gelişmenin çok boyutlu olmasının yanı sıra dinamik bir kavram olması da konuyu zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir kentsel gelişmeyi ölçmek ilk bakışta imkansız gibi görünebilir. Sürdürülebilir kentsel gelişmenin önündeki sorunların sadece niteliksel olarak ortaya konması her ne kadar kavram açısından ne tür eylemlerde bulunulacağının bilinmesi yönünden önemli ise de yeterli değildir. Bu nedenle, sorun alanlarının niceliksel olarak belirlenmesi gerekmektedir. Sorunların niceliksel olarak belirlenmesi ve

denetlenmesi ise ancak bir göstergeler sisteminin oluşturulması ile mümkündür. Ayrıca 'sürdürülebilirliğin tutarlı bir amaç olabilmesi için, bu yönde gelişme olup olmadığının belirli göstergelerle ölçülebilmesi önemlidir' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010).

Bu doğrultuda, 'göstergelerin açık, basit, bilimsel olarak anlamlı, doğrulanabilir ve yeniden üretilebilir olması gerekir. Göstergeler çoğunlukla karmaşık kavramların basitleştirilmiş halleridir. Bu durumda göstergelerin, sorunlar veya koşullar hakkında sadece ipuçları/belirtiler sağladığı düşünülmelidir. Tek bir göstergenin tüm durumu açıklığa kavuşturması genellikle olanaklı değildir; bu nedenle bir durumun çeşitli boyutlarını ortaya koymak için geniş göstergeler kümesine başvurmak daha doğru bir yaklaşımdır' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010).

Bu özellikleri taşıyan göstergelerin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi içinse, bir takım koşullar söz konusudur. Bu bağlamda, göstergelerin kurgusunun ölçülmesi istenileni ölçmek için yeterli olmalı, göstergelerin hesaplanmasında kullanılacak verilerin kurumsal olarak toplanmakta olması ve ölçme hataları içermemesi, göstergeler arasında çelişki bulunmaması ve son olarak da göstergelerin dayandırıldığı kavramsal sistemlerle politika geliştiricilerin yararlandırıldığı kavramlar sistemleri arasında uyumsuzluk olmaması gerekir (TÜBA, 2004: 20).

Göstergelerin sağlıklı bir biçimde uygulanması ile oluşacak yararlar ise şu şekilde ortaya konmuştur (Türkiye Çevre Vakfı, 1996: 94);

- Hedefleri somut eylemlere ve hesap verme sorumluluğunun alanına sokar,
- Gelecekteki eylemler için kesin amaçlar ortaya konmasını sağlar,
- Amaçlara doğru kaydedilen ilerlemeyi denetleme gücü kazandırır ve doğabilecek sorunlara karşın erken uyarı sinyali verir,
- Sivil toplumu ve geniş anlamda halkı, durumun nasıl olduğu konusunda uyararak onlara politikaları denetleme gücü verir. Bu doğrultuda bilinçlenmeyi de arttırır.

Göstergelerin niteliği ve yararları doğrultusunda anlaşılmaktadır ki gerek politika oluşturma gerekse de bu politikaların uygulanmasının denetlenmesinde göstergelerin önemi oldukça büyüktür. Bu nedenle de birçok alanda göstergeler oluşturulmuştur. Çalışmanın bu kısmında da bu alanlardaki göstergeler üzerinde kısaca durulmuştur.

Sürdürülebilir Gelişme Göstergeleri

Sürdürülebilir gelişmenin 'çevresel yaşam kalitesinin, sosyal yaşam kalitesinin ve ekonomik yapabilirliğin sağlanması' (Tosun, 2009) gibi sıralanabilecek hedefleri doğrultusunda, sürdürülebilir gelişme göstergeleri de karar verme süreci için somut temelleri sağlamayı geliştirmeli, ekonomik, siyasal ve sosyal açılardan bütünleşmiş bir çevrenin ve gelişme sürecinin düzenlenmesine katkıda bulunmalıdır. Ayrıca bu göstergelerde yine ölçülebilir, karşılaştırılabilir, dönüştürülebilir, bilgiye dayalı ve politika seçimlerinde kabul edilebilir olmalıdır.

Bu bağlamda, sürdürülebilir gelişme uyarınca ekonomik, sosyal ve ekolojik göstergeler kullanılmakta olup, bunlarda 26 ana başlık altında toplanmaktadır (bazıları; sosyal güvenlik ve refah, sağlık, öznel yaşam koşulları, konut ve barınma, kültür ve boş zaman etkinlikleri, sosyal dayanışma ve katılım, istihdam, hareketlilik, alan kullanımı) (Mengi ve Algan, 2003: 11–13). Sürdürülebilir gelişme göstergelerinden ekonomik gösterge ekonomik sermayenin istikrarını, sosyal gösterge katılım ve güçlü bir sivil toplumu ve son gösterge olan ekoloji de insan gereksinimlerini karşılayan, doğal kaynakların korunmasını sağlayan ve insan refahını yükseltmeyi içermektedir.

Yaşam Kalitesi Göstergeleri

'İyi yaşam' olgusu üzerine kurulu 'yaşam kalitesi' kavramının bir gereksinim olarak ortaya çıkması, siyasal ve bilimsel platformlarda ifade edilir düzeye gelmesi 'endüstriyel büyüme' ölçütlerinin birey ve toplumların istem beklentilerini açıklamada 'yetersiz' kalmasının anlaşılması üzerine olmuştur' (Berksoy, 2004: 4). Nitekim sürdürülebilir gelişme doğrultusunda geliştirilen göstergeler incelendiğinde de, sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesinin bireylerin yaşam kalitelerinin niteliği ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Zaten sürdürülebilir gelişmenin bir parçası olan ve onun doğrultusunda ortaya çıkmış olan sürdürülebilir kentsel gelişmenin belki de en önemli boyutunu toplumsal gelişme oluşturmakta olup yaşam kalitesinin arttırılması da onun en önemli hedefini oluşturmaktadır. Çünkü 'yaşam kalitesi, insan hakları bakımından, ekonomik politikaların saptanmasında, sağlık politikalarının yönlendirilmesinde, kentleşme politikalarının belirlenmesinde, yerel ekonomik gelişmeleri hızlandırmak yönünden gerçekleştirilmesi gereken temel amaç haline gelmiştir' (Ekiz, 2004: 6).

Bu bağlamda, yaşam kalitesinde sürdürülebilir bir iyileşme sağlamak adına uygulanabilir stratejiler geliştirmek gerekmektedir. Bu da, 'yaşam kalitesi için ölçülebilir ve denetlenebilir asgari ölçütlerin koyulması zorunluluğunu' (Türkiye Çevre Vakfı, 2006: 92) doğurmaktadır.

Bu gereksinimler doğrultusunda da Türkiye Bilimler Akademisi'nin Yaşam Kalitesi Göstergeleri kitabında, bireysel düzeyde yaşam kalitesi öznel ölçütleri, topluluk düzeyinde yaşam kalitesi algılama ölçütleri, bireysel düzeyde yaşam kalitesi nesnel ölçütleri ve topluluk düzeyinde yaşam kalitesinin nesnel değerlendirme ölçütleri olmak üzere dört temel yaşam kalitesi ölçütü belirtilmiştir.

Yoksulluk Göstergeleri

Yoksulluk kavramı, günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri olduğu gibi sürdürülebilir kentsel gelişmenin de önündeki aşılması gereken en önemli sorunlarından biridir. Yoksulluğun bu denli önemli oluşu da kavramın tüm yönleriyle somut bir biçimde ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamındaki yoksulluk sadece bireylerin gelirlerinin azlığı ya da çokluğu ile ele alınamaz. Yoksulluk kavramın kentlerin hem mekansal hem de fiziksel örgütlenmesinin parçası olarak ele alınmalıdır. Yani 'beslenme, barınma, giyim gibi minimum gereksinimlere ek olarak güvenli içme suyu, kanalizasyon, elektrik, sağlık ve eğitim gibi hizmetlere erişim, yönetime katılma, temel insan hak ve özgürlüklerinden yararlanma, cinsiyet ayrımcılığı gibi göreli yoksulluğu oluşturan yönlerinde değerlendirilmesi gerekmektedir' (Yazar, 2006: 80).

Bu çerçevede, BM Kalkınma Programı tarafından İnsani Yoksulluk Endeksi geliştirilmiştir. Yoksullukla ilgili yoğun olarak kullanılan bu endeks ise gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için birbirinden farklı biçimlerde uygulanmaktadır. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde 40 yaşına kadar yaşayamama ihtimali olanlar, okur-yazarlık oranı, geliştirilmiş içme suyu kaynağına erişimi olmayanların oranı, yaşına göre zayıf çocuklar yani sağlık hizmetlerine erişemeyenlerin oranı gibi ölçütlerle ele alınmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerde bu ölçütlerle beraber, bir yıldan fazla işsiz olanların oranı ile göreli yoksulluk kapsamına giren öğelerin oranları da ele alınmaktadır (URL–2, 18 Ekim 2010).

Habitat II-Kentsel Göstergeler (T.C. Çevre Bakanlığı, 2002: 44–51)

1990 yılında Dünya Bankası tarafından başlatılan ve BM insan yerleşmeleri tarafından da kısmen desteklenen ve önceleri sadece konut göstergelerini ele alan sistemin geliştirilmesi ile kentsel göstergeler oluşturulmuştur. Habitat II hazırlık sürecinde de her ülkenin kent göstergeleri doğrultusunda altı modülde toplanan 51 gösterge uyarınca hesaplamalar yapmaları istenmiştir.

Bu altı modül ise; yoksulluk, istihdam ve verimlilik, toplumsal gelişme; altyapı; ulaşım; çevre yönetimi ve yerel yönetimler olmak üzere belirtilmiştir.

Kentsel Sürdürülebilirlik Göstergeleri

Sürdürülebilirliğin tutarlı bir amaç olabilmesi adına tanımlanmış olan tüm bu gösterge sistemlerinin amacı kentsel mekandaki yaşam sorunlarının belirlenmesi, bu sorunlara yönelik çeşitli politikalar geliştirilmesi ve geliştirilen bu politikaların uygulanması ile uygulamanın denetlenmesidir. Ancak, bu gösterge sistemleri her ne kadar farklı konuları değişik yaklaşımlarla ele alıyor olsa da kentler düzeyinde uygulanması söz konusu olduğunda bir takım güçlüklerin olduğu da bir gerçektir.

Bu noktada da, kentlerin minimum performans düzeyleri ile kritik eşiklerini kapsayan ölçülebilir göstergeler, kentlerin sürdürülebilir gelişme sorunlarının belirlenmesinde ve çözümünde önemli bir araç olarak ele alınabilir (Finco ve Nijman, 2001: 295). Ancak bu göstergelerin sürdürülebilir kentin üç temel ayağı olan ekonomik, sosyal ve çevresel yönleri ile ilgili olması gerektiği de unutulmamalıdır.

Bu bağlamda, kentsel sürdürülebilirlik göstergelerinin geliştirilmesine doğru ilk adım 27 Mayıs 1994'te Aalborg Konferansı'nda atılmıştır. Bu konferansta sürdürülebilirlik açısından kentlerin performansını içeren sürdürülebilirlik göstergelerine olan ihtiyaç ön plana çıkarılmıştır (Mega, 1996: 142). Aalborg Konferansı'nda ortaya konmuş olan göstergeler hem sürdürülebilir kentsel gelişmenin ilkelerini hem de uygulama yöntemlerini belirlemesi açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede oluşturulan kavramsal çerçeve ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2. 2. Kentsel Eylemler-Projeler-Politikalar

Baskılar İnsan Eylemleri	**Durum** Fiziksel ve Sosyo Ekonomik Çevre	**Tepkiler** Birimler
Endüstri	Hava	Hane halkları
Ulaşım	Su	Kuruluşlar
Hizmetler	Arazi	Yönetim
İnşaat	İşgücü	Toplum
Kamu işleri	Gelir	
Diğer	Konut	
	Suç	
	Gürültü	

Kaynak: Mega, V., 1996. 'Our City, Our Future: Towards Sustainable Development In European Cities', *Environment and Urbanization,* **Vol. 8, No. 1**, April, s. 133–154.

'Kentsel göstergeler yalnızca çevresel göstergeler ile kısıtlanmamalıdır, çünkü çevresel performans bir kentte sürdürülebilirliği sağlamak için gereken etmenlerden yalnızca bir tanesidir. Kentlerin sosyal ve ekonomik boyutları da vardır; bu nedenle sosyo-ekonomik göstergeler de gereklidir' (Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu, 2007: 15). Bu bağlamda ve Aalborg Konferansı'nda ön plana çıkarılan sürdürülebilirlik göstergelerine olan ihtiyaç çerçevesinde, 'European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions tarafından 1998 yılında geliştirilen kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri iki ayrı grupta ele alınmıştır. İlk grubu tanımlayıcı göstergeler oluşturmaktadır. Bunlar, çevrenin durumunu yansıtan ve fiziksel ölçümlere dayanan göstergeleri içermektedir. İkinci grupta ise performans göstergeleri yer almaktadır. Bu grup ise politika ilkelerine ve amaçlarına dayalıdır Mega ve Pedersen, 1998: 6–27). Mega ve Pedersen da göstergelerin politika temalarıyla ilişkilendirilebilir olması gerektiğini vurgulamaktadır, çünkü politika temalarının çeşitliliği, göstergelerin de çeşitlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Vakfı (European Foundation), aşağıdaki temalarla ilişkilendirilebilecek sürdürülebilirlik göstergeleri geliştirmiştir (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010).

- Kentsel metabolizma, kaynak tüketimi
- Kentsel hareketlilik
- Ekonomik büyüme
- Kentin açıkları
- İstihdam
- Çevresel ve sosyal harcamalar
- Yurttaş katılımı
- Kentsel güvenlik
- Kamu sağlığı
- Sosyal adalet
- Küresel değişim.

Avrupa Vakfı'nın geliştirmiş olduğu kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri toplamda 16 ana gösterge başlığından oluşup, dokuz adet çevresel göstergeyi, altı adet sosyal göstergeyi ve bir adet ekonomik göstergeyi kapsamaktadır.

'Kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri içerisinde yer alan çevresel göstergeler; küresel iklim, hava kalitesi, asidifikasyon, ekosistem toksifikasyon, kentsel hareketlilik ve temiz ulaşım, katı atık yönetimi, enerji tüketimi, su tüketimi ve sorunlar göstergelerinden oluşmaktadır. Her bir gösterge başlığı altında göstergenin tanımı yapılmış, neleri kapsadığı belirlenmiş ve hangi değerlerde sürdürülebilirliğin sağlanabileceği ortaya konmuştur. Sosyal göstergeler ise sosyal adalet, konut kalitesi, kentsel güvenlik, yeşil alan-kamu alanı, halk katılımı ve nadir durum sürdürülebilirlik göstergelerinden oluşmaktadır. Bu göstergeler için yine çevresel göstergelerde olduğu gibi tanım, kapsam ve sürdürülebilirliğin boyutu ortaya konmuştur. Son olarak ise ekonomik kentsel sürdürülebilirlik göstergesi belirlenmiştir' (Yazar, 2006: 83) (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, çalışmasında yer alan kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri tablo halinde Ek-1'de verilmiştir).

Avrupa Vakfı tarafından geliştirilmiş olan kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri, kent bazında sorunlu alanların belirlenmesi ile bu alanlar için uygulanabilir ve denetlenebilir politikaların üretilmesini sağlamanın yanı sıra kent planlaması için de çok önemli bir veri oluşturmaktadır.

2.3.2. Kentsel Planlamaya İlişkin Boyutu

Kent planlama kavramı 'katılımcı, çok aktörlü ve bilimsel müzakerelere açık, dinamik, sürekli, yerinde, disiplinler arası uzmanlıklarla ve çok aktörlü olarak gerçekleştirilen bir süreci içermektedir' (Kentleşme Şurası, Kitap 1, 2009: 7). Kent planlama kavramı kentsel gelişmeyi ekonomik, sosyal, çevresel, toplumsal, fiziksel, doğal ve kültürel boyutlarıyla birlikte, üzerinde uzlaşılmış ortak bir geleceğe ulaşmanın bir bütünleyicisi olarak ele alan bir uğraş alanıdır.

Kent planlamaya çevresel boyutundan bakıldığında öncelikle çevrenin olumsuz etkilerinin kentsel gelişim üzerinde yaratacağı baskıların açık ve tam bir biçimde ortaya konulabilmesi gerekmektedir. Bunun için de kentsel planlama ekolojik sistemi ve onun özelliklerini tam olarak bilmelidir. Çünkü ancak bu sayede çevre üzerinde yaşanan olumsuz değişimlere planlama yoluyla önlemler getirilebilir. Yani kent planlama sadece ekonomik değil çevreselci bir düşünce içerisinde de olmalıdır. Zaten 'planlama sisteminin etkili işleyişi önünde duran konular araştırıldığında; kalkınma planları ve fiziksel planlama arasında bağ kurulamaması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır' (Üncü ve diğ., 2008: 12). Bu bağlamda, kent planlamanın sorunu sadece fiziksel alanı düzeltmek ve geliştirmek değildir. Kent planlama 'fiziksel mekanın dönüşümünün yanı sıra, sosyal adalet, sosyal gelişim, yerel-ekonomik kalkınma, tarihi ve kültürel mirasın ve doğal çevrenin korunması, sürdürülebilirliğin sağlanması vb. ilkeler çerçevesinde kapsamlı ve bütünleşik bir yaklaşımla ele alınması gereken bir konudur' (Üncü ve diğ., 2008: 13)

Ancak planlama tarihine bakıldığında aşamalı bir süreç söz konusu olup çevre faktörü de ancak 80'li yıllardan sonra planlama kavramı içerisinde yer alabilmiştir. Bu bağlamda, planlama kavramı üç aşamalı bir sürecin ardından bugünkü halini alabilmiştir. İlk aşamada, hızlı kentleşme ile oluşan fiziksel ve sosyal problemler sosyal reformcuların gündeminin bir parçası olarak görülmüş ve böylece kent planlama bürokratik kurallar sistemi ile birleştirilerek planlama saygın bir yere gelmiştir. İkinci aşamada da, politikacıların ve aydınların planlama hakkında artan eleştirileri söz konusu olmuştur. Bu eleştiriler de planlamanın kent topluluklarının gereksinimlerinin karşılanması yerine plancıların pozisyon ve güç koruma aracı haline gelmiştir. Bu görüşle de, 70 ve 80'li yıllarda planlama sürecine duyulan güven azalmış ve meşruluğunu kaybetmiştir. Üçüncü aşama ise planlamaya duyulan

güvenin yeniden kazanılmasıdır ki bu da çevresel endişelerin planlamanın merkezine yerleştirilmesi ile olmuştur (Thorns, 2004: 179).

Kent planlamanın içeriğinin gelişimi de kavramın gelişimi gibi belli bir süreç sonucunda oluşmuştur. Bu bağlamda, Keleş (2004: 117–118)'e göre kent planlamasının içeriği 5 aşamalı bir süreci içermektedir; ilk aşamada kent planlaması kentlerin güzelleştirilmesini sağlayan yani sadece estetik kaygıları ön plana çıkaran bir uğraş alanı olarak algılanmıştır. İkinci aşamada kent planlaması bir mühendislik ve mimarlık çabası olarak görülmüştür. Üçüncü aşama ise kent planlamanın sadece bir teknik uğraş olmayıp ekonomik ve toplumsal etmenlerin de hesaba katıldığı bir süreçtir ki bu süreçte toplumbilimcilerin rolünün büyük olduğu görülmektedir. Dördüncü aşama, kent planlamasında coğrafi kapsam değişikliğinin olduğu bir aşamadır. Yani kentlerin çevrelerindeki köy ve kentlerden bağımsız olamayacağı anlayışının geliştiği ve metropoliten planlama ile bölge planlaması kavramlarının ortaya çıktığı bir aşamadır. Son aşama olan beşinci aşamada ise planlama eyleminin siyasal boyutları sürece eklenmiş; kamuoyu, baskı kümeleri, yerel yönetim ilişkileri gibi siyasal bilimlere özgü olgular kent planlaması kapsamında yer almıştır.

Bu bağlamda, kentlerin zaman içerisinde karşılaştığı sorunlar, siyasal yapı vb. etkenlere bağlı olarak kent planlamasındaki bu süreçlerin gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Günümüz kentlerine baktığımızda ise artık fiziksel olarak gelişen mekansal birimlerden çok çeşitli ağlar oluşturan ve buna bağlı olarak da ekonomik potansiyellerin yeniden biçimlendiği kentler görmekteyiz. Artık kentlerin yakın çevreleri denildiğinde sadece kent çeperleri değil daha geniş coğrafyalar söz konusu olmaya başlamıştır. Bununla beraber de, sosyal ayrışma, kent yaşam kalitesinin azalması, işsizlik gibi konular kentlerin önemli sorunları olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda da kentlerdeki sosyo-kültürel, çevresel, ekonomik ve kurumsal süreçlerin iyice birbiri içerisine geçmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bunun sonucu olarak da kent yönetimi oldukça karmaşık bir hal almaya başlamıştır.

Bu çerçevede de, kent planlaması kentsel gelişmenin sağlıklı olabilmesi hedefiyle birbirleriyle bağlantılı olan bu karmaşıklığın çözümü için politikalar geliştirmelidir. Ancak günümüzde sözü edilen hedefleri içermesi beklenen kent planlaması bugüne kadar hep 'tek işlevli bölgeleme mantığı içerisinde' (Harvey, 1999: 85) kentsel gelişmeyi yönlendirmeye çalışan bir araç olarak ele alınmıştır. Bu mantık çerçevesinde sadece mevcut arazinin kullanım kararları ve bu arazinin yoğunluk,

ulaşım gibi kararları ele alınıp; getirmiş olduğu kararların teknik ve sosyal altyapı maliyetleri hep ihmal edilmiştir. Bunun sonucunda da plan dışı gelişmeler hız kazanarak kentsel planlama kontrolsüz bir biçimde geniş alanlara yayılmıştır.

Ancak bu noktada belirtilmesi gerekir ki, kontrolsüz büyümenin tek sorumlusu kent planlama sistemi değildir. Çünkü özellikle küreselleşme süreciyle beraber yatırım kararları veren mekanizmalar kentin veya bölgenin sürdürülebilir gelişimi ile ilgilenmek yerine kazanca odaklanmışlardır. Kısacası, kamu yararını güden ve devlet gücüne sahip olan planlama, kar amacı güden özel sektör eline geçerek karar verme sürecinde etkin olmaya başlamıştır.

Aslında piyasa inisiyatifli olan bir planlama anlayışının kenti pazarlanacak bir nesne olarak görmesi çok da yadırganacak bir durum değildir. Çünkü yatırımı çekmek adına kenti marka ve logolarla pazarlama aslında kentler arası dayatılan yarışmacılığın bir sonucudur (Thorns, 2004:188). Yani 1990'lı yıllarla beraber gelen küresel pazardan pay alabilmek için birbiriyle yarışan kentler, mal ve hizmetlerin tüketimine yönelik olmaları sebebiyle, yeni dokular ile sosyal ve mekansal parçalanma tehditlerini de beraberlerinde getirmişlerdir (Kayasü, 2003: 53).

Sonuç olarak, özel sektöre ait olan verimlilik, karın maksimizasyonu ve en az maliyetle en çok üretimi sağlamak gibi terimler kent planlamaya dahil edilmeye çalışılması ile beraber yarışan kentlerin planlama anlayışındaki sınırsız kaynak kullanımına özendirilme kent planlamanın en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir (Yazar, 2006: 86).

Bir başka açıdan ise bütüncül kent planlama disiplini yukarıda sözü edilen yarışmacılığın ve postmodernizmin etkisi ile parçacıl bir planlama anlayışı içerisine sokulmaya çalışılmaktadır. Çünkü postmodern düşünceye göre bütüncül planlama yaklaşımı bölgeleme yoluyla birbirinden kopuk mekanlar oluşturmaktadır. Oysa postmodernizm tarafından bütüncül yaklaşıma getirilen bölgeleme mantığı ile oluşturulan kopuk mekanlar eleştirisi aslında postmodernizmin parçacı yaklaşımı içerisinde yer almaktadır. Postmodern düşüncenin parçacı yaklaşımı 'insanların mekansal olarak daha da ayrışmış bölgeler arasında anayollar üzerinden dolaşımı, çarpık bir büyüme getirdiği ve zaman, enerji ve toprak gibi kaynakların israfına yol açtığı için 'anti-ekolojik' bir kent dokusu ortaya çıkarmaktadır' (Harvey, 1999: 25).

Ancak burada sorgulanması gereken esas konu postmodernizmin parçacı yaklaşımının neden olduğu tüm bu israfların kimlerin yararına sunulduğudur. 'Kamu yararı ilkesinin çiğnendiği ve bütünleşmenin kentlerde azınlığı oluşturan belirli bir kesim için tasarlandığı durumlarda, ortaya senaryosunu neo-liberalizmin yazdığı, başrollerini elit sınıflar ile büyük sermaye gruplarının paylaştığı ve kent ölçeğinde sahnelenen yeni bir eşitsizlikler coğrafyası çıkmaktadır.

Diğer bir deyişle, özünde kentsel ayrışmaya bir çözüm olması gereken bütünleşme, süreç içerisinde kendi karşıtını yaratarak başlı başına bir planlama sorunsalı haline gelmektedir' (Evren, 2007: 14).

Başka bir yönden ise, 'küreselleşmenin dayatmasıyla yerelin ön plana çıkarılması gibi görünen ve aslında yerel kaynakların küresel sermayeye eklemlendirilmesi sürecinde yok edilen kentlerin kimlik olgusudur' (Yazar, 2006: 87). 'Küreselleşen dünya ekonomisinde özellikle ayrıcalıklı işletmecilik araçları haline gelen kent yönetimleri ve onların etki alanları olan kentler bir güç ve rant aracı olarak görülmektedir. Kentler son 20 yıl içerisinde birbirleri ile yarışan bir işletme gibi örgütlenmekte, kent işlevi bir işletme olarak verimlilik ve kar sağlamaya dönüşmektedir. Kentlerin bir işletme olarak algılanması ve işletmecilik ilkeleri ile planlanması, kentsel kimliklerin ve onları oluşturan kentsel imgelerin giderek hızla tahrip edilmesine, içeriklerinin farklılaşmasına, ya da içeriksizleşmesine neden olmaktadır' (Ulu ve Karakoç, 2004: 63–64).

Burada vurgulanması gereken tüm bu sürecin arkasında yatan nedenlerin ne olduğudur. Bu bağlamda yukarıda da değinilen ayrıcalıklı işletmecilik araçları haline gelen kent yönetimlerinin bir başka deyişle de küresel karar verme süreçlerinin ulusal ve yerel ölçeklerdeki yönetimlerin hareket alanları ile yurttaşların karar verme süreçlerine katılımlarını kısıtlamasıdır.

Bu duruma bağlı olarak mekansal planlama süreçleri de etkilenmiştir. Bu nedenle de, 'tüm fiziksel yapı ve faaliyetler ile bunların içinde yer aldığı kurumsal / yasal çerçevelerden oluşan mekansal planlama' (Kayasü, 2003: 52) kökenleri küresel süreçlerin yarattığı sorunlara göre yeniden tanımlanmalıdır.

Öncelikle, kent planlamasının yeniden kamu gücüne sahip olarak kamu yararı doğrultusunda planlama yapması gerekmektedir. Bu bağlamda da, kent planlamasının hedefi kentsel parçalanmayı dolayısıyla da çevre tahribatına neden

olan kentsel yayılmayı önlemek ve kentsel yarışmayı kentsel rekabet düzeyine indirgeyerek kentlilere yüksek yaşam kalitesi sağlamak olmalıdır. Ayrıca bireyler arasında eşitliği gözeterek karar alma sürecinde katılımı sağlayarak, sosyo-mekansal dönüşümlerin ilişki ağlarını içermeli ve farklı yerelliklerde özgün ama tutarlı vizyon ve gündemleri geliştirmelidir. Sonuç olarak, 'kentsel sistemin oluşturulmasında özellikle büyük sermayenin etkisi ile pazar koşullarına göre bir yapılanma değil planlama örgütü aracılığıyla kamusal kuralların etkin olduğu' (Erder, 1996: 89) bir yapılanmaya gidilmelidir.

Bu doğrultuda hedeflenmesi gereken aslında bir tür 'yeşil gündem' dir. Bu gündemin temel hareket noktası eko-sistemin yeniden yaratılmasıdır. Bir başka deyişle ekolojik sürdürülebilirliği sağlamaktır. Bunun sağlanabilmesi için de planlama önemli bir araçtır (Thorns, 2004: 212–213). Bu bağlamda, 'tasarım alanında 'yeşil' den 'eko' ya ve 'sürdürülebilir' e geçiş, teori ve uygulama kapsamında düzenli bir genişlemeyi ve belli bir dereceye kadar ekoloji ve tasarım üzerine giderek artan eleştirel bir bakış açısını temsil eder. Burada, terimlerin kullanımı tasarıma – bir önceki on yılın oldukça basit çevre ve tasarım kavramının ötesine geçerek – jinekolojik yaklaşımın karmaşıklığı ve çıkarımıyla mücadele için bir çabayı ima ediyor gibi görünmektedir' (Madge, 2009: 50). Bu çerçevede planlamanın önündeki vizyon ise, kentsel altyapının sağlanmasından çok yeşil gündeme odaklı ekonomik, çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliği sağlayıcı politikalarla bütünleşmesi olmalıdır (Thorns, 2004: 212–213).

Ancak tam da bu noktada küreselleşmenin getirdiği ve kapitalizme hizmet eden sadece ekonomiye dayalı olan planlama anlayışı ile nasıl başa çıkılacağı gibi bir soruyla karşılaşılmaktadır. Planlama anlayışı nasıl bir yol izlemeli ki insan ile doğa arasındaki yakınlaşma sağlanabilsin ve sürdürülebilir planlamanın kent planlama misyonu ile nasıl ve hangi ölçekte ilişkilendirilebilsin.

Bu bağlamda da, Rio Zirvesi, Gündem 21, Habitat II, Johannesburg Zirvesi gibi uluslar arası toplantılar ile son 20 yılda yaşanan gelişmelerin sonucu sosyal, ekonomik ve ekolojik sistemin bütünleştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmış ve bu yönde izlenilecek yolda kent planlamasının içine sürdürülebilir gündemi oturtmuştur.

Sürdürülebilir gelişme kavramının uygulanması ekonomik refahı, sosyal adaleti, çevre koruma ve geliştirmeyi sağlamak için uzun dönemli bir program ortaya

koymaktadır. Sürdürülebilir gelişme yaklaşımı, bu dengeli gelişime erişebilmek için aşağıdaki temel amaçları birbiriyle bütünleştirmektedir (Commission of the uropean Communities, 1998: 5):

- Ekonomik refahı ve istihdamı güçlendirmek
- Eşitliği, sosyal katılımı ve kentsel yenilemeyi teşvik etme
- Çevreyi korumak ve geliştirmek
- Yönetişime ve yerel kapasite artırımına katkı yapmak

'Sürdürülebilir gelişme ile çevresel yaşam kalitesinin, sosyal yaşam kalitesinin ve ekonomik yapabilirliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu yönüyle, sürdürülebilir gelişme, sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı ile de bütünleşmektedir. Çünkü insan eylem ve düşünceleri doğrudan insanın yaşam mekanı olan kentlerde biçimlenmekte ve kentsel gelişme ile karşılıklı bir etkileşim içinde sürmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir gelişme politikalarının uygulanabilmesinin koşulu, bu politikaların mekana yansıtılmasıdır' (Tosun, 2009).

Bu bağlamda da, kent planlama sürdürülebilirliğin birçok boyutunun sağlanması için en önemli araçlardan birisidir. Çünkü kent planlaması üst ölçekli kararlar ile kentsel gelişime yön verirken kentin tüm fiziki elemanlarının denetim altına alınmasını da sağlamaktadır.

Bu doğrultuda, sürdürülebilir gelişmenin politikaları kent planlaması için çok önemli bir veri oluşturmaktadır. Bu politikalar ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Bruff ve Wood, 2000: 525).

Tablo 2. 3. Sürdürülebilir Gelişmenin Politika Yönleri

Doğal Kaynaklar

1. Yenilenemeyen kaynaklar için üretim minimizasyonu
2. Yenilenebilir kaynaklar için üretimde sınırlama
3. Hassas alanların korunması
4. Çevresel olumsuz etkilerin azaltılması

Enerji

5. Mevcut binalarda enerji etkinliğini iyileştirmek
6. Yeni gelişmede enerji etkinliği için standartlar getirmek
7. Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak için teşvik etmek
8. Kombine edilmiş ısı ve enerji projelerini teşvik etmek

Ulaşım

9. Yeni gelişmelerde ulaşım talebini azaltmak için karma kullanım
10. Kamu taşımacılığını ve motorlu araçlara dayanmayan ulaşım sistemlerini özendirmek

Arazi, Hava ve Su Kalitesi

11. Yerel kirlenme limitleri belirleme
12. Kirlenmiş alanların belirlenmesi ve temizlenmesi

Katı Atık Yönetimi

13. Çöp azatlımı, tekrar kullanım gibi konularda kararlar ve uygulamalar
14. Katı atık maliyetlerini ve etkilerini azaltmayı garanti altına almak

Kırsal Alan, Doğal Habitat ve Bio-çeşitlilik

15. Doğal peyzaj ve önemli habitat alanlarının mutlak korunması
16. Yerel önemli alanların korunması
17. Kompakt yerleşimler yaratmak
18. Kullanım etkilerini azaltarak rekreasyon yönetimi sağlamak

Ekonomik Gelişme

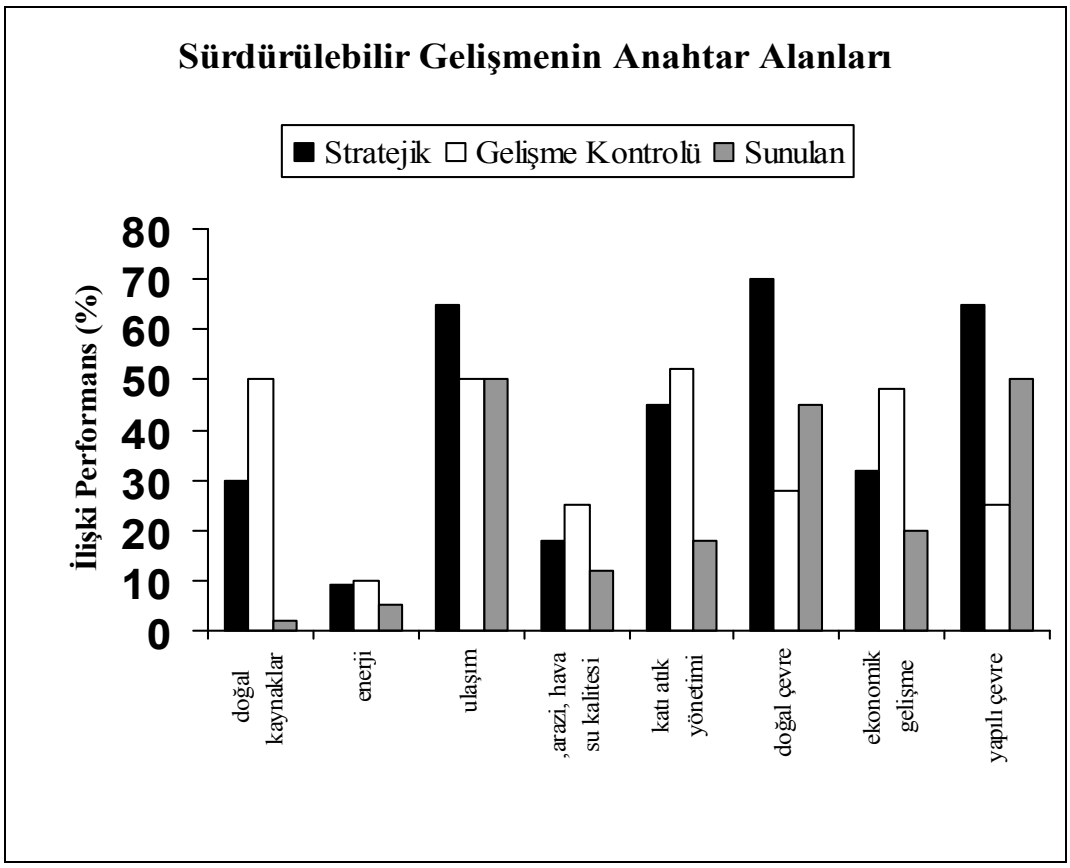
19. Yeni gelişmelerin uzun ömürlülüğü ve onarımı için tasarım standartları
20. Yeni endüstriyel gelişmeler üzerinde peyzaj çalışmaları
21. Metruk alanların yeniden kullanımı

Yapılı Çevre

22. Merkez kentlerin çevre ve olanaklarına yatırım
23. Merkez kentlerdeki olanakları güçlendirmek
24. Arazi kullanım ve yerel acil ihtiyaçların bütünleştirilmesi
25. Orta düzeyde yüksek yoğunluklu gelişmeler yönünde tercih
26. Yeni yapılaşmayı kullanılmayan boş alanlarda yoğunlaştırmak
27. Kentsel yeşil alanın korunması ve arttırılması
28. Kültürel ve tarihi alanların korunması
29. Toplu taşımaya ağırlık verme ve özel oto kullanımını kısıtlama

Kaynak: Bruff, G., Wood, A.,2000. 'Local Sustainable Development: Land-use Planning's Contribution to Modern Local Government', *Journal of Environmental Planning and Management,* **C. 43, S. 4,** s. 525.

Sürdürülebilir gelişmeye ait olan bu temel alanların gelişme planlarındaki performans düzeyleri ise aşağıdaki şekilde gösterildiği gibidir (Bruff, Wood, 2000: 525).

Şekil 2. 3. Sürdürülebilir Gelişmenin Anahtar Alanlarının Gelişme Planları Politikası İçindeki Yeri

Kaynak: Bruff, G., Wood, A., 2000. 'Local Sustainable Development: Land-use Planning's Contribution to Modern Local Government', *Journal of Environmental Planning and Management,* **C. 43, S. 4,** s. 527.

Bu çerçevede yukarıdaki tablo ile de ilişkilendirilebilecek bir başka boyut, kentlerin farklılaşması sebebiyle her kentin sürdürülebilirliğe doğru kendi özgün yollarını bulmaları gerektiğidir. Genel olarak kentler benzer sorunlar ile karşı karşıya olsalar da sorunların çözümü için gerekli olan politikalar ve olanaklar kentten kente farklılık gösterebilir. Çünkü birçok kentin kendine özgü ona değer katan karakteristik durumu ve bunlara bağlı sorunları vardır. Bu nedenle de, sürdürülebilirlik açısından kent planlaması durağan olmamalı yani tüm kentlere aynı çözüm yollarını sunup durmamalı, farklı kentlere ve sorunlara yönelik olarak çözüm arayışı yolunda esnekliğe sahip olabilmelidir.

Bununla birlikte kent planlaması çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açacak şekilde tüketilmesine son vermelidir. Zaten 'sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir kentsel planlama, bir kaynak olarak çevrenin tüketilmesi ve yitirilmesine önem vermeden kullanımına karşı geliştirilen bir planlama anlayışıdır. Böylece çevrenin sadece o dönem kullanıcılarına hitap edecek ve en çok yarar sağlayacak değil, aynı zamanda çevresel kaynakların gelecek nesiller tarafından da kullanım hakkını gözeten çağdaş bir değerlendirmedir' (Erçoşkun, 2005: 530). Bu doğrultuda, sürdürülebilirlik perspektifinde kent planlamasının 'bir amaç olarak hala en önemli hedefinin salt ekonomik gelişmeyi sağlayan kentsel gelişmenin aracı olması' (Tsenkova, 1999: 363) mümkün değildir.

Bununla beraber, planlama yoluyla yönlendirilen kentlerin mevcut fiziksel hali de kentsel gelişmenin gereksinimleri ile çatışmaktadır. Örneğin; kentlerin dışarı doğru yayılması ve bunun hem nedeni hem de sonucu olarak özel araç sahipliğinin artması kentsel gelişmenin gereksinimleri ile çatışan konular arasındadır.

Bu bağlamda, mevcut planlama anlayışının yerini alması beklenen sürdürülebilir bir kent planlamasının kapsamı ve hedefleri şu madde başlıkları altında toplanabilir;

- Geleneksel planlama anlayışı ile kentler geçtiğimiz yüzyılın başından bu yana hızla büyümektedir. Genelde düşük yoğunluklu ve olabildiğince mekanda yayılma anlayışına sahip olan genelsel planlama anlayışı ile kentlerin büyümesi 'motorlu araç kullanımının artması, kirlilik, sıkışıklık, yaşam kalitesi, sosyal ayrışmayla ilgili sorunlara neden olmaktadır' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010). Yayılmanın önüne geçebilecek olan, kentsel yoğunlaşmanın doğayı koruduğu, altyapının etkin ve verimli kullanılmasına katkısı olduğu gibi sayısız kanıtlanmış temel sav doğrultusunda verilecek kent planlama kararları sürdürülebilir kentsel gelişme sürecinde etkili olacaktır (Yazar, 2006: 92).
- Kentsel yayılma sorununun arkasında yatan bölgeleme tekniğinin de yeni bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. 'Kullanım, yoğunluk ve yükseklik olarak üç farklı biçimde uygulanan bölgeleme tekniği kent planlaması kavramına 1933 Atina Antlaşması ile girmiştir (Yazar, 2006: 93). 'İyi bir arazi kullanım planlaması sadece istenen bir kent makro formunun sağlanması ile sınırlı değildir. Aynı zamanda farklı arazi kullanımları

arasında denge sağlamak gerekir. Tek başına arazi-kullanım planlamasına odaklanmak, kentsel büyümenin yarattığı sorunları çözmek için yeterli değildir' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010). Zaten günümüzde bölgelemenin 'anti-kentsel bir parçalanmışlığı doğurduğu' (European Foundation for the Improvement of Living & Working Conditions, 1996: 37) görüşü giderek güçlenmektedir. Bu nedenle, günümüzdeki kent planları, arazinin çevresel, enerji ve ulaşım gibi konular doğrultusunda kullanımını hedefleyen karışık bir kullanım anlayışına yönelmelidir. Nüfus artışı ve tüketimde dikkate alınması gereken konulardır. Çünkü büyümenin kontrol edilmesi tartışmaları her ne kadar temelde arazi kullanım konularıyla kısıtlansa da bu temel konularda irdelenerek karışık bir kullanım anlayışı sağlanmalıdır. Karma işlev kullanımı ile ele alınması gereken bir olgu da yüksek yapılaşmanın sağlanmasıdır. 'Kentlerde artan nüfusun yol açtığı konut ihtiyacı yatay değil dikey yapılanma ile çözülmelidir. Bunu sağlamak için müstakil bir tek ailenin oturduğu konutlardan, birden fazla ailenin bir arada yaşadığı yüksek katlı yapılanmalara önem verilmelidir. Dikey yapılanmada insanlara daha geniş yeşil alan sağlanırken, enerji tüketiminde de etkinlik sağlanacaktır' (Ulusoy ve Vural, 2001: 16).

- Sürdürülebilir kente ulaşmayı hedefleyen kent planlamasının bir diğer önemli konusu katılımdır. Halkın doğrudan planlama sürecine katılması sürdürülebilirliğin sağlanması için gereklidir. 'Sürdürülebilir kentleşmenin gerçekleştirilmesi sürecinde, kenti ilgilendiren politikaların hazırlanması, karar verme ve uygulama aşamalarında, kentte yer alan, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve yerel halkın eşgüdüm içinde hareket etmeleri ve karar alma sürecinde aktif rol oynamaları gereklidir. Böylece 'birbiri ile çelişen koruma ve gelişme faktörlerinin sürdürülebilir kent yaşamında dengeli bir biçimde yer alabilmesi için sosyo-ekonomik istikrar, çevresel denge ve toplumsal uzlaşmanın sağlanması ancak ve ancak tarafların katılımı ve sorumluluk almaları ile gerçekleşebilir' (Yalkı, 1998: 122). Ayrıca kentte alınan kararlar tüm kesimler tarafından daha kolay bir şekilde benimsenir ve bu politikalar ile kararların uygulanma şansı daha da yükselir.

- Sürdürülebilir kent planlamasının üzerinde durması gereken bir başka hedef ise kent içindeki çöküntü alanları ve yoksulluk yuvalarının iyileştirilmesidir. Kent içinde kalmış olan çöküntü bölgeleri güvenilir olmama, arazinin etkin kullanılamaması, estetik kaygılar ve sağlık gibi birçok soruna neden olmaktadır. Dolayısıyla da sürdürülebilir bir plan kapsamında öncelikle müdahale edilmesi gereken alanlardır. 'Kentlerimizde çok önemli bir potansiyel olan çöküntü alanları giderek merkez alanlarda kalmış eski gecekondu, sanayi ve vb. alanlarının dönüşümünde, tek tip ve parsel ölçeğindeki standart bir dönüşüm projesi benimsemek yerine, her alanın kendi özgünlüğü içinde, kullanıcıları, mülk sahipleri ve fiziki çevresiyle ayrıntılı analiz edilerek, bazı bölgelerin yalnızca sağlıklaştırılması, bazı bölgelerin ise tümüyle yenilenmesi yönünde farklı projeler geliştirilmelidir' (URL–3, 1 Kasım 2010).
- Doğa ile sürekli etkileşim içerisinde olan insanoğlu, çevreye karşı duyarsız tavrının sonucunda kendi yaşamını sınırlama noktasına getirmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki teknolojik gelişmeler, nüfus artışı ve plansız kentleşme giderek yerküre üzerindeki ekolojik tehdidi geri dönülemez boyutlara taşımaktadır. Bu nedenle de doğanın yapısının sürekliliğinin sağlanması gerekliliği gündeme gelmekte, ekolojik temelli yaklaşım her alanda bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Ekolojik temelli konular farklı meslek alanlarında farklı boyutlarıyla ele alınabileceği gibi, sürdürülebilir kentlerin planlanması kapsamı içerisine de yeşil alanları katmak gerekmektedir. Çünkü yeşil alanlar 'kent bütününün daha sağlıklı ve daha yaşanabilir olmasını sağlayacaktır' (Girginer, 2006: 1). Bununla birlikte, 'kent içinde veya hemen yakın çevresinde oluşturulacak olan büyük ölçekli kent parkları çevresel, sosyal ve ekonomik artıları sağlayarak kentlerin yaşam kalitesi üzerinde önemli etkilerde bulunabilir' (Yazar, 2006: 94). Özellikle sürdürülebilir kentin yoğun kent dokusu içerisinde binaları çevreleyen yeşil alanların önemi daha da artmaktadır. bu nedenle de plancıların, mimarların ve peyzaj mimarlarının birlikte çalışarak sürdürülebilir kentlerin planlanması kapsamına yeşil alanları katmaları, bu alanda düzenlemeler yapmaları gerekmektedir.

- Sürdürülebilir kentlerin planlaması kavramının bir diğer yönünü ise ulaşım ile enerji ve malzeme kullanımı oluşturmaktadır. Bu bağlamda yenilenemeyen malzemelerin küresel ölçekte hızla tüketimi ve kirletici kaynaklara dayanan enerji kullanımı kentsel ekosistem üzerinde yoğun bir kirlenme ve baskı, yaratmaktadır (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010). Bu durumda da sürdürülebilir kent ile örtüşemeyeceği açıktır. Bununla birlikte, kentsel ulaşım nedeniyle ortaya çıkan sorunlarda aynı çerçevede değerlendirilmelidir. Çünkü kentsel ulaşım nedeniyle trafik sıkışıklığı, hava kirliliği, enerji tüketimi ve gürültü ortaya çıkan sorunlar arasındadır. Bu noktada da, 'yapılması gereken araçların daha az kullanılması, en azından araçla seyahat edilen yol uzunluğunun hem mutlak olarak, hem de kişi başına azaltılmasıdır' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010). Bu anlamda, alternatif yolculuk türleri olan yürümeye, bisiklet kullanımına ve toplu taşıma vurgu yapıp özendirecek bir kent planlaması içinde olunması gerekmektedir.
- Son olarak kent planlaması kapsamında değerlendirilmesi gereken biyolojik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesidir. 'Kent planlaması sürecinde biyolojik çeşitliliğin korunmasını sadece koruma alanları ilan edilmesine indirgemeden bunların kentsel yaşam içindeki katkılarını etkin olarak kullanacak kararlar getirilmelidir' (Yazar, 2006: 94–95).

Özetle sürdürülebilir kent planı, kentsel alanların kaynaklarını verimli kullanmasını, çevresel kaliteye özen gösterilmesini, sosyal eşitliğin sağlanmasını, toplumsal yaşamda canlılığın sağlanmasını, otomobil kullanımının azaltılmasını, geri dönüştürülemeyen kaynakların tüketiminin azaltılmasını, kirletici atık üretmeyip atık yönetiminin de etkin şekilde gerçekleştirilmesini içermektedir (Karaman, 2009: 19). Kısaca sürdürülebilir kent planı karışık ve yoğun bir arazi kullanımını içermektedir.

Bu bağlamda, kent planlamasında arazi kullanımı, yapılaşma ve teknik altyapı gibi kavramların sürdürülebilir kılınması için şu beş temel ilke göz önüne alınmalıdır (Yazar, 2006: 95);

- Mekandaki kişi başı emisyon ve enerji kullanımının düşürülmesi
- Gıda üretiminde doğal kaynaklar, ekosistemler ve toprağın dönüşümünün minimize edilmesi

- Çevreye zararlı olabilecek üretimlerin en aza indirilmesi
- Geri dönüşüm sistemlerinin oluşturulması
- Gürültü ve kirliliğin azaltılarak, bu yönde yeşil alanların arttırılması

Bu ilkeler doğrultusunda kent planlaması içerisinde sürdürülebilir arazi kullanımı için aşağıdaki görevler belirtilmektedir (Yazar, 2006: 95–96);

- Çalışma, alışveriş ve iş alanlarına olan seyahati en aza indirmek yönünde, konut, istihdam ve hizmetleri kapsayan kentsel fonksiyonların oluşturduğu kentsel yapıda büyük oranda karışık arazi kullanımı ve yoğunluklara ulaşmak,
- Kentsel iç alanlarda kentsel yenilemeye ve ana caddelerde yüksek yoğunluklu iş, konut ve diğer kullanımlara öncelik vermek. Bu alanlardaki eskimiş altyapının yenilenmesi ve modernizasyonu konutların hizmetlere ve diğer tüm yaşam için gerekli fırsatlara yakınlaşmasını sağlayabilir.
- Küçük ölçekli kentsel yenilemenin sağlanmasında kooperatif çabalarının ve kendi kendine yapabilirlik uygulamasının önündeki engelleri kaldırmak ve böylece konut mülklerinin yenilenmesini desteklemek
- Geniş ölçekli katılımı geliştirmek doğrultusunda toplumun ilgisini canlandırmak ve sürdürülebilir plan ve programları destekleyici yapıları oluşturmak; bu bağlamda, toplum kimliğinin yükseltilmesi için toplanma mekanları, kamusal mekanlar, yaya ağları, tarihi yapıların korunması ve çekici sokak perspektifleri yaratılmalıdır.
- Pasif rekreasyon alanları ve kültürel olgular için doğal alanların etkin kullanımını sağlamak amacına dönük olarak kültürel ve rekreasyon fırsatlarının sağlanması; böyle bir yaklaşım bütünleşmiş ve birbirine bağlı açık ve yeşil alan sisteminin oluşmasını sağlayıcı gibi doğal habitatları ve kaynakları da koruyacaktır.
- Yerel topluluğun su ve yeterli altyapı ihtiyaçlarının sağlanması; bu yaklaşım aynı zamanda sağlıklı çevre hedefini de karşılayan bir politikaya karşılık gelmektedir.

- Kamu ulaşımının rekabet edebilirliğinin sürdürülmesi için ulaşım sistemlerinin genişletilmesi ve geliştirilmesi; bu doğrultuda, özelleşmiş Pazar/piyasa parçalarında uzmanlaşmış hizmetlerle ilgili olarak konvansiyonel kamu taşımacılığını sağlayarak verimliliği en üst düzeye çıkarmak, enerjinin etkin kullanımını sağlamak ve alternatif ulaşım modelleri geliştirmek gerekmektedir.

Bu bağlamda sürdürülebilir planlamanın ana görevi, bir kaynak olarak çevrenin tüketilmesinin önüne geçerek kaynakların minimum kullanımı ile fazla yarar sağlamak ve bunu da ekonomik, toplumsal ve çevresel konularla bütünleştirmektir. Yani sürdürülebilir bir planlama kurgusu, 'kentsel, arkeolojik, tarihsel koruma alanları, doğal parklar, doğal çevre koruma alanları, akarsu kaynakları vb. belirlenerek yaşayanlarda yaşam merkezli 'bio-centric' bir kültür yaratmak üzere koruma koşulları ve nüfus yoğunlukları belirlenmiş yeşil ulaşım' (Erçoşkun, 2005: 530) gibi konular ile sorunlar için çözümler üreten sürdürülebilir teknik programı içermektedir.

Bununla birlikte, kent planlama her ne kadar sadece üst düzeyde kararlar getiriyor gibi dursa da insanın yaşadığı mekanın tasarımı ile de yakından ilişkilidir. Yani kent planlamanın ayrılmaz bir parçası da yaşam çevresinin tasarımıdır. Bu nedenle kent planlama hem üst düzeyde hem de insanın yaşadığı mekanın tasarımı düzeyinde karar verirken dikkat ve sorumluluk sahibi olmalıdır.

Bu çerçevede, sürdürülebilir tasarım için de bazı ilkeler getirilmiştir. Sürdürülebilir tasarım için geliştirilen bu ilkeler Hannover Konferansı kapsamında 1998 yılında Almanya'nın Hannover kentinde 'İnsanlık, Doğa ve Teknoloji' teması doğrultusunda uluslar arası katılımlı ve içinde plancıları, tasarımcıları, hükümet görevlilerini ve yapılı çevre ile ilgilenen kurumları da kapsayan bir komisyon tarafından oluşturulmuştur. 'Sürdürülebilirlik İçin Tasarım-Hannover İlkeleri' başlığı altında hazırlanmış olan bu belge toplam dokuz ilkeden oluşmaktadır (The Hannover Principles-Design For Sustainability, 1998:1).

Toplam dokuz ilkeden oluşan Hannover İlkeleri'nde ortaya çıkan en temel sonuç ise, kent planlama alanında insanın kullanacağı yapılı çevrenin oluşumunda doğaya saygılı olma anlayışıdır. Bu anlayış ile de planlama ile üretilen yapılı çevrede

kullanılan enerjiden, kullanılan malzemeye kadar tüm aşamaların sürdürülebilir bir anlayış ile oluşturulması kastedilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında da, planlama yaklaşımının bir takım dönüşümler geçirmekte olduğunu söyleyebiliriz ve bu dönüşümler sonucunda oluşan yeni yaklaşımların da geleneksel yaklaşımdan sıyrılarak bir gündem ve vizyon yaratması gerekmektedir. Bu anlamda da yeni planlama yaklaşımı ile geleneksel planlama yaklaşımının çatışmasının doğal olacağını söylemek mümkündür (Kayasü, 2003: 54).

Bu noktada da, kent planlaması konusunda planlama yaklaşımları arasında olan arazi kullanım planlaması, bütüncül planlama, stratejik planlama, yeni kentleşme hareketi doğrultusunda akıllı büyüme odaklı planlama gibi yaklaşımlar ele alınmıştır.

Arazi Kullanım Planlaması

Arazi kullanım planlaması ile ilgili olarak benzer iki yönde görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki, arazi kullanımının çevresel değişimle doğrudan ilgili olduğunu öne sürerek bu planlama anlayışının sürdürülebilirliğin soyut prensiplerinin eylemsel politika ve kararlara geçirilmesinde bir araç olduğunu söylerken (Bruff ve Wood, 2000: 522) benzer diğer görüş ise sürdürülebilirlik için birbiri ile bağlantılı iki öğenin ulaşım ve arazi kullanım planlaması olduğunu söylemektedir (Hall, 2005).

Arazi kullanım planlamasının sürdürülebilir kentsel gelişme hedefi doğrultusunda önemi yadsınamasa da birtakım tehlikeleri de içermektedir. Bu bağlamda Karkkainen (1994: 9) tehlikeleri dört ana iddiada derliyor;

- Arazi kullanım planlaması adaletsiz: ürettiği 'yapay' avantajla kentsel rantı mülk sahipleri arasında tercihli dağıtıyor.
- Arazi kullanım planları dışlayıcı: birincisi ile ilişkili, plan kimi mülk sahiplerini kapsam içine alıp imtiyazlar tanırken diğerlerini dışarıda bırakıyor.
- Ağır işlem maliyetleri (transaction cost): sağladığı faydalarla karşılaştırılamayacak oranlarda kamuya dolayısıyla vergiler yoluyla kamu bütçesini oluşturan kentliye ek maliyet yüklüyor.
- Arazi kullanım planları randımansız (efficiency): alternatifi olan serbest piyasa ilişlilerinin varsayın doğal dinamikleri içerisinde kentli, mülk sahibi ya

da girişimci bireysel çıkarlarını maksimize eden kullanım kararları alabilecekken, planlı müdahale tercih dışı kararları mülk sahibine diretiyor.

Bu noktada da, arazi kullanım planlaması ile ilişkilendirilen sürdürülebilir gelişmenin değerleri olan ekonomik, adalet ve çevre arasındaki ilişkilerde ciddi çelişkiler olduğunu söylemek mümkündür. Ancak yukarıda söylendiği üzere sürdürülebilir kentsel gelişme hedefi doğrusunda arazi kullanım planlamasının yararları da vardır. Bu anlamda 'arazi kullanım planlaması en azından yeni bir düzenleyici ve politik sisteme gerek olmadan yerel yönetimlere sürdürülebilirlik yolunda adım atmaları için fırsatlar tanır' (Bruff ve Wood, 2000: 523).

Bütünleşik Planlama Yaklaşımı

Son zamanlarda geleneksel planlama anlayışının boyutu kolektif anlayış doğrultusunda iletişimsel boyutları kapsayarak bir dönüm sürecine girmiştir. Katılımcı süreç olarak adlandırılan bu süreç doğrultusunda bütünleşik kent planlaması yöntemi katılımcı ortakların çeşitliliğini, sivil toplumu, halkı vb. katılımcıları içermektedir (Rotmans ve diğ., 2000: 269). Ancak burada önemli olan sadece katılımcıların çeşitliliği değil hepsinin görüş olarak ortak bir paydada buluşup aktif ve etkin role sahip olabilmeleridir.

Bu çerçevede bütünleşik kent planlama, kentsel politikaların sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel alanlardaki kararlarının getirdiği sonuçların kabul edilebilir olmasında ve değerlerinin yükseltilmesinin sağlanmasında bir araç olarak nitelendirilebilir (Rotmans ve diğ., 2000: 269). Ayrıca bütünleşik kent planlama bölge bazlı bir yaklaşımı ele alırken aynı zamanda yönetsel düzeyde uygulanan politikalarda toplumun aktörlerinin sosyal bütünleşmesine de katkıda bulunmaktadır (Tsenkova, 2004: 33).

Bu anlamda bütüncül planlama yaklaşımının temel özellikleri, planlamanın özünde bulunan çok aktörlü bir durum, kurumsal engellerin çokluğu, çok yönlü ve birbiri ile ilişkili politika ve planlama alanları, kentsel uyum sürecinde bir süre giden durum, politika ve planlama kurumları arasında ayrışma gibi temellere dayanmakta ve örtüşmektedir (Van Geenhuisan ve Nijkamp, 1994: 136).

Bütünleşik kent planlama aracı sürdürülebilir kent planlamasının uzun dönemli olmasıyla örtüşen ve süreç orijinli bir yaklaşımdır. Bu bağlamda bu planlama anlayışının özelliği uzun dönemli değişimler ile kısa dönemli değişimleri birlikte ele

alarak, bunları ölçmek, analiz etmek ve kestirimlerde bulunmaktır (Rotmans ve diğ., 2000: 269).

Bu çerçevede ele alınan uzun dönemli değişimler ekonomik, sosyo-kültürel ve ekolojik alanlardadır. Ekonomik alanda olan değişimler, altyapı, kaynak miktarı ve kalitesi, işgücü yapısı, ulaşım yapısı gibi ekonomik altyapının niteliği ile ilgilidir. Sosyo-kültürel alandaki değişimler ise, demografik yapı, bilgi yapısı, kültürel miras gibi nüfusun ve sosyal kültürel yapının iyileştirilmesi ile ilgilidir. Son olarak ekolojik alanda olan değişimler de, biyolojik çeşitlilik ve doğal varlıklar gibi doğal kaynakların kalitesi ve miktarı ile ilgilidir. Kısa dönemli değişimler de, finansal yapıdaki değişimler, arazi kullanımının değişimi, bilgi ve enformasyon alanındaki değişimlerdir (Rotmans ve diğ., 2000: 270).

Bütüncül kent planlama yaklaşımının üç temel hedefi vardır. Bunlardan ilki, planlama ve kontrol döngüsünün iyileştirilmesidir. İkicisi fiziksel çevre, sosyal ve kültürel çevre, kent ekonomisi, iş piyasası gibi tüm alanlarda sektörel politikaların bütünleştirilmesidir. Sonuncusu da artan yeterlilik ve etkililiktir. Yani bu planlama aracı zamanın baskısının giderilmesinde, kaynakların etkin kullanımını ve daha güçlü bir iletişimi sağlayarak, güçlü bir rol oynamaktadır (Rotmans ve diğ., 2000: 270).

Ayrıca bütüncül kent planlama yaklaşımının hedefleri sayesinde kentsel gelişim üzerinde etkin olan bazı fonksiyonlarda ortaya çıkmaktadır. Bu fonksiyonlar da, Organizasyonel fonksiyon, politika fonksiyonu, izleme fonksiyonu ve değerlendirme fonksiyonudur (Rotmans ve diğ., 2000: 270–271).

Son olarak bütünleşik bir kent planlaması yaklaşımı çerçevesinde değinilmesi gereken konu bütünleşik planlamanın hedeflerinin ve fonksiyonlarının uygulanabilmesi için kullanılacak olan araçlardır. Toplamda üç adet olan araçlardan ilki hesaplama aracıdır. Bu araç ile kentin mevcut dinamikleri, potansiyelleri ve gelecekteki durumu kestirilmektedir. İkinci araç, kent potansiyellerinin miktarını ve kalitesini ölçen bir araçtır. Üçüncü ve son araç ise değerlendirme aracıdır. Bu da kentin potansiyellerinin ve döngüsünün değişiminin değerlendirilmesini sağlayan araçtır (Rotmans ve diğ., 2000: 271).

Stratejik Planlama Yaklaşımı

'Seksenli yıllara dek süren arazi kullanım anlayışı, üretim örgütlenmesindeki değişimler, neo-liberal ekonomi politikalarının yükselişi ve sermayenin

hareketliliğinin giderek artması karşısında durağan (statik) kalmıştır (Aysu ve diğ., 2006: 1-2). Zaten küresel süreçlerin etkilerinin somut olarak görüldüğü yerlerin de kentler olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda da, Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi, Habitat II, Johannesburg Zirvesi ve Sağlıklı Kentler Hareketi'ne kadar olan tüm uluslar arası oluşumların ortaya koyduğu kentsel gelişimin sürdürülebilir kılınması amacına yönelik politikaları stratejik planlama anlayışının temelleri olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü ' batının ve kuzeyin gelişmiş büyük kentleri, imalat sanayisinin güneye, kırsal alanlara ve dünyanın az gelişmiş ülkelerine kayma eğilimli sonucu eş-anlı gelişen birkaç süreçle ve bunların yarattığı bir dizi sorunla karşılaşınca' (Aysu ve diğ., 2006: 2) 'gelişmiş ülkeler özellikle de Batı Avrupa ülkeleri yeni mekansal planlama anlayışı olarak stratejik planları birincil öncelik olarak göstermişlerdir' (Tsenkova, 2004: 32).

'Stratejik planlama, uzun ve kısa soluklu amaçların, farklı (ülke-bölge-kent-kentsel alt bölge) ölçeklerdeki hedef ve stratejilerin bağdaştırılmasını; farklı aktörlerin planlama sürecine katılmasını sağlayacak bir yöntem olarak geliştirilmiştir' (Aysu ve diğ., 2006: 5).

Ancak bu noktada hemen belirtilmesi gerekir ki stratejik planlama arazi kullanım planlamasının bir alternatifi değildir. Aksine 'statik planlamanın 'geleceği belirleme' misyonuna karşılık stratejik planlamanın misyonu 'geleceğin içerdiği belirsizliklere' hazırlıklı olmaktır' (Aysu ve diğ., 2006: 5).

Bu çerçevede de, sürdürülebilir bir kent planlamasının stratejik planlama olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu görüş doğrultusunda stratejik planlama 'kentsel, arkeolojik, tarihsel koruma alanları, doğal parklar, doğal çevre koruma alanları, akarsu kaynakları vb. belirlenerek yaşayanlarda yaşam merkezli 'bio-centric' bir kültür yaratmak üzere koruma koşulları ve nüfus yoğunlukları belirlenmiş yeşil ulaşım sistemli planlardır' (Erçoşkun, 2005: 530).

'Sürdürülebilir bir kent planlamasının iki temel bileşeni yeni politika gündemleri ve yeni kurumsal ilişkiler olarak belirlenmektedir. Bu kapsamda yeni politika gündemleri, rekabet ve çevre kavramlarını içerirken yeni kurumsal ilişkiler ise çok paydaşlılık kavramını içermektedir' (Yazar, 2006: 102).

Bu bağlamda, yeni politika gündemleri kapsamındaki rekabet kavramı daha yaşanabilir kentler yaratmak adına teknik fiziksel altyapı ve diğer tüm kentsel

donatıların tam ve etkin sunumunu ifade etmektedir. Ancak kimi çevrelerde maalesef rekabet olgusu, yarışan kentler ile eş tutulmaktadır. Ama yarışan kentlerin getirdiği kamu kaynaklarını sınırsızca kullanma sürdürülebilirliği hedefleyen stratejik planlama anlayışı ile bağdaşmazı beklenemez. Bu yüzden yeni politika gündemleri kapsamında zaten rekabet ve çevre unsuru birlikte ele alınmaktadır. Yeni kurumsal ilişkiler ile ortaya konulan çok paydaşlılık unsuru da tüm aktörlerin paydaşlar olarak planlama sürecinde yer almasını içermektedir. Bu noktada, stratejik kent planlamasının en önemli boyutlarından birinin de etkin katılım olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çerçevede stratejik kent planlamasının amacı şöyle tanımlanabilir (Aysu ve diğ., 2006: 5);

- Kenti beklenmedik durumlara karşı hazır duruma getirmek,
- Kentin konjonktürden doğan fırsatları değerlendirme şansının önüne geçmemek ve değişen koşullara gecikmeden, zamanında uyum sağlaması için gereken altyapıyı hazırlamak,
- Tüm aktörlerin paydaşlar olarak planlama sürecinde yer almasını sağlamak,
- Yeni, değişik düşüncelerin, buluşların, projelerin önünü açmak,
- Planlamayı geri beslemeli ve bitmeyen bir süreç olarak yürütmek,
- Üretilen çözümleri, projeleri sürekli izlemek ve değerlendirmek,
- Hiçbir projenin kentin ve bölgenin vizyonu, misyonu, ana amacı ve temel ilkeleri ile çelişmemesini sağlamak.

Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere stratejik planlamanın en önemli hedefi eyleme yönelik olmasıdır.

Son olarak stratejik planlanmanın uygulanmasını kolaylaştırıcı ve bir vizyon geliştirmesini sağlamaya yardımcı olan standartlar kavramına değinilmesi gerekmektedir. Standartlar kavramı, stratejik planlamanın kaynağını da oluşturan özel sektörden alınmış olan güçlü ve zayıf yön (SWOT) analizidir. SWOT-GZFT analizi yani Stratejik planlama ile tam olarak hedeflenen durum aslında şudur (Kapan);

- Güçlü yanlarımızı kullanarak ileride (5 yıl sonra) nereye ulaşabiliriz.

- Zayıf yönlerimizi yok ederek (5 yıl sonra) nereye ulaşabiliriz.
- Fırsatlarımızı kullanarak (5 yıl sonra) nereye ulaşabiliriz.
- Tehditlerimizi yok ederek (5 yıl sonra) nereye ulaşabiliriz.

Yeni Kentleşme (New Urbanism) Doğrultusunda Akıllı Büyüme (Smarth Growth) Odaklı Planlama Yaklaşımı

Yeni kentleşme, ABD'deki kentsel yerleşmelerin sürdürülebilirlik olgusu doğrultusunda yeniden tanımlanması bağlamında geliştirilmiş bir kavramdır (Calthorpe, 1993: 12). Kavram, Charter of New Urbanism'in (CNU) sayfasında tanımlandığı gibi 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında kentsel tasarım üzerine yoğunlaşmış olan bir harekettir. Kavramın temelleri Peter Calthorpe'un kentsel uygulamalarına dayanmaktadır. Hareketin ana ilkeleri, bütün işlevlerin ve kentsel hizmetlerin gelişmiş bir toplu ulaşım sistemi etrafında ve yaya öncelikli olarak konumlandırılması, merkezde sosyal yaşamda bütünleşmeyi sağlayacak açık alanlara yer verilmesi, binaların tarihsel değerlerinin korunması ve doğaya uygun tasarım olarak sıralanabilir (Calthorpe, 1993: 12).

Yeni kentleşme düşüncesi geleneksel Amerikan kentlerinden ve toplumsallık imgelerinden oluşan ve daha geleneksel kentsel biçime duyulan ihtiyaçtan oluşmaktadır (Thorns, 2004: 222).

Bu bağlamda, yeni kentleşmenin amacı arazi gelişimini tüm yönleriyle reforme etmektir. Bu anlamda da, yeni kentleşme doğrultusundaki çalışmalar bölgesel ve lokal planları etkilemektedir.

'Yeni kentleşme anlayışı vurgusunu mahalle ya da koridor olmak üzere kentin alt parçalarının planlama problemlerine geleneksel kentsel dokuyu canlandırmayı benimseyen tasarım ölçütlerine yönlendiriyor. Bir diğer ifadeyle, kent morfolojisinin teknolojik gelişmenin sunduğu olanakları temel alan şekillenmesiyle eleştirel bir hesaplaşma üzerinden, teknolojik gelişme öncesinde var olan çözümlere seçmeli bir dönüşü savunmaktadır' (Özdil ve Özdil, 1997: 55–56).

Bu temel felsefe doğrultusunda ortaya atılan büyüme şekli ise akıllı büyüme (smarth growth) dur. 'Akıllı büyüme, kentsel problemlerden çıkış rotası olarak mekansal örgütlenme deseninin ekonomik ve çevresel boyutlarına vurgu yaparak kent makro formunun ve arazi kullanım tercihlerinin bir yeniden ele alınışına işaret etmektedir'

(Özdil ve Özdil, 1997: 55). Burada amaç, mekanın daha akıllı kullanımı ile yeni alanlarda ve yeniden geliştirilen kent merkezlerinde bütünleşik, karma kullanımları yaratmaktır. Bu, daha doğacı bir yaklaşıma dayalı olan yeşil alanların gelişmesini, kahverengi alanlar (kent içindeki çöküntü alanları; eski ve artık kullanılmayan sanayi, liman vb. alanlar) konusundaki kaygılarla bir araya getirmektedir (Thorns, 2004: 223–224).

Bununla birlikte akıllı büyüme 'süregelen yaygın gelişmenin karşısına, boşlukları doldurarak yoğunluğu arttırılmış mevcut kent dokusunu, kentsel alanda ayrışarak dağılmış fonksiyonel kullanımların –çalışma, yaşam, rekreasyon alanları gibi- karşısına kentin alt bölgelerinde nodal karma kullanımları, ağırlıklı özel araç sahipliği altyapısı ile örülmüş ulaşım ağının karşısına toplu taşım sisteminin yükü paylaştığı bir şema koymaktadır' (Özdil ve Özdil, 1997: 55).

Akıllı büyüme, 'ekonomik, çevresel ve hatta sosyal maliyetlerin yüksek olduğu kavranan fiziki mekanda dağınık gelişmeye alternatif olarak, eriştiği sınırlar içerisinde metropoliten alanın yeniden canlandırıldığı kompakt kent dokusunu savunmaktadır' (Özdil ve Özdil, 1997: 55).

Ayrıca akıllı kent, 'ırka ve gelire dayalı sosyal ayrışmanın fiziki sınırlarını da çizmiş, ikinci dünya savaşından sonra başlayan ve 60'lı yıllarda tepe noktasına ulaşan beyaz kaçış (white flight) olarak da nitelendirilen kitlesel banliyöleşme eğiliminin yönünü tekrar kente çevirmeye hedeflemektedir (Özdil ve Özdil, 1997: 55).

Sürdürülebilir kentsel gelişmenin ancak sürdürülebilir kent planları ile sağlanabileceği görülmektedir. Çünkü kentleşmenin ekonomik, sosyal ve kurumsal alanlarda görülen sorunlarının temel nedenleri planlama alanında görülen yetersizlikler, donanımlı teknik personel eksikliği, hemşerilerin bakış açısı, düşük eğitim düzeyi ve mali kaynak yetersizliği gibi konulardır. Tüm bu sorunlar ve nedenleri de, sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımının temel unsurlarına dikkati çekmektedir.

Bu bağlamda, sürdürülebilir kent planlarının sağlanabilmesi için; doğal kaynak limitlerinin dikkate alınması, kentlerde fiziksel ve sosyal altyapının yeterli olması, doğal risklere karşı iyi tasarlanmış ve inşa edilmiş olması, ihtiyacın üzerinde alanın yerleşime açılmaması, yurttaşların kentsel karar alma sürecinde etkin olmaları, gecekondu alanlarında yaşayan nüfusun kent ile bütünleşmesi, gelir dağılımındaki

dengesizliğin giderilmesi, kentlerdeki şiddet ve suç oranlarının azaltılması veya ortadan kaldırılması, kentlerin ekonomik potansiyellerinin değerlendirilmesi, yerel girişimcilerin desteklenmesi gibi konuların önemi vurgulanarak; sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımının çevresel (yapılı ve doğal çevre), sosyal ve ekonomik boyutlarının tümü dikkate alınmalıdır.

Kent planlamasının sürdürülebilirlik doğrultusunda sıralanan bu yaklaşımların yanı sıra kent plancılarının payına düşen sorumluluklar da vardır ve oldukça önemlidir. Çünkü kent planlarının yapımında en büyük pay kent plancılarına düşmektedir.

Bu çerçevede kent plancıların yoğunluğun arttırılması ve yüksek yapılaşmanın sağlanması gibi konularda önyargılarından kurtularak kentsel gelişimi mekanda yatayda ve alabildiğince yayılma yerine daha kompakt bir hale getirecek olan temel yoğunluk uygulamalarını getirmelidirler. Artık kent plancıların geleneksel kent planlaması tekniklerini sürdürülebilir bir kent yönünde yenilemeleri gerekmektedir.

Bu doğrultuda öncelikli olarak 'plancıların, mekanı toplumsal karar verme süreçlerinden kopuk olarak geliştirebilmeleri ve bunda başarılı olabilmeleri, içinde yaşadığımız dünyada olanaklı' (Kayasü, 2003: 53) olmadığı bir gerçektir. Çünkü 'planlama yapan kurumların birbirinden bağımsız değil, eşgüdüm içinde ve katılımcı yöntemlerle bütünleşik çalışmasının sağlanması ve buna ilişkin yasal düzenlemeler yapılması planlama sisteminin etkinliğini arttıracaktır' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2010: 16). Bu nedenle de, kent plancıları planlamaya halkın katılımını sağlayıcı ve uzlaştırıcı bir rol üstlenmeleri gerekmektedir.

Kent plancıları, 'sürdürülebilir kentleşmenin gündeminde yeni sayılabilecek önemli bir konu olan, kentlerde yenilikçilik/buluşçuluk kapasitesinin arttırılması' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2010: 19) konusunda da öneriler üretmelidir. 'Gelişen bilişim ve iletişim teknolojileri, her alanda yenilikçiliğe/buluşçuluğa izin vermektedir' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2010: 19–20). Bu bağlamda, 'sürdürülebilirliğin temel öngörülerinden birisi olan enerjinin etkin kullanımı ve biyolojik çeşitlilik gibi konularda tüm alternatifler bu konular göz önüne alınarak yapılmalıdır' (Yazar, 2006: 109).

Bunların yanı sıra kent plancılarının yönetim aşamasındaki konumları da oldukça önemlidir. Bu bağlamda, kent plancıları 'geliştirilen stratejilere ve yerel toplum yönetim kademelerine uygun ve etkili plan uygulama araçları' (T. C. Bayındırlık ve

İskan Bakanlığı, 2010: 18) geliştirmelidirler. Özellikle de kamuda görevli olan plancılar bir takım zorunluluklardan dolayı çıkar gruplarına karşı koyma konusunda yetersiz kalmamalıdır. Çünkü 'özellikle yerel yönetimlerde kentleşmeye ilişkin sorunları ve olguları tespit edebilme, değerlendirebilme, çözümlerine yönelik geçerli çözümler üretebilme' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2010: 18) konularında stratejik düşünebilen plancılara büyük görevler düşmektedir.

Bu çerçevede anlaşılmaktadır ki kent plancıları sürdürülebilirlik göstergeleri doğrultusunda stratejik planlama kararlarının alınmasında ve değerlendirilip takip edilmesinde oldukça önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda da, sürdürülebilir kentsel

gelişme gibi toplumun bütününü ve gelecek kuşakları ilgilendiren yeni politika doğrultusunda plancıların etkin olarak üstlerine düşen görevleri üstlenmeleri gerekmektedir.

Sürdürülebilir kent planlarının sağlanabilmesi için gerekli olan vurguların yapılması ve dikkate alınması gereken boyutlarında üzerinde durulmasının ardından önemli bir başka konu karşımıza çıkmaktadır ki o da, sürdürülebilir kentin formunun nasıl olacağıdır yani sürdürülebilir kentsel gelişmenin kentsel büyümeye dayalı olan boyutudur.

Bu bağlamda, 20. yy ikinci yarısından sonra kentleşmenin etkisiyle tüm dünyada kentlerin sosyodemografik, ekonomik ve mekansal yapılarında önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişim ve dönüşüm sadece kentlerin içinde değil, kentlerin çeperlerinde de etkili olmuştur. Günümüzde de halen aktif olarak tartışılan bir konu olan sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında kentlerin yayıldığı alanın büyüklüğü, morfolojisi, nüfus fazlalığı ve yoğunluğu gibi kavramların temeli aslında çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu bağlamda Aristo 'çok büyük kitle veya alan içinde düzenin sağlanması mümkün değildir; böyle bir düzen ancak evreni bir arada tutan tanrısal güç tarafından sağlanabilir' (Bookchin, 1999: 69) demiştir. Bu anlamda belli bir düzenin sağlanabilmesi için yerleşmelerin ve nüfusun denetlenmesi gerektiğini ve belirli bir büyüklüğü aşmaması gerektiğini söylemek mümkündür.

Kentleşme ile birlikte kentlerin mekansal yapılarındaki değişimin ve aynı zamanda da bir çok sorunun arkasında yatan nedenlerden biri 20 yüzyılın otomobile bağımlı bir biçimde gelişme göstermiş olmasıdır. Otomobil merkezli kentleşme anlayışı yanlış kent planlama kararları ile de bütünleşerek sıçramalı ve dağınık büyümeyi

ortaya çıkarmıştır. Yani kent yoksullarının yaşadığı banliyöler ve varoşlar, zenginlerin uydu kentleriyle kentsel mekanın durmadan yatay ve dağınık bir biçimde genişleyen tüzel kent olması otomobilin bir ürünü olmuştur (Doğan, 2002: 79).

Bunun yanı sıra, kapitalizmin doğası gereği kent topraklarının 'rant merkezli gelişme dinamikleri, kentlerin denetimsiz yayılmasının yanı sıra, kaynakların dengesiz dağıldığı parçalı bir yapının sergilenmesine neden olmaktadır. Bu parçalı yapı içinde, kentsel alanların bir kısmı piyasa süreçlerinde cazip yatırım alanları haline gelirken, bir kısmı ise giderek dezavantajlı duruma düşmekte, prestij alanları ile yoksulluk alanları arasındaki mekansal ayrışma, ikili yapıyı gözle görülür ve kalıcı hale getirmektedir'(URL–4, 7 Kasım 2010). Neo-liberal politikalarla birlikte kent topraklarının sermaye aracı olarak kullanılmasıyla ticari bir meta olarak görülen toprak üzerinden yapılan vurgunculuk hem kentsel gelişime sürekli olarak hız vermiş hem de çevresel yayılmanın nedeni olmuştur.

Kentsel büyüme açısından kentlerimizin bir başka özelliği ise, yüksek gelir gruplarına ait olan konut alanlarının sıçramalı biçimde kent dışında oluşması ve büyük ölçekli alışveriş merkezlerinin de kent merkezinin dışında, karayolları ile erişilebilen noktalarda yer almasıdır (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 15 Ekim 2009). Yani konut, çalışma, dinlenme ve alışveriş gibi etkinliklerin giderek birbirinden ayrılıp mekansal olarak yayılması kentlilerin ulaşım araçlarına olan bağımlılığını arttırmıştır. Otomobil kullanımın artması ise toplu taşım hizmetlerinin sunumunu etkileyerek hem petrole bağımlı olarak enerji tüketiminin artması hem de çevresel kirliliğin artması yönünde olumsuzluklara sebep olmaktadır.

Günümüz kentlerinin neredeyse karakteristik özelliği haline gelen dağınık ve yayılmış kent formunun birçok sorunu da beraberinde getirdiği bir gerçektir. Bu sorunlardan birisi kentsel biyolojik çeşitlilik ile doğrudan ilgilidir. Çünkü kentlerin yerel yönetimlerce doğal sınırları gözetmeden büyütülmesi 'biyolojik çeşitlilik, yerel ve bölgesel iklim değişikliği, toprağın verimi ve ekosistemler üzerinde ciddi olumsuz etkilere neden olmaktadır' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2010: 13). Çevresel etkileri yeterince irdelenmeden kentlerin mekanda yayılarak genişlemeleri çevresel değerlerin bozulmasına yol açtığı gibi sürdürülebilir gelişme içinde büyük sorun teşkil etmektedir.

Ayrıca, kentlerin yakın çevrelerindeki doğal alanları yok ederek büyümeleri insanın doğuştan içinde var olan ve biophilia olarak adlandırılan doğaya gereksinim duygusunu da olumsuz yönde etkilemektedir (Oktay, 2002: 67). Yani kentsel yayılma insan psikolojisi üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Kentsel gelişme, sürdürülebilirlik ilkeleri açısından değerlendirildiğinde bugün kentin makro formunu belirleyen, ulaşımı temel bir sorun haline getiren, doğal değerleri tehdit eden, sosyal açıdan eşitsizlik ve çatışmaları görünür kılan başlıca gelişme, konut alanlarının kontrolsüz şekilde yayılmasıdır (URL–4, 7 Kasım 2010). Bu noktada, kentsel gelişmeyi sürdürülebilir kılmak adına kentsel yayılmanın durdurulması gerekmektedir. Bu bağlamda kentlerin fiziksel gelişiminin sınırlandırılması için 'bir taraftan mevcut kentsel yapılı alana yatırım yapılması gerekirken mevcut altyapı güçlendirilmeli, karma kullanım ile birlikte toplu ulaşım sistemleri teşvik edilmelidir' (European Foundation for the Improvement of Living & Working Conditions, 1996: 37).

Bu çerçevede yapılması gereken etkili kentsel gelişim politikalarının geliştirilmesidir. Aksi halde, kentlerde kontrolsüz yayılma güçlenmeyi sürdürecek ve bunun sonucu olarak da kentlerde yaşanan sorunlar geniş alanlara yayılmaya devam edecektir.

Etkili bir müdahalenin başarısı ise üç ana belirleyiciye dayanmaktadır (Finco, Nijkamp, 2001: 295–296);

- Kentsel enerji sektörünün yönetimi, kamu-özel birim işbirliği gibi alanları kapsayan kurumsal belirleyiciler
- Yaşam biçimi, çevresel farkında olma durumu gibi yurttaş davranışları belirleyicileri
- Nüfus yoğunluğu, kentsel form, ulaşım ağları gibi kentsel yapı ve morfoloji belirleyicisi

Bu anlamda, çalışmanın bu noktasında üçüncü sırada yer alan belirleyici üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede, çevresel kötü etkilerin ortadan kaldırılarak çevresel bozulmanın önüne geçilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi gibi sorunların çözümü etrafında gelişen tartışmalar kentsel form, büyüklük ve nüfus yoğunluğu gibi konuların üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu bağlamda ele alınacak konulardan ilki olan kentsel form, yapı yoğunluğu, tipi, tasarımı ve bunların mekansal değişikliği ile bunların işlevsel durumunu da kapsar. Zaten sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde mekanın düzenlenmesi konusundaki temel eğilimler yoğunlaşma ve kentsel formun düzenlemesi olarak ortaya konmaktadır. Bu bağlamda da, arazi kullanımından, ulaşım sistemlerinin düzenlenmesine, kentsel enerjinin etkin kullanımından altyapı maliyetlerine, çevresel dengenin sağlanmasından demografik yapıya kadar olan unsurlar doğrultusunda kentsel formun yeniden ele alınması ve en uygun biçime ulaştırılmasının gerekliliği genel kabul görmektedir (Özcan ve Yenice, 2005: 274).

Bu bağlamda, kentsel formun yeniden ele alınmasının ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasının kentsel ekoloji kavramı ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Çünkü tutarlı bir kentsel çevrenin oluşturulmasını hedefleyen kentsel ekoloji kavramının ilkeleri arasında yer alan 'kentsel alanlarda mekan kullanımının minimize edilmesi; çalışma, yaşama ve diğer faaliyetlere ayrılan mekanlar arasındaki coğrafi ayrımı azaltarak kentteki mekansal hareketliliği minimize etmek; özel ulaşımı mümkün olduğunca kısıtlamak; kentsel enerji kullanımını ve atıkları en az düzeye indirmek' (Van Geenhuisan ve Nijkamp, 1994: 135) gibi kavramlar kentsel formun sürdürülebilir olmasının yollarıdır.

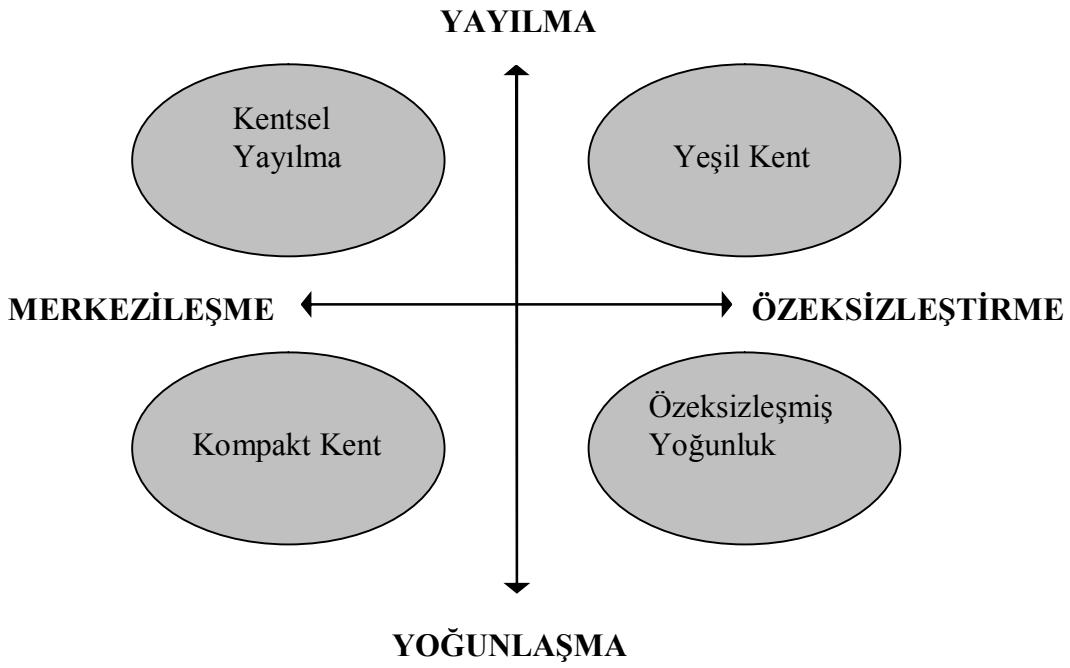
Kentsel formun sürdürülebilir olması yönünde bir başka nokta da, sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımları arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir kentsel gelişme doğrultusunda kentsel ve kırsal olmak üzere iki tür yaklaşım söz konusudur. Kırsal yaklaşım modeli ile kentlerin metropolitenleşmesinin, kaynak kullanımında ve hizmet sunumundaki etkinliği azaltacağı için her biri kendine yetebilecek olan birimler olarak küçük yerleşimlere bölünmeleri amaçlanmaktadır. Kentsel yaklaşım modeli ile de, sürdürülebilirlik kavramına uygun olarak kentsel işlevlerin düzenlenmesi öngörülerek, toplu taşımaya dayalı olan ulaşım sistemini, kent işlevlerin mekanda yayılması yerine yoğunlukların arttırılarak daha ilişkili bir biçime dönüştürülmesi amaçlanmaktadır (Newman, 1994: 13).

Yukarıda ele alınan her iki yaklaşımda da kentsel formun yeniden biçimlendirilerek sürdürülebilir kılınması yaklaşımı görülmektedir.

Bu bağlamda, sürdürülebilir bir kent formunun, yoğunlaştırılmış konut tasarımı, konut alanlarında göreli olarak yüksek dereceli yoğunluk, kent merkezine

olabildiğince en kısa yoldan erişim ve yerleşimin ortalama bir büyüklüğe sahip olması gibi özellikleri taşıması gerekmektedir (Holden, 2004: 96).

Bu özelliklere sahip sürdürülebilir kent formunun sağlaması gereken temel ilkeler ise şekil 3. 2.'da gösterilmektedir.

Şekil 2. 4. Kent Formları Modeli

Kaynak: Holden, E., 2004. 'Ecological Footprints and Sustainable Urban Form', *Journal of Housing and Built Environment,* **C. 19,** s. 106.

Şekil 2. 4.'de de görüldüğü üzere desantralizasyon ve yayılma yeşil kenti ortaya çıkarırken, merkezileşme ve yayılma yaygın bir kent modelini ortaya çıkarmaktadır. Yoğunlaşma ve desantralizasyon ise birlikte alanda birbirinden kopuk parçalardan oluşan bir kent modeli ortaya koyarken, merkezileşme ve yoğunlaşma kompakt bir kent modelini ortaya çıkarmaktadır.

Söz konusu bu kent modelleri sürdürülebilirlik ile ilişkilendirildiğinde ise hafif yeşilden derin yeşile giden dört tür kent modeli ortaya çıkarmaktadır. Bu dört tür kent modeli ise hafiften derin yeşile olmak üzere tablo 2. 6'da gösterilmektedir (Yazar, 2006: 116)

Tablo 2.4. Sürdürülebilir Kentsel Gelişmenin Dört Formunun Ana Özellikleri

	Dışa Bağımlı Kentler	**Kompakt Kent**	**Kendi Kendine Yeten Kentler**	**Adil Paylaşımcı Kentler**
Ana Ticari Eğilim	Küresel Pazar bağımlı, kısıtlanmamış dış alan	Pazar ağırlıklı ekonomik gelişme, negatif dışsal etkileri azaltmak amacı	Bio-bölge, yerel kapasite kullanımı, kısıtlanmış art alan, ekolojik ayak izleri	Küresel-yerel, taşıma kapasitesi ile sınırlanmış, eşitlik kaygısı
Ekonomik Büyüme	Ana amaç	Uyumlu gelişme	Çevreye duyarlı seçilebilir büyüme	Rehberi olma
Düzenleme	Pazar düzenlemeleri, pazara uygun olamayan teşviklerin azalımı	Devlet düzenlemesi, arazi kullanım planlaması, tasarım kontrolü	Kendi kendine düzenleme, alternatif pazarlar, desantralize kontrol	Bölgesel taşıma kapasitelerine saygılı Pazar düzenlemesi
Dışsallık Maliyeti	Tüketici-üretici ödemeleri	Tüketici-üretici ödemeleri, altyapı teşviklerinin kaldırılması	Üretim ve tüketim sistemlerini azaltarak maliyetleri içselleştirme	Üretici ve tüketici öder
Değer Sistemleri	Pazar egemenliği, neo liberalizm, çok açık yeşil	İnsan merkezli, hafif yeşil planlama ile insan davranışlarının modifiye edilmesi	Eko merkezli derin yeşil	Doğa duyarlı, derin yeşil
Angajman	Tüketici egemen	Yerel, bölgesel, ulusal demokratik kurallara göre bilgi alışverişi	Katılım, kolektif karar verme	Yeniden dağıtımda devletin etkin gücü
Teknoloji	Akıllı, ileri teknoloji	Çevre ile uyumlu teknoloji	Düşük ve uygun teknoloji	Teknolojilerin karışımı
Doğa	Doğanın bir bedeli vardır	Doğayı kontrol etme, ölçme ve yönetme	Doğa ile birlikte çalışma ve onunla bütünleşme	Önlem alma prensibi

Kaynak: Yazar, H., K., 2006, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi, *Doktora Tezi,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bu dört modelden ilki olan dışa bağımlı kentin en önemli sorunu yerel ekonomiyi ana amaç edinirken yerel çevresel kaynakların tüketimini arttırmasıdır. Üçüncü kent modeli olan kendi kendine yeten kentler de kendilerinin sürdürülebilirliğini sağlayabilmelerine karşın kendilerinden kaynaklanan çevresel maliyetleri dışsallaştırmaktadır. Son kent modeli olan adil paylaşımcı kentler ise diğer kent

modellerinin iyi yönlerini bir araya getiren bir yaklaşım içerinde olmalarına karşın gerçekleşmesi çok güç olan bir kent biçimidir. Sonuç olarak bu kent modelleri arasında sürdürülebilirlik açısından en uygun kent modeli kompakt kent modelidir. Çünkü kompakt kent modeli sürdürülebilir kent formunun en önemli özellikleri olan çevrenin en az düzeyde kirletildiği, kaynakların etkin ve verimli kullanıldığı ve kentsel hareketliliğin en aza indirildiği gibi konulara en yakın olan kent formudur.

Zaten, '1990 yılında yayınlana Yeşil Sözleşme ile AB bu modelin kentsel tasarım ölçütünü de göz önüne alması kaydıyla en uygun sürdürülebilir kentsel gelişim modeli olduğunu kabul etmiştir' (Yazar, 2009: 119).

Ayrıca 'kompakt kent modeli birçok modern kentteki otomobile dayalı kentsel yayılmanın karşısındadır. Kompaktlaşma süreci yoğunlaşma (intensification) ve bütünleşme (consolidation) kavramları ile tanımlanmaktadır' (Yazar, 2009: 119).

Sonuç olarak, günümüz kentlerine baktığımızda birçok kentin biçiminin sürdürülebilir gelişmeyi olanaklı kılabilecek bir forma sahip değildir. Çünkü günümüz kentleri sıçramalı büyüyerek ve mekanda olabildiğince yayılarak sürdürülebilir gelişmenin birçok politikası ile ters düşmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için kent formunun önemi de artmaktadır. Bu noktada ise, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabileceği kent biçiminin kompakt kent modeli olduğu görülmektedir.

2.4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME KAVRAMININ KAPSAMI VE DAYANDIĞI TEMEL İLKELER

Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı, ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel bir biçimde ortaya çıkan çevre sorunlarının önüne geçebilme ve ekosistemin korunması üzerine odaklanmış olan sürdürülebilir gelişmenin ışığında gelişen ve onun ilke, politika ve eylemlerinin mekansal yansımaları doğrultusunda şekillenen bir kavramdır. Sürdürülebilir kentsel gelişme derken; kavramın yerel bir boyutunun olduğunu fark etmemize karşın kavram küresel düzeyde ortaya çıkmıştır. Uluslar arası örgütlerin yoğun çabaları sonucunda da, sürdürülebilir gelişmenin öğeleri olan çevresel, ekonomik, politik, sosyal, demografik, kurumsal ve kültürel amaçlar, sürdürülebilir kentleşmenin de parçaları olarak ele alınıp, geleceğin kentlerinin oluşturulması ana bir politika haline getirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın bu

kısmında, kavramın kapsamı ve kavrama ulaşmayı hedefleyen temel ilkeler ele alınmıştır.

Yukarıdaki paragrafta da belirtildiği üzere, sürdürülebilir gelişme olgusunun temelinde kentler olduğu söylenemez. Ancak bununla birlikte 'sürdürülebilir gelişme ile ilgili temel tartışma mekan çevresinde gelişmektedir. Çevresel taşıma kapasitesi, çevre sermayesi, çevresel ve sosyal maliyet vb. gibi kavramlar belli bir kültüre sahip olan mekanla ilgili oldukları zaman daha da anlam kazanmaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilirlik olgusunun somutlaştığı mekan, genelde sürdürülebilir yerleşme ve özelde de sürdürülebilir kentleşmedir' (Tosun, 2009).

Sürdürülebilirlik kavramının mekan üzerinde somutlaşarak kentleri benimseyen bir bakış açısına sahip olmasının arkasında ise bir takım nedenler söz konusudur. Bu nedenler arasında öncelikli olarak, kentlerin gerek yerel gerekse de ulusal düzeyde ekonomik ve sosyal gelişmelerin sağlanmasında çok büyük öneminin olmasını ve bu gelişmelerinde motor gücünü oluşturmasını söyleyebiliriz. Diğer bir neden de, günümüz dünyasında nüfusun büyük bir bölümü kentlerde yaşamakta ve kentler istihdam, barınma ve sosyal adaletin sağlanması gibi hususlarda önemli bir yer teşkil etmektedir. Son olarak ise, kentlerin sorunlarını daha geniş ortamlara ve geleceğe hızla taşıyarak çevresel bozulmalara yol açmasını bu nedenler arasında gösterebiliriz.

Aşağıdaki tablo da sürdürülebilir gelişmenin temel kavramlarının kentsel düzeydeki karşılıkları gösterilmektedir.

Tablo 2.5. Sürdürülebilir Gelişme Temel Hedeflerinin Kentsel Yansımaları

Gelişme Hedefleri	**Kentsel Stratejiler**	
	Kent Düzeyi	**Ülke Düzeyi**
Ekonomik gelişme	Üretici kentler	Gelişmenin motoru olarak kentler
Sosyal gelişme	Her şeyi kapsayan kentler	Sefaletin kentleşmesi
Çevresel sürdürülebilirlik	Eko kentler	Kırsal – kentsel bağlar

Kaynak: UN-DESA, UN-HABITAT, 2004. Background Report on Sustainable Human Settlements Development, prepared by Babar Mumtaz, Michael Walls, 12th Session of the Commission on Sustainable Development, 19-30 April 2004, New York, s. 2.

http://ww2.unhabitat.org/csd/documents/main.pdf 20 Nisan 2010.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, sürdürülebilir gelişmenin hedefleri açısından kentsel stratejileri, kentlerin üretici, her şeyi kapsayan ve ekolojik kentler olmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bununla beraber sürdürülebilir gelişme kavramının tanımında yer alan önemli bir nokta da bugünkü ve gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasıdır ki bu açıdan bakıldığında da kentlere uygulanan sürdürülebilir gelişme hedefleri ile ilgili olarak Satterthwaite (1997) şu hususlara değinmektedir.

Satterthwaite (1997), bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılamaları ile ilgili olarak üç gereksinimden söz etmektedir. Bunlardan birincisi, ekonomik gereksinimdir ve bu gereksinim, yeterli geçinebilme düzeyine erişim ile hastalık, çalışamama ya da işsizlik gibi hallerde ekonomik güvence sağlanmasını içerir. İkincisi ise, sosyal, kültürel ve sağlık gereksinimleridir. Bu gereksinim de, sağlıklı, güvenli, alınabilir ve garanti barınmayı içerir. Bu barınma yeri, içme suyu, sanitasyon, drenaj, ulaşım, sağlık kontrolü, eğitim ve çocuk gelişimi gibi sunumları içeren bir komşulukta olmalıdır. Bununla beraber, konut, işyeri ve yaşam çevresi kimyasal kirliliği de içeren çevresel tehlikelerden korunmalıdır. En önemlisi de bu ihtiyaçların sağlanması kişilerin tercih ve kontrolü ile ilişkili olmalıdır. Üçüncü ve bu kapsamdaki son gereksinim de politik gereksinimlerdir. Bu da, yerel ve ulusal politika ve kararlara özgür katılımı kapsar.

Satterthwaite (1997), gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanması ile ilgili olarak da yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynaklara vurgu yapmaktadır. Bu vurgusu da, yenilenemeyen kaynakların kullanımının minimize edilmesini ve çevresinde uygun olan alanlarda konut, sanayi, ticaret, ulaşım vb. yenilenebilir kaynakları kullanarak, yenilenemeyenleri kullanmayı azaltmayı içermektedir. Bununla beraber bu husus kentlerin yerine yenisi konulamayan kültürel, tarihi ve doğal zenginliklerinin korunmasını da kapsamaktadır. Ayrıca çevresel alanlara taşıma kapasitesinin üzerinde biyolojik çeşitlilik ve zenginliği azaltıcı atıkların atılmaması da öngörülmektedir.

Satterthwaite'ın (1997) kentlere uygulanan sürdürülebilir gelişme hedeflerinin doğrultusunda kentsel bakımdan sürdürülebilir gelişmenin ekonomik, sosyal ve siyasal-yönetsel düzeyle birlikte çevresel dinamikleri de içeren çok yönlü bir süreç olduğunu söyleyebiliriz. Kısacası bu kapsam çerçevesinde sürdürülebilir kentleşme, kentler ve kentleri çevreleyen kırsal alanlar arasındaki tüm insan yerleşmeleri ile ilişki sağlayabilen bir kavramdır.

Bu konu kapsamındaki bir diğer görüşse Van Geenhuisan ve Nijkamp'a (1994: 131) aittir ki onlara göre de sürdürülebilir kent, kentsel sistemin temelini uzun dönemde destekleyen çevresel koşullarla beraber nitel olarak yeni bir sosyo-ekonomik, demografik ve teknolojik gelişme seviyesine ulaşma potansiyelini tanımlar.

Bu görüşe göre de, 'sürdürülebilir kentsel gelişmenin ilkeleri güçlü ekonomi, temiz çevre, toplumsal eşitlik ve katılım olarak sıralanabilir' (Bayram, 2001: 257). Bu çerçevede Tablo 3. 2.'de bu olguların sürdürülebilir yaşam içerisindeki etkilerini göstermektedir.

Tablo 2.6. Sürdürülebilir Kentleşme İlkelerinin Sürdürülebilir Yaşam İçerisindeki Etkileri

İlkeler	**Daha Az Sürdürülebilir Yaşam**	**Daha Fazla Sürdürülebilir Yaşam**
Güçlü Ekonomi	Rekabet, vergi düzenlemeleri, kamu yatırımları, büyük sanayinin işçi alması, belirli iş alanlarının devamlılığı, cezaların ve düzenlemelerin değişimi	Stratejik işbirliği, işgücünün yeteneklerinin geliştirilmesi, bilginin temel olması, çekici ortamların yaratılması
Temiz Çevre	'Çok fazla' olan kaynakların kullanılması, en fazla ve en iyi kullanım, kullanımların ayrışması, mekanda yayılma	Kaynakların korunması ve kirliliğin önlenmesi, karışık kullanım, yüksek yoğunluk
Toplumsal Eşitlik	Gelir grupları ve ırklar arasında farklılığın artması, özel hizmetler, bireysel müşteriler	İşgücüne stratejik yatırımlar, kamu ve özel sorumluluk açısından olanakların oluşturulması, topluma birleşmiş hizmetler
Katılım	En az düzeyde toplumsal katılım, merkezi yönetim	Toplumsal katılımın özendirilmesi, yerel özerklik, farklı yetki alanları arasında işbirliği

Kaynak: Bayram, F., 2001. *'Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye'*, s. 257, Cevat Geray'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları: 25, Ankara.

Sürdürülebilir kentleşmenin dayandığı ilkeler bir başka yaklaşıma göre ise, 'çevresel, ekonomik, toplumsal ve yönetsel ilkeler' (Bayram, 2001: 257) olarak da sayılmaktadır. Bu ilkeler doğrultusunda SKG'nin hedefleri de aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Tosun, 2009);

- Yaşam kalitesinin geliştirilmesi
- Gelişmede seçeneklerin bulunması
- Yoksulluğa karşı koyma
- İstihdam ve beslenme sorunlarının çözümü

- Sağlıkla ilgili temel gereksinimlerin karşılanması
- Biyolojik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi
- Teknolojide yeniden yapılanma
- Nüfus artışının denetim altına alınması
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve temiz, güvenilir su bulma
- Risklerin ortadan kaldırılması

Yukarıda tanımlanan tüm ilke ve hedeflere göre sürdürülebilir kentleşme yaklaşımı için, kentsel gelişmelerin etkilediği ve kentsel gelişmeleri etkileyen tüm çevresel, sosyal, ekonomik etkenleri birbirleriyle ilişkili bir biçimde içermekte olduğunu ve gelişiminin katılımlı süreçlerle kararlaştırılması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu doğrultuda da kentsel gelişmenin kapsamı, siyasal ve yönetsel, fiziksel, çevresel, ekonomik ve toplumsal sosyal kapsam olarak beş ayrı grupta incelenebilir.

2.4.1. Siyasal-Yönetsel Kapsam

Sürdürülebilir gelişmenin siyasal-yönetsel kapsamının kentsel düzeydeki en önemli ilkesi, sürdürülebilirlik sürecinde ortaya çıkan sorunların çözümünde müdahalenin doğrudan yerel düzeyden yapılmasıdır. Fakat 'Türkiye gibi merkeziyetçi ülkelerde, tüm politikaların saptanmasında olduğu gibi, çevre alanında da, asıl yetki merkezdedir' (Keleş, 1999). Dolayısıyla 'merkezi yönetimin hemen hemen tekel denebilecek bir üstünlüğü vardır. Yerel yönetimlere bırakılmış olan politika saptama yetkilerinin kapsamı çok dar, sayıları ise azdır' (Keleş, 1999). Bu doğrultuda, Büyükşehir belediyeleri başta olmak üzere, politikaların uygulanması ve yasa kurallarının yaşama geçirilmesi gibi aşamalarda, merkezle birlikte, yerel yönetimlere de önemli görevler düşmektedir. Yani siyasal-yönetsel kapsama göre sürdürülebilir gelişme, politik isteğe ve gücün yerel yönetime desantralize edilmesiyle mümkündür. Bununla birlikte, çevresel sorunlar teknik sorunlardan daha fazla politik içerikli olduğu için, bu kapsam sürdürülebilir kent modellerinin hepsi için ele alınabilecek bir konu ve ekonomik yapıyı, sosyal gelişmeyi ve çevresel bütünleşmeyi sağlayan bir karar verme evresidir.

Diğer yandan ister doğrudan olsun ister dolaylı tüm kamu politikalarının da kentsel sorunlar üzerinde etkisi söz konusudur. Güvenlik, sağlık, eğitim, altyapı gibi kamu hizmetlerinin sunumu ve yurttaşlar arasında paylaşımı ile özel sektör hizmetlerinin

çoğu kentsel alanda olan sunumu ve paylaşımı ulusal gelirin paylaşımının göstergesidir. Bu doğrultuda da, ulusal düzeydeki eylemlerle yerel düzeydeki eylemlerin aslında birbirinden ayrılamaz olduğunu söylemek mümkündür. 'Genelde yurttaşların özelde paydaşların (stakeholder) sürdürülebilirliğe ilişkin farklı pozisyonlarının kısa/orta/uzun vadede bir pota içerisinde eritilmesi şüphesiz çok zor, ancak ulaşılması da gerekli bir hedeftir' (Özkaynak ve Adaman, 2003).

Bu bütünlüğün sağlanabilmesi de hiç şüphesiz ki, uzlaşıların yapıldığı, farklı grupların ve farklı paydaşların kaygılarının dikkate alındığı, etkin ve etkili çalışan katılımcı mekanizmaların kurulduğu ve bu mekanizmaların sorumluluk alanlarının belirlendiği durumlarda mümkündür. Bu bağlamda kentsel düzeydeki sorumluluk alanları da, 'kentlilerin günlük yaşamlarının düzenlenmesi, kentsel programların daha iyi yönetilmesi, kentsel kamu hizmetlerinin karşılanmasını sağlayacak kaynakların arttırılması, ulaşım sorunlarının çözümü, kirliliğin azaltılması ve kentsel rantın düzenlenmesi' (Cornelius ve diğ., 1975: 197) olarak sıralanabilir.

Sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında yukarıda sözü geçen sorumluluk alanlarına sahip olan yerel yönetimlerin sürdürülebilir kentleşme aşamasında anahtar sorumluluğu olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ayrıca kentsel gelişim sürecinin daha iyi yönetimi için yerel kapasitenin oluşturulması da önemli bir gerekliliktir.

Bu nedenle sürdürülebilir kentsel gelişme doğrultusunda üzerinde durulan bir diğer kavram da iyi yönetim olgusudur. Bu bağlamda, genel düzeyde iyi yönetim kavramının temel göstergeleri 'bütünleştirici, ileriye yönelik, dağıtıcı, toplumdaki çok sayıdaki paydaştan alınan girdilerle geliştirilmiş olmalıdır' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010). Bu noktada 'altı çizilmesi gereken bir konu, göstergelerin ilgili kurumlar tarafından politik yükleniminin ve uygulamalarla ilişkilendirilmelerinin gerektiğidir; aksi halde gösterge geliştirmek sembolik bir egzersiz olmanın ötesine geçemez' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010). Ayrıca bu göstergeler zaman içerisinde ortaya çıkabilecek değişimler göz önüne alınarak güncellenmeli ve gerektiğinde bir takım ek göstergelerde eklenmelidir. 'Kentsel düzeyde ise iyi yönetim olgusu ile ilgili olarak sürdürülebilirliği sağlamak için gereken özellikler ise şöyle sıralanabilir (Quaid, 2002: 447–448);

- Katılımcı ve etkili bir süreç oluşturmak

- Ekonomik, doğal ve sosyal kaynakların yönetimiyle ilişkilendirilmiş sürdürülebilir döküm cetveli çıkarmak
- Toplum için sürdürülebilir bir uzak görüşlülük belirlemek
- Sürdürülebilir eylem stratejisi belirlemek
- Sürdürülebilir amaç ve hedeflerin uygulamadaki denetimini sağlamak

Son olarak tekrar vurgulamak gerekir ki, sürdürülebilir kentsel gelişme açısından kent yönetimlerinin katılıma dayalı bir model geliştirmeleri gerekmektedir. Bu noktada çok ortaklı yönetim süreci diye de adlandırabileceğimiz bu model kentle ilgili herkesin, sivil toplum örgütlerinin, resmi kuruluşların, meslek odalarının, kamu sektörünün, üniversitelerin yönetime katılmaları ile mümkündür.

2.4.2. Fiziksel Kapsam

Kent kavramının tanımlanması yapılırken, 'yönetsel sınır ölçütünden, nüfus büyüklüğü ölçütüne, ekonomik ölçütlerden, toplumbilimsel ölçütlere' (Keleş, 2004: 105–107) kadar olan tüm yöntemlerde kentin büyüklüğü ve çevresi ile olan ilişkisi, dağılımı vb. gibi konularla hep kentin fiziksel özelliklerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, kentlerin fiziki özellikleri sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı ile yakından ilişkilidir.

Kentlerin fiziksel özellikleri ise kentlerin coğrafik konumu, arazi kullanımı ve barındırdığı nüfus yoğunluğu ile ilişkilidir. Bu bağlamda da, 'kent nüfusunun gereğinden fazla artmasının elektrik, su, kanalizasyon gibi belediye altyapıları ile eğitim, sağlık ve konut gibi toplumsal altyapının maliyetlerini büyük ölçüde yükselttiği' (Keleş, 2004: 46) bilinmektedir. Nüfusun büyümesinin mekana yansıma biçimi ise kentin geniş alanlara yayılması ile ortaya çıkar ve bu da doğrudan kentin fiziksel boyutunu etkiler. Yani 'kentlerin büyümesi motorlu araç kullanımının artması, kirlilik, sıkışıklık, yaşam kalitesi ve sosyal ayrışmayla ilgili sorunlara neden olmaktadır' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010). Bu noktada önemle belirtilmesi gereken bir diğer konu ise nüfusun belirli bölgelerde yoğunlaşmasıdır. Özellikle de büyük kentlerde görülen bu yoğunlaşma sosyal yapı ve çevre üzerinde olumsuz etkiler göstermektedir. Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere, sürdürülebilir kentsel gelişmenin fiziksel kapsamı içerisinde nüfus ve nüfus özellikleri ayrı bir yer teşkil etmektedir.

Benzer bir diğer hususta kentlerin dışarı doğru yayılmasının var olan çevre üzerinde yaratacağı olumsuz etkinin açıklığıdır. Çünkü ‘ kentlerin dışarı doğru yayılması ile kentsel arazi büyürken, kişi başına düşen kat alanı da büyümektedir. Yayılan alana altyapı sağlanması maliyetli olmaktadır; ayrıca bu alanlara altyapı sağlanarak kaynak kullanımının etkinliği azalmaktadır; örneğin kişi başına gereken sokak uzunluğunun ve kanalizasyon sisteminin uzunluğunun artması gibi. Bu arada, büyümenin uygun sistemlerle denetlenmediği durumlarda, yeşil alanlar, biyoçeşitlilik ve diğer yerel değerler de tehdit edilmektedir (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010).

Son olarak fiziksel kapsam çerçevesinde belirtilmesi gereken konu kent makro formunu biçimlendiren ve hizmet alanlarını birbirine bağlayan ulaşım sistemidir. Çünkü kentsel nüfusun kentin dışına doğru hareket etmesinin hem nedeni hem de sonucu olarak, özel araç sahipliğinin artması ve kamu taşımacılığından özel araç ile yolculuk türüne geçilmesiyle trafik hacmi artmakta, buna bağlı olarak da gürültü kirliliği, yol güvenliği, çevresel kirlilik ve kentsel peyzajın bozulması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu açıklamalardan hareketle sürdürülebilir kentsel gelişmenin fiziksel kapsamı doğrultusunda öncelikle büyümenin denetlenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. ‘Büyümenin denetlenmesi, kentlerin dışarı doğru yayılmasının yavaşlatılması veya durdurulması; arazi kullanımının ulaşım sistemleriyle, ekolojik ve rekreasyonel gereksinimlerle ve var olan gelişmeyle uyumlu hale getirilmesidir’ (Wheeler, 2004: 1).

2.4.3. Çevresel Kapsam

Sürdürülebilirliğin temel özelliklerinden biri insanlarla doğanın en iyi biçimde bir arada olabilmesini sağlamaktır. Dolayısıyla çevre, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi sürdürülebilir gelişme kavramı içerisinde oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki SG özü itibarıyla bir ekonomik gelişme modelidir. Kavramın özündeki bu anlayıştan ötürü de insan SG kavramının merkezine oturmaktadır. İnsan eylem ve düşüncelerinin SG kavramının boyutları ile örtüşmesi de, SG’ ye paralel olarak ortaya çıkan ve gelişen sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının ana yaklaşımını insan merkezli kılmaktadır.

Ancak burada SKG kavramının insanı merkeze alması ile kastedilen şey doğayı sömürmenin artışı veya insan ile ekoloji kavramlarının karşı karşıya getirilmesi

değildir. Ayrıca kimi çevrelerde bahsedildiği gibi insan merkezliliğinin çevre karşıtı bir söyleme sahip olduğu için SKG'nin de çevre karşıtı olduğu anlamı çıkarılmamalıdır.

Bu çerçevede, çevrenin ele alınış biçimi için 'insan yerleşmelerinin tüm sorunlarını içine alan ve en geniş anlamını 'habitat' kavramında bulan' (Keleş ve Hamamcı, 2005: 153) bir yaklaşım olduğu söylenmelidir. Bununla birlikte, 'insan yerleşmelerinin sağlık, beslenme, konut, eğitim, çalışma, gelir ve yeşil alan gibi tüm sorunları ile ilgilenen 'yaşanabilirlik' (habitability) kavramına en geniş anlamını veren bir çevre anlayışının' (Keleş ve Hamamcı, 2005: 153) SKG kavramının insan merkezli olmasına önemli anlamlar kattığı da anlaşılmaktadır.

Bunun yanı sıra SKG'nin çevresel kapsamı hiç şüphesiz ekolojiyi de içermektedir. Çünkü ekoloji kavramı çevre kavramının kapsamı içerisinde yer alır. Yani 'çevre ekolojiye göre daha geniş kapsamlı' (Keleş ve Hamamcı, 2005: 39) bir olgudur. Çevre kavramı da insan yerleşmelerinin tüm sorunlarını kapsadığından SKG içerisinde ekoloji olgusu da ele alınmak durumundadır. Zaten 'ekolojideki gelişmeler 1980'li yıllarda görüldüğü gibi, giderek insanı da inceleme konusu yapma yolundadır. Ayrıca insanı hesaba katmaksızın canlı ve cansız çevrenin kendi içinde ve birbirleri ile etkileşimini sağlıklı olarak saptamak ta olanaksızdır' (Keleş ve Hamamcı, 2005: 45).

Bu açıdan da SKG'nin çevresel kapsamının insanı merkeze koyan ancak bunun yanı sıra ekolojiyi de dışlamayan bir özelliğe sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Bu doğrultuda SKG çerçevesinde çevre ile kentin ilişkisi 'doğal kaynakları korumak ve şehirleri doğayla en uygun biçimde bütünleşecek şekilde tasarlamak' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010) ile kurulabilecektir. Yani, birçok sorunun düğüm noktasını oluşturan ve çevresel problemlerin en şiddetli şekilde yaşandığı yerler olan kentlerde çevre kalitesinin arttırılması, sürdürülebilir bir kentin temel yaklaşımıdır.

Sürdürülebilir kentsel gelişme ile çevre arasındaki ilişkinin bir başka yönü ise kentsel politikalarla ilgilidir. Bu bağlamda da, iyi hedeflenmiş kentsel politikalara birçok nedenden ötürü ihtiyaç duyulmaktadır. Öncelikle, üretim, tüketim ve ulaşım eylemleri gibi unsurlar kentlerde yer almakta ve Dünya'nın ortak sorunu olan kentsel

düzeydeki çevresel sorunlar da kentsel yaşama kalitesinin önünde halen duran ve kesinlikle çözülmesi gereken bir olgu olarak durmaktadır.

Bir diğer neden ise çevre kalitesinin azalmasıdır. Bunun arkasında yatan nedenler ise, çevresel kaynakların sınırsızca kullanılması ve kaynakların tahrip edilmesidir. Dolayısıyla kentsel düzeyde kaynak kullanımını düzenleyecek bir politikaya, kuruma ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü çevre belirli bir oranda kirliliği taşıyabilir (emisyon) ve taşıyabileceğinden daha fazla yaratılacak olan kirlilik çevresel değerlerin yok olmasına kadar gidebilir. Bu sebepten, kentsel düzeyde kaynak kullanımı düzenlenerek, çevrenin kendini yenileyebilme yeteneğinin yok edilmemesi gerekmektedir. Zaten sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında da kentlerde 'sürdürülebilirliğe ulaşmanın yolu olarak; küçük desentralize nüfusların doğa merkezli bir yaşam tarzını benimsemesi, ekolojik bilinçliliğin arttırılması ve bu sayede doğal kaynakların tüketiminin azaltılması ön görülmektedir' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010).

Yani, çevrenin kendini yenileyebilme yeteneğinin yok edilmemesi üretim ve tüketim kalıplarının oluşturulması ile ilişkilidir. Çünkü 'insan için doğa; besin, oksijen, su, enerji ve üretim kaynağı olmanın yanı sıra aynı zamanda bir yaşam ortamıdır. İnsan doğal çevreden hammadde alarak, üretim çevresinde besin ve enerji üretir. Bu üretim sonucunda ürün elde etmenin yanı sıra, ürünlerin tüketimiyle doğal çevreye atık da bırakır. Bu atıkların bir kısmı doğa tarafından yeniden kullanılarak hammaddeye dönüştürülebilirken bir kısmı da doğal kaynakların kirlenmesine neden olur. Bu kirlenme ve çevrenin tahribi, tartışılmaz biçimde gerek birey gerekse toplum olarak insanları psikolojik ve fiziksel sağlık yönünden etkilemektedir' (Bener ve Babaoğul, 2008: 2). Dolayısıyla çevre tahribinin önüne geçebilmek için kesinlikle üretim ve tüketim kalıplarının oluşturulması gerekmektedir.

Ancak, sürdürülebilir tüketim kalıplarının oluşturulması da bireylere tüketilen çevresel maliyeti karşılamak sorumluluğunu yükler. Ve bu da konut, beslenme, otomobil yolculuğu gibi birçok alandaki hizmetlerin maliyetinin artması anlamına gelmektedir. Ayrıca, kentsel düzeyde sunulan teknik altyapı ve sosyal altyapının karşılanmasında bireylere düşen maliyetlerin artacağı da bir gerçektir (Türkiye Çevre Vakfı, 1996: 65).

Bu çerçevede, sürdürülebilir kentleri, bireylerin çevresel maliyetleri daha fazla hissettiği kentler olarak algılayabiliriz. Fakat aslında sürdürülebilir kentler çevresel maliyetlerin şuan olduğundan daha eşit dağılımını gerektiren kentlerdir. Yani, sürdürülebilir gelişme kavramı içerisinde yer alan eşitlik ve adalet kavramlarını unutmamak gerekmektedir. Çünkü 'gelir grupları arasındaki eşitsizliğin kentlerdeki etkileri; sağlık, konut, eğitim, istihdam, temiz çevreye erişmede eşitsizlikler olarak ortaya çıkmaktadır' (T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2 Mayıs 2010). İşte tam da bu noktada çevresel adalet kavramı oldukça önem taşımaktadır. 'Çevresel adalet insanlara sağlıklı, güvenilir ve üretken bir ortamda yaşam güvencesi veren sürdürülebilir toplulukları destekleyen tüm normları, kuralları, mevzuatı, politika ve kararları içerir' (Yazar, 2006: 68). Bu bağlamda da, çevresel adalet için, halkın karar verme mekanizmalarına katılımı, yerel yönetimlerde şeffaflık, çeşitli grupların komisyonlarda ve kurullarda temsil edilmesi yönünde stratejiler geliştirilebilir.

Ayrıca, 'kentsel sürdürülebilirlikte çevresel kapsam sadece kentin kendi sınırları içindeki çevresel kalitenin geliştirilmesi ile sınırlı olmayıp, çevresel maliyetlerin geleceğe, diğer ekosistemlere veya diğer insanlara transferinin azaltılması ya da engellenmesini de içermektedir' (Satterthwaite, 1997: 1675). Yani bu görüş, sürdürülebilir bir kent için çevresel kapsam çevresel kaynaklar tükendiğinde dünyanın başka bir yerinde nasılsa bulunur gibi bir görüşün toplumca benimsenmesinin önüne geçebilmeyi ve kentin yakın çevresindeki kaynakların kirletilmesini önleyerek kendilerini yenileyebilmelerini sağlamayı ifade etmektedir.

Kentsel sürdürülebilirliğin kapsamlarından biri olan çevresel kapsamı sadece çevresel açıdan ele almak yetersiz kalabilir. Çünkü kentsel çevrenin tahrip edilmesinde ekolojik ve kimyasal faktörler kadar politik ve sosyal faktörlerin de önemi oldukça büyüktür.

Buradan hareketle de sürdürülebilir kentler için çevresel kapsamın içeriğini beş madde ile özetlemek mümkündür (Satterthwaite, 1997: 1675–1676);

- Kentsel nüfus üzerindeki hastalıkların kontrolü; tüm kentsel alan için yeterli olacak su, sağlık, drenaj ve çöp toplama hizmetlerinin dağılımının etkili olmasını gerektirir.
- Konut ve işyeri gibi kentin eylem alanlarındaki kimyasal ve fiziksel tehlikelerin azaltılması

- Tüm kent yaşayanları için yüksek kaliteli kentsel çevreye ulaşmak, yani kişi başına düşen yeşil alanların miktarı ve kalitesi ile kültürel mirasın korunması
- Kenti çevreleyen ekosistemlere, canlılara ve diğer kentlere veya yerleşim birimlerine çevresel maliyetlerin transferinin minimize edilmesi
- Sürdürülebilir tüketim sürecinin güçlendirilmesi.

Yukarıdaki beş maddeden de anlaşılacağı üzere kentsel sürdürülebilirliğin çevresel kapsamı sadece çevresel faktörleri değil politik ve sosyal faktörleri de içermektedir. Çünkü politik ve sosyal faktörlerde çevresel sorunlar yaratma konusunda oldukça etkin faktörlerdir.

2.4.4. Ekonomik Kapsam

Sürdürülebilir kentsel gelişme sürecinde ekonomik ölçütlere göre yapılan kent tanımına göre kentin, 'mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamayı' (Keleş, 2004: 106) içeren ve 'nüfusun tarım dışı kesimlerde çalışmasını' (Keleş, 2004: 107) yani temel üretim sektörünü içeren bir boyutu vardır. Bu tanımdan hareketle de, kentin ekonomik yapısının, beslenme, göç, istihdam gibi konularla yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Yani 'sürdürülebilirliğin ekonomik göstergeleri, ekonomik yapı ve tüketim, üretim kalıpları olmak üzere iki ana tema içerisinde ele alınır. Ekonomik yapının alt temaları, ekonomik performans, ticaret ve mali durumdur. Tüketim ve üretim kalıpları ana teması da kendi içerisinde, malzeme tüketimi, enerji kullanımı ve atık üretimi ve yönetimi şeklinde üç alt temada toplanır. Malzeme tüketiminin göstergesi, malzeme kullanımı yoğunluğudur. Enerji kullanımının göstergeleri ise, kişi başına yıllık enerji tüketimi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranı ve enerji kullanımı yoğunluğudur. Kısaca üretim seviyesi, gelir düzeyi dağılımı, gayri safi milli hasıla gibi göstergeler toplumun ekonomik durumunu ölçerler ve sürdürülebilir bir ekonomi için ipuçları verirler' (Haştemoğlu, 2006: 21).

Bu bağlamda, bir kez daha sürdürülebilir gelişme kavramının özünde ekonomik gelişmeyi sağlamayı amaçladığı söylenebilir. Ancak amaç sadece ekonomik gelişmeyi sağlamak değildir. Amaç, sosyal ve çevresel açılardan da gelişmenin sağlanması ve tüm bunların bütünleşik olarak ele alınmasıdır.

Bu çerçevede asıl önemli olan büyümenin niteliğinin sadece mal ve hizmetlerin miktarındaki artışla sınırlı olması değil, artışın gerek enerji gerekse de hammadde kullanımındaki anlayışın değiştirilmesi ve gelişmenin niteliksel olmasıdır (Ertürk, 1996: 176). Yani iyi tasarlanmamış, iyi yönetilemeyen, çevresel kaynak temelini koruyamayan bir üretim sürecine sahip olan kentin ekonomik faaliyet açısından bir fayda yaratmaktan ziyade, külfet olma riski de söz konusu olabilir.

Bu doğrultuda, sürdürülebilir hedefli kentsel ekonomik sistemin özelliklerini etkileyen bir takım koşulların varlığından söz etmek olasıdır. Bu koşullar da sırasıyla (Van Geenhuisan ve Nijkamp, 1994: 134);

- Sınırlı bir taşıma kapasitesi: arazi ve kaynaklarla ilgili olarak,
- Çok fonksiyonluluk: kentsel yerleşim içinde çeşitli eylemlerin birbirinden yararlanmalarını sağlamayla ilgili olarak,
- İletişim ve etkileşim ağları: kentlerin, başka kentlere veya bölgelere bağlanmasını sağlama olarak

görülmektedir.

Söz konusu koşullardan sınırlı taşıma kapasitesi, kaynak kullanımının sınırlandırılması ve açığa çıkan kirliliğin azaltılması üzerinde etki yapmaktadır. Bir diğer koşul olan çok fonksiyonluluk ise hem kentsel yayılmanın önüne geçmek hem de sunulan hizmetlerin çeşitliliğinin arttırılmasını sağlamaktadır. İletişim ve etkileşim ağları ile ilgili koşulda yeni teknolojilerin ve bilgilerin kentlerde kullanılması yönünde etki yapmaktadır.

Ayrıca, kentsel sürdürülebilirlik sürecinde ekonomik kapsam açısından kentlerde sunulan mal ve hizmetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanması konusu da ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü kentsel gelişmeden toplumun her kesimi aynı oranda yararlanamayabiliyor. Bu nedenle de, kentlerde sunulan mal ve hizmetlerin etkin, verimli ve en önemlisi de eşit dağılımını sağlayabilmektir (Yazar, 2006: 71).

2.4.5. Sosyal Kapsam

Sürdürülebilir gelişme olgusunun ekonomik gelişme, toplumsal gelişme ve ekolojik gelişme olmak üzere üç temel ayağı olup bu ayaklardan biri olan toplumsal gelişme de, insanların temel gereksinimlerinin karşılanması, adil paylaşım, eşitlik, katılım ve yaşam kalitesi gibi kavramları içermektedir (s.14). Bu anlamda, sürdürülebilir gelişmenin önemli boyutlarından birinin de sosyal eşitliğin sağlanabilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Zaten kavram sadece çevrenin korunmasından ibaret olmayıp eşitlik ihtiyacını da kapsayan bir kavramdır. Eşitlik ihtiyacını kapsarken, 'özellikle çevre sorunlarından en fazla ölçüde etkilenen ve en az düzeyde bu sorunları çözme yeterliliği olan yoksulların durumunun iyileştirilmesi, tüketimi körüklemek yerine yurttaşların hayat kalitelerinin niteliğinin arttırılması, uzun vadeli istihdam olanaklarının yaratılmasını' (Tosun, 2009) da içermektedir.

Sürdürülebilir gelişme kavramının temelde arayışının kentler olduğu söylenemezse de, kavramın arayışının tüm ölçeklerdeki yerleşimlerde çevresel boyutu dışlamadan insanların tüm ihtiyaçlarının karşılanması olduğu için sürdürülebilir kentsel gelişmenin SG'nin merkezinde yer aldığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla da yukarıda sözü edilen kavramların kentsel sürdürülebilirliğin siyasal-yönetsel, fiziksel, çevresel ve ekonomik tüm kapsamları ile yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda siyasal-yönetsel kapsamdan katılımı, çevresel kapsamdan yaşam kalitesini ve ekonomik gelişme sürecinden de adil paylaşımı ayırmak söz konusu değildir.

Bu bağlamda, Tekeli'nin (1996: 28) de deyişi ile sürdürülebilirlik 'topluma referanslı bir kavramdır'. Bu da demek oluyor ki, sürdürülebilir bir kentsel yaşama ulaşabilmek için toplumla beraber değişik stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Bu çerçevede, sürdürülebilir kentsel gelişme açısından, sosyal ilişkilerin bileşenlerini; 'eşitlik, sağlık, eğitim, barınma, güvenlik, nüfus ana temaları oluşturur. Eşitliğin alt temaları yoksulluk ve cinsiyet eşitliğidir. Göstergeleri ise yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfus oranı, gelir eşitsizliği endeksi, işsizlik oranı olarak belirlenir. Sağlık ana başlığının göstergeleri de beslenme durumu, ölüm oranı, içme suyu ve sağlık hizmetleri gibi başlıklarda toplanır. Eğitim başlığının alt göstergeleri, eğitim düzeyi ve okuryazarlık oranıyla tespit edilebilir. Yaşam koşulları, suç ve

nüfus değişimi konuları da barınma, güvenlik ve nüfus ile ilgili göstergelerdir' (Haştemoğlu, 2006: 21). Bu tanımlardan yola çıkarak, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sosyal kapsamında yer alan en önemli konulardan birinin kent yoksulluğu ile sefalet, sefalet yuvaları gibi kavramlar olduğunu söylemek mümkündür.

Nitekim günümüz dünyasının en önemli sorunlarından birini yoksulluk kavramı oluşturmaktadır. HABİTAT II, Milenyum Zirvesi ve Johannesburg Zirvesi gibi birçok uluslar arası toplantıların da temel konuları arasında yoksulluk ve yoksulluğu önlemenin zorunluluğu kabul edilmiş ve çözüm arayışları içerisine girilmiştir.

Sürdürülebilir kentsel gelişme sürecinde yoksulluğu bu denli önemli kılan şey ise, kırsal alandaki yerleşim yerlerinden kentlere doğru gerçekleşen iç göç ile kırda yaşanan yoksulluğun kentlere taşınması ve biçim değiştirmesi olmuştur (T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kitap 7, 2009: 15). Yani kırsal bir olgu olan yoksulluk kentsel bir olguya dönüşmüştür.

Bu noktada, yoksulluk kavramının ne anlama geldiği önem kazanmaktadır. 'Yoksulluk, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Dar anlamda yoksulluk, açlıkla karşı karşıya kalma ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyim ve barınma gibi olanakların yaşamı devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalması durumunu ifade eder' (T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kitap 7, 2009: 10). Ayrıca, yoksulluk kavramı üzerinde mutlak ve göreli yoksulluk olmak üzere iki ayrı tanım söz konusudur. Göreli yoksulluk, 'nüfusun bir kesiminin çeşitli nedenlerle, değişik dönemlerde tarihsel ve coğrafi olarak belirlenmiş asgari bir yaşam standardı sağlamaya yeterli kaynaklara ulaşamamasıdır (Kaygalak, 2001: 125). Bu kapsamda 'göreli yoksullukta haneler gelirlerine ya da tüketimlerine göre sıralandırılır ve belirli bir noktanın altındakiler yoksul olarak belirlenir' (Kabaş, 2009: 22). Mutlak yoksulluk ise 'insanın biyolojik olarak kendisini yeniden üretebilmesi için gerekli kaloriyi ve gerekli diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirememesi' (Kaygalak, 2001: 125) olarak tanımlanır. Mutlak yoksulluk, 'insanların yaşamlarını devam ettirebilmesi için minimum düzeyde alınması gereken gıda, giyim, barınma, eğitim ve sağlık harcamalarının hesaplanmasıyla bulunur' (Kabaş, 2009: 22).

Bu tanımlar doğrultusunda SKG kapsamında yer alan yoksulluk kavramının sadece Afrika ve bazı Asya ülkelerinde yaşanan beslenme sorunuyla ilgili olmadığını

söyleyebiliriz. Çünkü kavram beslenme sorunuyla ilgili olmaktan çok 'kentte sunulan temel hizmetlere erişememe, yaşam kalitesinde düşüş, adalete, bilgiye, eğitime, karar verici güce kısıtlı erişim, güvenliğin kaybı, şiddet ve zarar görebilirlik' (HABITAT II, 1996) anlamına gelmektedir. Zaten Aalborg Konferansı'nda da sosyal adaletin sağlanmasının gerekliliğinden, eğer gelir ve refahın eşit olmayan dağılımı söz konusu olursa da kentsel eylemlerin sürdürülmesini olumsuz etkileyeceği vurgulanmıştır (s. 43).

Bu bağlamda yoksulluk kavramının yeni bir yönü vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında yoksulluk sadece bireylerin gelirlerinin azlığı ya da çokluğu ile ilgili olarak değil, 'kentlerin mekansal ve fiziksel örgütlenmesinin parçası' (Kaygalak, 2001: 130) olarak ele alınmaktadır. Yani kentlerin sosyal yapısı fiziksel mekandan bağımsız değildir. Bu bağlamda, kentlerin fiziksel ve sosyal yarara ulaşmasında kentlerin sosyal yapısının oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim kentlerde gelir gruplarına dayalı olarak beliren mekansal farklılaşmalar eşitsizliği arttırdığı gibi yoksulluğun da belirli bölgelerde daha çok hissedilmesini sağlamaktadır.

Kentlerde yoksulluğun mekanı olan bu yerler literatürde slum, teneke mahalleler olarak adlandırılmakla beraber hem sosyal kutuplaşmayı körüklemekte hem de yaşam kalitesinin düşmesine etki etmektedir. Çünkü bu yerler temelde üç karakteristik özellik taşır. Bunlardan ilki; şehir suyu, kanalizasyon ve çöplerin sağlığa uygun biçimde toplanmasını da içeren altyapı hizmetlerinin yetersiz olması veya hiç sağlanamamasıdır. İkincisi; insanların mekanda çok yoğun olarak yaşamaları ve buna bağlı olarak oluşan sağlık problemlerinin artmasıdır. Sonuncusunu ise yaşamaya uygun olmayan alanlarda (sel, heyelan gibi doğal afet tehlikesi taşıyan yerler, kirletici sanayi alanlarına yakın yerler, topoğrafik açıdan yerleşmeye uygun olmayan yerler gibi) ev sahibi olmaları oluşturmaktadır (TÇSV, 1989: 306).

Oysaki hem gelir hem de sunulan hizmetlerin miktarının yoksulluk düzeyinde ele alınması ve nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanması yaşam kalitesinde sürdürülebilir bir iyileştirme için öncelik teşkil etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yaşam kalitesi 'ekonomik olarak insan onuruna yaraşır bir seviyede kazanç sahibi olmak, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanmak, nitelikli barınma, sağlıklı bir

çevre, hak, fırsat ve cinsiyet eşitliği, günlük yaşama katılma, saygınlık ve güvenlik' (Kaya, 2007: 35) gibi unsurlara dayalıdır.

Tüm bu unsurlar doğrultusunda, yaşam kalitesinin hem doğal hem de yapılı çevreyi göz önünde tutması gerektiğini söyleyebiliriz. Nitekim 1969 yılında Harvey Perloff da ' bir kentte yaşayan insanların yaşam kalitesinin doğal ve insan yapımı çevrenin karşılıklı etkileşimi ile belirlendiğini söylemektedir' (TÜBA, 2004: 17).

Bu bağlamda, sürdürülebilir bir 'yaşam kalitesinin geliştirilmesi için bir yandan kentin fiziki gelişimi sağlanırken diğer yandan da kentlilerin ihtiyaçları esas alınarak çeşitli hizmetlerin üretilip sunulması gerekmektedir. Bütün bunların yanı sıra da kent idaresi ile kentli arasında da karşılıklı ve sağlıklı iletişim kurulması gerekmektedir' (Kaya, 2007: 35).

Sonuç olarak, sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesindeki sosyal kapsam kent yoksulluğu ve yaşam kalitesi gibi temel öğeler ile bu öğelerle yakından ilişkisi olan eşitlik, katılım ve güvenlik gibi kavramlara dayanmaktadır.

2. 5. BÖLÜM SONUCU

Bu bölümde, kavramsal olarak sürdürülebilir kentsel gelişme olgusunun ele alınması hedeflenmiştir. Bu kapsam dahilinde de öncelikle sürdürülebilir kentsel gelişmenin dayandığı sürdürülebilir gelişme kavramının tarihsel süreçteki gelişimi, kapsamı ve boyutları ortaya konmuştur. Ardından da uluslar arası örgütlerin etkilerinin sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı üzerinde etkilerinin açık olduğundan hareketle kavramın içeriğinin oluşturulmasında Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Konseyi (OECD), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) gibi kuruluşların katkılarına değinilmiştir. Bununla birlikte, bu bölümde sürdürülebilir kentsel gelişmenin tam olarak ortaya konulabilmesi adına kavramın sürdürülebilir gelişmenin temel ilkeleri olan çevresel, ekonomik, siyasal-yönetsel, sosyal ve fiziksel doğrultuda kapsamı belirlenmiştir. Ayrıca, genel anlamıyla politika düzeyinde olan sürdürülebilir kentsel gelişmenin mekanla ilişkilendirilmesi için yani daha somut hale getirilmesi maksadıyla sürdürülebilirlik göstergeleri ve kentsel planlama gibi boyutlarıyla ortaya konarak kavramın uygulanabilir olmasına yönelik olarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Sonuç olarak görülmektedir ki, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987'de hazırlamış olduğu Ortak Geleceğimiz raporu ile sürdürülebilir gelişme birçok alanda en önemli kavram haline gelmiştir. Ve öz olarak sürekli ve dengeli bir gelişme modeli olan sürdürülebilir gelişme bugünkü kuşakların ihtiyacını karşılarken gelecek kuşaklarında kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını ellerinden almama felsefesi üzerine dayanır. Brundtland Raporu olarak da adlandırılan bu raporun ardından 1992 yılındaki Rio Konferansı ve Gündem 21 ile de sürdürülebilirlik felsefesi tüm dünyanın gündemini önemli oranda değiştirmiş ve 1992 yılından sonra yapılan konferanslarda sürdürülebilirlik en önemli tema haline gelmiştir.

Bu çerçevede, yaşanan bu felsefe değişiminin birçok alanda olduğu gibi kentsel alanda da önemli bir dönüm noktasını oluşturduğu görülmektedir. Nitekim sürdürülebilir gelişme kavramının mekana yansıma biçimi olarak ele alınabilecek olan sürdürülebilir kentsel gelişme olgusunun ortaya çıkışı da sürdürülebilir gelişme ile ilgilidir. Bu noktada da, sürdürülebilir gelişmenin öğeleri olarak ele alınan çevresel, ekonomik, sosyal, politik, demografik, kurumsal ve kültürel amaçları sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının da birer parçası olarak ele alınabileceğini görmekteyiz.

Bu bağlamda ise şöyle bir sonuçla karşılaşmaktayız; güvenli su kaynaklarından, uygun barınma şartlarına, istihdamdan yaşam kalitesi ve katılıma kadar tüm kavramlar sürdürülebilir kentleşme içerisinde temel hak olarak değerlendirilmelidir. Yani sürdürülebilir kentsel gelişme, kentsel mekanların, bu mekanlar içerisinde yer alan eylemlerin ve kentte yaşayanların, çevresiyle birlikte bir bütün olarak varlığını dengeli bir şekilde devam ettirebilmesi ve kent içerisinde üretilen değerlerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesini ifade etmektedir.

Bir sonraki bölümde ise kapalı siteler kavramsal olarak incelendikten sonra bu bölümde tüm detayları ile ortaya konmuş olan sürdürülebilir kentsel gelişme olgusu ile ilişkilendirilerek irdelenecektir.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME VE KAPALI SİTELER

3.1. KAPALI SİTE KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için korunma, barınma ve güvenlik önemli gereksinimler arasındadır. Bu gereksinimleri karşılayabilecek yapı türü de konuttur. Bu bağlamda, Kuban (1996: 1), konutun korunakla, yani kavramsal olarak kaleyle eş anlamlı olduğunu; bu kavramın oluşumunun temelinde de, kendini koruma ve savunma içgüdüsüyle birlikte korkunun bulunduğunu belirtmektedir. Tarih boyunca yaşanan fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik değişimler ise konutlarda değişime yol açmıştır. Tarih boyunca konut ve konut alanlarında yaşanan değişim, 18. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen Endüstri Devrimi ile de bir kırılma noktasına ulaşmıştır. Kentlere yansıyan endüstrileşmeyle birlikte de, özellikle üst gelir grupları için banliyöleşme eğilimleri başlamıştır. Bu sürece paralel olarak da dışa kapalı konut yerleşmeleri ortaya çıkmıştır.

En yaygın kullanımıyla 'gated communities' (Blakey, Synder, 1999: 209) olarak tanımlanan dışa kapalı konut yerleşmeleri araştırmacılar tarafından literatürde farklı şekillerde adlandırılmıştır. 'Edge cities' (kenar kentler) (Garreau, 1991), 'fortified enclaves' (duvarlarla çevrelenmiş yerleşim bölgeleri) (Calderia, 1996), 'enclosed neigbourhoods' (kapalı mahalleler) (Landman, 2000), 'enclosed housing development' (kapalı konut gelişimleri) (Glasze, 2003), 'gated enclaves' (kapılar ardındaki yerleşim bölgeleri) (Grant, 2003) bu adlandırmalardan bazılarıdır.

Kapalı siteler özellikle 1980'lerden sonra tüm dünyada yayılmaya başlayan; çevreden duvarlarla ayrılmış, yeşil alanlar ve yürüme yolları gibi ortak kullanım alanlarını özelleştiren, özel güvenlik ile 24 saat korunan ve kullanıcılarına bir takım aktiviteler sunan konut yerleşimleridir. Bu konu üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde kapalı siteler ile ilgili ulaşılan tanımlar ise şu şekildedir.

Kapalı siteler ile ilgili önemli bir kaynak olan 'Fortress America: Gated Communities in the United States' (Blakey ve Synder, 1999) kitabındaki tanımlama birçok araştırmacı tarafından da kullanılan en temel tariftir: 'Kapalı siteler,

sınırlanmış girişleriyle kamusal alanların özelleştirildiği ikamet alanlarıdır. Bunlar genelde aynı gelir grubundan kişilerin benzer konforlara sahip konutlarını barındıran, çevresi duvarlarla veya parmaklıklarla çevrelenmiş, güvenlik görevlileri tarafından korunan yerleşmelerdir. Tipik tek aile konut birimlerinden oluşan bu yerleşmeler, kapıcıları olup girişi kontrol edilen ve bir dereceye kadar güvenliği olan geleneksel yerleşmelerden, duvarları, kapıları, korumaları, gelişmiş güvenlik sistemleri ve sınırlandırılmış girişleri ile ayrılmaktadır. Bununla beraber, kapıcıları ve güvenlik sistemleri olan çok üniteli yüksek yapılardan da, caddeler, yürüyüş yolları, parklar gibi kamusal alanları özelleştirerek halkın girişine engel olmasıyla farklılaşan kapalı siteler, kapıları ve parmaklıkları olan yeni yerleşmelerden, eskilerine; kent içlerinden banliyölere; zengin mahallelerden fakir mahallelere kadar çok çeşitli alanlarda bulunmaktadır'.

Burke (2001)'nin kapalı site tanımı da şu şekildedir: 'Kapalı siteler ticari ve reklam amaçlı konut alanlarıdır. Çevre yerleşmelerden duvar ve parmaklıklarla ayrılmış, denetimli bir girişe ve birçok güvenlik kontrol noktasına sahip yerleşim yerleridir. Bu yerleşmeler özel yönetimleri, özel caddeleri ve parklarıyla da birer mekanizma halindedirler'. Ayrıca Burke kapalı siteleri yeni komşuluk formu olarak tanımlamaktadır.

'Aalbers (2003) ise, Amerikan literatüründe kapalı sitelerin araçların giremediği fakat yayaların rahatlıkla girdiği korunmalı mahallelerden ayrıldığını ifade etmektedir. Aralarındaki ilişkiyi ise şöyle tanımlamaktadır: 'Benzer binalar ve sınırlar korunmalı mahalleleri karakterize etmektedir. Bu amaçla, mahallelere bir isim ve kimlik verilmektedir. Birçok korunmalı mahalle sosyal ve kültürel olarak homojendir. Kapalı sitelerde aynı özellikleri göstermekle birlikte kapılara ve duvarlara sahiptir. Bununla beraber, korunmalı mahallelerdeki açık alanlar kamusal iken, kapalı sitelerdeki açık alanlar tamamen özeldir'. Bu tanımlamayı yapan Aalbers'e göre kapalı sitelerin sembolü büyük duvarlar ve bunu bölen çeşitli kapılardır' (Tümer, 2006: 15).

Kapalı sitelerin İngiltere'deki örneklerini inceleyen Blandy, Lister, Atkinson ve Flint (2003), kapalı siteleri kamu girişinin engellendiği duvarlarla veya parmaklıklarla çevrili, kişisel ya da genel güvenlik sistemleri ile korunan, ikamet edenler arasında ortak bir iletişim alanı sağlayan ve sakinlerinin yasal anlaşmalarla idare edildiği yerleşim alanları olarak tanımlamaktadır.

Son olarak, kapalı sitelerin Arjantin'deki örneklerini inceleyen Roitman (2003)'da bu yerleşmeleri, güvenlik, konfor, sosyal olarak homojenlik ve daha iyi bir yaşam kalitesi isteyen üst gelir grupları için oluşturulmuş konut alanları olarak tanımlamıştır.

Dışa kapalı konut yerleşmelerinin tanımı araştırmacılara, bulundukları bölgeye, o çevrenin kültürel ve sosyal yapısına bağlı olarak farklılıklar gösterse de; 'genellikle etnik veya aynı gelir grubundaki ailelerin oluşturduğu homojen gruplar için, güvenlik amaçlı ya da aidiyet-kimlik arama, ayrıcalıklı yaşam talebi (prestij yerleşimleri) amaçlı olarak küreselleşmenin yarattığı yeni yaşam tarzı arayışlarına cevap verecek şekilde geliştirilmiş' (Berköz, 2008: 112) yerleşmeler olarak ifade edilmektedir. Ayrıca araştırmalar, kapalı sitelerin diğer çevrelerle olan ilişki derecesine göre yani, kamusal-özel alan ilişkisine bağlı olarak farklı tanımlamalarla birlikte; kapalı sitelerin oluşum nedenleri, hitap ettiği topluluklar ve içinde bulunan sosyal aktiviteler gibi nedenlerle farklı tipolojiler de ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, kapalı siteler her ülkede farklı sosyal ve fiziksel özellikler taşısalar da genel özellikleri bakımından aynıdırlar. Bu genel özellikleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Çoğunlukla kentlerin çeperlerinde veya merkezlerinde konumlanmaktadırlar,
- Çevreleri duvar, parmaklık gibi fiziksel sınırlarla kapatılmıştır. Girişler bir veya birkaç noktadan sağlanmakta ve 24 saat koruma ve kapalı devre TV (CCTV) sistemleri ile korunmaktadır,
- Sokak, yürüyüş yolları, parklar, spor alanları ve oyun alanları gibi kamusal alanlar olarak algılanan yerlere site dışından insanların girişini kısıtlar yani kamusal alanları özeleştirirler (Blakey ve Snyder, 1999),
- Pek çok kapalı sitede güvenlik, sokakların bakımı, rekreasyon gibi kamusal hizmetleri de özelleştirir (Blakey ve Snyder, 1999),
- Aynı gelir veya kültür seviyesine sahip kullanıcılar tarafından tercih edildikleri için homojen bir topluluk oluşturmaktadırlar,
- Havuz, koşu-yürüme yolu, açık-kapalı spor alanları, sağlıklı yaşam merkezi, sinema, tiyatro gibi değişen çeşitlilikte ortak sosyal alanlar içermektedirler,

- Kapılar, özel güvenlik görevlileri ve barikatlar çevreyi kontrol etmeye ve site içindeki yaşam kalitesini yükseltmeye yardımcı olur (Blakey ve Snyder, 1999).

Literatürde dışa kapalı konut yerleşmelerinin oluşumunun ana nedenleri 'statü, farklı yaşam biçimi ve güvenlik' (Berköz, 2008: 112) olarak gösterilmektedir. Fakat konu derinlemesine incelendiğinde, bu yerleşmelerin oluşumlarını etkileyen başka faktörler de mevcuttur. Bu bağlamda, gerek konut gerekse de yerleşme ölçeğinde olsun, bu yerleşmelerin oluşumlarını fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik faktörlerde etkilemektedir. Roitman (2003) ise, kapalı sitelerin oluşumlarıyla ilgili bu nedenleri strüktürel ve öznel olmak üzere iki grupta toplamaktadır.

Bu bağlamda, güvensizliğin, kentsel şiddet ve suç korkusunun artması, vatandaşlara temel gereksinimleri sağlayan devletin (belediyeler gibi) etkisinin azalışı, sosyal eşitsizliğin ve kutuplaşmanın belirginleşmesi ve yerel nedenler strüktürel nedenler arasında sayılmaktadır.

Öznel nedenler arasında ise, insanların daha iyi bir yaşam tarzı istemesi, konfor, spor, rekreasyon alanları, kapalı otoparklar, teknik servis imkanları, düzenlenmiş dış mekan gibi çağdaş kentsel yaşam ve kırsal yaşamı birleştirme isteği; şehrin gürültü ve kirlilik gibi problemlerinden kaçarak doğaya yakın olma isteği; sosyal homojenlik (kendi gelir grubundan olan insanlarla bir arada yaşama isteği), mahremiyet, statü ve seçkinlik arayışı gibi istekler gösterilmektedir.

3.1.1. Kapalı Sitelerin Sınıflandırılması

Kapalı siteler, bulundukları yerler, sahip oldukları sosyal aktiviteler, oluşum şekilleri ve organizasyon biçimleri ile farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, araştırmacılar bu yerleşimlerle ilgili farklı tipolojiler geliştirmişlerdir. Konu ile ilgili olarak literatüre bakıldığında da Blakey ve Snyder (1999), Luymes (1997), Burke (2001) ve Grant (2003) gibi araştırmacıların kapalı sitelerin farklı yönlerini ön plana çıkararak sınıflandırmalar yaptıkları görülmektedir (Tümer, 2006: 17). Ancak, Blakey ve Snyder'in yapmış oldukları sınıflandırma birçok araştırmacının temel aldığı sınıflandırmadır. Bu nedenle tezin bu kısmında Blakey ve Snyder tarafından üç ana gruba ayrılan sınıflandırma üzerinde durulacaktır. Diğer araştırmacıların yapmış oldukları sınıflandırmalarda bu kısmın sonunda tablo halinde gösterilecektir.

Yaşam Tarzı Toplulukları (Lifestyle Communities): Özellikle Amerika'da, birçok bölgede ortaya çıkan ve yaygınlaşan ilk kapalı site yerleşme tipidir. Bu yerleşmelerde kapılar, içinde bulundurdukları aktivite olanakları için güvenlik ve ayrım sağlar. Aktivite alanlarının büyüklüğü ve önemi ile de kapalı site yerleşmelerinin diğer iki ana grubundan ayrılmaktadır. Bu yerleşmeleri tercih eden sakinlerin birincil nedeni sağlanan olanaklardır.

Yaşam tarzı toplulukları üç farklı alt topluluğu içermektedir. Bunlardan birincisi, emekli topluluklarıdır (retirement communities). Emeklileri hedef alan bu yerleşmeler sosyal aktiviteleri ve konforu destekleyen, üst ve üst-orta gelir seviyesine sahip emekliler için geliştirilmiştir.

İkincisi, golf ve aktivite topluluklarıdır (golf and leisure communities). Golf kursları, tenis kulüpleri ve benzeri aktiviteler çevresinde kurulmuş yerleşimlerdir. Emekli toplulukları ile benzer özellikler göstermesine rağmen daha genç ve çalışan bir gruba hitap etmektedir.

Üçüncüsü ise, banliyödeki yeni kentlerdir (suburban new towns). Yaşam tarzı topluluklarına ait binlerce ev ünitesinden oluşan bu yerleşmeler, ticari-endüstriyel aktivitelerin hepsini içinde ya da yakınında bulundurmaktadır. Okuldan alışveriş merkezine, rekreasyon alanlarından spor merkezlerine komple bir yaşam biçimi sunan konut siteleridir. Master planlı bu yerleşmeler için yatırımcılar tasarlanmış bir ev ve çevre yanında bir yaşam tarzı sunduklarını iddia etmektedirler. Kapı, duvar ve diğer kontrol noktaları, topluluk kavramının çok geliştiği bu yerleşmelerin en önemli yönleridir (Blakey ve Snyder, 1999).

Prestij Toplulukları (Prestige Communities): Kapalı sitelerin en hızlı gelişme gösteren kategorisi olan prestij toplulukları ekonomik sınıfa ve statüye dayandırılmıştır. Bu yerleşmelerde imaj en önemli unsurdur. Bu nedenle de kapılar sadece seçkinliğin ve prestijin sembolü olmuşlardır. Yaşam tarzı topluluklarından farklı olarak aktivite olanaklarından yoksun olan bu yerleşmeler, sakinlerine kontrollü bir estetik ve imaj sunar. Ayrıca bu yerleşmelerin en önemli özelliklerinden biri de özenle seçilmiş konumlarıdır. Bazıları göl ya da doğal yaşamın yanında, bazıları da deniz ya da nehir kenarlarında konumlandırılmışlardır.

Prestij toplulukları da üç alt topluluğu kapsamaktadır. Bunlardan birincisi zengin ve ünlü topluluklardır (rich and famous communities). Zenginlerin ve ünlülerin

yerleştiği bu alanlar, gelir seviyesi olarak en üst uçta yer alırlar. Bu yerleşmeler ünlüler için mahremiyet zenginler içinse prestij sağlamak amaçlıdır.

İkincisi çok zengin topluluklardır (top-fifth communities) yani en üst yüzde beşe giren topluluklardır. Bu yerleşmelerin, sakinleri yöneticiler, müdürler ve diğer başarılı profesyonellerdir. Bu yerleşmeler güvenlik noktaları ve anıtsal girişleri ile dikkat çeker ve genellikle küçük ölçekli yerleşmelerdir.

Üçüncüsü de yönetici topluluklarıdır (executive communities). Bu yerleşmeler çok zengin toplulukların ölçeği küçültülmüş uygulamaları olup, orta sınıf için kurulmuş dışlayıcı yerleşmelerdir (Blakey ve Snyder, 1999).

Güvenlik Bölgesi Toplulukları (Security-Zone Communities): Kapalı sitelerin üçüncü türü olan güvenlik bölgesi toplulukları tümüyle güvenliğe dayalı olarak kurulmuş yerleşimlerdir. Kapalı sitelerin diğer türlerinden farklı olarak, bu yerleşmelerde kapıları ve güvenlik sistemlerini inşa edenler kullanıcılardır. Çünkü bu yerleşmelerin sakinlerini alt gelir grupları oluşturmaktadır. Yaşamlarını daha güvenilir hale getirmek isteyen alt gelir grubu sakinleri barikat ya da duvar inşa ederek güvenliği sağlamaya çalışmaktadır.

Kurtarılmış bölge topluluklarının kapatılma biçimine göre üç alt tipi bulunmaktadır. Bunlar, erişimin sınırlandırıldığı kent içi alanlar (city perches), erişimin kısıtlandığı kent dışı alanlar (suburban perches) ve kısıtlı erişimi olan alanlar (barricade perches) dır. Erişimin sınırlandırıldığı kent içi alanlar (city perches), sosyal konut projelerinde ve oldukça düşük gelir grubunun yaşadığı mahallelerde, yerel yönetim, polis ve halkın bir araya gelmesiyle kentsel düzensizliği dışarıda bırakarak; suçtan ve trafikten uzak bir şekilde güvenlik sağlamak, caddelerini yürünebilir kılmak amacıyla parmaklıklar, kapılar ve denetim noktaları oluşturma yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Erişimin kısıtlandığı kent dışı alanlar (suburban perches) ise diğer tiplere göre daha yakın zamanda ortaya çıkan fakat hızla artan bir kapalı site yerleşmesi örneğidir. Küçük kentlerdeki veya banliyölerdeki orta sınıf ev sahiplerinin kapılar yaptırması yoluyla oluşturulmaktadır. Yakınlardaki mahallelerdeki yüksek suç oranlarından ya da yalnızca demografik değişimden ve artan şiddetin bir gün kendilerine erişebileceğinden korkmaktadırlar. Bu nedenle de sakinler sosyal ve ekonomik

düzendeki yerlerinde kalabilmek için, ya o bölgeyi terk etmek ya da o bölgeyi kapalı site haline dönüştürmek gerektiğini düşünmektedir.

Kısıtlı erişimi olan alanlar (barricade perches) da kent içinde görülmektedir. Tam anlamıyla kapalı site oldukları söylenemez çünkü tamamen duvarlarla ya da parmaklıklarla çevrili değildir ve tüm girişlerin güvenliği kapılarla sağlanmamaktadır. Bu tür alanların oluşumunda izlenen yol genellikle sokaklara bariyer koymak, ana kesişim noktalarını kapatmak ve bir ya da iki noktayı açık bırakmak şeklindedir. Bu tür yerlerde yapılanlar da, diğer güvenlikli alanlarda olduğu gibi orada yaşayanlar tarafından gerçekleştirilir. Bu yerleşmelerin tam anlamıyla kapalı site olmadıkları halde sınıflandırmaya alınmalarındaki temel neden; öyle olmaya çalışmaları ve bunun içinde normalde kamusal alan olan yerlerin girişlerini kapatmaları yani özelleştirmeleridir (Blakey ve Snyder, 1999).

Tablo 3. 1. Farklı Araştırmacıların Yaptıkları Kapalı Site Sınıflandırmaları

Blakey ve Snyder'ın Sınıflandırması (1999)	***Yaşam Tarzı Toplulukları*** (Lifestyle Communities)	Emekli Toplulukları (Retirement Communities)
		Golf ve Aktivite Toplulukları (Golf and Lisure Communities)
		Banliyödeki Yeni Kentler (Suburban New Towns)
	Prestij Toplulukları (Prestige Communities)	Zengin ve Ünlü Topluluklar (Rich and Famous Communities)
		Çok Engin Topluluklar (Top-Fifth Communities)
		Yönetici Toplulukları (Executive Communities)
	Güvenlik Bölgesi Toplulukları (Security-Zone Communities	Kent İçi Alanlar (City Perches)
		Erişimin Kısıtlandığı Kent Dışı Alanlar (Suburban Perches)
		Erişimin Sınırlandırıldığı Kent İçi Alanlar (Barricade Perches)
Burke'ın Sınıflandırması (2001)	***Kentsel Güvenlik Alanları*** (Urban Security Zones)	
	Güvenli Apartman Kompleksleri (Secure Apartment Complexes)	
	Güvenli Banliyö Yerleşmeleri (Secure Suburban Estates)	
	Güvenli Sayfiye Toplulukları (Secure Resort Communities)	
	Güvenli Kırsal Yerleşmeler (Secure Rural-Residential Estates)	
Grant'ın Sınıflandırması (2003)	***Dekoratif Kapı Kullanımı*** (Ornamental Gating)	
	Duvarlı Alt Yerleşmeler (Walled Subdivisions)	
	Barikatlı Caddeler (Barricaded Streets)	
	Kapıyla Kontrol Edilen Girişler (Faux-Gated Entries)	
	Kısmen Kapatılmış Caddeler (Partially Gated Roads)	
	Tamamen Kapatılmış Caddeler (Fully Gated Roads)	
	Girişi Yasaklanmış Sınırlanmış Yerleşmeler (Restricted Entry Bounded Subdivisions)	
	Girişi Yasaklanmış Korunan Yerleşmeler (Restricted Entry Guarded Subdivisions)	

Kaynak: Tümer, Dostoğlu, 2008, Bursa'da Kapalı Konut Yerleşmelerinin Oluşum Süreci ve Sınıflandırılması, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi,* **C. 13, S.2,** s. 57.

3.1.2. Kapalı Site Kavramının Tarihsel Süreçte Gelişimi

Kapalı sitelerin adeta sembolü haline gelen kapılar ve duvarlar şehirlerin kuruluşları kadar eskidir. Ortaçağda Avrupa kentlerinin genellikle yüksek tepelerde, çevrelerinin duvarlar (surlar) ile çevrili (savunma amaçlı), dışa kapalı ve tek bir kapıdan girilip

çıkılan, vatandaşları dışındaki insanları da kontrollü içeri alan yerleşmeler olduğu görülmektedir. İngiltere'de de ilk kapalı yerleşmelerin M. Ö. 300 yıllarında şehri kuşatan Romalı askerler tarafından inşa edildiği ileri sürülmektedir. Bu yerleşmelerin çevresindeki duvarlarda daha çok barona karşı gelen köylülerden korunmak amacıyla yapılmıştır (Blakey ve Snyder, 1999).

Ancak barınma kültürü, dünyada gerçekleşen fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik değişimlerle ciddi bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Tarih öncesi ilkel barınaklarda başlayan bu süreç, barınma kültürünün temel nesnesi olan konut ve konut alanlarında da birçok etki yaratmıştır. Toplum içerisinde oluşan farklı tabakalarla birlikte alt, orta ve üst gelir gruplarına yönelik konut alanları bazen benzer bazen de birbirinden farklı olarak şekillenmiştir. Ancak konutta gerçekleşen bu mekansal ve biçimsel değişimlerin yanında, konut kültürünün özünde var olan barınma, korunma ve güvenlik kavramları sürekli varlığını korumuştur.

Bu bağlamda, günümüzde barınma, korunma ve güvenlik kavramlarının ortaya çıkma biçimlerinden biri de kapalı site yerleşmeleri olmuştur. Kapalı site yerleşmelerinin oluşum sürecinde ise iki önemli kırılma noktası vardır. Bunlardan birincisi, geleneksel üretim, yöntem ve süreçlerini değiştirerek kentlerde büyük bir dönüşüm süreci başlatan 18. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Endüstri Devrimi; ikincisi ise küreselleşmeyle birlikte iletişim olanaklarının arttığı ve büyük ekonomik değişimlerin yaşandığı 20. yüzyılın ikinci yarısıdır.

'Endüstri Devrimi'yle birlikte başlayan göç olgusu, 20. yüzyılın ortalarına doğru iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle ve 1970'li yıllarda ivme kazanan küreselleşmeyle birlikte daha yoğun biçimde görülmüş ve yeniden şekillenme sürecine giren kentsel mekanlar, göç eden bu kişilerin bireysel istekleri çerçevesinde, fiziksel ve sosyal açıdan birbirlerinden çok farklı olarak yapılanmışlardır. Özellikle konut bölgelerinde görülen bu farklı şekillenmeler sonucunda oluşan kentsel alanlar, birbirinden uzaklaşarak parçalanmıştır. Ulaşımın ve iletişimin birer yenilik olmaktan çıkıp kitleselleşmesi ve standartlaşmasıyla, kentlerde görülen bu ayrışma iyice artmış; kentler ve banliyöler birbirlerinden kopuk parçalar haline gelmiştir. Gelişen kentler arası yol sistemleri, artan araç sahipliği ve diğer alt yapı tesisleri, banliyöleşme eğilimlerini hızlandırarak, kent ve banliyö arasındaki fiziksel uzaklıkları azaltırken, sosyal ve ekonomik uzaklıkları keskinleştirmiştir' (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 54).

Küreselleşmeyle birlikte yaşanan demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler, konutun barınma ihtiyacı ile özdeşliğini vurgulayan barınaktan çıkıp metalaşmasına yol açmıştır. Ayrıca, doğrudan elde edilen gelir paylaşımındaki alt ve üst gelir düzeyleri arasındaki uçurumu arttırmış; kentlerde varsıllık ve yoksulluk arasında, gücün ve güçsüzlüğün yoğunlaştığı yeni bir ikili yapının oluşmasına ve bunun mekana yansımasına yol açmıştır.

Bu ikili yapı ve mekana yansıması da İlk Çağ ve Orta Çağ örneklerinde görüldüğü gibi yeni bir olgu değildir. Bugünkü durum çok daha farklı bir nitelik ve boyuttadır. Çünkü ekonomik, sosyal ve kültürel farklılaşmayla birlikte oluşan parçalanma, tarihteki kentlerin tersine, bu ikili yapının aralarındaki ortak tüm kamusal alanları yok ederek birbirlerinden ve geleneksel kent dokusundan kopmasına sebep olmuştur (Uysal, 2003). Kentlerdeki bu parçalanmanın ve soyutlanmanın mekana yansıması olarak da 1950'lerde banliyöleşme eğilimin bir parçası olan kapalı site yerleşmeleri karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede, ilk kapalı konut yerleşmeleri Amerika Birleşik Devletleri'nde 19 y.y. ilk yarısında New York'da görülmüştür. Tuxedo Park ve St. Louis gibi yüksek gelir grubu kapalı siteleri, 1800'lerin sonunda hızla endüstrileşen kentten izole olmak isteyen zenginler tarafından inşa edilmiştir. 20. y.y. boyunca batı sahillerinde, Hollywood aristokratları tarafından, özel yaşam, korunma ve prestij için kapalı konut yerleşimleri inşa edilmiştir (Blakey ve Snyder, 1999).

Dışa kapalı siteler, 1960'ların ve 70'lerin sonunda yapılan emekli yerleşimlerine kadar az sayıda inşa edilmiştir. Bu bağlamda da emekli yerleşimleri orta gelirli Amerikalıların tercih ettiği ilk kapalı yerleşimlerdir. Daha sonra orta sınıf banliyölerine sıçrayan bu yaşam tarzı, 1980'lerden itibaren ise tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır (Blakey ve Snyder, 1999).

3.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME AÇISINDAN KAPALI SİTELER

20. yüzyıl boyunca gerek Dünya ülkelerinin birçoğunda gerekse de ülkemizde siyasal ve ekonomik düzeni belirlemiş olan korumacı ulus-devlet yapılanması 1980'lerde neoliberalist politikaların uygulanmaya konulması ile uluslar arası büyük sermayenin belirleyici olduğu ekonomik ve siyasal bir yeni düzenin baskısı altında hızlı bir

çözülme sürecine girmiştir. Bu yenidünya düzeninde ise küresel ya da bölgesel ölçekte ekonomik etkinliğin ve karar verme mekanizmalarının merkezi olan kentler ön plana çıkarak küresel eklemlenme süreçlerinin etkin aktörleri olmuşlardır (Bilsel, 2006).

Küresel ölçekte serbest pazar ekonomisinin belirlediği rekabet koşulları içerisinde ise dünya kentleri uluslar arası sermayeyi çekebilmek için büyük ölçekli kentsel projeler yoluyla birbirleriyle yarışır hale gelmişlerdir. Küresel ekonominin bir dayatması olan yarışmacılık ise yeni teknolojiler, esnek üretim biçimleri, işgücü ve sermaye hareketliliği ile kent mekanının algılanma yönünü değiştirerek kentler üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Bu bağlamda, birbirleriyle yarışan kentler kazanma uğruna hem kıt olan kaynakları bilinçsizce tüketmekte hem de kentlerin sosyal yapısı ve kültürel hayatı ile biçimlenen kentsel kimliğini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle de, küresel güçlerin dayattığı yarışan kentler kavramı, sürdürülemezliğin gerçekleşmesinde en önemli etkenlerden biridir.

Bu çerçevede, ülkemizde de son yirmi yıllık döneme baktığımızda 'merkezi ve yerel yönetimler tarafından kentlerin ulaşım altyapılarının uluslar arası finans kuruluşlarının kredileri ile büyük bir hızla yenilenerek, yeni çevre yolları inşa edilerek geliştirildiğini, karayolu altyapısının gelişimine koşut olarak büyük sermaye gruplarının girişim ve yatırımları ile mevcut kent merkezleri dışında yeni iş ve finans merkezleri yaratıldığını, çevre yollarının ulaşabildiği olası her alanda da yeni konut alanları açıldığını izlemekteyiz' (Bilsel, 2006).

Kent merkezleri dışında yani kent çeperlerinde saçaklanarak oluşturulan bu yeni konut alanları ise çevresel, sosyal sorunlara ve kent çeperindeki doğal kaynaklarda yaşanan tahriplere neden olarak sürdürülebilir kentsel gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir (Doğru, 2002). Bu bağlamda, orman alanları yok edilerek yerleşmeye açılmakta, içme suyu havzaları kaçak yapılaşma sonucu kirlenmekte, tarım alanları kentsel yapılaşmaya açılarak, doğal yapının ekolojik yapısının bozulmasına neden olmakta ve aynı zamanda da kentlerin mevcut yapılarında hızla çözülmesine neden olmaktadır.

Genellikle hızlı ekonomik büyümenin yaşandığı, ancak bu büyümenin toplumsal kalkınmaya dönüşmediği, aksine eşitsiz gelir dağılımını daha da arttıran, küresel bir

kent olma yolunda hızla ilerleyen metropollerde görülen ‘merkezkaç süreçlerle kentsel alanların çeperlere doğru yayılması toplum gruplarının mekanda kesin sınırlarla birbirinden ayrışması yönündeki eğilimleri güçlendirmektedir. Bu süreçler sonucunda kentler, bir araya gelemeyen toplumsal gruplar/kültür grupları tarafından bölüşülmüş, yerleşim alanları kümelenmelerine dönüşmektedir (Bilsel, 2006).

Bugün de hala ‘merkezkaç dinamiklerle planlı ve plansız olarak yeni konut alanları kentlerin çeperlerinde her yönde yayılmasını sürdürmektedir. Tek işlevi konut olan dev yatakhane kentler, orman alanları içerisinde ‘country’ler, kapalı-korunmuş özel siteler, her biri kent büyüklüğüne ulaşan ve durmak bilmeksizin üreyen gecekondu alanları ile kentsel alanlar saçaklanarak yayılmaktadır. Üst gelir/kültür ‘yaşam kalitesi’ adına ve gerçekte ‘öteki’lerle karşılaşmadan türdeşleriyle bir arada yaşama anlayışıyla kent dışında kendilerine sunulan ‘kapalı’ özel sitelere (gated communities) yerleşirken, en alt gelir düzeyindekiler de yine kentin çeperlerinde kendi mekanlarını üretmeyi sürdürmektedir (Bilsel, 2006).

Oysa kentleşmede sürdürülebilirliği sağlamak için çevreye minimum zarar verici gelişmeler teşvik edilmelidir. Sürdürülebilir bir kentleşme için alan tasarrufu sağlayıcı gelişme sağlanmalı, doğal habitat korunmalı, kentleşme planlı olmalı, geniş yeşil alan sağlanmalı, su kaynakları korunmalı, motorlu araç kullanımı teşvik edilmemeli ve geri dönüşüm programları başlatılmalıdır (Ulusoy ve Vural, 2001: 16).

Zaten sürdürülebilir kentleşmenin üç temel amacı vardır: Birincisi, kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin arttırılması sorununun aşılmasıdır. İkincisi, kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme yetisinin güçlendirilmesidir. Son amacı ise, kentin çevre değerlerini var olan üretim ve tüketim kalıplarının temelinden sorgulanması gereğidir.

Bu noktada da, hızla kent çeperlerine doğru yayılan kapalı sitelerin sürdürülebilir kentsel gelişmenin üç temel amacı ile zıt düştüğünü söyleyebiliriz. Çünkü kapalı siteler üst gelir gruplarının ‘öteki’ler ile karşılaşmadan yaşamayı tercih ettikleri mekanlar olarak sürdürülebilir kentleşmenin amaçlarından biri olan kentlerde yaşayan insanların kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin arttırılması gibi konularla

uyuşmayan kapalı siteler bu tür konulara adeta sırtlarını dönerek kent ile ilişkileri kopuk ve sadece kendileri için oluşturulmuş yaşam kalitesi yüksek olan mekanlardır.

Sürdürülebilir kentleşmenin üç temel amacından ikinci olan kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme yetisinin güçlendirilmesi konusu da yine kent merkezinden uzak noktalarda konumlanarak kent merkezi ile ilişkilerini kesen ve konumlandıkları yerlerde yeni kentler oluşturan kapalı siteler ile güçlendirilemeyeceği bir gerçektir.

Son olarak sürdürülebilir kentleşmenin üçüncü temel amacı olan üretim ve tüketim kalıplarının temelinden sorgulanması gereği doğrultusunda kapalı siteler incelendiğinde yine olumsuz sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Çünkü kapalı sitelerin kent çeperlerine yani kentin çevre değerleri olan orman alanları ile su havzalarına doğru yayılarak hızla gelişiyor olmaları çevre değerlerinin tahribine ve hatta tüketimine neden olarak üretim ve tüketim kalıpları arasında eşitsizliğe neden olmakta ve dolayısıyla da kentin çevre değerleri üzerinde tehdit oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, çalışmanın bir sonraki kısmında sürdürülebilir kentleşme açısından İstanbul'daki kapalı sitelerin incelenmesi yapılacaktır. Ancak konunun daha anlaşılır olabilmesi adına öncelikle İstanbul'daki kapalı sitelerin gelişim sürecine değinilecek ve ardından sürdürülebilir kentleşme açısından İstanbul'daki kapalı siteler incelenecektir.

3.2.1. İstanbul'da Kapalı Sitelerin Gelişimi

Kapalı siteler 1980'lerin sonlarından itibaren, dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de görülmeye başlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlerin sonucu olarak büyük kentlere göç başlamış ve buna paralel olan hızlı nüfus artışı ile de Türkiye'de 1950'li yıllarda kentleşme gözlenmiştir.

'II. Dünya Savaşı'ndan sonra, toplumun ekonomik büyüme hızı, kırsal göçle gelenlere yeterli sayıda örgütlü iş açamamıştır. Kente gelen kitleler yaşamlarını örgütsüz iş alanlarında sürdürmek zorunda kalmıştır. Bu durum kent içinde büyük gelir eşitsizlikleri ve birbirinden kopuk toplumsal grupların oluşmasına neden olmuştur. İş yaşamındaki ve kültür farklılıklarındaki bu ikilem fiziki mekanın yapılaşmasında da kendini göstermektedir' (Berköz, 2008: 113; Tekeli, 1991).

Kente gelen kitleler arasındaki düşük gelir grupları çalışma alanlarına yakın olmayı tercih ederek kent merkezi çevresine yerleşirken, üst gelir grupları sanayiden uzak kültürel merkeze yakın ve kendini izole etme çabasının kentteki fiziksel mekana yansıması olarak kent merkezinden uzak, yeni kurulan seçkin semtlere yakın olmayı tercih etmişlerdir.

Böyle genel bir değerlendirmenin ardından; kapalı sitelerin tarihsel süreçteki gelişimi göz önüne alındığında kapitalist ülkelerdeki kapalı sitelerin ortaya çıkma sebebiyle Türkiye'de kapalı sitelerin ortaya çıkma sebebi arasında bir takım farklılıklar göze çarpmaktadır. 'İleri kapitalist ülkelerde kapalı siteleri ortaya çıkaran temel faktörün güvenlik, ikincisinin prestij ya da yaşam tarzı dolayısıyla toplumsal statüyü koruma ve üçüncüsünün emlak değerlerini korumak olduğu ileri sürülmektedir. Oysa Türkiye'de suç oranlarının ileri kapitalist ülkelerde olduğu kadar yüksek olmadığı bilinmektedir. İkincisi Türkiye'deki kapalı sitelerde yaşam tarzı ile elit grupları ayırmak çok mümkün olamamaktadır. Türkiye'deki durum daha çok ithal edilmiş bir yaşam tarzının pazarlanması gibi durmaktadır (Özgür, 2006; Keyder, 2000; Hacısalihoğlu, 2000; Öncü, 1999; Bali, 1999 ve 2002). Bu ithal edilmede de, küresel medyanın önemli bir etken olduğu belirtilmektedir (Özgür, 2006; Öncü, 1999; Bali, 1999 ve 2002; Hacısalihoğlu, 2000; Keyder, 2000).

Bu bağlamda İbikoğlu (2003)'da, kapalı sitelerde yaşamayı, suç ve suçlu ile mücadele için değil, saklanma davranışı olarak nitelemektedir. İbikoğluna göre bu eğilim muhafazakar ve pragmatik bir çözüm olarak üst gelir gruplarının kendilerini bir nevi hapishanelere kapatmasıdır, çünkü ona göre 'o yüksek duvarlar, o dikenli teller, o kameralar şimdiye kadar cezaevlerinin değişmez öğeleriydiler' (İbikoğlu, 2003; Özgür, 2006: 68). Yani kapalı sitelerin sembolü olan kapılar Türkiye'de güvenlik için değil prestij sağlama ve soyutlanma maksatlı olarak oluşturulmuşlardır. Zenginlerin bu şekilde kendilerini soyutlayarak ayrı bir yaşam sürme eğiliminde olmaları da yeni bir 'gettolaşma' hareketi olarak görülmektedir (Hacısalihoğlu, 2000: 106; Özgür, 2006: 69).

Türkiye'de kapalı sitelerin artışındaki temel nedenin, uluslar arası yaşam tarzına erişme ideali yani ithal edilmiş yaşam tarzı olduğunu ve bununda medya ve pazarlama teknikleri ile tetiklendiğini belirten Keyder (2000) bu durumu şöyle ifade etmektedir: 'Dünyaca zengin ve ünlü insanların evleriyle aynı stilde, ithal malı malzemeyle uluslar arası standartlarda inşa edilmiş büyük villaların, lüks apartman

dairelerinin reklamı, çağdaş hayat tarzı kavramıyla yapılıyordu. En cazip reklam da bu maddi olanakların vaat ettiği hayat tarzlarının, toplumun geri kalanından yalıtılmış mekanlarda yaşanabileceğiydi. Bu sitelerin her biri kendine yeterliydi: alışveriş merkezleri, kulüpleri hatta okulları vardı. Üstelik şehrin bütün pisliğinden, kargaşasından, gürültüsünden uzak, güvenli duvarlarla korunmuş bir hayat sürmek mümkündür (Özgür, 2006: 68–69, Keyder, 2000: 186).

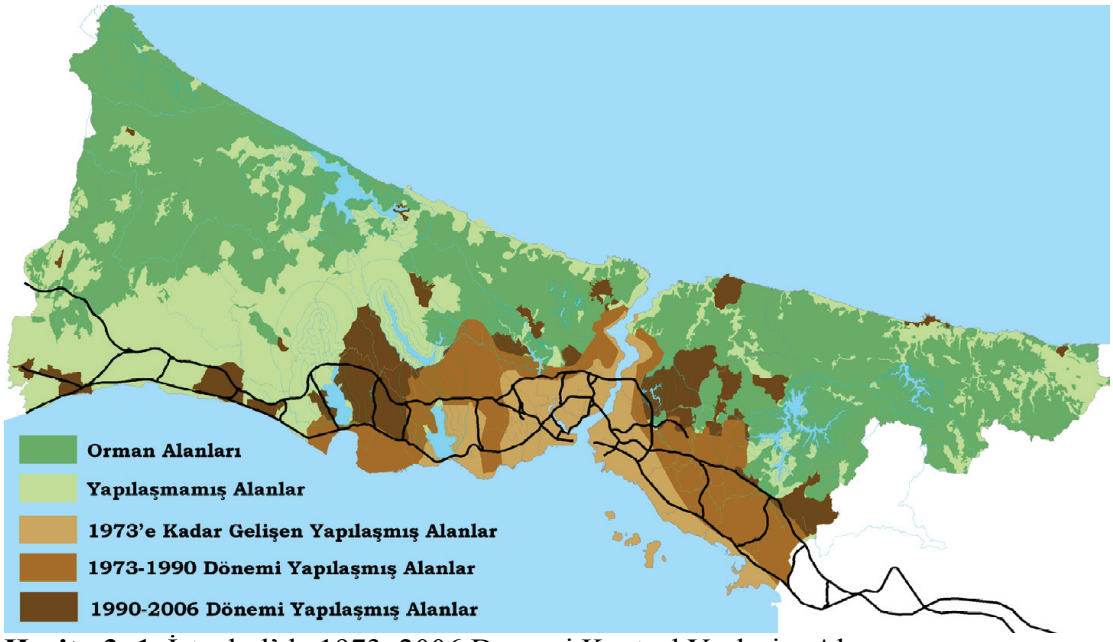
Yine Türkiye'deki kapalı sitelerin ithal edilmiş bir yaşam tarzı olduğunu ve bunun hızla yayılmasında da küresel medyanın etkili olduğunu belirten bir diğer görüş Öncü'ye aittir. Öncü (1999)'ye göre, İstanbul'un üst ve orta sınıflarının şehirden kaçışı, II. Dünya Savaşı ertesinde, otomobil ve televizyonun ilk yaygınlaşmaya başladığı dönemde Kuzey Amerika kentlerini andıran bir biçimde sonuçlanan bir öyküdür. 1990'ların başında İstanbul'un hanelerinin yüzde doksanının renkli televizyon sahibi olduğu düşünülecek olursa, özel kanalların yayına başlaması, magazin basınındaki patlama, renkli dergilerdeki ev görüntüleri 'idealinizdeki ev' mitolojisine ivme kattı. Ve görüntüler piyasasında üretilen 'idealinizdeki ev' mitolojisinin İstanbul'un üst ve orta sınıfları için en kışkırtıcı yönü, şehrin dağınıklığından, kalabalıktan, pislikten, trafikten uzak, steril sosyal mekanlarda homojen bir yaşam biçimi oldu (Öncü, 1999).

Benzer görüş çerçevesinde Rıfat Bali (2002)'de kapalı sitelere olan talebin nedenini 1980'lerde ekonomik politikaların değişmesi ile oluşan yeni zengin kesim tarafından olgunlaştırılan tüketim toplumu oluşturmaya yönelik çabaların ve yüceltilen Amerikan tarzı yaşam biçiminin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir. Yani Bali'ye göre, kapalı sitelerdeki konutlar sadece konut olarak değil yaşam tarzı ile birlikte bir 'ayrıcalıklar dünyasına adım atma' ile özdeşleştirilmektedir (Bali, 2002; Özgür, 2006: 71).

Tüm bu benzer görüşler çerçevesinde, İstanbul özelinde duruma daha yakından bakıldığında İstanbul metropoliten alanında mekansal yapıyı etkileyen başka etmenler de söz konusudur. Örneğin; '1970–75 yılları arasında İstanbul'daki özel araç sayısındaki artışın %150 oranına erişmesi ile Batı ülkelerinde yüzyılın başlarında görülen otomobilin neden olduğu mekansal yayılmanın İstanbul'da da başladığı görülmektedir. İstanbul metropoliten alanında mekansal yapıyı etkileyen ikinci etmen ise 1973 yılına kadar denizyolu ile bağlanan iki yakanın, köprü yapımı ile erişebilirliğinin artması ve bu yakınlaşmanın sonucu olarak Kadıköy-Kartal

arasındaki Marmara Denizi'ne paralel olan bölgenin aşırı yoğunlaşması olmuştur. Boğaz Köprüsü ve çevre yollarının etkisi ile kentin yoğunluğu kuzeye doğru kaymaya başlamıştır. Boğaziçi'nde yeni açılan yolların neden olduğu arazi değerlerindeki artış da tarihsel ve doğal kaynakların tahrip olmasına neden olmuştur' (Berköz, 2008: 114).

1988 yılında ikinci Boğaz Köprüsü'nün açılmasıyla da benzer sorunlar ortaya çıkmıştır. İki yakanın ulaşım bağlantılarının giderek artması, özel oto sahipliğinin üst düzeyde olduğu üst gelir gruplarının metropoliten alan içindeki hareketliliğini arttırmıştır. Yani üst gelir grupları konut alanı yer seçimi tercihlerini prestij alanlarına doğru yer değiştirerek yapmışlardır.

Harita 3. 1. İstanbul'da 1973–2006 Dönemi Kentsel Yerleşim Alanı

Kaynak: TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2010. 3. Köprü Projesi Değerlendirme Raporu, Eylül 2010, s. 10.

Ayrıca, seksenli yıllar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik politika değişimlerinin yaşandığı yıllar olmuştur. Bu bağlamda, '24 Ocak kararları ile küçük ve orta ölçekli girişimciler devre dışı kalmış, yapı sektöründe yoğun sermaye ve teknoloji devreye girmiştir. 1984 yılında çıkartılan Toplu Konut Yasası ile büyük ölçekli toplu konut projelerinin gerçekleştirilmesine ivme verilmiş, gerek kooperatifler gerekse de özel sektör konut girişimcileri tarafından yeni uygulamalar gerçekleştirilmiştir' (Berköz, 2008: 114).

Tüm bunların sonucu olarak da, 1980'lerin başından itibaren üst-orta tabakanın toplumsal ayrışmasının fiziksel mekana yansıması olarak kapalı site alanları oluşmaya başlamıştır.

Doksanlı yıllardan itibaren de Türkiye'de yabancı sermayenin yatırım yapmasını teşvik edici yasalarla özellikle İstanbul'a yapılan yabancı yatırımların miktarında artış olmuştur. Bunun sonucu olarak da, yüksek gelirli üst düzey yöneticilerden oluşan lüks konut tüketicisi bir grup üst gelir gruplarına eklenmiştir. Bu kullanıcı kitlesi içinde kapalı siteler güvenlikli oluşu ile alıştıkları ortama uygun olması bakımından tercih sebebi olmuştur (Berköz, 2008: 115 ve 2006).

Sonuç olarak 1980'lerde ortaya çıkan ve hızla yayılma gösteren kapalı site yerleşmeleri 1990 yılından başlayarak İstanbul kent çeperinde ciddi bir yayılma göstermiştir. 1. ve 2. Boğaz Köprüleri'ne bağlı çevre yollarını izleyerek, öncelikli bu yol güzergahları ile kıyı arasındaki alan yapılaşmış daha sonra da kapalı site yerleşmeleri 'İstanbul'un kuzey ormanları içinde, Çekmeköy, Göktürk, Zekeriyaköy gibi beldelerinde, kıyı alanlarına yakın manzara avantajı olanların daha çok Beşiktaş, Üsküdar, Beykoz ilçelerinde Boğaz sırtlarında ya da kentin Marmara kıyılarında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bununla birlikte kent içinde daha merkezi alanlarda da kapalı siteler yer almaktadır' (Özgür, 2006: 72; Özkan ve Kozaman, 2006; Çınar, Çizmeci, Köksal, 2006).

Bu çerçevede kapalı siteler, toplumsal ve çevresel etkileri açısından şu gibi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır:

Toplumsal açıdan;

- 'Kapalı konut alanları, kentsel mekanda toplumu mekansal sınırlarla bölerek yalıtılmış topluluklar haline getirmektedir.
- Planlamada konut alanlarının tasarımında esas olan mahalle yapılanmasının önünde engel oluşturmaktadır.
- Kentlerde kamusal alanın toplumsal olanaklar ve kentsel donatımlar açısından eşitsiz olarak biçimlenmesine yol açmaktadır.
- Kentsel yatırım açısından çeperdeki düşük yoğunluklu ve eski konut alanları, bu tür konutlaşmadan olumsuz etkilenmektedir.

Çevresel açıdan ise;

- Kentin kuzeyindeki orman alanları, su havzaları gibi ekolojik açıdan hassas olan bölgeler yapılaşmaya açılmaktadır.
- Düşük yoğunluklu arazi kullanımını teşvik ederek, arazinin tüketimine yol açmaktadır.
- Manzara gibi ayrıcalık katan etkenler dolayısıyla Boğaz'da yer seçen kapalı yerleşmeler Boğaz'daki koru alanlarını yok etmektedir.
- Otomobile bağımlı ulaşımın ekolojik açıdan zararlı etkileri yaygınlaşmaktadır' (Özgür, 2010).

Sonuç olarak görülmektedir ki, kapalı siteler İstanbul metropoliten alanında ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan birçok soruna neden olmaktadır. Dolayısıyla da sağlanabilmesi bu üç temel ayağa bağlı olan sürdürülebilir kentleşmenin önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bir sonraki kısmında tezin ana sorunsalı olan sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında İstanbul'daki kapalı siteler irdelenecektir.

3.2.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Açısından İstanbul'daki Kapalı Siteler

1980'lerde neoliberalist politikaların uygulanması ile küresel ölçekte serbest Pazar ekonomisinin belirlediği rekabet koşulları içerisinde dünya kentleri uluslar arası sermayeyi çekebilmek adına büyük ölçekli kentsel projeler yaparak birbirleriyle yarışır hale gelmişlerdir. Bu çerçevede, İstanbul metropoliten alanı da küresel düzeyde sürekli yarışma içerisinde bulunan metropoller arasında yerini almak üzere, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren hızlı bir mekansal dönüşüm ve ayrışma sürecine tanıklık ederek adeta serbest pazar ekonomisinin belirleyicisi olduğu yeni kentleşme dinamiklerinin tüm boyutlarıyla gerçekleştiği bir laboratuar oluşturmaktadır.

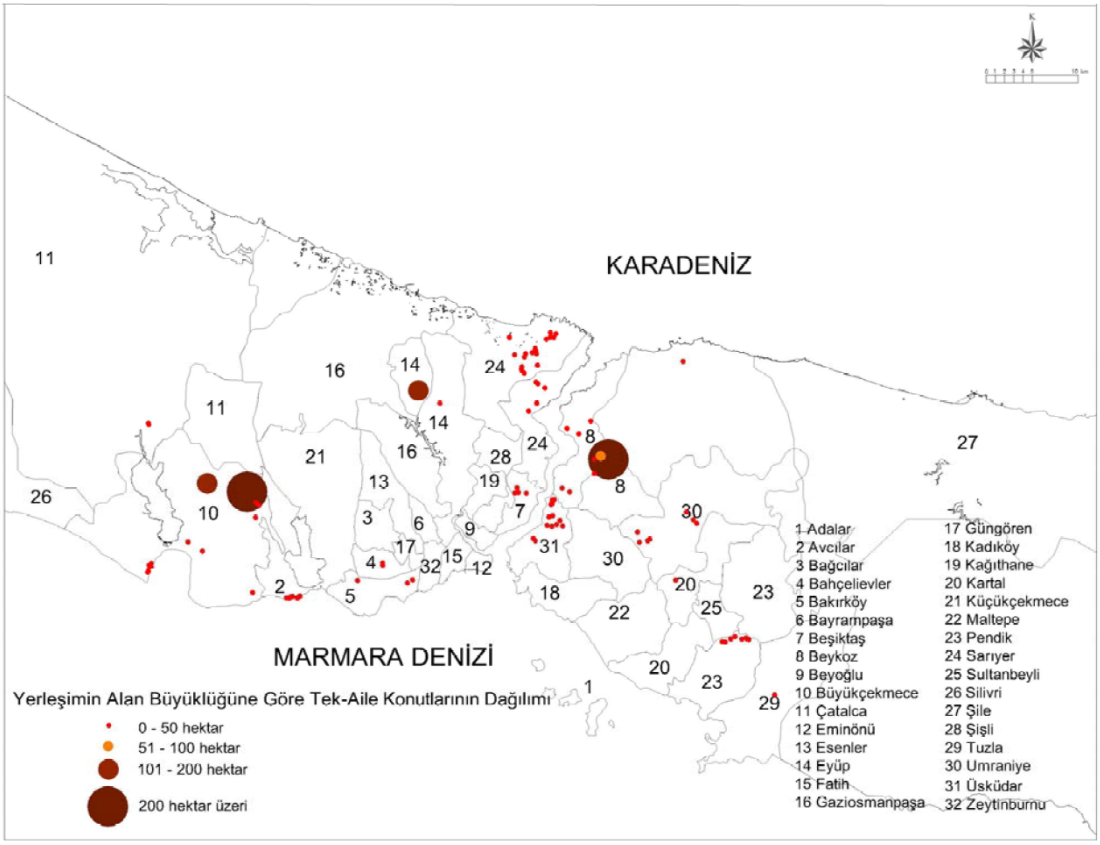
Bu bağlamda, ülkemizde ve özellikle de İstanbul'da hem merkezi hem de yerel yönetimler tarafından kentin ulaşım altyapısının uluslar arası finans kuruluşlarının kredileri ile yenilenerek, yeni çevre yolları inşa edilerek geliştirildiğini ve karayolları altyapısının gelişmesi ile de büyük sermaye gruplarının girişim ve yatırımları ile mevcut kent merkezinin dışında yeni finans ve iş merkezleri yaratıldığını ve çevre yollarının ulaşabildiği olası her alanda da yeni konut alanlarının açıldığını görmekteyiz. Bu nokta da, 'kentlerin hızla başkalaşımına neden olan serbest Pazar ekonomisinin yönelimlerine endeksli kentsel politikaların ve bunların yarattığı

kentleşme dinamiklerinin, yeni yatırım alanları açarak önemli bir ekonomik canlanma yarattığı ve kayda değer bir kalkınma tablosu çizdiği savunulmaktadır. Ancak, salt serbest pazar ekonomisinin kurallarınca belirlenen bu kentsel gelişmenin ekolojik çevre üzerindeki etkileri yanı sıra, kentlerin toplumsal yapıları üzerinde ne tür sonuçlar doğurduğu, salt ekonomik ranta odaklanmış neoliberalist söylem tarafından göz ardı edilmektedir' (Bilsel, 2006).

Bu doğrultuda, İstanbul özelinde konuya baktığımızda görmekteyiz ki, dünya kentlerinde izlediğimiz bu süreçler İstanbul'da son yirmi yılda tüm çıplaklığıyla yaşanmaktadır. 'Metropol kent bir yandan bitmek bilmeyen göçlerle artan nüfusuyla devleşmesini sürdürürken, öte yandan 'Dünya Kenti İstanbul' sloganıyla serbest Pazar ekonomisinin taleplerine teslim edilmiş; yeni ulaşım arterleri üzerinde beklenmedik bir hızla ortaya çıkan iş ve finans merkezleri, olası her yönde yayılan konut alanları ile çeperlerine doğru merkezkaç bir kuvvetin etkisine kapılmışçasına saçaklanarak' (Bilsel, 2006) yayılma göstermektedir.

Bu bağlamda, 'pazarlamada kullanılan ayrıcalıklı özellikler arasına katılan orman alanına yakın yer seçimi, özellikle orman havza alanlarında yapılanmayı teşvik etmektedir. İMP tarafından 2007 yılında hazırlanan analiz raporlarına göre İstanbul'daki konut alanlarının %67,58'i düzenli konut alanı, %32,41'i ise düzensiz konut alanı olarak tanımlanmıştır. Düzenli konut alanlarının %62,31', Avrupa yakasında, %37,69'u ise Anadolu yakasındadır (Özgür, 2010; İMP Analiz Raporu, 2007: 354). Yine aynı raporda yer alan konut alanları yoğunluğu analizlerinde, İstanbul çeperinde orman alanları sınırlarında ve site tarzı konut üretimi ile yapılan, Çekmeköy'ün de içinde yer aldığı Ümraniye bölgesinde yapı yoğunluğu 2–3 yapı/ha, kent merkezinde oldukça yoğun bir kentsel dokuya sahip olan Beyoğlu ilçesinde ise 18–30 yapı/ha olarak belirtilmiştir' (Özgür, 2010; İMP Analiz Raporu, 2007: 361).

İstanbul kent çeperine doğru yayılan konut alanları ise özellikle doksanlı yıllardan itibaren yani yabancı sermayenin İstanbul'da yatırım yapmaya başlaması ile yüksek gelirli üst düzey yönetici kadrolarından oluşan lüks konut tüketicisi bir grubun üst gelir grubuna eklenmesi ile 'İstanbul'un yoğunluğundan uzak, yalıtılmış ve homojen yani kendi kültür ve gelir düzeyindeki aileler ile birlikte yaşama beklentilerine uygun yaşam biçimini yansıtan' (Berköz, 2008: 115) tek-aile konut biçiminde gelişmeye başlamıştır. Bu bağlamda, İstanbul metropoliten alanındaki tek-aile korunaklı konut yerleşimlerinin büyüklüklerine göre dağılımları ise şekil 3. 1.'de gösterilmektedir.

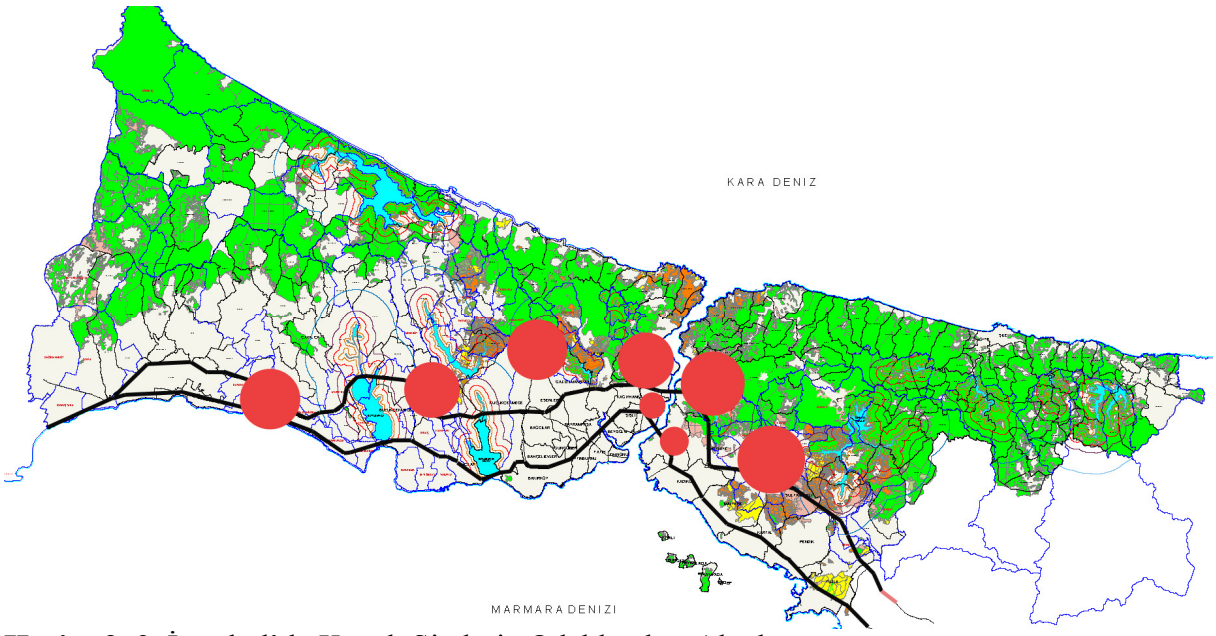
Şekil 3.1. İstanbul Metropoliten Alanındaki Tek-Aile Korunaklı Konut Yerleşimlerinin Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Kaynak: Berköz, L., 2008. İstanbul'da Korunaklı Tek-Aile Konutları: Konut Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi, *itüdergisi/ Mimarlık, Planlama, Tasarım Serisi*, **Cilt:7**, **Sayı:1**, Mart 2008, s. 117.

Şekil 3. 1.'de de görüldüğü üzere İstanbul metropoliten alanındaki yeni konut eğilimleri olan kapalı sitelerin bir türü olan tek-aile konutları kent çeperlerine doğru saçaklanarak adeta bir yağ lekesi şeklinde yayılma göstermektedir.

İstanbul metropoliten gelişimi, kimi zaman plan kararları ile kimi zaman plan kararları dışında yerleşilmemesi gereken alanlara doğru saçaklanarak yayıldığı görülmektedir. Yerleşilmemesi gereken bu alanların başında ise içme suyu havzaları ve orman alanları ile jeolojik bakımdan sakıncalı alanlar gelmektedir. Ancak 1950'den beri incelenen süreç sonunda oluşan mekansal örüntünün; kuzeyde içme suyu havza alanları ile orman alanlarına doğru saçaklanarak devam etmekte olduğu saptanmıştır. 1980 sonrasında; İstanbul metropolü kent çeperlerindeki en önemli gelişme sorunlarından biri de, yeni yerleşme alanları olmuştur. İstanbul öncelikle batı yakasında, daha sonraları doğusunda ve son olarak da kuzeyinde gelişen son derece heterojen ve kır-kent niteliği belirleyen yerleşmeler olarak ortaya çıkmışlardır

(Doğru, 2002). Bu bağlamda, İstanbul'da kapalı sitelerin odaklandığı alanlar harita 3. 2.'de gösterilmektedir.

Harita 3. 2. İstanbul'da Kapalı Sitelerin Odaklandığı Alanlar

Kaynak: Özgür, F., E., 2010. 'İstanbul'da Kapalı Yerleşmelerin Toplumsal Ve çevresel Etkileri Açısından Bir İrdeleme', *Ulusal Konut Konferansı; Yeni Yaşamlar, Yeni Mekanlar, Yeni Sınırlar*, İTÜ Konut ve Eğitim Merkezi, 4-5 Mart 2010.

Yukarıdaki haritada da görüldüğü üzere kapalı siteler genellikle düşük yoğunluklu olarak inşa edilerek kentin çeperlerinde bulunan orman alanlarına doğru yani ekolojik açıdan hassas bölgelere doğru yayılma göstermektedir.

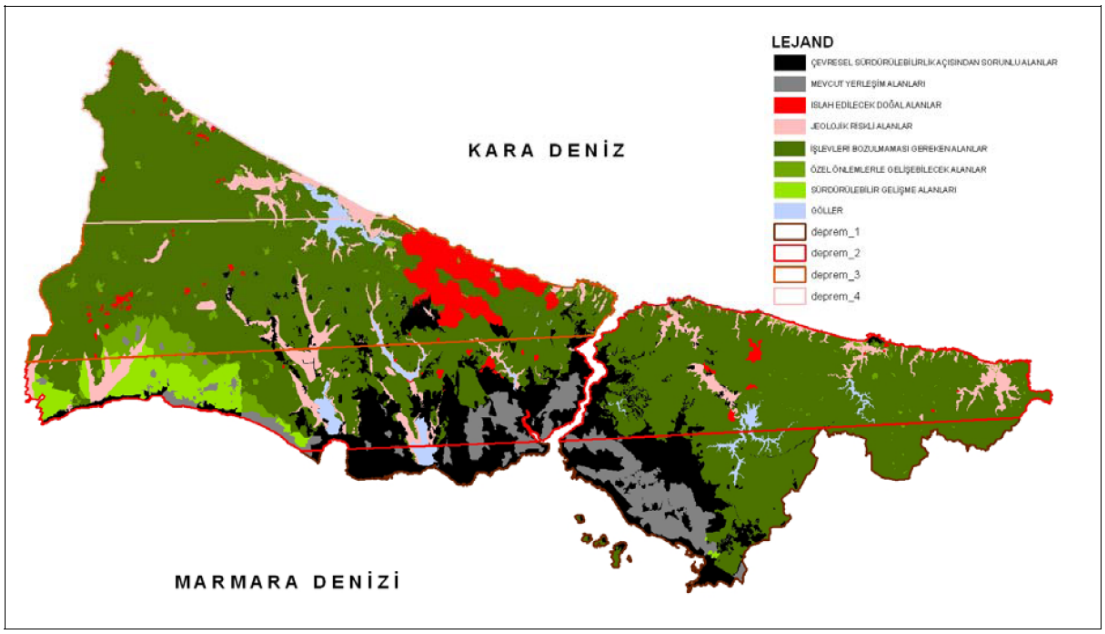
Bu çerçevede, 'orman alanları üzerinde düzensiz yapılaşmış olan konut alanlarının oranı, orman alanlarında yapılaşan toplam konut alanı içinde %16 olarak belirtilmiştir. Bunların %58,69'u Anadolu yakasında yer almaktadır' (Özgür, 2010; İMP Analiz Raporu, 2007: 367). 'Buna göre orman içinde yapılanan konutların %84'ü düzenli konut alanlarından oluşmaktadır. Aynı şekilde 2B arazilerinde yapılanan konut alanlarına ilişkin verilere göre, 2B alanlarında yapılan konut alanlarının %56'sı düzensiz konut alanı olarak tanımlanmıştır. Buna göre 2b alanlarında yapılan konutların %44'ünü de düzenli konut alanları oluşturmaktadır. Dolayısıyla, orman çeperlerinde yapılanan konutların büyük oranda kapalı site olarak inşa edildiği bilindiğine göre, buradan kapalı sitelerin İstanbul'un orman alanları için büyük tehdit oluşturduğu sonucu çıkartılabilir' (Özgür, 2010).

Aynı zamanda oluşan bu tehdit sürdürülebilir kentleşme açısından da bir tehdit arz etmektedir. Çünkü 'sürdürülebilirlik kavramının çıkış noktası, ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde ortaya çıkan çevre sorunlarının önüne

geçebilme ve ekosistemin korunması üzerine odaklanmıştır' (Tosun, 2009). Fakat İstanbul kent çeperindeki yeni yerleşmeler oluşturulurken; 'orman alanları yok edilerek yerleşmeye açılmakta, içme suyu havzaları kaçak yapılaşma sonucu kirlenmekte, tarım alanları kentsel yapılaşmaya açılarak, doğal yapının ekolojik yapısının bozulmasına neden olmaktadır (Doğru, 2002). Oysa 'sürdürülebilir kent ekonomik, çevresel ve sosyo-ekonomik ilerlemeyi etkin yurttaş katılımı ile birlikte dengelemeyi başaran bir kenttir' (Mega ve Pedersen, 1998: 6).

Bu çerçevede, İstanbul kent çeperinde konumlanmış olan kapalı site yerleşme sistemlerine sürdürülebilir kentsel gelişme ilkeleri açısından yaklaşıldığında, yerleşme sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek biçimde gelişmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ise doğal kaynakların tahrip edilmemesi ve ekolojik dengelerin korunması gerekmektedir. Ve bir yerleşme sisteminin sürdürülebilirliği bakımından korunması gereken en önemli öğe, doğal kaynaklardır. Ancak 'orman alanlarının ve orman alanları ile bağlantılı olarak su havzalarının da yapılaşmaya açılması, İstanbul'un çevresel sistemi karşısında büyük bir tehdit olarak durmaktadır. Bu çevresel değerlerin yitirilmemesi adına kompakt (yoğun) arazi kullanımının teşvik edilmesi gerekirken, kapalı siteler çok geniş alanlarda yapılaşmaya neden olarak doğal alanların geri dönülmez biçimde tüketilmesine yol açmaktadır' (Özgür, 2010). Bu nedenle, İstanbul kent çeperindeki kontrolsüz kentsel gelişme ve saçaklanma denetlenerek, sürdürülebilir kentleşme ilkeleri doğrultusunda da çözümler üretilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda, 2006 yılında İMP tarafından hazırlanan İstanbul İl Bütünü Çevre Düzeni Planı Raporu'nda İstanbul kenti için çevresel ve mekansal sürdürülebilirlik sentezi yapılmıştır (Şekil 3. 2).

Şekil 3. 2. Çevresel ve Mekansal Sürdürülebilirlik Sentezi

Kaynak: İMP (İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi, 2006. İstanbul İl Bütünü Çevre Düzeni Planı Raporu, Yönetici Özeti, Temmuz 2006, s. 77.

İstanbul'un doğal çevresi ile bütünleşerek sürdürülebilirliğini, İstanbulluların ise yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlamak amacıyla takip edilmesi gereken 'stratejik ilkeler' ana başlıkları itibariyle de;

- Doğal alanların ve ekolojik kaynakların korunması,
- Birim enerji tüketiminin ve emisyonların azaltılması,
- Atıklarda doğal döngülerin kapatılması,
- İnsan yaşam ortamlarının iyileştirilmesi,
- Doğa ve insan kaynaklı risklere karşı önlemlerin alınması,
- Doğanın maliyetlendirilmesi ve
- Çevrenin izlenmesi, çevre bilincinin yaygınlaştırılması ve çevre yönetişiminin gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmıştır (İMP, 2006: 77–78).

Bu bakış açısıyla, çalışmanın bir sonraki bölümünde İstanbul kent çeperindeki kapalı site yerleşmelerinin sürdürülebilir kentsel gelişme açısından daha iyi analiz edilebilmesi için Çekmeköy İlçe örneğinde, sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları olan ve önceki bölümde tek tek ele alınan siyasal-yönetsel, fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal kapsam doğrultusunda araştırma yapılmıştır.

3. 3. BÖLÜM SONUCU

Bu bölümde, öncelikle kapalı site kavramı, kavramın ortaya çıkmasının ardında yatan nedenler ve kapalı sitelerin yarattığı sonuçlar literatürdeki çalışmalar üzerinden hem dünya hem de Türkiye açısından irdelenmiştir. Ardından kapalı sitelerin yaratmış olduğu sonuçların sürdürülebilir kentsel gelişme açısından irdelenmesi hedeflenmiştir.

Bu çerçevede, sonuçları açısından bakıldığında kapalı sitelerin serbest piyasa koşullarının liberal ortamından beslenerek sosyal açıdan kent yaşamına olumsuz etkileri olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim hızlı ekonomik büyümenin yaşandığı ancak bu büyümenin toplumsal kalkınmaya dönüşemeyip aksine gelir dağılımdaki eşitsizliği arttırarak küresel bir kent olabilme uğruna hızla ilerleme kaydeden metropollerde kentsel alanların çeperlerine doğru yayılarak toplum gruplarının mekanda kesin sınırlarla birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, üst gelir gruplarının yaşam kalitesi adına ama gerçekte 'öteki'lerle karşılaşmadan sadece türdeşleri ile bir arada yaşama anlayışı ile kent dışında yaratılan kapalı siteler sosyal açıdan ciddi bir ayrışma oluşturarak kent yaşamını olumsuz etkilemektedir.

Bu anlamda, kapalı sitelerin sürdürülebilir gelişmenin ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik olarak tanımlanabilecek üç temel ayağından sosyal sürdürülebilirlik açısından bir tehdit arz ettiğini görmekteyiz. Yani sürdürülebilir kentleşmenin sağlanabilmesi adına amaçlanan konulardan biri olan kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin arttırılması sorununun aşılması bakımından kapalı siteler engel teşkil etmektedir.

Ekonomik sürdürülebilirlik açısından bakıldığında ise asıl önemli olanın büyümenin sadece mal ve hizmetlerin miktarındaki artışla sınırlı olmayıp, artışın gerek enerji gerekse de hammadde kullanımındaki anlayışın değiştirilmesi ve niteliksel olması (Ertürk, 1996: 176) gerektiğini görmekteyiz.

Bu bağlamda da, sürdürülebilir hedefli kentsel ekonomik sistemin koşullarından biri sınırlı taşıma kapasitesidir (Van Geenhuisen ve Nijkamp, 1994: 134) ki; kent çeperinde konumlanan kapalı siteler arazi kullanımı ve kaynak kullanımında sınır tanımayarak sürdürülebilir kentin ekonomik boyutu ile de ters düşmektedir. Bunun yanı sıra, yine ekonomik sürdürülebilirlik kapsamında olan kentsel yerleşim içinde

çeşitli eylemlerin birbirinden yararlanmalarını sağlamaları yani çok fonksiyonluluk (Van Geenhuisen ve Nijkamp, 1994: 134) koşulu da kapalı siteler ile örtüşmemektedir. Çünkü kapalı siteler adeta ortak kent yaşamına sırtını dönerek tüm eylem alanlarını da konut alanları gibi duvarlar arkasına gizlemiştir ve sadece bu alanlar kapalı site sakinlerine hizmet vermektedir. Bunun sonucu olarak da kentlerin, başka kentlerle veya bölgelerle bağlanmasını sağlama olarak nitelendirilebilecek ekonomik sürdürülebilirliğin koşullarından bir diğeri olan iletişim ve etkileşim ağları (Van Geenhuisen ve Nijkamp, 1994: 134) da kapalı sitelerin kent ile kopuk olarak parçacıl bir anlayışla kent çeperine konumlanmaları ile olumsuz yönde etkilenmektedir.

Son olarak, sürdürülebilir gelişmenin üç temel ayağından biri olan çevresel sürdürülebilirlik açısından bakıldığında kapalı sitelerin, her ne kadar yüksek yoğunluklu tipleri olsa da genellikle villa tipi tek aile konutları olarak inşa edildiklerinden, kentsel yayılmaya neden olarak, kent çeperlerinde bulunan doğal alanları özellikle de orman alanlarını, su havzalarını ve tarım alanlarını tehdit etmektedirler. Bu tür koruma alanları gerek yasa dışı yollarla olsun gerekse de yasal yollarla imara açılarak doğal alanlar yok edilmektedir. Kent çeperlerine doğru yaşanan hızlı yayılma kentin ekolojik sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilediği gibi geri dönülemez kayıplara da neden olmaktadır. İstanbul metropol kenti özelinde duruma bakıldığında da kentin çeperlerine doğru olan yayılmanın hızla devam ettiği ve bu yayılmanın önlenemediği dolayısıyla da kentin ekolojik sürdürülebilirliğinin onarılamayacak yaralar aldığı görülmektedir.

Sonraki bölümde, İstanbul Çekmeköy örneği üzerinden alan çalışması yapılarak, sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları açısından kapalı siteler irdelenecektir.

4. ALAN ARAŞTIRMASI: ÇEKMEKÖY

4.1. ALAN ARAŞTIRMASININ YÖNTEMİ VE ALAN SEÇİMİ

Bu çalışmanın hedefi, kapalı siteleri sürdürülebilirlik açısından incelemektir. Bu bağlamda, tezin kapsamı dahilinde bu bölümde alan çalışmasında elde edilen sonuçlar aktarılacaktır. Alan araştırmalarında elde edilen sonuçlar ise, teze ilişkin literatür taramasından elde edilen bulguların İstanbul-Çekmeköy örneğinde sınanmasını sağlamıştır.

Bu çerçevede, tezin önceki bölümlerinde yer alan literatür araştırmasında da tartışıldığı gibi günümüzde dünya nüfusunun yarısının kentlerde yaşadığı bilinmektedir. Birleşmiş Milletlerin tahminine göre ise 2015 yılına kadar artması beklenen nüfusun yaklaşık bir milyarı kentlere eklenecek ve dünya nüfusunun %56'sı kentlerde yaşayacaktır. Dolayısıyla gerek çevresel gerekse de kentsel hizmet ve altyapı konularında inanılmaz baskılar doğacaktır. Hiç şüphesiz bu olağanüstü büyüme dünya konjonktüründe görülen ekonomik yeniden yapılanmanın sonuçlarından biri olduğu gibi sürdürülebilir kentleşmenin sağlanmasını da zorunlu hale getirmektedir.

Ancak önceki bölümlerde mekansal planlama olarak tanımlanan parçacıl planlama anlayışı ile arazi kullanımı, yapılaşma, altyapı ve kaynakların kullanımı gibi kavramlar ihmal edilerek yani mekansal parçalanma yoluyla sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması olumsuz etkilenmektedir. Kentler artık bütüncül planlama anlayışı yerine mekansal planlama anlayışı ile belli bir kesim için ve sınırları ötekilere kapalı olan konut alanları yapılaşması ile sürdürülebilir gelişmenin birçok politikası ile çatışma durumunu yaşamaktadır.

Bu tezin temelini oluşturan hipoteze göre kentlerdeki sürdürülemezlik kent merkezi dışında konumlanan kapalı siteler yoluyla pekiştirilmektedir. Bu kapsamda tezin bu bölümünde gerçekleştirilen çalışma günümüz Çekmeköy'ün sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında araştırılmasıdır. Buradan günümüz kentsel planlama anlayışına

ilişkin ipuçlarının elde edilmesi, kentsel yayılmanın kontrol edilebilirliği ve sürdürülebilir kentleşmenin kapsamları ile kentlerde sürdürülebilirliğin nasıl sağlanabileceği üzerine çıkarımlara gidilmesi amaçlanmaktadır.

Mekansal parçalanma yoluyla kentsel yayılmanın dolayısıyla da çevresel tahribatın ve sosyal açıdan da birbirinden çok farklı grupların yaşadığı alanların çok net olarak görülebildiği yer olma özelliği ile Çekmeköy alan araştırması olarak seçilmiştir. Özellikle 1980 sonrasında yaşanan yoğun göçlerle gelişen bir belde olan Çekmeköy, 1990'lardan sonra ise kapalı sitelerin yapımıyla hızlı bir büyüme süreci yaşamıştır. Denetimsiz ve hızla yayılan kapalı siteler ise ciddi çevresel tahribata ve aşırı kaynak kullanımına sebep olmaktadır. Bu özellikleri dolayısıyla da Çekmeköy, İstanbul kent bütününde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi yolunda ciddi bir engel oluşturarak en net örneklerden birini oluşturmaktadır.

Araştırmada yöntem olarak site yönetimleri düzeyinde anket çalışması yapılması benimsenmiştir. Bu çalışmanın amacı gereği site yönetimi ile yapılan sorgulama doğrudan bilgi alınmasını sağlayarak, tezin hipotezi ve temel sorularına ilişkin yerinde sonuçlar almaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışmaları Çekmeköy'deki Hamidiye Mahallesi sınırları içerisinde yer alan 5 kapalı site örneğinde tezin amacına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Sardunya Konutları, Dumankaya Evleri, Greenium, Gülbahçe Konakları ve Ağaoğlu My Country sitelerinde gerçekleştirilen sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamlarını konu alan site yönetimi anketleridir. Böylece literatür araştırmasında sıkça karşılaşılan sürdürülebilirlik kavramının Çekmeköy örneğinde geçerliliği ve sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları açısından ölçülmesi de hedeflenmiştir.

Anket soruları 5 site içinde sürdürülebilir kentleşmenin kapsamları etrafında kurgulanmıştır. Anket soruları 5 sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamını ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır: siyasal-yönetsel, fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal kapsam (Ek 2: sitelerde kullanılan anket formu).

Siyasal-yönetsel kapsama ilişkin olarak kapalı sitelerin yönetim biçimlerinin nasıl olduğuna dair bilgiler derlenmiştir. Böylece de kapalı sitelerin yönetim biçimleri sorgulanmıştır. Çünkü sürdürülebilir gelişmenin siyasal-yönetsel kapsamının kentsel düzeydeki en önemli ilkesi, sürdürülebilirlik sürecinde ortaya çıkan sorunların çözümünde müdahalenin sadece merkezi yönetim tarafından değil de doğrudan yerel

düzeyden yapılmasıdır. Yani sürdürülebilir gelişmenin siyasal-yönetsel kapsamıyla hedeflenen genelde yurttaşların özelde paydaşların sürdürülebilirliğe ilişkin farklı pozisyonlarının kısa/orta/uzun vadede bir pota içerisinde eritilebilmesidir (Özkaynak ve Adaman, 2003). Ancak literatür araştırması sırasında kapalı sitelerin kendi yönetim sistemlerini oluşturdukları yönünde bilgiler mevcuttur. Kısacası siyasal-yönetsel kapsam çerçevesinde kapalı sitelerin kent yönetimine olan katılımları sorgulanmıştır. Fiziksel kapsam açısından ise kapalı sitelerin barındırdıkları nüfus ile ilgili bilgiler derlenmiştir. Ayrıca kapalı sitelerin coğrafik konumları ve arazi kullanımları ile ilgili bilgiler de derlenmiştir. Böylece artan nüfus ile oluşan belirli bölgelere doğru olan yayılma ve yoğunlaşma ve bunun sonucu olarak da sosyal yapı ve çevre üzerinde yaratılan olumsuz etkiler sorgulanmıştır. Çevresel kapsam çerçevesinde, kapalı sitelerdeki çöp toplama sisteminin nasıl olduğu, konut başına düşen özel araç kullanımının ne kadar olduğu, kişi başına düşen yeşil alan miktarı ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Bu yolla da kapalı sitelerdeki üretim ve tüketim kalıpları ile yaşam kalitesi sorgulanmıştır. Çünkü sürdürülebilir kentsel gelişme için çevrenin kendini yenileyebilme yeteneğinin yok edilmemesi üretim ve tüketim kalıplarının oluşturulması gerekmektedir. Ekonomik kapsam açısından kapalı sitelerde yaşayanlara sunulan hizmetler, başka bölgelerle iletişim kurup kurmadıkları irdelenmiştir. Ayrıca ekonomik kapsam dahilinde kapalı siteler oluşturulurken kullanılan arazi ve kaynaklarla ilgili bilgilerde araştırılmıştır. Böylece de sınırlı taşıma kapasitesi, çok fonksiyonluluk, iletişim ve etkileşim ağları gibi konulara cevap aranarak adil paylaşım olgusu sorgulanmıştır. Son olarak sosyal kapsam açısından ise kapalı sitelerdeki güvenlik sistemlerinin nasıl olduğu, genel olarak site sakinlerinin eğitim ve gelir durumları irdelenmiştir. Nitekim kentlerde gelir gruplarına dayalı olarak belirlenen mekansal farklılaşmalar eşitsizliği arttırdığı gibi yoksulluğun da belirli bölgelerde daha çok hissedilmesini sağlamaktadır. Oysa sürdürülebilir kentsel gelişmenin sosyal kapsamı ile hedeflenen en önemli konu kent yoksulluğu ile mücadeledir.

Bu doğrultuda, tez kapsamında seçilen kapalı sitelerin yönetimlerine yöneltilecek soruların olabildiğince az sayıda fakat net cevaplar alınabilecek nitelikte sorular hazırlanması hedeflenmiştir. Yani karmaşık ve uzun bir anket yerine, çalışmanın hedefine yönelik olarak sade ve anlaşılır bir form hazırlanmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede de, bu bölümün devamında Çekmeköy'ün genel nitelikleri, gelişimi ve İstanbul ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Ardından, anket sonucunda ulaşılan bulgular derlenmiş ve sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde yorumlanmıştır. Bu sayede, literatür taramasında elde edilen bulgular ile Çekmeköy örneği karşılaştırılarak tezin bölümünü oluşturacak olan sonuç ve değerlendirme bölümü için altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır.

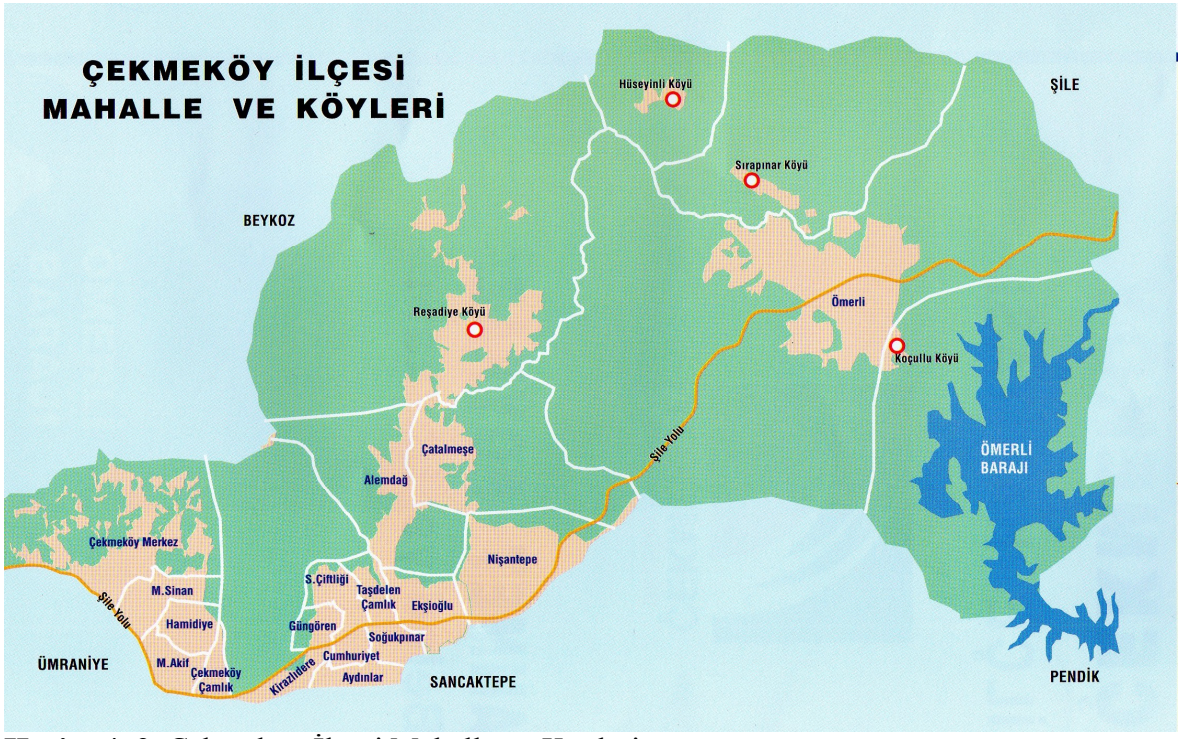
4.2. ÇEKMEKÖY'ÜN GENEL NİTELİKLERİ, GELİŞİMİ VE İSTANBUL İLE İLİŞKİSİ

Çekmeköy, İstanbul'un Anadolu yakasındaki Alemdağ ormanlarının güney batı kesiminde bulunan Keçiağılı Tepesi'nin güney yamaçlarında kurulmuştur. Önceden Ümraniye'ye bağlı bir belde belediyesi olan Çekmeköy 2009 yılında; Ömerli, Alemdağ ve Taşdelen ilk kademe belediyelerinin tüzel kişiliklerinin sona ermesi ve bu belediyelere bağlı 17 mahalle ile 4 köyün katılması ile ilçe olmuştur. İlçe'nin kuzeybatısında Beykoz, kuzeydoğusunda Şile, güneybatısında Ümraniye ve güneydoğusunda da Sancaktepe ilçeleri yer almaktadır (URL–7, 15 Aralık 2010).

Harita 4. 1. Çekmeköy'ün İstanbul Metropoliten Alanı İçindeki Konumu

Kaynak: URL–8, 15 Aralık 2010.

Harita 4. 2. Çekmeköy İlçesi Mahalle ve Köyleri

Kaynak: URL–7, 15 Aralık 2010.

Osmanlı Dönemi yazılı kaynaklarından tespit edilen bilgilere göre Çekmeköy ve civarının kuruluşu Kanuni Sultan Süleyman (1520–1566) zamanına kadar dayanmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman (1520–1566) zamanında hazırlanmış olan Tabu Tahrir Defteri'ne göre Alemdağ bölgesinde bulunan köyler Beykoz (Yoros) kazasına bağlı bulunuyordu. Sultan III. Mehmet (1595–1603) zamanında hazırlanmış olan diğer bir Tapu Tahrir Defteri'ne göre ise; 1817 yılına kadar Beykoz (Yoros) kazasına bağlı bir bölge olan Çekmeköy ve çevresinin bu tarihten sonra Kartal kazasına bağlanmış olduğu görülmektedir. Çekmeköy'ün bu statüsü Cumhuriyet Dönemi'nde Üsküdar kazasına bağlanana kadar da devam etmiştir (URL–7, 15 Aralık 2010).

Çekmeköy bölgesi Osmanlı Dönemi'nde, bir orman ve çiftlik beldesidir. 1845 tarihli temettuat kayıtlarına göre; günümüz Çekmeköy sınırları içerisinde bulunan Alemdağ köyünün 19 haneye, Sultançiftliği köyünün ise 22 haneye sahip olduğu ve bu köylerde oturan nüfusun tamamına yakınının korucu, baltacı, arabacı ve kömürcü olarak geçimini ormandan sağladıkları bilinmektedir (URL–7, 15 Aralık 2010).

Çekmeköy'ün Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Üsküdar ilçesinin Kısıklı Nahiyesi'ne bağlı olduğu görülmektedir. Ve 1935 yılı nüfus sayımında, köyün nüfusunun 205'i erkek ve 159'u kadın olmak üzere toplam 364 kişi bilinmektedir. Bu

tarihten on yıl sonra yani 1945 tarihinde yapılan nüfus sayımında Çekmeköy'ün nüfusunun sadece 28 kişilik bir artışla 352 kişiye ulaştığı görülmektedir. 1955 yılında ise 296'sı erkek ve 190'ı kadın olmak üzere toplam nüfus 486 kişidir. 1958 tarihinde Çekmeköy 72 hane olup nüfusu ise 249'u kadın ve 171 erkek olmak üzere toplam 420 kişiye düşmüştür (URL–7, 15 Aralık 2010).

Çekmeköy'ün sosyal ve ekonomik yapısının 1970'li yıllara kadar olağan tarihi seyrinde devam ettiği ve nüfus sayısının 300–400 kişi arasında seyrettiği görülmektedir. Bu yıllarda başlayan sanayileşme ve buna paralel olarak yaşanan köyden şehre göç olgusu Çekmeköy'de sosyo-ekonomik durumunu ve doğal yapısını etkilemiştir. Bu tarihten sonra Çekmeköy'ün nüfusu hızla artmaya başlamış ve gecekondulaşma ile birlikte doğal kaynaklar hızla yok edilerek betonlaşmaya bürünen bir yapıya kavuşmuştur. Çekmeköy ve çevresinde 1970'li yıllarda artmaya başlayan sanayi ve diğer iş kolları bu bölgeyi cazip hale getirmiştir. Özellikle İMES ve MODOKO gibi iş yerlerinde çalışan kesimin meskun oldukları bir yer olmuştur.

Yaşanan iç göçe paralel olarak Çekmeköy'ün nüfusu 1990 yılında 13.532, 2000'de 37.502 kişiye ve 2007 yılında bu sayı yaklaşık iki katına çıkarak 70.683 kişiye ulaşmıştır. Çekmeköy, 2009 yerel seçimlerinde ilçe olmuştur. 14.800 hektar alan üzerinde kurulu olan Çekmeköy ilçe olmadan önce 75.423 kişilik bir nüfusa sahip iken ilçe olduktan sonra Ömerli, Alemdağ ve Taşdelen ile kademe belediyeleri ve 4 köyün de katılımı ile nüfusu 147.352 kişiye ulaşmıştır (URL–7, 15 Aralık 2010).

'1999 depreminden sonra İstanbul'un doğu-batı eksenli lineer gelişmesini kıran ve yerleşik alanın kuzeye doğru yayılmasını tetikleyen bir hareketlilik yaşanmıştır. 2000'li yıllarda İstanbul'da konut sektörü kuzeydeki, güneye nazaran daha güvenli zemin yapısına sahip olan bölgelere doğru kaymaya başlamıştır. Kuzeye doğru gelişmede, TEM otoyolunun ve bağlantı yollarının yapılması önemli bir etken olmuştur. Daha önce kente uzaklığı dolayısıyla yerleşim açısından tercih edilmeyen alanlar, yeni talepler doğrultusunda ve bağlantı yollarının otomobille erişimi kolaylaştırmasıyla büyük inşaat şirketlerinin siteler kurmak için yatırım yaptığı bir alan haline gelmiştir (Özgür, 2006: 103–104).

Fakat bu durum, çevresel sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahip olan doğal işlevi bozulmaması gereken kritik ekosistemleri, hassas ekosistemleri, doğal işlevi geri kazandırılması gereken alanları, su döngüsünün sürdürülebilirliği açısından

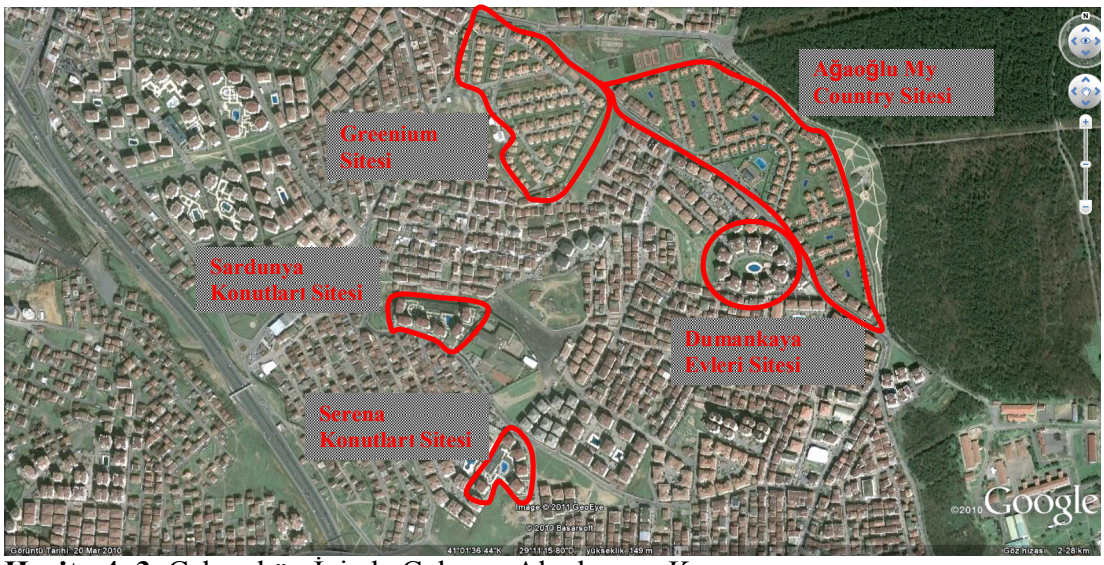
kritik öneme sahip toprakları, ekolojik koridorları ve erozyona duyarlı alanları olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bağlamda, kentin kuzeyinde yer alan Çekmeköy de en çok etkilenen bölgeler arasında yer almaktadır. Çekmeköy'ün yatırım açısından cazip hale gelmesindeki etkenler ise;

- 'Piyasada bu tür konforlu ve özellikli konut alanlarına olan talebin belli düzeye erişmesi,
- Alemdağ orman alanına yakınlığı dolayısıyla sahip olduğu doğal değerler,
- Deprem tehdidine karşı zeminin sağlam olması,
- TEM otoyoluna yakınlığı dolayısıyla otomobille erişimin görece rahat olması,
- Orman alanlarına yakınlığı ve 2B arazilerinin sağladığı ucuz ve geniş arazilere erişme olanağı' dır (Özgür, 2006: 104).

1983 yılından itibaren kooperatiflerin, 1990'lardan sonra da sitelerin yapımına başlanılan Çekmeköy'de her tür konut alanı mevcuttur. Parsel bazında gelişen apartmanların yanı sıra, birbiri ardına hızla inşa edilen etrafları duvarlarla çevrili, içlerine girilemeyen ve büyük alanlar kaplayan kapalı konut siteleri mekanda hızla ve kontrolsüzce yayılmaktadır. İstanbul genelinde son zamanların en büyük sorunu olan kentin çeperlerindeki saçaklanma Çekmeköy'de en belirgin hali ile görülmektedir. Bu nedenle de Çekmeköy sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında ele alınması gereken başlıca yerlerden biridir.

Çekmeköy'de son zamanlarda genellikle kapalı site konutları ile oluşan çeperdeki bu saçaklanma, doğal kaynaklara doğru kontrolsüz biçimde gelişerek içme suyu havzalarının ve orman alanlarının tahrip olmalarına ya da tamamen yok olmalarına neden olmaktadır. Ayrıca, çeperdeki sorunları sadece mekansal genişleme ve nüfus büyümesi olgusu olarak değil, bir sosyo-ekonomik, demografik ve yönetimsel yapı dönüşümü olarak da algılamak gerekmektedir. Yani bu gelişmelerin sürdürülebilirlik açısından ele alınması gerekmektedir. Çünkü bir yerin sürdürülebilir olması için ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlar birbirinden ayrılamaz bir bütünün parçaları gibidir. Bu bağlamda, çeperdeki saçaklanma mekanı parçalayarak, heterojen bir yapı oluşmasına, toplumsal grupların iletişimlerinin kesilmesine, kamusal alanların özelleştirilerek yok olmalarına da neden olmaktadır.

Bu noktada, yukarıda belirtilen sorunların en belirgin hali ile görüldüğü bir yer olan Çekmeköy ise İstanbul'un sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında acilen ele alınması gereken alanlarından birisidir. Bu nedenle de bu tez çalışmasının bu kısmında Çekmeköy'de yer alan Sardunya Konutları, Serena Konutları, Dumankaya Evleri, Ağaoğlu My Country ve Greenium site yönetimleri ile yapılan mülakat sonuçları sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları olan siyasal-yönetsel, fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal kapsam çerçevesinde yorumlanacaktır. Aşağıda Harita 4. 3'te Çekmeköy içinde çalışma alanlarının konumları görülmektedir.

Harita 4. 3. Çekmeköy İçinde Çalışma Alanlarının Konumu

Kaynak: URL–9, 9 Ocak 2011.

4. 2. 1. Sardunya Konutları Sitesi Alan Araştırması

Çekmeköy İlçesi'nin Hamidiye Mahallesi'nde bulunan Sardunya Konutları sitesinin inşaatına Beşyıldız Ekşioğlu firması tarafından 2006 tarihinde başlanılmış ve Temmuz 2008 tarihinde bitirilmiştir. Site toplam 14.740 m^2 arazi üzerine kurulu olup 175 m^2 ve 181 m^2'lik 2 tip daireye sahip 6 bloktan oluşmaktadır (Pehlivanoğlu,) Ocak 2011).

Harita 4. 4. Sardunya Konutları Sitesi Hava Fotoğrafı

Kaynak: URL–9, 9 Ocak 2011.

Eğimli bir arazide inşa edilen sitenin çevresi duvarlar ile çevrelenmiş olup tek bir noktadan araç-yaya girişi sağlanmaktadır. Etrafı yüksek duvarlarla çevrili olan site, özel güvenlik firması tarafından iki vardiyalı olmak üzere toplamda 5 güvenlik görevlisi tarafından korunmaktadır. Bu firma temizlik, teknik bakım ve güvenlik hizmetleri de vermektedir. Kapalı devre TV sistemi (CCTV), 24 saat güvenlik görevlisi, giriş-çıkış kontrolü mevcuttur. Site yönetimi tarafından hiç hırsızlık olmadığı belirtilmiştir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Sitede bulunan 6 blok, 8'er katlı olup toplam 96 konuttan oluşmaktadır. Bunların 82 adedinde oturulmaktadır. Bloklar yarı-özel bir avlu etrafında kümelenmiştir. Avlu teraslama tekniği ile oluşturulmuş ve çatı bahçesi şeklinde olup alt tarafları otopark olarak tasarlanmıştır. Blokların cepheleri hem ortak avluya hem dışarıya bakmaktadır. Ortak kullanım alanları bu avlu içinde tasarlanmış olup, blokların çevresini dıştan saran araç yolu ve yürüme yolu mevcuttur.

Şekil 4. 1. Sardunya Konutları Sitesi Vaziyet Planı, Maket Fotoğrafı ve Perspektifleri

Kaynak: URL–10, 9 Ocak 2011.

Sardunya Konutları sitesinde yüzme havuzu, çocuk havuzu, tenis kort, basketbol-voleybol sahası, kapalı-açık otopark ve her blok altında spor salonları mevcuttur. Site yönetimi tarafından belirttiği üzere şimdiye kadar sitede iki sorun söz konusu olmuştur. Bunlardan ilki, otoparkta yaşanan izolasyon sorunudur. Ancak kısa bir süre önce bu sorunun giderildiği belirtilmiştir. İkinci sorun ise kapalı otoparkta yaşanan kargaşa ki bunun içinde otoparka plaka yazma yöntemine başvuracakları bildirilmiştir. Aylık aidatlar 250 TL olup bu rakama yeşil alanların bakımı, ışıklandırma, sulama ve güvenlik giderleri dahildir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Sitede toplam 320 kişi yaşamakta olup site sakinleri 30–45 yaş arası görece genç bir nüfustan oluşmaktadır. Sitede kayıtlı özel araç sahipliği toplam 120 adettir ancak sitede toplam 96 daire olup çoğunlukla da her dairede 2 araç sahipliği söz konusu olduğu için gerçekte bu rakam yaklaşık 200 olarak bildirilmiştir (Pehlivanoğlu, 2011).

Resim 4. 1. Sardunya Konutları Sitesi

Kaynak: Kişisel Arşiv, 9 Ocak 2011.

Böyle bir genel değerlendirmenin ardından Sardunya Konutları sitesi sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamlarından olan siyasal-yönetsel, fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal kapsam çevresinde analiz edilecektir.

Sardunya Konutları Sitesinin Siyasal-Yönetsel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Sardunya Konutları sitesinde her yılın mayıs ayında site sakinlerinin katılımı ile seçim düzenlenmekte ve site yönetimi seçilmektedir. Bu seçim sonunda yönetime 5 kişi seçilmektedir. Seçilen bu kişiler site sakinlerinden oluşmakta olup, içlerinden biri asıl başkan konumundadır (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011). Asıl başkan sitenin yatırımcıları ile sıkı bir bağ içerisinde olup (site yönetimi ile yapılan görüşme site içerisinde bulunan yatırımcının ofisinde ve yatırımcının da bulunduğu bir ortamda gerçekleştirilmiştir) site sakinlerinin öneri ve şikayetlerini yatırımcıya iletmektedir. Bu bağlamda, yatırımcılar yerleşmelerin sadece fiziki çevresini tasarlamakla kalmayıp yönetimlerinde de takibi elden bırakmamaktadır.

Sitede, belediyelerin sağladığı altyapı hizmetleri, çevre düzenlemesi, çöp toplaması, açık alanların kontrolü, caddelerin ışıklandırılması, park ve sosyal tesislerin düzenlenmesi ve güvenlik sağlanması gibi hizmetleri, yerleşmeyi idare eden

yönetimler tarafından belirlenen taşeron firmalar aracılığıyla sağlanmakta, böylece yerleşme sakinleri girişlerin ve caddelerin mülkiyet hakkına sahip olmaktadır.

Sardunya Konutları sitesinde belediye ile olan tek ilişki çöp ve katı atık toplama hizmetidir. Site içinde katı atık ayrıştırma hizmeti mevcut olup çöplerde blokların görevlileri tarafından toplanarak site dışında yer alan çöp depolarına bırakılmakta ve belediye buradan almaktadır. Belediyenin sağlaması gereken diğer tüm hizmetler ise yönetim tarafından belirlenen ve her yıl değişen taşeron firmanın personelleri aracılığıyla sağlanmaktadır (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Site sakinlerinin yönetime aktif olarak katılabildikleri belirtilmiştir. Ancak son durak olarak sakinlerin öneri ve şikayetleri site yönetimi tarafından yatırımcıya iletilmekte olup yapılıp yapılmaması yatırımcının inisiyatifindedir. Site yönetimi tarafından belirtildiği üzere yatırımcılar site sakinlerini memnun edebilmek adına öneri ve şikayetlere genellikle olumlu cevap vermektedir. Ayrıca sitede statü sahibi insanlar yaşadıkları için kimi sorunlar site sakinlerinin yetkili yerlere telefon açmaları ile de çözümlenebilmektedir. Örneğin site yönetiminin anlatımı ile Sardunya Konutları sitesinin giriş-çıkış kapısının çok yakınında bulunan otobüs durağı site sakinlerinin araçları ile siteye girip çıkarken sorun yarattığı gerekçesiyle site sakinlerinden birinin belediye ile yapmış olduğu telefon görüşmesinin ardından 50–100 metre öteye kaydırılmıştır (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Bu çerçevede, güvenlik, çevre düzenlemesi, cadde ışıklandırması, altyapı hizmetleri, açık alanların kontrolü, park ve sosyal hizmetlerin düzenlenmesi gibi servisleri yani belediye tarafından karşılanması gereken servisleri site yönetimi tarafından karşılanan yerleşme sakinleri kendilerini toplumun bir üyesi gibi görmemekte ve birer kent devleti haline gelmektedir. Ayrıca dışa kapalı konut yerleşmeleri özel bir yönetime sahip oldukları için topluluk oluşturmada dışarıdakilerden daha üstün durumdadır. Böylece de organize olmaları ve aldıkları kararları yerel yönetimlere kabul ettirmeleri daha kolay olmakta ve siyasal-yönetsel açıdan avantajlı hale gelmektedir.

Sardunya Konutları Sitesinin Fiziksel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Sardunya Konutları sitesi fiziksel kapsam çerçevesinde analiz edilirken fiziksel faktörler olan konum, güvenlik, planlama teknikleri, sosyal donatı ve kalitesi gibi

konular doğrultusunda mülakat yöntemi ile site yönetimine sorulan ve alınan cevaplar ışığında inceleme yapılmıştır.

Bu bağlamda, Sardunya Konutları sitesi Çekmeköy'ün Hamidiye Mahallesi sınırları içerisinde, Çekmeköy Ormanları'na çok yakın bir bölgede konumlanmaktadır. Yani zaman içerisinde fiyatlarının artmasının öngörüldüğü bir arsada, kentin gürültü, kirlilik vb. problemlerinden uzakta, doğaya yakın, kent merkezinden uzakta ama ana ulaşım arterlerine yakın olarak konumlanmıştır. Bir başka deyişle şehrin çeperinde, sosyal donatıları ve rekreasyon alanlarını bünyesinde barındıracak büyüklükte olan bir arazi üzerine kurulmuştur.

Fiziksel kapsam dahilinde olan güvenlik olgusu açısından ise site etrafı duvarlarla çevrili, çevresinden ayrılmış 14.740 metrekarelik bir alanda görsel ve sosyal ilişkilerden yalıtılmış olarak tasarlanmıştır. Elbette güvenlik insanların temel gereksinimlerinden birisi ve yaşam kalitelerini de arttıran bir olgudur. Nitekim tarihte de insanoğlu güvenliklerini sağlayabilmek için bir takım sınırlar kullanmışlardır ama bu sınırlar sadece kendilerini ve yaşam alanlarını korumalarına yardımcı olmuştur. Ancak Sardunya Konutları sitesi gibi günümüz kapalı yerleşmelerinde tarihte olduğu gibi sınırlar bir malın mülkiyet sınırlarını tanımlamak amacıyla kullanılan sınırlar olmaktan çok güvenlik ve prestij sağlama, sosyal statü göstergesi olarak kullanılmaya başlanılmıştır.

Sardunya Konutları sitesinin yönetimi de bu konu ile ilgili olarak şöyle bir ifade de bulunmuştur; bu sitedeki birçok insan burayı güvenlik için seçmekte ve gördüğünüz gibi yakın çevre pek tekin olmamakla beraber yaşayanların kültür seviyesi düşük ve kent içindeki yaşama kurallarından pek haberleri yok örneğin davullarla zurnalarla düğün yapılıyor ve bu durumda çevreyi oldukça rahatsız edebilecek boyutta oluyor. Ama site sakinleri olarak güvenlik sistemimizin ve binaların yapımında kullanılan kaliteli malzemeler ile hiçbir sorun yaşamamaktayız (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Zaten site çevresinde bulunan duvarlar adeta kişiyi kamusal bir alandan özel bir alana geçtiğine dair bilgilendirir nitelikte dolayısıyla da yabancıya yarı özel bir alana girdiğini hissettirerek, davranışlarını sınırlandırmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Sitede, fiziksel bariyer olarak duvarlar; teknolojik bariyerler olarak da kamera bulunmaktadır. Ayrıca girişte bulunan güvenlik görevlileri gelen her kim olursa olsun kime geldiğine dair bilgi alıp gelinen daireyi arayıp izin almadan site içine

kimseyi geçirmemektedir. Tüm bu güvenlik yöntemleri aslında sadece güvenliğin sağlanması ile kalmayıp, zenginlik ve güç hiyerarşisini, insanlar arasındaki ayrışmayı da yansıtmakta ve aynı zamanda da kuvvetlendirmektedir.

Planlama teknikleri olarak da, yine site duvarlarla çevrelenerek ve 24 saat korunan kapı ile tasarlanmıştır. Sardunya Konutları site tasarımında da duvarlar ve kapı kullanılmış, kamusal alan olan caddeler özelleştirilmiş ve halkın girişi engellenmiştir. Böylece de yerel ölçekte, fiziksel ayrımcılık kuvvetlendirilerek inşa edilmiş olan çevre üzerinde mekan parçalanmıştır.

Fiziksel kapsam çerçevesinde ele alınabilecek bir başka konu da sosyal donatı ve kalitesidir ki, Sardunya Konutları sitesi de bu konuda gelişmiş bir konut alanıdır. Ayrıca sadece üst gelir gruplarının tercih edebileceği bu tür konut alanlarında da zaten sosyal donatıların kaliteli ve çeşitli olması gerekmektedir. Bu bağlamda da, Sardunya Konutları sitesi, sakinlerine tenis kortu, basketbol-voleybol sahası, yüzme havuzu, çocuk havuzu, spor salonları ve iyi tasarlanmış bir yeşil alan sunmaktadır. Site yönetimi bu donatıların kullanım yoğunluğu ile ilgili olarak talebin çok olduğunu ve genellikle gençler tarafından hafta sonları tercih edildiğini bildirmektedir. Ayrıca yoğun talep doğrultusunda kargaşa oluşmaması içinde sadece bu konu ile ilgilenen kullanım sırasını düzenleyen bir görevlinin olduğunu söylemiştir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Sardunya Konutları Sitesinin Çevresel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Sardunya Konutları sitesinin çevresel kapsam çerçevesindeki analizi doğrultusunda sorulan sorulardan biri çöp toplama ve katı atık sistemine yönelik olan sorudur. Bu bağlamda, site yönetimi sitede katı atık ayrıştırma sisteminin mevcut olduğunu ve çöplerin blok görevlilerince toplanarak site dışındaki çöp depolarına bırakıldığını söylemiştir. Bu konu ile ilgili olarak da site sakinleri tarafından herhangi bir öneri veya şikayet bulunmadığı da bildirilmiştir.

Kişi başına düşen yeşil alan miktarı ile ilgili olarak ise %75 oranında bir yeşil alan olduğu söylenmiştir. Bu yeşil alanların bakımı esnasında kullanılan enerjilerin tasarrufuna yönelik olarak da özel bir sistemin olmadığı, bahçe sulamasının tankerlerle yapıldığı, ışıklandırma içinde tasarruflu LED ampuller kullanıldığı söylenmiştir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Konut başına düşen özel araç sahipliğine yönelik soruya ise, çoğunlukla her dairede iki araç sahipliğinin söz konusu olduğunu ve otoparkın kimi zaman yetersiz kalarak sorun yarattığını bu sorunu çözmek için de kapalı otoparka daire başına bir araç yeri verilmek koşulu ile plaka yazma yönteminin uygulanacağı ifade edilmiştir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Ayrıca site içerisinde herhangi bir sağlık hizmeti olmayıp acil bir durum yaşandığında da yakın çevredeki sağlık kuruluşlarından hizmet alınmaktadır (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Sardunya Konutları Sitesinin Ekonomik Kapsam Çerçevesinde Analizi

Site sakinleri genellikle bankacı, avukat ve orta-üst düzey yöneticilerden oluşmakta olup, iş yerleri de Ataşehir, Maslak ve Mecidiyeköy gibi semtlerde bulunmakta ve tüm çalışanlar işlerine kendi özel araçları ile gitmektedir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Sitede toplamda 8 kişi çalışmakta ve bunların 5'i güvenlik elemanı, 2'si temizlik elemanı ve 1'i de bahçıvandır. Çalışanlar taşeron firmanın elemanları olup genellikle yakın çevrelerde ikamet etmektedir. Ayrıca yine yakın çevreden dairelere temizlik için gelen gündelikçi bayanlar da gelmekte ve bunlar güvenilir olduğu kulaktan kulağa yayılan bayanlar arasından seçilmektedir. Bu hususta da şimdiye kadar herhangi bir hırsızlık vb. gibi bir olayla karşılaşılmamıştır (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Ekonomik kapsam çerçevesinde sorulması gereken önemli sorulardan biri de site sakinlerinin boş vakitlerini nelerde geçirdiği ile ilgili sorudur ki bu soruya cevap olarak yaz aylarında çoğunlukla site içerisindeki alanlarda ya da yazlıklarda kışın ise kent merkezlerindeki alışveriş merkezlerinde geçirildiği söylenmiştir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Sitedeki aidatlar ise 250 TL olup dairelere göre değişim göstermemektedir. Yeşil alan bakımı, sulama ve güvenlik bu ücrete dahildir. Ayrıca site yönetimi en maliyetli şeyin havuz bakımı olduğunu vurgulamıştır (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Sardunya Konutları Sitesinin Sosyal Kapsam Çerçevesinde Analizi

Dışa kapalı konut yerleşmelerinin özellikle topluluk geliştirme anlayışı ile üretilen konut alanları olduğu daha önceki bölümlerde vurgulanmıştır. Bu olgu üzerine site

yönetimi ile görüşüldüğünde de bu anlayışı ispatlar nitelikte olan şu cevap alınmıştır: 'Buradaki insanlar aslında komşu satın almaktadır' (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011). Nitekim Sardunya Konutları sitesinin yönetiminin vermiş olduğu bu cevap burada bir topluluk oluşturulduğunu göstermektedir. Zaten kapalı siteler ekonomik açıdan benzer kişilerin tercih edebilecekleri mekanlar olmaları sebebiyle konut alanlarını paylaşacak insanların bir araya planlanarak getirilmesi söz konusu olmaktadır. Ayrıca site yönetimine yöneltilen bir başka soru olan güvenlik sistemlerinin nasıl olduğudur ki bu soruya karşılık verilen cevap da site içerisinde bir topluluk oluşturmanın yani site içerisinde homojen bir yaşamın söz konusu olduğunu göstermektedir. Çünkü site 24 saat hem güvenlik görevlilerince hem de kamera sistemi ile korunmakta ve daire sahiplerinin izni olmadıkça da dışardan kimse siteye girememektedir.

Genel olarak site sakinleri eğitim durumları olarak yüksek okul mezunlarından oluştuğu gelir durumlarının iyi olduğu ve burada yaşayanları orta-üst gelir seviyesine sahip kişiler olarak nitelendirebileceğimiz site yönetimi tarafından ifade edilmiştir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Ev sahipliği ve kiracı oranına yönelik sorulara ise yoğunlukla sitede ev sahiplerinin bulunduğunu toplam 96 daireden 60 tanesinde ev sahiplerinin, 22 tanesinde kiracıların olduğu ve 14 dairenin de boş olduğu söylenmiştir. Kiracı sirkülasyonunun ise düşük olduğu şuan kiracı olarak oturan kişilerin yaklaşık 3 yıldır burada oturdukları ifade edilmiştir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

Site içerisindeki sosyal donatıların yeterli olup olmadığına ve bu konu ile ilgili sorun yaşayıp yaşamadıklarına yönelik olarak ise site içerisinde bu konu ile ilgili büyük bir sorunun olmadığı, zaten sosyal donatıların kullanılmasına yönelik olarak da kullanım çizelgesi oluşturan bir görevlinin olduğu söylenmiştir (Pehlivanoğlu, 9 Ocak 2011).

4. 2. 2. Serena Konutları Sitesi Alan Araştırması

Çekmeköy İlçesi'sinin Mehmet Akif Mahallesi'nde bulunan Serena Konutları sitesi de Beşyıldız Ekşioğlu firması tarafından yapılmıştır. İnşaata 2006 tarihinde başlanılmış ve Ocak 2008 tarihinde teslim edilmiştir. Site toplam 13.775 m^2 arazi üzerine kurulu olup 175 m^2 ve 195 m^2'lik 2 tip daireye sahip 5 bloktan oluşmaktadır (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Harita 4. 5. Serena Konutları Sitesi Hava Fotoğrafı

Kaynak: URL–9, 9 Ocak 2011.

Düz bir arazi üzerine inşa edilmiş olan site duvarlar ile çevrelenmiş olup tek bir noktadan araç ve yaya giriş çıkışı sağlanmaktadır. Site özel güvenlik firması ile iki vardiyalı olarak 5 güvenlik görevlisi tarafından korunmaktadır. Ayrıca bu firma güvenlik hizmetinin dışında siteye temizlik ve teknik bakım hizmetleri de sunmaktadır. Serene Konutları sitesi Sardunya Konutları sitesinde olduğu gibi kapalı devre TV sistemi (CCTV) ve 24 saat mevcut olan güvenlik görevlileri ile korunmaktadır. Bu bağlamda, site içerisinde şimdiye kadar herhangi bir hırsızlık olayının yaşanmadığı da site yönetimi tarafından belirtilmiştir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Sitede, 8 ve 9 katlı olmak üzere 5 blok bulunmakta olup toplam 86 daire bulunmaktadır. Bunların 76 tanesinde oturulmaktadır. Bloklar yarı-özel bir avlu etrafında kümelenmiştir. Bloklar cepheleri hem ortak avluya hem de dışarıya bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Ortak kullanım alanları avlu içerisinde tasarlanmış ve blok girişleri önünden geçen araç yolları ve buradan ulaşılan otoparklar ile iç kısımdaki ortak kullanım alanları trafikten yalıtılmıştır.

Şekil 4. 2. Serena Konutları Sitesi Vaziyet Planı, Maket Fotoğrafı ve Perspektifleri

Kaynak: URL–10, 9 Ocak 2011.

Serena Konutları sitesinde ortak alanlarda; yüzme havuzları, süs havuzları, yürüyüş ve bisiklet yolları, yeşil alanlar, basketbol-voleybol sahası ve tenis kort bulunmaktadır. Site yönetimi tarafından belirtildiği üzere şimdiye kadar ortak alanların kullanımı ile ilgili bir sorun yaşanmamıştır. Şuana kadar tek bir sorun yaşanmış o da tasarıma yönelik olarak site sakinleri yatak odalarına panjur yaptırmak istemiş ve yönetimde kabul ederek bu isteği yerine getirmiştir. Aylık aidatlar 3+1 daireler için 245 TL, 4+1 daireler için de 255 TL olup bu rakama yeşil alanların bakımı, bahçe sulaması, ışıklandırma ve güvenlik hizmeti dahildir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Sitede yaşayan nüfus ise genellikle 30–45 yaş arası görece genç nüfustan oluşmakta olup toplam 300 kişi bulunmaktadır. Sitede çoğunlukla her dairede 2 araç bulunmakla beraber bazı dairelerde 3 araç olduğu da site yönetimi tarafından ifade edilmiştir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Resim 4. 2. Serena Konutları Sitesi

Kaynak: Kişisel Arşiv, 9 Ocak 2011.

Serena Konutları Sitesinin Siyasal-Yönetsel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Serena Konutları sitesi özel bir yönetim kurumuna sahiptir. Yani yönetim sosyal ilişkiler ile değil, kanuni kontratlarla idare edilmektedir. Özel bir yerleşme olmasına rağmen yönetim kurumu tarafından sıkı bir şekilde denetlenmekte ve kurum tarafından belirlenen kurallar sakinlerin ne yapıp ne yapmaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sitede kurum tarafından belirlenen ve bu kurumun bir çalışanı olan yönetimden sorumlu olan kişi hafta içi site içerisinde bulunan ofisinde görevini icra etmektedir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Site sakinlerinin yönetime katılımı ise blok sorumlularını seçmekle sınırlı kalmaktadır. Şikayet veya önerilerini de blok sorumluları aracılığıyla yönetime iletmektedirler (Albayrak, 10 Ocak 2011). Yani Serena Konutları sitesinde yatırımcıların yönetimdeki rolünün ne kadar güçlü olduğu net bir biçimde görülmektedir.

Sitede, belediyelerin sağladığı hizmetlerden olan altyapı hizmeti, çevre düzenlemesi, açık alanların kontrolü, caddelerin ışıklandırılması gibi hizmetler alınmamakta bu

hizmetler yönetim kurumunun elemanları tarafından sağlanmaktadır. Belediyeden alınan hizmetler sadece çöp toplama ve yaz aylarında yapılan ilaçlama hizmetidir. Sitede katı atık ayrıştırma sistemi mevcut olup çöpler de blok görevlilerince toplanıp site dışındaki çöp depolarına bırakılmaktadır (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Bu çerçevede, Serena Konutları sitesi de adeta bir kent devleti durumundadır. Ve çevreden kendilerini soyutlama yolu ile kendi içlerinde topluluk oluşturma konusunda başarılı olmuşlardır.

Serena Konutları Sitesinin Fiziksel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Serena Konutları sitesi konum olarak, Çekmeköy'ün Mehmet Akif Mahallesi il sınırları içerisinde Çekmeköy Ormanları'na çok yakın bir alanda bir diğer ifadeyle de İstanbul kentinin çeper bölgesinde, doğaya yakın, kent merkezinden uzakta ama ana ulaşım arterlerine yakın bir alanda kurulmuştur. Ayrıca inşa edildiği alan büyüklük olarak sosyal donatıları ve rekreasyon alanlarını içinde barındırabilecek büyüklüktedir.

Güvenlik olgusu açısından bakıldığında da, site etrafı duvarlarla çevrili olup, 13.775 m^2 bir alanda, çevresinden yalıtılmış olarak tasarlanmıştır. Yani site etrafındaki duvarların tek fonksiyonu içinde yaşayanların kendilerini ve yaşam alanlarını korumak olmayıp, sosyal statü göstergesi, prestij sağlama gibi fonksiyonları da mevcuttur.

Bu bağlamda, site yönetimi de site sakinlerinin burayı tercih etme sebebini hem güvenlik açısından iyi olmasına hem de aynı gelir ve kültür gruplarını barındıran bir yer olmasına bağlamaktadır (Albayrak, 10 Ocak 2011). Ayrıca site yönetiminin ifadesiyle bir başka sebep, sakinlerin çocuklarını güvenli ve medeni bir yerde yetiştirmek istemeleri olarak gösterilmiştir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Nitekim site içerisinde de böyle bir yaşam mevcuttur. Çünkü bu tür yerleşmeleri sadece belli gelir seviyesine sahip olan insanlar edebilmekte ve genellikle bu tür yerlerde yaşayanlara göre gelir seviyesi kültür seviyesini de ifade ettiği için sakinlerin tercih sebepleri doğrultusunda bir yerleşim alanı yaratılmış olmaktadır.

Sitede, fiziksel bariyer olarak duvarlar; teknolojik bariyer olarak kamera bulunmakta olup girişte 24 saat güvenlik görevlilerince korunmaktadır. Tüm bu güvenlik sistemleri de sadece burasının güvenli bir yer olduğunu göstermekle kalmayıp burada

yaşayan insanların zengin ve güçlü olduklarını da yansıtmak konusunda başarılı olmaktadır.

Planlama teknikleri açısından ise bu tür kapalı yerleşmelerin simgesi haline gelen 24 saat korunan kapı ve duvarlar bu sitede de mevcuttur. Böylece kamusal alan olan caddeler özelleştirilmiş ve halkın girişi engellenmiştir. Bir başka deyişle de fiziksel ayrımcılık yaratılarak mekan parçalanmıştır.

Fiziksel kapsam çerçevesindeki analizde önemli bir başka konu sosyal donatı ve kalitesidir. Bu konuda site başarılıdır çünkü zaten yatırımcı belli bir ücret karşılığında (300–400 bin TL) bu konutları pazarladığı için dolayısıyla bu ücreti verebilecek insanlar tercih ettikleri için sitede bulunan sosyal donatılarda kaliteli ve çeşitlidir. Serena Konutları sitesinde sosyal donatılar olarak, yüzme havuzları, süs havuzları, yürüyüş ve bisiklet yolları, yeşil alanlar, oturma mekanları, basketbol-voleybol sahası ve tenis kortu bulunmaktadır. Bu donatıların kimler tarafından ve ne zaman daha çok tercih edildikleri konusunda da site yönetimi daha çok gençlerin tercih ettiğini ve hafta sonları ile tatillerde kullanıldığını söylemiştir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Serena Konutları Sitesinin Çevresel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Çevresel kapsam çerçevesinde Serena Konutları sitesine sorulan sorulardan biri olan çöp toplama ve katı atık sisteminin nasıl olduğudur ki site yönetimi bu konuya yönelik sitede katı atık ayrıştırma sisteminin mevcut olduğunu ve çöplerin blok görevlilerince toplanarak site dışında bulunan çöp depolarına bırakıldığını söylemiştir. Bu konu ile ilgili olarak şimdiye kadar herhangi bir problem yaşanmadığını, site sakinleri tarafından da herhangi bir şikayet veya öneri olmadığı belirtilmiştir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Kişi başına düşen yeşil alan ile ilgili olarak ise site yönetimi 3650 m^2'lik bir yeşil alan olduğunu söylemiştir (Albayrak, 10 Ocak 2011). Serena Konutları sitesinin tanıtım broşüründe bu konu ile ilgili olarak da 'sadece 5 bloktan oluşan Serena Konutları, daha az sayıda site sakinine daha geniş ortak kullanım alanları sunarak 'tenhalığın' rahatlığını yaşatıyor' (Serena Konutları Tanıtım Broşürü) diye bahsedilmiştir.

Konut başına düşen araç sahipliği de site yönetiminden öğrenildiği üzere 2–3 araç arasında değişmekte ve otopark konusunda herhangi bir sıkıntı yaşanmamaktadır (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Bu kapsam çerçevesinde yer alan bir diğer soru da sitede herhangi bir sağlık hizmeti biriminin mevcut olup olmadığı ile ilgilidir. Site yönetimi böyle bir hizmet biriminin sitede mevcut olmadığını ancak site sakinleri arasında doktor olan kişilerin isimlerinin, hangi dairede oturduklarının ve telefon numaralarının bulunduğu bir liste oluşturduklarını, acil bir durum halinde bu listedeki kişilerle iletişime geçmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Serena Konutları Sitesinin Ekonomik Kapsam Çerçevesinde Analizi

Serena Konutları sitesinin sakinleri çoğunlukla doktor, avukat, mimar ve asker emeklilerinden oluşmaktadır. Çoğu çalışanın işyeri ise Avrupa Yakası'nda bulunmakta olup işyerlerine kendi özel araçları ile gitmektedirler (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Sitede toplam 6 kişi çalışmakta ve bunların 5'i güvenlik görevlisi, 1 tanesi de bahçıvandır. Bunların dışında yeşil alan düzenlemesi için bir peyzaj firması ile çalışılmakta olduğu site yönetimi tarafından belirtilmiştir. Çalışan 6 kişi de yönetimden sorumlu olan kişi ile aynı kuruma bağlıdır. Ayrıca dairelere temizlik için gelen gündelikçi bayanlar da olup tüm çalışanlar yakın yerlerde ikamet etmektedir. site çalışanlarından ya da dairelere gelen bayanlar tarafından gerçekleşmiş herhangi bir hırsızlık olayı ise olmamıştır (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Site sakinleri boş vakitlerini güzel havalarda site içerisinde, soğuk havalarda ise kent merkezindeki alış veriş merkezlerinde geçirmektedir (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Sitedeki aidatlar ise 3+1 dairelerde 245 TL, 4+1 dairelerde de 255 TL olup bu ücrete yeşil alan bakımı, sulama, ışıklandırma ve güvenlik dahildir. Yine bu sitede de en maliyetli şeyin havuz olduğu vurgulanmıştır (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Serena Konutları Sitesinin Sosyal Kapsam Çerçevesinde Analizi

Dışa kapalı sitelerin özellikle topluluk oluşturma anlayışı ile üretildiği tezi bu site de doğrulanmıştır. Site yönetimi insanların bu siteyi tercih etme sebebini aynı gelir ve kültür gruplarının bir arada bulunmalarına bağlamaktadır (Albayrak, 10 Ocak 2011). Belli bir ücretle satılan bu konutlar zaten ekonomik açıdan hemen hemen aynı

seviyede olan insanlar tarafından alınabildikleri için ister istemez bir topluluk oluşumu zaten söz konusu olmaktadır. Yani bu durum planlı bir durumdur. Ayrıca site 24 saat kameralar ve güvenlik görevlileri tarafından korunarak ve halkın girişi engellenerek de bir topluluk oluşturulmuş olmaktadır.

Site sakinleri eğitim durumları olarak çoğunlukla yüksek okul mezunu olup gelir seviyeleri iyi olan orta-üst diyebileceğimiz gelir seviyesine sahip kişilerden oluşmaktadır. Sitede ev sahipliği oranı ise oldukça yüksektir. Toplam 86 daireden oluşan sitede sadece 5 kiracı bulunmakta ve diğer dairelerin hepsinde ev sahipleri bulunmaktadır yani boş daire bulunmamaktadır (Albayrak, 10 Ocak 2011).

Site içerisindeki sosyal donatılar site sakinlerine yeterli mi talepleri karşılayabiliyor mu sorusuna ise yönetim tarafından bu konu ile ilgili herhangi bir sıkıntının olmadığı yönünde cevap alınmıştır. Sardunya Konutları sitesindeki gibi sosyal donatıların kullanımını düzenleyen biri ya da bir kullanım çizelgesi ise bu site de bulunmamaktadır (Albayrak, 10 Ocak 2011).

4. 2. 3. Dumankaya Evleri Sitesi Alan Araştırması

Dumnakaya Evleri sitesi Çekmeköy İlçesi'nin Hamidiye Mahallesi'nde Dumankaya inşaat firması tarafından 2000 tarihinde yapımı başlatılmış ve 2005 tarihinde bitirilmiş olan bir dışa kapalı konut yerleşmesidir. Site toplam 53. 559 m^2 arazi üzerine kurulmuş olup 120 m^2'lik 40 adet bahçe katı, 132 m^2'lik 264 adet normal daire ve 170 m^2'lik 44 adet dubleks daire olmak üzere 3 tip daireye sahip 11 bloktan oluşmaktadır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Harita 4. 6. Dumankaya Evleri Sitesi Hava Fotoğrafı

Kaynak: URL–9, 9 Ocak 2011.

Düz bir arazi üzerine inşa edilmiş olan sitenin etrafı duvar ve parmaklıklarla çevrelenmiştir. Siteye giriş iki noktadan sağlanmakta ve bu girişlerden biri hem araç hem yaya girişi olarak diğeri ise sadece yaya girişi olarak kullanılmaktadır. Etrafı duvarlar ve parmaklıklar ile korunan site ayrıca özel bir güvenlik firmasının elemanları olan 8 güvenlik görevlisi ile de korunmaktadır. Güvenlik elemanlarının bağlı olduğu firma, güvenlik hizmetinin yanı sıra, temizlik, teknik bakım hizmeti de vermektedir. Bunların dışında, sitede güvenlik adına kamera ve kapalı devre TV (CCTV) de mevcuttur. Güvenlik konusu ile ilgili olarak, yönetiminden öğrenildiği üzere şimdiye kadar hiçbir hırsızlık olayı yaşanmamıştır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Sitede bulunan 11 blokta toplam 348 daire bulunmakta olup bu dairelerden şuan sadece 3–4 tanesi boş bulunmaktadır. Bloklar orta alanda bulunan havuz etrafında dairesel bir biçimde konumlandırılmıştır. Dolayısıyla blokların bir cepheleri hem havuzu hem de dışarıya bakmaktadır. Blokların etrafında ve aralarında hem yürüme hem de araç yolu olarak kullanılan yollar mevcuttur yani site içi tamamen trafikten yalıtılmış bir alan değildir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Resim 4. 3. Dumankaya Evleri Sitesi Ortak Kullanım Alanları

Kaynak: URL–11, 9 Ocak 2011.

Dumankaya Evleri sitesinde ortak kullanım alanlarında, yüzme havuzu, fitnees salonu, sosyal tesis binası, alışveriş birimleri ve otopark bulunmaktadır. Site

içerisinde bulunan ortak kullanım alanları ve donatıların kullanımı ile ilgili şimdiye kadar hiçbir sorun yaşanmamıştır. Sitede aylık aidatlar ise 150 TL ve 160 TL olmak üzere dairelere göre farklılık göstermektedir. Aidatlara, sitenin ışıklandırılması, yeşil alanların bakımı ve güvenlik giderleri dahildir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Sitede yaşayan toplam kişi sayısı ile ilgili net bir rakam verilmemekle birlikte sitede toplam 348 daire bulunduğu ve her dairede 3–4 kişi yaşadığı söylenmiştir. Sitedeki özel araç sahipliği ile ilgili soruya da yönetim tarafından net bir cevap verilmemekle beraber genelde her dairede 3 araç sahipliğinin söz konusu olduğu söylenmiştir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Resim 4. 4. Dumankaya Evleri Sitesi

Kaynak: Kişisel Arşiv, 10 Ocak 2011.

Dumankaya Evleri Sitesinin Siyasal-Yönetsel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Dumankaya Evleri sitesi özel bir yönetim kurumuna sahip olmakla beraber yönetim 2 yılda bir değişmektedir. Site, yönetim kurumu tarafından belirlenen kanuni kontratlarla idare edilmektedir. Yani site, kurum tarafından sıkı bir biçimde denetlenmekte ve kurum tarafından belirlenen kurallar geçerli olmaktadır. Özel yönetim tarafından belirlenen yönetimden sorumlu olan kişi ise hafta içi her gün site içerisinde bulunan ofisinde görevini icra etmektedir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Site sakinlerinin yönetime katılması ise belirledikleri blok temsilcileri aracılığıyla olmaktadır. Blok temsilcileri yönetim konusunda fikir beyan edebilmektedir. Ama yönetim konusunda son sözü söyleyen ve kuralları belirleyen özel yönetim kurumudur. Site yönetiminde etkin ve geçerli olan sosyal ilişkiler değil kontrattır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Bu noktada, sitenin kendine ait belli bir yönetim biçimi oluşturarak yerel yönetimle olan tüm ilişkilerini neredeyse koparmış olduğunu ve kendi kent devletini oluşturmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Dumankaya Evleri Sitesinin Fiziksel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Dumankaya Evleri sitesi konum olarak Çekmeköy İlçesi'nin Hamidiye Mahallesi sınırları içerisinde ve Çekmeköy Ormanları'na nazır bir arazide konumlanmaktadır. Konum itibariyle, kent merkezinden ve kentin problemlerinden uzakta, zaman içerisinde oldukça pirim yapan ve yapmaya da devam eden İstanbul kentinin çeperinde bulunmaktadır.

Fiziksel kapsam çerçevesinde olan güvenlik olgusu açısından ise site etrafı duvarlarla ve demir parmaklıklarla çevrelenmiş olan 53.559 metrekarelik bir alanda hem görsel hem de sosyal ilişkilerden yalıtılmış olarak tasarlanmıştır. Ancak sadece güvenlik adına yapıldığını düşündüğümüz ve geçmişte de sadece bu amaçla yapılmış olan duvarlar şimdilerde yapıldığı yerin güvenli olduğunu ifade etmekle kalmayıp belli bir statüyü de temsil etmektedir.

Nitekim site yönetimi de site sakinlerinin burayı tercih etme sebebini sadece güvenli bir yer olmasına bağlamamakta ve insanların burayı tercih etmelerinde genellikle belli bir statüye sahip olan kişilerin burada bulunmalarının önemli bir faktör olduğunu söylemektedir. Ayrıca insanların bu sitede hem güvende hem de medeni insanlar ile yaşadıklarını ve artık insanlarında aradığı şeylerin bu faktörler olduğunu vurgulamaktadır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Sitede tüm bu bahsedilenleri sağlamak adına da duvarlar ve demir parmaklıklar fiziksel bariyerler olarak; kameralar da teknolojik bariyer olarak kullanılmıştır. Ve yine giriş çıkışlarda 24 saat güvenlik görevlilerince korunmaktadır.

Güç ve statü göstergesi haline gelen bu tür yerleşmelerde kullanılan ve artık simge haline gelen planlama tekniklerinden olan kapılar ve duvarlar bu kapalı site örneğinde de mevcut olup 24 saat korunan kapılar ve duvarlar ile tasarlanarak

kendilerine özel caddeler oluşturmuşlardır. Kısacası bu yolla kamusal olan alanları özelleştirmişlerdir.

Bu kapsam dahilinde incelenen sosyal donatılar ve kaliteleri açısından ise site başarılı sayılabilecek düzeydedir. Zaten insanlar burada yer edinebilmek için hem yüksek ücretler ödeyip hem de yüksek aidatlar verdikleri için donatıların çeşitli ve kaliteli olması da beklenen bir durumdur. Dumankaya Evleri sitesinde sosyal donatılar arasında yüzme havuzu, yeşil alanlar, fitnes salonu, kafe&restoran ve alış veriş birimleri, oturma mekanları bulunmaktadır. Yönetimden öğrenildiği üzere bu donatıları en çok tercih eden kesim ise genç ve emekli kesim olup en çok da yaz ayları ile tatil günlerinde kullanılmaktadır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Dumankaya Evleri Sitesinin Çevresel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Dumankaya Evleri sitesinin çevresel kapsam çerçevesindeki analizi doğrultusunda sorulan sorulardan biri çöp toplama ve katı atık sisteminin nasıl olduğu ile ilgili olup site yönetiminden sitede katı atık ayrıştırma sisteminin olduğu ve çöplerinde sabah ve akşam belli saatlerde blok görevlilerince toplanıp site dışındaki çöp depolarına bırakıldığı yönünde cevap alınmıştır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Sitede mevcut yeşil alan miktarı ise 7000–8000 metrekare civarındadır. Bu yeşil alanların bakımı için kullanılan enerjilerin tasarrufuna yönelik olarak sitede sulama fıskiyeler ile yapılmakta, ışıklandırma içinde tasarruflu LED ampuller kullanılmaktadır. Bunların dışında ise herhangi bir özel sistem mevcut değildir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Sitede bulunan özel araç sahipliğine yönelik soruya ise, her dairede 3 araç bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yönetim, toplam 400 araçlık açık otopark olduğunu kapalı otopark bulunmadığını ve sitede 348 daire olduğunu her dairede de genellikle 3 araç olunca otoparkın yetersiz kaldığını belirtmiştir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Son olarak bu kapsam çerçevesinde yer alan ve yönetime yöneltilen bir başka soruda sitede herhangi bir sağlık hizmetinin olup olmadığı idi ve bu soruya cevap olarak sitede bir revir bulunduğu ve sürekli bir doktorun bu revirde hizmet verdiği bir de havuzda oluşabilecek bir boğulma tehlikesinde bir cankurtaranın olduğu yönünde cevap alınmıştır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Dumankaya Evleri Sitesinin Ekonomik Kapsam Çerçevesinde Analizi

Site sakinleri genellikle bankacı ve mühendislerden oluşmakta olup, işyerleri de çoğunlukla Avrupa Yakası'nda ve iş yerlerine kendi özel araçları ile gitmektedirler (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Sitede toplam 17 kişi çalışmakta ve bunların 8'i güvenlik elemanı, 9'su da yeşil alanların bakımından sorumlu kişilerdir. Tüm çalışanlar yönetiminde dahil olduğu özel kurumun elemanları ve siteye yakın yerlerde ikamet etmektedirler. Bu kişilerin dışında dairelere yakın çevrelerden gündelikçi bayanlar da gelmektedir. Sitede çalışanlar tarafından gerçekleştirilmiş herhangi bir hırsızlık olayı ise olmamıştır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Site sakinleri boş zamanlarını, yazları site içerisinde ya da yazlıklarında, kışları ise kent merkezindeki alış veriş merkezlerinde geçirmektedir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Sitede daire büyüklüklerine göre 150–160 TL aidat toplanmakta ve yeşil alanların bakımı, sulama ve güvenlik bu ücrete dahildir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Dumankaya Evleri Sitesinin Sosyal Kapsam Çerçevesinde Analizi

Dumankaya Evleri sitesinin sosyal kapsam çerçevesinde analizi yapılırken, kapalı konut yerleşmelerinin topluluk oluşturma anlayışı ile planlanarak üretilen konut alanları olduğu görüşü bu kapalı site örneğinde de bir kez daha ispatlanmaktadır. Çünkü sitede ekonomik ve statü bakımından birbirlerine çok benzer kişiler bulunmakta ve bulundukları yer 24 saat korunan dışarıdan kimsenin alınmadığı bir yerleşimdir. Böylelikle de, site içerisinde bir topluluk oluşumu yani homojen bir yaşam mevcuttur.

Site sakinlerinin çoğu yüksek okul mezunlarından oluşmakta ve gelir seviyeleri iyi olan orta-üst gelir seviyesine sahip kişilerden oluşmaktadır (Özkaya, 10 Ocak 2011).

Sitedeki ev sahipliği ve kiracı oranı ile ilgili olarak ise; yaşayanların %70'inin ev sahibi olduğu, geriye kalan %30'luk kiracı oranının ise uzun süredir burada oturan kiracılar olduğu söylenmiştir (Özkaya, 10 Ocak 2011). Kiracı sirkülasyonunun az olması ile ilgili olarak ise, sitede oluşturulan topluluk anlayışına hem zarar vermeyen hem de destekler bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

Sitedeki sosyal donatıların yeterli olup olmadığı ile ilgili ise, site yönetimi donatıların kullanım yoğunluğunun özellikle yaz aylarında yetersiz kalabildiğini

söylemektedir. Ayrıca sitedeki donatıların kullanımı esnasında kart sisteminin mevcut olduğunu tüm site sakinlerine kart verildiğini ve bu kart ile donatıları kullanabildiklerini belirtmektedir (Özkaya, 10 Ocak 2011).

4. 2. 4. Ağaoğlu My Country Sitesi Alan Araştırması

Ağaoğlu My Country sitesi projesi Çekmeköy İlçesi'nin Hamidiye Mahallesi'nde Ağaoğlu Şirketler grubu tarafından geliştirilmiş ve yine Ağaoğlu Şirketler Grubuna ait Akdeniz inşaat tarafından 2006 tarihinde tamamlanmış olan bir dışa kapalı konut yerleşmesidir. Site toplam 178.000 m^2 arazi üzerinde olup bahçe dubleksi, çatı dubleksi ve villalardan oluşan 8 farklı tip konuttan oluşmaktadır.

Harita 4. 7. Ağaoğlu My Country Sitesi Hava Fotoğrafı

Kaynak: URL–9, 9 Ocak 2011.

Sitenin çevresi, yaklaşık 1 metrelik duvar ve duvar üzeri 1 metrelik tel örgü ve onun üzeri dikenli tel ile çevrelenmiştir. Siteye giriş üç noktadan sağlanmakta olup üçü de hem yaya hem de araç girişi olarak kullanılmaktadır. Çevresi çok iyi korunan sitenin kapıları da taşeron firmanın güvenlik elemanları tarafından korunmaktadır. Taşeron firma güvenlik dışında peyzaj ve temizlik hizmeti de vermekte olup yönetim tarafından koordine edilmektedir. Bunların dışında, sitede güvenlik ekipmanları olarak kapı güvenlik ile konutlar arasında görüntülü diafon sistemi ve konak girişlerinde şifre sistemi bulunmaktadır. Böylesine sıkı bir şekilde korunan sitede şimdiye kadar herhangi bir hırsızlık olayı yaşanmamıştır (Güven, 9 Ocak 2011).

Sitede 159 villa ve 112 konak olmak üzere toplamda 371 konut bulunmakta ve bu konutların hepsinde oturulmaktadır. Sitede 215 adet müstakil bahçe de

bulunmaktadır. Konutların etrafında ve aralarında hem yürüme hem de araç yolları olarak kullanılan yollar mevcut olduğundan site içi tamamen trafikte yalıtılmamıştır (Güven, 9 Ocak 2011).

Resim 4. 5. Ağaoğlu My Country Sitesi

Kaynak: URL–12, 9 Ocak 2011.

Ağaoğlu My Country sitesindeki ortak kullanım alanlarında, yürüyüş ve bisiklet parkurları, tenis-basketbol-voleybol-futbol sahaları, açık yüzme havuzları, fitness salonu, sauna-masaj salonu, restoran-bar ve çocuklar için mini-club yer almaktadır. Tüm ortak alanların kullanımı ili ilgili bir sıkıntı yaşanmamaktadır. Sitede aylık aidatlar 450–500 arasında değişmekte olup çevre bu ücrete sadece bakım giderleri dahildir (Güven, 9 Ocak 2011).

Sitede toplam 1200 kişi yaşamaktadır. Kayıtlı özel araç sahipliği ise 715 araçtır ancak site yönetimi bu rakamın çok daha fazla olduğunu söylemektedir (Güven, 9 Ocak 2011).

Resim 4. 6. Ağaoğlu My Country Sitesi'nin Duvarları, Kapısı ve Alış Veriş Merkezi

Kaynak: Kişisel Arşiv, 9 Ocak 2011.

Ağaoğlu My Country Sitesinin Siyasal-Yönetsel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Ağaoğlu My Country sitesi özel bir yönetim kurumu tarafından yönetilmektedir. Site sakinleri ile birlikte her yıl genel kurul toplanarak bir site müdürü seçilmekte ve seçilen site müdürü de anlaşılan taşeron firma ile işleri koordine etmektedir. Bunun dışında site sakinleri şahsi olarak ya da başka türlü site yönetimine katılamamaktadır. Nitekim bu yerleşim yerinde oturan tüm insanlar yerleşmeden önce 5 yıllık bir kontrat imzalamak zorunda bırakılmakta ve bu ev sahipleri için de geçerli olmaktadır. Yani burada ev alsanız da aslında her şeyi ile almış olmuyorsunuz, Ağaoğlu tarafından belirlenen kontratlardaki kurallar geçerli olmaktadır. Dolayısıyla yönetimde asıl sözü geçen yatırımcı ve kontratı olmaktadır (Güven, 9 Ocak 2011).

Sitenin belediye ile ilişkileri ise çok kısıtlı olmakla beraber ilişki boyutu çöp depolarına bırakılan çöplerin alınması ile sınırlı kalmaktadır. Belediyelerin sunduğu altyapı, çevre düzenlemesi, açık alanların kontrolü, caddelerin ışıklandırılması, park ve sosyal tesislerin düzenlenmesi ve güvenlik sağlanması gibi hizmetler belediyeden alınmamakta, yönetim tarafından siteye sunulmaktadır (Güven 9 Ocak 2011).

Site yönetimine site sakinlerinin katılımının engellenmesi ve belediyeden alınması gereken neredeyse tüm hizmetlerinde yönetimce karşılanması sonucunda oluşturulan topluluk kendilerini dışarıdakilerden siyasal-yönetsel açıdan daha avantajlı hale getirmekte ve kendilerini adeta toplumun üyesi gibi görmemeye başlayarak kent devleti haline gelmişlerdir ki bu durum Ağaoğlu My Country sitesinde imzalatılan kontratlar ile daha belirgin bir durum olmaktadır.

Ağaoğlu My Country Sitesinin Fiziksel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Ağaoğlu My Country sitesi konum olarak, Çekmeköy'ün Hamidiye Mahallesi il sınırları içerisinde ve Çekmeköy Ormanı yanında, kentin çeperinde, doğa içerisinde, kentin gürültü ve karmaşasından uzak ve ana ulaşım arterlerine de oldukça yakın bir alanda kurulmuştur. İnşa edildiği alan, sosyal donatıları ve rekreasyon alanları da içinde barındırabilecek büyüklüktedir.

Fiziksel kapsam dahilinde yer alan güvenlik olgusu açısından ise site çevresi yaklaşık 1 metrelik duvar ve duvar üzeri 1 metre tel örgü ve onun üzeri dikenli tel ile çevrilerek, çevreden yalıtılmış 178.000 metrekarelik bir alanda tasarlanmıştır. Güvenlik anlayışı ile yapılan duvar gerek yükseklik olarak gerekse de yapılırken kullanılan dikenli teller ile bulunduğu bölge içerisinde oldukça göze çarpmaktadır ki tüm bunların sadece güvenlik adına yapılmamış olduğunu da düşündürmektedir. Nitekim günümüzde de bu tür kapalı yerleşmelerdeki duvarlar tarihte olduğu gibi sadece güvenlik maksadıyla değil, sosyal statü göstergesi olarak da kullanılmaktadır. Ağaoğlu My Country sitesinde yapılan duvarlar da adeta bu durumu çağrıştırmaktadır.

Bu bağlamda, site yönetimi ile görüşüldüğünde de burayı tercih eden kişilerin aynı gelir ve kültür grubundan insanlar olduğu öğrenilmekte ve bu durumun bu yerleşimi tercih etme sebebi açısından güvenlik kadar önemli bir olgu olduğu yönetim tarafından vurgulanmaktadır (Güven, 9 Ocak 2011).

Bu çerçevede, Ağaoğlu My Country site yaşamı da o kadar lüks ve maliyetli ki, ancak gelir seviyesi oldukça yüksek olan insanlar tarafından tercih edebilir. Aslında bu durum da yatırımcı tarafından planlanarak gerçekleştirilmektedir.

Sitede, fiziksel bariyer olarak dikenli tellerle birlikte duvarlar; teknolojik bariyer olarak kamera ve diafon olup girişlerde de 24 saat güvenlik görevlileri bulunmaktadır

(Güven, 9 Ocak 2011). Tüm bu bariyerler de bir kez daha burada yaşayan insanların zengin, güçlü ve statü sahibi olduklarını göstermektedir.

Planlama teknikleri açısından bakıldığında da artık sembol haline gelen kapılar ve adeta hapishane duvarlarını andıran dikenli teller ile yapılan duvarlar bu kapalı site örneğinde mevcuttur.

Fiziksel kapsam çerçevesinde analiz yapılırken bir diğer önemli konuda, sitedeki sosyal donatılar ve kaliteleridir. Bu konuda site oldukça başarılıdır. Çünkü bu sitede yaşamak o kadar yüksek maliyetli ki doğal olarak sakinlere de çeşitli ve kaliteli sosyal donatılar sunulmaktadır. Ama ilginç olan ve bir o kadar da manidar olan husus havuzlar, sahalar ve yürüyüş-bisiklet parkurları dışındaki tüm sosyal donatılar ayrıca ücrete tabidir. Zaten bunun içinde yatırımcı konut alanlarına çok yakın bir nokta da Ağaoğlu My Country My Club adı altında bir alış veriş birimi de inşa etmiştir. Ağaoğlu My Country My Club içerisinde, kafe-restoran, kuaför, kuru temizleme, eczane, spor salonu, emlakçı, market vb. mağazalar bulunmaktadır. Dolayısıyla site sakinlerinin yaşamları iş yerleri ile konutları arasında geçmekte olup kent merkezleri ile fazla bir ilişkileri bulunmamaktadır. Bu noktada da, kendi kentlerini yaratmış olduklarını söylemek mümkündür. Zaten bu doğrultuda site yönetimine sorulan donatıların kimler tarafından ve hangi zaman dilimlerinde kullanıldığına yönelik soruya, her yaştan site sakini tarafından tercih edildiği ve özellikle tercih edilen bir zaman diliminin olmadığı yönünde cevap alınmıştır (Güven, 9 Ocak 2011).

Ağaoğlu My Country Sitesinin Çevresel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Çevresel kapsam çerçevesinde sorulan sorulardan biri çöp toplama ve katı atık sisteminin nasıl olduğu ile ilgilidir. Ağaoğlu My Country sitesinde çöpler günde 2 kez olmak üzere belli saatlerde görevlilerce toplanıp site dışında bulunan çöp depolarına bırakılmakta ve buradan da belediye görevlileri almaktadır. Sitede katı atık ayrıştırma sistemi ise bulunmamaktadır. Site yönetimi bu sistemle ilgili herhangi bir şikayet veya önerinin ise olmadığını söylemiştir (Güven, 9 Ocak 2011).

Sitede kişi başına düşen yeşil alan miktarı ile ilgili olarak ise, site yönetimi net rakamı bilmediğini ancak 215 adet müstakil bahçe olduğunu ve her birininse 35 m^2 olduğunu ifade etmiştir. Sitedeki yeşil alanların bakımı için kullanılan enerjilerin tasarrufuna yönelik olarak da sulama fıskiyeler ile ve kuyu suyu kullanılarak

yapılmakta, ışıklandırma için de LED ampuller kullanılmaktadır (Güven, 9 Ocak 2011).

Konut başına düşen özel araç sahipliğinin ise, dairede yaşayan kişi sayısına göre farklılık göstermesiyle beraber ortalama 3 adet olduğu ama bazı konutlarda 4 adet araç olduğu da site yönetimi tarafından belirtilmiştir. Site yönetimine kayıtlı olan araç sayısı ise 715'dir. Ayrıca bu kadar çok araç olmasına rağmen otopark açısından bir sıkıntı yaşamadıkları çünkü villaların kendilerine ait özel otoparklarının olduğu belirtilmiştir (Güven, 9 Ocak 2011).

Sitede de herhangi bir sağlık hizmeti ise mevcut olmayıp bu konuda bir talepte gerçekleşmemiştir (Güven, 9 Ocak 2011).

Ağaoğlu My Country Sitesinin Ekonomik Kapsam Çerçevesinde Analizi

Ağaoğlu My Country site sakinleri üst düzey yöneticilerden ve iş yeri sahibi kişilerden oluşmaktadır. İşyerleri ise çoğunlukla Avrupa Yakası'nda bulunmaktadır. Ulaşım aracı olarak da kendi özel araçlarını kullanmaktalardır (Güven, 9 Ocak 2011).

Sitede toplam 40 kişi çalışmakta ve bunların dışında bir site müdürü ile muhasebeci bulunmaktadır. Taşeron firmanın elemanları olan 40 kişi sitedeki güvenlik, peyzaj ve temizlik gibi hizmetlerden sorumludur. Bu kişilerin dışında konutlara dışarıdan gelen gündelikçi bayanlar olmakla beraber sayıları oldukça azdır. Çünkü genelde konutlarda yardımcılar mevcuttur. Ayrıca sitede çalışanların büyük çoğunluğu yakın çevrelerde ikamet etmektedir (Güven, 9 Ocak 2011).

Site yönetiminden, site sakinlerinin boş vakitlerini çoğunlukla evde geçirdikleri, yaz aylarında ise yazlıklarda geçirdikleri de bu kapsam çerçevesinde öğrenilen bilgilerdendir (Güven, 9 Ocak 2011).

Sitede aidatlar ise 450–500 TL arasında değişmekte olup bu ücrete sadece bakım giderleri dahildir (Güven, 9 Ocak 2011).

Ağaoğlu My Country Sitesinin Sosyal Kapsam Çerçevesinde Analizi

Sosyal kapsam çerçevesinde irdelenen topluluk oluşturma anlayışı, incelenen diğer kapalı site örneklerine göre bu sitede oldukça belirgindir. Çünkü bu sitede güvenlik sistemi oldukça üst noktalarda ve site sakinleri çevreden çok kopuk bir biçimde sadece site içerisinde, sitede sunulan imkanlardan yararlanarak yaşamlarını sürdürmektedir (Güven, 9 Ocak 2011).

Site sakinleri eğitim durumu olarak üniversite mezunlarından oluşmakta ve gelir seviyeleri oldukça yüksektir. Sitede ev sahipliği yüksek olmakla beraber oranı %80'dir. Sitede kiracı sirkülasyonu ise çok düşüktür örneğin 2010 yılı içerisinde sadece 4 konutun kiracısı değişmiştir (Güven, 9 Ocak 2011).

Site içerisinde bulunan sosyal donatılarda sıkıntı yaşanıp yaşanmadığı ile ilgili olarak ise site yönetimi böyle bir sıkıntının olmadığını, sitenin sosyal donatılar açısından oldukça yeterli ve kaliteli olduğunu belirtilmiş olup örnek olarak da yerleşim alanında toplam 7 ada olduğunu ve her adanın kendine ait havuzu bulunduğunu söylemiştir (Güven, 9 Ocak 2011).

4. 2. 5. Greenium Sitesi Alan Araştırması

Greenium sitesi Çekmeköy İlçesi'nin Hamidiye Mahallesi'nde Sur Yapı inşaat firması tarafından 2008 yılında tamamlanmış olan dışa kapalı konut yerleşmesidir. Sitenin bulunduğu toplam arazi 110.000 m^2 olup inşaat alanı ise 98.000 m^2'dir. Sitede 638 m^2'lik Defne, 552 m^2'lik Ardıç, 473 m^2'lik Selvi, 369 m^2'lik Çınar, 350 m^2'lik Ladin ve 461 m^2'lik Sedir isminde 6 farklı tip müstakil villa bulunmaktadır (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Harita 4. 8. Greenium Sitesi Hava Fotoğrafı

Kaynak: URL–9, 9 Ocak 2011.

Eğimli bir arazi üzerine inşa edilen sitenin etrafı duvarlarla çevrelenmiş olup siteye giriş çıkışlar tek bir noktadan sağlanmaktadır. Kapı taşeron firmanın güvenlik elemanları ile 24 saat denetim altında bulunmaktadır. Taşeron firma güvenlik hizmeti dışında, ortak alanların bakımı, temizlik, teknik bakım ve personel istihdamı gibi

hizmetlerde sunmaktadır. Site güvenlik elemanları dışında, merkeze bağlı alarm sistemi, görüntülü kapı sistemi de bulunmaktadır. Böylesine sıkı bir güvenlik sistemine sahip olan sitede şimdiye kadar bir hırsızlık olayı yaşanmamıştır (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Sitede toplam 94 adet villa bulunmakta ve bu villalardan sadece 4 tanesinde oturulmamaktadır. Villaların etrafında bulunan yollar hem yaya hem de araç yolu olarak kullanıldığı için site içi tamamen trafikten yalıtılmış bir durumda değildir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Resim 4. 7. Greenium Sitesinin Kapısı ve Site İçi Görünümü

Kaynak: URL–13, 10 Ocak 2011.

Greenium sitesindeki ortak kullanım alanlarında; kreş, kuaför ve güzellik merkezi, fitness merkezi, market, kafe, internet kafe, masa tenisi, mini golf, bilardo salonu, mescit, TV odası, kapalı yüzme havuzu, çocuk parkı, voleybol sahası ve yürüme parkuru bulunmaktadır. Tüm bu ortak kullanım alanları ile ilgili yönetime bildirilen bir sıkıntı olup olmadığı ile ilgili yönetime bildirilen bir sıkıntı olup olmadığı ile ilgili sorulan soruya yönetimden sorumlu kişi, 'yeterli ama yeterli değil, buradaki insanları memnun etmek imkansız' cevabını vermiştir. Sitede aylık 750 TL aidat toplanmakta olup bu ücrete sadece bakım giderleri dahildir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Sitede yaşayan toplam kişi sayısı yönetim tarafından bilinmemekte olup sitede 94 villanın olduğu ve genellikle villalarda da 4 kişinin yaşadığı dolayısıyla da yaklaşık olarak 380 kişinin yaşadığı söylenmiştir. Sitedeki özel araç sahipliği ile ilgili olarak da genellikle her villada 4 araç olduğu en az ise 3 araç olduğu bilgisi alınmıştır (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Resim 4. 8. Greenium Sitesi

Kaynak: Kişisel Arşiv, 10 Ocak 2011.

Greenium Sitesinin Siyasal-Yönetsel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Greenium sitesinde yönetim özel bir firma aracılığı ile sağlanmaktadır. Yani yönetimden sorumlu olan kişi de firmanın elemanıdır. Greenium sitesine birçok alanda hizmet sunan firma bu sitede 3 yıldır bulunmaktadır. Bu durumda, site sakinlerinin yönetimden memnun olduğunu göstermektedir çünkü genellikle bu tür kapalı sitelerde her yıl çalışılan firma değiştirilmektedir. Site sakinlerinin yönetime katılımı ise söz konusu değildir çünkü Ağaoğlu My Country sitesinde ve yine bu tür yerleşmelerde olduğu gibi site sakinlerine kontrat imzalatılmaktadır. Bu kontratta da belirlenmiş olan bir yönetim planı olup tüm site sakinleri bu kurallara uymak zorundadır (Eroğlu, 10 Ocak 2011). Yani aslında yönetimde site sakinlerinden çok yatırımcı aktif rol oynamaktadır.

Topluluk oluşturma konusunda ise incelenen diğer siteler arasında Greenium sitesinin en başarılı site olduğu söylenebilir. Nitekim site hem sıkı bir güvenlik sistemine hem de sıkı bir yönetim planına sahiptir. Ayrıca, site sakinleri çevreden oldukça kopuk bir yaşam sürmekteler çünkü birçok imkan site içerisinde mevcuttur.

Bu bağlamda, belediyelerin sağladığı altyapı hizmetleri, çevre düzenlemesi, açık alanların kontrolü, çöp toplanması, park ve sosyal tesislerin düzenlenmesi, güvenlik sağlanması gibi hizmetlerden birçoğu ve hatta fazlası site sakinlerine yönetim tarafından sunulmaktadır.

Greenium sitesinin belediye ile olan ilişkisi ise sadece katı atık ve çöplerin toplanması ile sınırlıdır. Çöp ve katı atıkların toplanması da yine site dışındaki çöp depolarına bırakılan çöplerin alınması biçiminde gerçekleşmektedir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Sitede birçok hizmetin yönetim tarafından karşılanması ve birçok imkanın da site içerisinde mevcut olması sonucunda da adeta site sakinlerinin çevre ile bir ilişki kurmasına gerek kalmamaktadır. Bu durum da, yerleşme sakinlerinin kendilerini toplumun bir üyesi gibi görmemelerine ve birer kent devleti haline gelmelerine dolayısıyla da siyasal-yönetsel açıdan diğer insanlara göre daha avantajlı hale gelmelerine neden olmaktadır.

Greenium Sitesinin Fiziksel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Greenium sitesi konum olarak, Çekmeköy'ün Hamidiye Mahallesi sınırları içerisinde ve Çekmeköy Ormanlarına oldukça yakın bir alanda kurulmuştur. İnşa edildiği alan ana ulaşım arterlerine yakın olmakla beraber sosyal donatıları ve rekreasyon alanlarını da içinde barındırabilecek büyüklüktedir.

Greenium sitesi güvenlik olgusu açısından ise, etrafı duvarlarla ve duvar üzeri tel örgü ve onun üzeri de dikenli tel ile çevrelenmiş olup 110.000 metrekarelik bir alanda tasarlanmıştır. Ayrıca sitede merkezi bir güvenlik binası ile kamera ve diafon sistemi de mevcuttur. Tüm bu güvenlik sistemleri siteye dışarıdan bakıldığında sadece güvenlik adına yapılmış olduğunu düşündürse de, sitenin içine girildiğinde ekonomik ve sosyal açıdan bir statü göstergesi olarak da kullanılmış olduğunu görebilmek mümkündür.

Bu konu ile ilgili olarak site yönetimi de, bu sitede yaşamayı tercih eden kişilerin genellikle aynı gelir ve kültür grubundan olan insanlar olduğunu ve bu durumunda

önemli bir tercih etme sebebi olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu sitede yaşamak için yüksek bir gelir seviyesine sahip olunması gerektiğini çünkü buradaki yaşamın oldukça maliyetli olduğunu söyleyerek örneğin benim burada yaşamam imkansız diyerek de yorumda bulunmuştur (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Planlama teknikleri açısından da sitede hapishane duvarlarını andıran duvarlar ve buranın denetimli herkesin giremeyeceği bir yer olduğunu simgeleyen kapı bulunmaktadır.

Fiziksel kapsam çerçevesindeki analizde bir diğer konu olan sosyal donatılar ve kaliteleridir ki bu konuda site oldukça başarılıdır. Çünkü donatılar oldukça çeşitli ve kalitelidir. Bu bağlamda, sitede rekreasyon merkezi dahilinde; kreş, kuaför ve güzellik merkezi, fitness merkezi, market, kafe, internet kafe, masa tenisi, mini golf, bilardo salonu, TV odaları ve mescit bulunmaktadır. Spor alanlarında da; kapalı yüzme havuzu, çocuk parkı, voleybol sahası ve yürüme parkuru mevcuttur. Tüm bu donatılar en çok bayanlar ve gençler tarafından tercih edilmekle beraber, havuzların bayanlar, TV odalarının gençler, mescidin de baylar tarafından tercih edildiği yönetim tarafından vurgulanmıştır. Donatıların tercih edildiği zaman dilimleri ise; hafta sonları ve yaz tatilleri olarak söylenmiştir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Greenium Sitesinin Çevresel Kapsam Çerçevesinde Analizi

Greenium sitesinin çevresel kapsam çerçevesindeki analizi doğrultusunda yönetime sorulan sorulardan biri çöp toplama ve katı atık sisteminin nasıl olduğuna dair olan sorudur. Bu bağlamda, site yönetime sitede katı atık ayrıştırma sisteminin mevcut olduğunu, çöplerinde görevlilerce toplanarak site dışındaki çöp depolarına bırakıldığını buradan da belediye görevlilerince alındığını söylemiştir. Bu konu ile ilgili de site yönetimine bildirilen herhangi bir şikayet veya öneri bulunmamaktadır (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Kişi başına düşen yeşil miktarı sorulduğunda da, konut başına 500 m^2 yeşil alan bulunduğu bilgisi alınmıştır. Bu yeşil alanlar konutlara ait olup bakım ve bakım giderleri de konut sahibine aittir. Ortak kullanım dahilindeki yeşil alanların bakımını ise site yönetimi yapmakta ve bakım giderleri aidatlar aracılığıyla karşılanmaktadır. Yeşil alanların bakımı esnasında kullanılan enerjilerin tasarrufuna yönelik ise kuyu suyu ile yapılan otomatik sulama sisteminin mevcut olduğu söylenmiştir. Aydınlatma için ise tasarrufa yönelik bir sistem mevcut değildir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Özel araç sahipliği ile ilgili olarak ise her konutta genellikle 4 araç olduğu en az ise 3 araç olduğu söylenip, otopark konusunda da herhangi bir sıkıntının olmadığı çünkü her konutun özel otoparkı olduğu ve 50 araçlık da misafir otoparkının olduğu belirtilmiştir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Son olarak bu kapsam çerçevesinde sorulan sorulardan olan sitede herhangi bir sağlık hizmetinin sunulup sunulmadığı ile ilgili olarak ise sitede böyle bir hizmetin olmadığı, site sakinlerinin de bir sağlık problemi ile karşılaştıklarında özel hastaneleri tercih ettikleri yönetim tarafından ifade edilmiştir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Greenium Sitesinin Ekonomik Kapsam Çerçevesinde Analizi

Greenium site sakinleri inşaat sektöründe, tekstil sektöründe iş sahibi olanlardan ve üst düzey yöneticilerden oluşmaktadır. Site sakinleri ulaşım aracı olarak kendi özel araçlarını kullanmakta olup bazı sakinlerin işyerleri şehir dışındadır (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Sitede toplam 20 personel görev yapmakta ve bu personeller yönetimden de sorumlu olan firmanın elemanlarıdır. Personeller sitedeki güvenlik, peyzaj, temizlik, altyapı, kaldırım, yol gibi hizmetlerden sorumludur. Bunun dışında konutlara dışarıdan gelen gündelikçi bayanlar ise bu sitede pek yoktur. Çünkü her konutun yardımcısı bulunmaktadır. Sitede çalışanlar genellikle yakın çevrede ikamet etmektedir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Site sakinleri kış aylarında, boş vakitlerini genellikle Üsküdar ve civarındaki alış veriş merkezlerinde geçirirken yaz aylarında ise site içerisinde daha çok vakit geçirmektedir. Site sakinlerinin hepsinin yazlıkları olmasına rağmen yazlığa gitmeye kimi zaman gerek duymuyorlar kimi zamanda çocukları ile dönüşümlü olarak tatil yaptıkları için yaz aylarında site boşalmamaktadır (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Site aidatları ise 750 TL olup bu ücret sadece ortak alanların bakım giderlerini kapsamaktadır (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

Greenium Sitesinin Sosyal Kapsam Çerçevesinde Analizi

Greenium sitesi sosyal kapsam çerçevesinde analiz edilirken, kapalı konut yerleşmelerinin topluluk oluşturma anlayışı ile planlanarak üretilen konut alanları olma tezi bu kapalı site örneğinde oldukça net bir biçimde görülebilmektedir. Site

ekonomik açıdan da kültürel açıdan da birbirine benzer kişilerden oluşmaktadır. Ve bulundukları yerleşim yeri oldukça sıkı güvenlik istemleri ile korunup dışarıdan da kimse içeri sokulmamaktadır. Ayrıca site sakinlerine de site içerisinde birçok olanak sağlandığı için çevre ile bağlantıları bulunmamaktadır. Araştırılan diğer sitelerden farklı olarak bu sitede sakinler arasındaki siyasi görüş benzerliği de dikkat çekmiştir. Bu konuyu ispatlar nitelikteki örnek ise; site yönetimine ulaşabilmek için öncelikle kapıdaki güvenliklere neden buraya geldiğimi anlatırken tezimin konusu kapsamında kapalı siteleri inceliyorum dediğim de güvenlik görevlilerinden biri eli ile de göstererek 'kapalı kişilerin yaşadıkları yerleri mi inceliyorsunuz?' demesi oldukça ilginçti.

Site sakinlerinin eğitim durumları ile ilgili soru sorduğumda nedenini anlayamadığım bir biçimde, yönetimden bu konu ile ilgili veremeyeceği cevabını aldım. Site sakinlerinin gelir seviyeleri ile ilgili olarak ise oldukça iyi gelir seviyesine sahip üst gelir grubundaki kişilerden oluştuğu söylenmiştir (Eroğlu, 10 Ocak 2011).

4. 3. BÖLÜM SONUCU

Bu bölümde, Çekmeköy'de bulunan 5 ayrı sitede (Sardunya Konutları, Serena Konutları, Dumankaya Evleri, Ağaoğlu My Country ve Greenium) yapılan alan araştırmalarının sonuçları değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar tezin ana sorunlarına uygun olarak yorumlanması için sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları olan siyasal-yönetsel kapsam, fiziksel kapsam, çevresel kapsam, ekonomik kapsam ve sosyal kapsam çerçevesinde sorulan sorulara ilişkin elde edilen yanıtlara bakılmıştır.

Böylece, küresel dinamiklerden etkilenen bir metropol olan İstanbul'un, yeni konut eğilimleri içinde biçimlenen Çekmeköy İlçesi örneğinde kentsel düzeyde sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesine engel oluşturabilecek sorunların olup olmadığı anlaşılacaktır. Bu anlamda, Çekmeköy hem İstanbul kentinin çeper bölgesinde yani kentlerin sürdürülebilir olması için korunması oldukça önemli olan doğal kaynakların zengin olduğu hem de korunması gereken bu doğal alanlara doğru hızla yayılan kapalı sitelerin yoğunlaştığı bir alandır.

Bu çerçevede, Çekmeköy'de bulunan ve araştırma kapsamında seçilen 5 kapalı sitenin yönetimleri ile yapılan mülakat çalışması öncelikle siyasal-yönetsel kapsam çerçevesinde yapılan araştırmaya ilişkin elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

Kentsel düzeyde sürdürülebilir gelişmenin siyasal-yönetsel kapsamının çerçevesinde araştırılan 5 kapalı site yerleşmelerinin de, kendilerini yöneten özel yönetim kurumlarına sahip olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, sosyal ilişkiler ile değil kanuni kontratlarla idare edilmektedirler. Bu kapalı sitelerin yatırımcıları yerleşmelerin sadece fiziksel çevresine değil, yönetimleri gibi sosyal olayları da tasarlamaktadırlar.

Belediyelerin sağladığı altyapı hizmetleri, çevre düzenlemesi, çöp toplanması, açık alanların kontrolü, caddelerin ışıklandırılması, park ve sosyal tesislerin düzenlenmesi ve güvenlik sağlanması gibi hizmetlerden çöp toplanması hariç diğer tüm hizmetler, yerleşmeyi idare eden yönetimler tarafından karşılanmaktadır. Bu noktada ise araştırılan bu siteler için birer kent devleti haline geldikleri söylenebilir.

Site sakinlerinin yönetime katılımı ise sadece belli dönemler ile yapılan yönetim kurulunu belirlemek ile sınırlı kalmaktadır. İncelenen 5 kapalı konut yerleşmesi de özel olmalarına rağmen yönetim tarafından sıkı bir şekilde denetlenmektedir. Yönetim tarafından belirlenen kurallar sakinlerin ne yapıp ne yapmaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Site sakinleri ise bu kurallara tepki göstermeden uymaktadır. Site sakinleri şikayet veya önerilerini ise yönetime bildirerek cevap istemektedirler.

İncelenen bu 5 kapalı sitenin de özel bir yönetimi olduğu için topluluk oluşturma konusunda dışarıdakilerden daha üstün durumda oldukları da elde edilen bulgular arasındadır. Böylece organize olmaları ve kendi toplulukları yararına yönelik kararları yerel yönetimlere kabul ettirmeleri de daha kolay olmakta ve politik açıdan avantajlı hale gelmektedirler.

Çekmeköy'de bulunan ve araştırma kapsamında seçilen 5 kapalı sitenin yönetimleri ile yapılan mülakat çalışmasında ikinci olarak fiziksel kapsam çerçevesinde yapılan araştırmaya ilişkin elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

Bu bağlamda önemli kriterlerden biri kapalı site yerleşmelerinin yer seçimleridir yani kentsel konumlarıdır. Bu doğrultuda, incelenen 5 kapalı site örneği de, zaman içinde fiyatların arttığı ve artmaya da devam eden arsalarda olup, kentin problemlerinden (gürültü, kirlilik, vb.) kaçarak, daha iyi bir yaşam tarzı ve doğaya yakın olma isteği

ile kent merkezinden uzakta, fakat ana ulaşım arterlerine yakın olarak planlanmışlardır. Ayrıca bu 5 kapalı sitede sosyal donatılar ve rekreasyon alanlarını içlerinde barındırabilecek büyüklükte olan arsalarda bulunmaktadır. Kent merkezinde yeterli büyüklükte arsa bulunmadığı içinde incelen siteler konum olarak şehrin çeperinde, doğal kaynaklara yakın alanlarda bulunmaktadır.

Fiziksel kapsam dahilinde olan güvenlik olgusu açısından elde edilen bulgular ise; sitelerin hepsinin yüksek güvenlik sistemlerine sahip olan yerleşimler olduğudur. Hepsinde de fiziksel bariyerler olarak duvarlar ve parmaklıklar kullanılmıştır. Ağaoğlu My Country ve Greenium kapalı sitelerinde diğerlerinden farklı olarak duvar ve parmaklıklarla birlikte dikenli tellerde kullanılmıştır. Teknolojik bariyerler olarak ise sitelerin hepsinde kamera ve video sistemleri bulunmakta olup Ağaoğlu My Country kapalı sitesinde alarm sistemi ve şifre sistemi de bulunmaktadır. Ayrıca yine sitelerin hepsinin kapılarında giriş-çıkışlardan sorumlu güvenlik görevlileri bulunmaktadır.

Fiziksel kapsam çerçevesinde incelen bir diğer olguda planlama teknikleridir ki sitelerin hepsinde bu tür kapalı sitelerin sembolü haline gelen korunan kapılar ve etraflarını saran duvarlar ile planlanmışlardır.

Bu kapsam dahilinde son olarak incelenen konu ise sosyal donatılar ve kaliteleridir. Bu noktada, incelenen kapalı siteler çeşitli ve kaliteli donatılara sahip olmakla birlikte incelenen siteler arasında en çeşitli ve kaliteli donatıları bünyesinde barındıran siteler Ağaoğlu My Country sitesi ve Greenium sitesidir. Sitelerde bulunan bu donatıları en çok kullananların ise kadınlar ile gençler olduğu ve en çok tatillerde (hafta sonu, yaz tatili vb.) tercih ettikleri belirlenmiştir.

Çevresel kapsam doğrultusunda yapılan incelemeler sonucunda ise, sitelerin hepsinde katı atık ayrıştırma sistemi mevcut olup, çöplerde blok görevlilerince toplanarak site dışında bulunan çöp depolarına bırakılmakta ve buradan da belediye görevlilerince alınmaktadır.

İncelenen 5 sitede de kişi başına düşen yeşil alan miktarı oldukça yüksek olmakla birlikte bakımları için kullanılan enerjilere yönelik ciddi bir sistem mevcut değildir. Birçoğu sulamayı kuyu suyu ile yapmakta ve Greenium kapalı sitesi dışındaki siteler aydınlatma için tasarruflu LED ampuller kullanmaktadır. Sitelerdeki yeşil alanların bakım giderleri ise toplanan aidatlar ile yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir.

Ancak Greenium kapalı sitesinde konut tipi olarak sadece müstakil konutlar olup konutların kendilerine ait bahçeleri bulunmaktadır ve bu bahçelerin bakımları ve bakım giderleri konut sahibine aittir.

Özel araç sahipliği ise yine incelen 5 kapalı sitede de benzer özellikler göstermekte ve oldukça yüksek sayılardadır. Sitelerin hepsinde konut başına en az iki araç en fazla da dört araç düşmektedir. Otopark yeterliliği konusunda ise sadece Sardunya Konutları sitesinde sıkıntı yaşanmaktadır.

Son olarak bu kapsam çerçevesinde incelenen konu sitelerde sağlık hizmeti veren bir birimin mevcut olup olmadığı idi ve Dumankaya Evleri kapalı sitesinin dışındaki sitelerin hiçbirinde böyle bir birim ya da kişi bulunmamaktadır. Dumankaya Evleri kapalı sitesinde bir revir ve sürekli hizmet veren bir doktor bulunmaktadır.

Ekonomik kapsam çerçevesinde yapılan analizlerle de, sitelerde yaşayanların genellikle inşaat sektöründe, tekstil sektöründe, bankacılık sektöründe çalıştıkları ve üst düzey yöneticilerden oluştukları bulguları elde edilmiştir. Çalışanların işyerleri ise çoğunlukla Avrupa Yakası'nda bulunmakta ve ulaşım aracı olarak özel araçlarını kullanmaktadırlar.

İncelenen kapalı sitelerdeki çalışanların sayısı ise 8 ile 40 kişi arasında değişmektedir. Çalışanların hepsi çalıştıkları siteye yakın yerlerde ikamet etmektedirler.

Site sakinleri boş vakitlerini ise çoğunlukla site içinde ya da kapalı alışveriş merkezlerinde geçirmektedirler.

Sitelerde toplanan aylık aidatlar ise 150 TL ile 500 TL arasında değişmekte olup en düşük aidat Dumankaya Evleri kapalı sitesinde en yüksek aidat ise Greenium kapalı sitesinde toplanmaktadır.

Çekmeköy'de incelenen 5 kapalı site örneği son olarak sosyal kapsam çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu doğrultuda da, sitelerde oturanların ekonomik ve kültürel açıdan benzerlik gösterdikleri bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca bu durumun kapalı site yaşamını tercih etme konusunda oldukça etkili olduğu elde edilen bulgular arasındadır.

Site sakinleri eğitim durumları açısından da çoğunlukla benzer olmakla birlikte, üniversite mezunlarından oluşmaktadırlar. Ancak bu konu ile ilgili sorulan soruya Greenium kapalı sitesinin yönetiminden cevap alınamamıştır.

Ev sahipliği oranı ise incelenen sitelerin hepsinde yüksek oranlardadır. Derecelendirmek gerekirse, ev sahipliği sayısı en az olan site Sardunya Konutları sitesi en fazla olan ise Greenium sitedir.

Sitelerde bulunan sosyal donatılar ve ortak kullanım alanlarının yeterliliği konusunda ise sitelerin hiçbirinde de bir sıkıntı yaşanmamış olup hepsinde de yeterli sayılardadır. İncelenen kapalı sitelerden Sardunya Konutları sitesinde ise bu konu ile ilgilenen, donatıların kullanım sırasını belirleyerek çizelge oluşturan bir görevli bulunmaktadır.

Son olarak, alan araştırması kapsamında incelenen 5 kapalı sitenin daha iyi analiz edilebilmeleri ve karşılaştırılabilmeleri için fiziksel ve mekansal özellikleri ile sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları açısından temel özellikleri bir tablo içinde gösterilmiştir.

Tablo 4. 1. Alan Araştırması Dahilinde İncelenen Kapalı Sitelerin Fiziksel ve Mekansal Özellikleri ile Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kriterleri

	FİZİKSEL VE MEKANSAL ÖZELLİKLER					KRİTERLER				
	Toplam İnşaat Alanı	**Toplam Daire Sayısı/Dolu Daire**	**Konut Tipleri**	**Kiracı/Ev Sahibi Sayısı**	**Donatılar**	**Siyasal-Yönetsel**	**Fiziksel**	**Çevresel**	**Ekonomik**	**Sosyal**
Sardunya Konutları	14.740 metrekare	96/82	Çok katlı 6 blok 175 m^2 ve 181 m^2'lik iki tip daire	22/60	Tenis kort, basketbol-voleybol sahası, yüzme havuzu, spor salonu, açık-kapalı otopark ve iyi tasarlanmış yeşil alan	Özel yönetim birimi var, Belediyelerin sağladığı hizmetler özel yönetim birimi tarafından sağlanıyor	Çekmeköy Ormanları'na çok yakın bir bölgede zaman içerisinde fiyatların artmasının öngörüldüğü, kentin gürültü, kirlilik vb. problemlerinden uzakta, doğaya ve ana ulaşım arterlerine yakın olarak konumlanmıştır	Çevresel koruma bilinci yok Toplu taşıma kullanılmıyor otomobile bağımlı	Site sakinleri orta-üst düzey gelir seviyesinde Aylık aidatlar 250 TL	Site sakinlerinin eğitim durumu yüksekokul Topluluk (homojen) oluşturmada başarılı
Serena Konutları	13.775 metrekare	86/76	Çok katlı 5 blok 175 m^2 ve 195 m^2'lik iki tip daire	5/71	Tenis kort, basketbol-voleybol sahası, yüzme havuzu, bisiklet yolları, açık-kapalı otopark ve yeşil alan	Özel yönetim birimi var Belediyelerin sağladığı hizmetler özel yönetim birimi tarafından sağlanıyor	Çekmeköy Ormanları'na çok yakın bir bölgede zaman içerisinde fiyatların artmasının öngörüldüğü, kentin gürültü, kirlilik vb. problemlerinden uzakta, doğaya ve ana ulaşım arterlerine yakın olarak konumlanmıştır	Çevresel koruma bilinci yok Toplu taşıma kullanılmıyor otomobile bağımlı	Site sakinleri orta-üst düzey gelir seviyesinde Aylık aidatlar 245–255 TL	Site sakinlerinin eğitim durumu yüksekokul Topluluk (homojen) oluşturmada başarılı
Dumankaya Evleri	53.559 metrekare	348/344	Çok katlı 11 blok 120 m^2'lik bahçe katı, 132 m^2'lik normal daire, 170 m^2'lik dubleks daire	104/240	Yüzme havuzu, fitness salonu, sosyal tesis binası, açık-kapalı otopark ve yeşil alan	Özel yönetim birimi var Belediyelerin sağladığı hizmetler özel yönetim birimi tarafından sağlanıyor	Çekmeköy Ormanları'na çok yakın bir bölgede zaman içerisinde fiyatların artmasının öngörüldüğü, kentin gürültü, kirlilik vb. problemlerinden uzakta, doğaya ve ana ulaşım arterlerine yakın olarak konumlanmıştır	Çevresel koruma bilinci yok Toplu taşıma kullanılmıyor otomobile bağımlı	Site sakinleri orta-üst düzey gelir seviyesinde Aylık aidatlar 150–160 TL	Site sakinlerinin eğitim durumu yüksekokul Topluluk (homojen) oluşturmada başarılı
Ağaoğlu My Country	178.000 metrekare	371/371	Konak ve villalardan oluşan 8 farklı tip konut	64/297	Yürüyüş ve bisiklet parkurları, tenis-basketbol-voleybol-futbol sahaları, yüzme havuzları, fitness salonu, sauna-masaj salonu, restoran-bar ve çocuklar için mini-club, yeşil alan ve açık-kapalı otopark	Özel yönetim birimi var Belediyelerin sağladığı hizmetler özel yönetim birimi tarafından sağlanıyor	Çekmeköy Ormanları'na çok yakın bir bölgede zaman içerisinde fiyatların artmasının öngörüldüğü, kentin gürültü, kirlilik vb. problemlerinden uzakta, doğaya ve ana ulaşım arterlerine yakın olarak konumlanmıştır	Çevresel koruma bilinci yok Toplu taşıma kullanılmıyor otomobile bağımlı	Site sakinleri üst düzey gelir seviyesinde Aylık aidatlar 450–500 TL	Site sakinlerinin eğitim durumu yüksekokul Topluluk (homojen) oluşturmada oldukça başarılı
Greenium	98.000 metrekare	94/90	6 farklı tip müstakil villa	90/90	Kreş, kuaför, güzellik merkezi, fitness merkezi, market, kafe, internet kafe, masa tenisi, mini golf, bilardo salonu, TV odaları, mescit, yüzme havuzu, çocuk parkı, voleybol sahası, yürüme parkuru, yeşil alan ve açık otopark	Özel yönetim birimi var Belediyelerin sağladığı hizmetler özel yönetim birimi tarafından sağlanıyor	Çekmeköy Ormanları'na çok yakın bir bölgede zaman içerisinde fiyatların artmasının öngörüldüğü, kentin gürültü, kirlilik vb. problemlerinden uzakta, doğaya ve ana ulaşım arterlerine yakın olarak konumlanmıştır	Çevresel koruma bilinci yok Toplu taşıma kullanılmıyor otomobile bağımlı	Site sakinleri üst düzey gelir seviyesinde Aylık aidatlar 750 TL	Site sakinlerinin eğitim durumu yüksekokul Topluluk (homojen) oluşturmada oldukça başarılı

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tezin birinci bölümünde, çalışmanın amacı, yöntemi ve kapsamı aktarılmaya çalışılmıştı. Buna göre, bu tezin hipotezini oluşturan temel çerçeve, geride bıraktığımız yüzyılda yaşanan ekonomik yapılanmaya bağlı olarak ortaya çıkan teknolojik, sosyal ve kültürel dönüşümler sonucunda insanların yaşam çevresini oluşturan kentlerde görülen yeniden yapılanma süreci ile ortaya çıkan sorunlardır. Dünya konjonktüründe yaşanan bu inanılmaz gelişme ve değişimler kentlere; hava, su, toprak vb. gibi çevresel kaynakların bozulması ile gelen çevresel kirlilik, nüfusun belli yerlerde yoğunlaşması ile beraber gelen sosyal kutuplaşmalar, insanların çevrelerine yabancılaşması, yerleşmeler arası ve yerleşmeler içi sosyal ve ekonomik adaletsizlik vb. gibi sorunlar getirmiştir. Bu bağlamda tezde, yeni teknolojiler, esnek üretim biçimleri, işgücü ve sermaye hareketliliği ile oluşan küresel yarışma senaryosunun bir örneği olan kapalı site oluşumuna sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı ve bu kavramın siyasal-yönetsel, fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal kapsamları çerçevesinden, eleştirel bir yaklaşım içinde bakılmıştır.

Küresel ekonomi politikaları ile oluşan ve bir pazarlama alanı olan kapalı siteler statü sahibi seçkin sınıfın kendini toplumun geri kalanından soyutlama talebi ile ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu yapılanma biçimi ise sadece seçkin bir gruba hitap ederek bu grubun topluluk oluşturma konusunda başarı göstermesini böylece de siyasal-yönetsel açıdan toplumun geri kalanından daha avantajlı hale gelmelerini sağlamaktadır. Kapalı site yerleşmelerinin birçok sosyal donatı ve rekreasyon alanlarını içlerinde barındırabilecek büyüklükte arsalar üzerinde inşa edilmeleri de fiziksel mekanda yatayda yayılmayı işaret etmektedir. Konum olarak ise kentin çeper bölgelerinde, doğal kaynaklara yakın, kentin problemlerinden uzakta, ana ulaşım arterlerine yakın olarak tasarlanmaları çevresel kaynakların tahrip edilmesine ve otomobil kullanımını arttıran sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Kapalı site yerleşmelerinde yaşayanların çoğunlukla üst gelir gruplarından oluşması da kentsel ölçekte bazı fiziksel ve sosyal parçalanmalara yol açmaktadır. Bu noktada da, sürdürülebilirlik hedefli bir kentsel ekonomik sistemin sınırlı taşıma kapasitesi, çok

fonksiyonluluk, iletişim ve etkileşim ağları gibi özelliklerini kötü yönde etkileyen sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca kapalı site yerleşmeleri yüksek güvenlik sistemlerine sahip alanlar olmaları sebebiyle kamusal alanları özelleştirip temel insan gereksinimlerinin karşılanması, adil paylaşım, katılım, eşitlik ve yaşam kalitesi gibi sürdürülebilir kentsel gelişme açısından sosyal ilişkilerin olumsuz yönde etkilenmelerine yol açtığı da görülmektedir.

Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı tezin ikinci bölümünde incelenmiştir. Sürdürülebilir kentsel gelişme olgusu sürdürülebilir gelişme kavramının gündeme gelmesi ve kavramın mekansal boyut kazanması ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı ile ilgili net bir tanımlama olmamakla beraber birbirinden kısmen ayrılan tanımlamalar yapılmaktadır. Ancak tanımlamalar öz itibariyle sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının üç temel amacı barındırdığını göstermektedir. Bunlardan 'birincisi, kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin arttırılması sorununun aşılmasıdır. İkincisi, kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme yetisinin güçlendirilmesidir. Son olarak da, kentin çevre değerlerini taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanımı ile kaynakların dönüştürülmelerinde var olan üretim ve tüketim kalıplarının temelinden sorgulanması gereğidir' (Bayram, 2001: 256).

Ancak günümüzde kalkınmanın odağında bulunan kentlerin üzerindeki nüfus, üretim ve tüketim baskılarının kentleri çevresel sorunların yoğunlaştığı alanlar haline getirdiğini görmekteyiz. Özellikle de İstanbul kenti gibi gelişme kararlarının çevresel ilkelere uygun olarak alınmadığı kentlerde, bir yandan bugünkü neslin yaşam kalitesi düşerken, diğer yandan gelecek kuşaklara yaşanabilir bir kent bırakabilme olanakları sınırlanmaktadır. Bu noktada da, kentlere sürdürülebilir kentler niteliğinin kazandırılmasının gerekliliği söz konusu olmaktadır. Kentsel açıdan sürdürülebilir gelişme, sosyal, ekonomik ve siyasal-yönetsel düzeylerde bir sürdürülebilirlik ile çevreyi de kapsayan dinamik ve çok yönlü bir süreçtir. Yani sürdürülebilir kentleşme, kentler ve onları çevreleyen kırsal alanlar arasında, en küçük kentsel merkezden metropol alanlara kadar olan tüm insan yerleşmeleri arasında bağlantıları sağlayan bir olgudur. Günümüzde bir insan yerleşim biçimi olan kapalı siteler ise belli bir gelir grubuna (Üst-orta) hitap ederek konut, eğlence ve çalışma alanlarını korunaklı hale getirip toplumun diğer kesimlerine ait yerleşim yerleri ile

bağlantılarını kesmektedir. Yani günümüzde farklı gelir gruplarına hitap eden kentsel alanlar birbirine ayrı yapılanır hale gelmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde ise sürdürülebilir kentsel gelişme olgusu çerçevesinde sürdürülemez kentlerin insan yerleşmelerine örnek oluşturan kapalı siteler incelenmiştir. Bu bağlamda, kapalı sitelerin üst gelir grupları için planlanarak tasarlanan yerleşim alanları olduğu ve kamunun denetim yetersizliğinden ortaya çıkan tüketime yönelik yerleşim alanları olduğu görülmektedir. Kapalı site olgusu sadece İstanbul ve Türkiye'de değil tüm Dünya'da var olan bir olgudur. Ancak bu tez kapsamında İstanbul özelinde kapalı site olgusu üzerinde durulmuş ve sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı üzerinden irdelenmiştir. Bu bağlamda, kapalı sitelerin kentin çevresini sürekli yok ederek yayıldıkları, sosyal ayrışmayı körükledikleri ve ekonomik yönden de uluslar arası sermayeye eklemlenme çabaları sonucu kentsel mekanların meta haline gelmesine neden oldukları görülmüştür.

Tezin dördüncü bölümünde, alan araştırması bulunmaktadır. Alan araştırması 5 tane kapalı site örneği üzerinde çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Tez kapsamında incelenen bu 5 kapalı site yerleşmesi de İstanbul'da kapalı site yerleşmelerinin son 10 yılda hızla çoğaldığı Çekmeköy İlçesi'nde bulunmaktadır. Alan araştırması sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları olan siyasal-yönetsel kapsam, fiziksel kapsam, çevresel kapsam, ekonomik kapsam ve sosyal kapsama yönelik olarak site yönetimleri ile mülakat çalışması yapılarak gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak kentsel düzeyde sürdürülebilir gelişmenin siyasal-yönetsel kapsamı çerçevesinde incelenen 5 kapalı site yerleşmesinin de kendilerini yöneten özel yönetim kurumlarına sahip olduğu, sosyal ilişkiler yerine kontratlarla yönetildikleri, belediyelerin sağladığı hizmetleri site yönetiminden aldıkları, site sakinlerinin yönetime aktif katılımının olmadığı tespit edilmiştir. Bu tespitlerde sürdürülebilir kentleşmenin sağlanabilmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü siyasal-yönetsel kapsam açısından incelenen 5 kapalı sitenin de adeta birer kent devleti haline geldiği ve dışarıdakileri dışlayarak kendi aralarında topluluk oluşturma yoluyla siyasal-yönetsel açıdan kendilerini daha avantajlı hale getirdikleri görülmektedir.

Fiziksel kapsam çerçevesinde ise 5 kapalı sitenin de kent merkezinden uzakta, doğaya yakın alanlarda ve sosyal donatılar ile rekreasyon alanlarını içlerinde

barındıracak kadar büyük arsalarda konumlandıkları, konumlandıkları alanın yüksek güvenlik sistemleri ile korunduğu dışardan kimsenin içeri alınmadığı bunun içinde planlanırken güvenlikli kapılar ve duvarlarla tasarlandıkları belirlenmiştir. Bu bulgularda yatayda yayılma olduğunu ve bu yayılmanın da kentin çeper alanlarında bulunan ve kentin sürdürülebilir olması için oldukça önemli olan doğal alanlara doğru olduğunu göstermekte olup doğal kaynakların tahribine işaret etmektedir.

Çevresel kapsam doğrultusunda yapılan incelemeler sonucunda ise, sitelerin hepsinde katı atık ayrıştırma sisteminin mevcut olduğu, çöplerin site dışındaki çöp depolarına bırakıldığı ve buradan belediye görevlilerince alındığı elde edilen bulgulardandır. Ayrıca kişi başına düşen yeşil alan miktarları oldukça yüksek olmakla beraber bu yeşil alanların bakımı sırasında kullanılan enerjilerin tasarrufuna yönelik ciddi bir sistemin olmadığı öğrenilmiş olup hatta incelenen sitelerden biri hariç (Dumankaya Evleri) hepsi havuz ve sulama için kuyu suyu kullanmaktadır. Bu da yeraltı sularının azalmasına sebep olduğundan ciddi bir çevresel tahribata neden olmaktadır. Yine bu kapsam çerçevesinde incelenen 5 kapalı sitede de özel araç sahipliğinin oldukça yüksek olduğu, konut başına 2 ile 4 arasında araç sahipliğinin olduğu öğrenilmiştir. Elde edilen bu bulguda kapalı sitelerin otomobil kullanımının artmasına neden olarak hem hava kirliliğine hem de enerji tüketimine neden olduğunu ispatlar niteliktedir.

İncelenen 5 kapalı site ekonomik kapsam çerçevesinde analiz edildiğinde de sitede yaşayanların genellikle üst düzey yöneticiler olduğu, gelirlerinin ise yüksek olduğu görülmektedir. Çalışanların işyerleri ise çoğunlukla Avrupa Yakası'nda bulunmakta olup ulaşım aracı olarak da otomobil kullanılmaktadır. Site sakinleri boş vakitlerini ya site içinde ya da alışveriş merkezlerinde geçirmektedir. Aylık aidatlarda 150 TL ile 750 TL arasında değişmektedir. Bu bulgular ise, sürdürülebilir hedefli bir kentsel ekonomik sistemin özellikleri olan sınırlı taşıma kapasitesi, çok fonksiyonluluk, iletişim ve etkileşim ağları yönünden sorunlar teşkil etmektedir.

Son olarak 5 kapalı site sosyal kapsam çerçevesinde incelendiğinde, site sakinlerinin benzer ekonomik ve kültürel özelliklere sahip olduğu, eğitim seviyelerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ev sahipliği oranı ise, kiracı oranına göre oldukça yüksektir. Ayrıca, siteler yeterli sayıda ve kalitede sosyal donatılar ve ortak kullanım alanlarına sahiptir. Sitelerde güvenlik açısından ise yüksek ve çeşitli güvenlik sistemleri mevcuttur. Bu bulgular kentsel düzeyde sürdürülebilir gelişmenin sağlanması

çerçevesinde sosyal kapsamın öğeleri olan eşitlik, güvenlik ve yeterlilik olguları ile çelişmektedir çünkü tüm bu özellikler açısından kapalı site sakinleri dışarıdakilere göre daha avantajlıdır.

Sonuç olarak incelenen 5 kapalı site örneğinden elde edilen bulgular göstermektedir ki, kapalı site yerleşmeleri sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi önünde ciddi engellere sebep olmaktadır. Sürdürülebilir kentler siyasal-yönetsel, fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan bütünlüğün sağlandığı kentlerdir. Oysa kapalı siteler sürdürülebilir kentsel gelişmenin kapsamları açısından incelendiğinde hep olumsuz sonuçlarla karşılaşılmıştır.

Bu bağlamda, günümüz İstanbul kentinin biçimi sürdürülebilir gelişmeyi olanaklı kılacak formda değildir. Hızla çoğalan kapalı site yerleşmeleri ile sıçramalı büyüyen, mekanda olabildiğince yayılan İstanbul kenti sürdürülebilir gelişmenin birçok politikası ile çatışma durumunu yaşamaktadır. Bu nedenle de, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasını amaçlayan kent planlama yöntemlerinin oluşturulması artık zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü kapalı siteler ile çeper bölgelere doğru aşırı büyüme gösteren İstanbul kentinde çevresel bozulma, ekonomik verimsizlik ve sosyal ayrışma gibi temel sorunlar tüm şiddetiyle yaşanmaktadır.

Bu sorunların aşılması için; kentleşmenin sürekli olarak sadece ekonomik büyüme hedefli olmasının teşvik edilerek desteklenmesi engellenmeli, kentleşmenin gelişmeyi sağlayacak önemli bir araç olduğunun bilincinde olunmalı ve temel politika eksikliğinden kaynaklanan dış müdahaleler eliyle biçimlenen kentleşme sürecinin önüne geçilmelidir. Kısaca, sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için, ekonomik, çevresel ve toplumsal süreçlerin birbiri ile bütünleştirilmesi ve bunlardan oluşturulacak bütünün somut gerçekliklere dönüştürülmesi adına üst düzeyde bir kentleşme politikası oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

Albayrak, İ., 2011. Serena Konutları Site Yönetimi Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2011.

Altın, Y., ve Yirmibeşoğlu, F., 2005. 'Kentsel Projelerin Sürdürülebilirlik Potansiyellerinin Değerlendirilmesi: Sürdürülebilirlik Matrisi', Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler-Riskler ve Fırsatlar, *8. Dünya Şehircilik Günü, 29. Kolokyumu,* TMMBO Şehir Plancıları Odası, İTÜ Mimarlık Fakültesi, ŞBP Bölümü, Ed: Özhan Ertekin, Cenkler Matbaacılık, İstanbul, s. 263-274.

Atkinson, R., Flint, J., 2004. 'Fortress UK? Gated Communities, The Spatial Revolt of the Elites and Time-Space Trajectories of Segregation'.

http://eprints.utas.edu.au/2288/1/Fortress_UK.pdf 17 Aralık 2009.

Aysu, E., Ökten, A., Şengezer, B., Özügül, D., Karakayacı, Ö., 2006. İstanbul'un Eylem Planlamasına Yönelik Mekansal Gelişme Stratejileri Araştırma ve Model Geliştirme İşi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mayıs 2006, İstanbul.

http://www.mmr.yildiz.edu.tr/Yeni4/PAGE/YAYIN/TUMRAPOR02.pdf 17 Aralık 2009.

Bali, R., N., 2002. Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a –Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar-, İletişim Yayınları, İstanbul.

Bayram, F., 2001. *'Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye'*, s. 251-265, Cevat Geray'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları: 25, Ankara.

Bener, Ö., Babaoğul, M., 2008. Sürdürülebilir Tüketim Davranışı ve Çevre Bilinci Oluşturmada Bir Araç Olarak Tüketici Eğitimi.

http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/surdurulebilirtuketimdavranisi.pdf 8 Ekim 2010.

Berköz, L., 2008. İstanbul'da Korunaklı Tek-Aile Konutları: Konut Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi, *itüdergisi/ Mimarlık, Planlama, Tasarım Serisi*, **Cilt:7**, **Sayı:1**, Mart 2008, s. 110-124.

Berksoy, İ., 2004. Daha İyi bir Yaşam İçin 'Yaşam Kalitesi', Daha İyi Bir Yaşam, *Odtülüler Bülteni*, **Sayı:136**, Aralık 2006, s. 6-7.

Blakey, E. J., Snyder, M. G., 1999. Fortress America: Gated Communities in the United States, Brookings Institutions Pres, Washington D.C.

Blandy, S., Lister, D., 2003. Gated Communities: (Ne)gating Communities?, paper presented at 'Community, Neighbourhood, Responsibility' conference on 9-10 Autumn 2003.

https://www.york.ac.uk/inst/chp/hsa/papers/autumn03/Blandy.pdf 17 Aralık 2009.

Bilsel, C., 2006. Kentsel Dönüşüm, Çözülen Kentler ve Parçalanan Kamusal Alan, Dosya: Kentleri 'Paylaşmak'?, *Mimarlık*, **327**, Ocak-Şubat 2006.

Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı Stockholm Deklarasyonu, 1972. Stockholm Declaration, Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment.

http://www.unep.org/Law/PDF/Stockholm_Declaration.pdf 30 Mart 2010.

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, 1976. 'The Vancouver Declaration on Human Settlements', UN-HABITAT.

http://www.unhabitat.org/downloads/docs/924_21239_The_Vancouver_Declaration.pdf 30 Mart 2010.

Bookchin, M., 1999. Kentsiz Kentleşme, Çeviren: Burak Özyalçın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bozlağan, R., 2007. Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap50/39.pdf 17 Aralık 2009.

Bruff, G., Wood, A., 2000. 'Local Sustainable Development: Land-use Planning's Contribution to Modern Local Government', *Journal of Environmental Planning and Management,* **C. 43, S. 4,** s. 519-539.

Burke, M., 2001. 'The Pedestrian Behaviour of Residents in Gated Communities, *Walking the 21st Century,* Australia, 20-22 February, Perth, Western s. 139-149.

http://www.transport.wa.gov.au/mediafiles/walking_21centconf01apaper_burke.pdf 12 Nisan 2010.

Calderia, R. P. T, 1996. Fortified Enclaves: The New Urban Segregation, *Public Culture,* **Sayı 8,** s. 303–328.

Calthorpe, P., 1993. The Next American Metropolis: Ecology, Community and The Americam Dream, Princeton Architectural Pres, New York.

Candaş, E. 1997. İstanbul'da Dışa Kapalı Konut Sitelerinin Tasarımında Güvenlik Konusunun İrdelenmesi, *Yüksek Lisans tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Charter of the New Urbanism, 1996. Congress for the New Urbanism.

http://www.cnu.org/sites/files/charter_english.pdf 7 Kasım 2010.

Commission of the European Communities, 1998. Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action, Brüksel.

http://aei.pitt.edu/6794/01/003662_1.pdf 28 Ekim 2010.

Cornelius, Wayne, A., Trueblood, Felicity, M., 1975. Latin American Urban Research, Sage Publications, London.

Demirci, M., Genç, N. F., 2007. Planlamanın Avrupa Birliği Boyutu, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* **Sayı 19,** Aralık 2007, s.53-73.

Doğan, E., A., 2002. Birikiminin Hamalları-Kriz, Neo-liberalizm ve Kent, Don Kişot Yayınları, Akademi 04, İstanbul.

Doğru, B., A., 2002. İstanbul Kent Çeperinde Saçaklanma ve Sürdürülebilirlik: Eyüp Kent Çeperi Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı, V. Faz (2009–2013) DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı: Hedefler ve Koşullar.

http://www.sagliklikentlerbirligi.org.tr/pdf/90193E_PhaseV_Healthy_Cities%20TUR.pdf 19 Nisan 2010.

Duru, B., 2005. 'Avrupa Birliği Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine, *Mülkiye,* **C. 29, S. 246,** s. 59-76.

Duru, B., 2007. *'Avrupa Birliği Çevre Politikası'*, Avrupa Birliği Politikaları, (Der.) Çağrı Erhan, Deniz Senemoğlu, İmaj Yayınevi, Ankara.

http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/duruabcevre.pdf 9 Nisan 2010.

Ekiz, Ö., F., 2004. 'Yaşam Kalitesi Göstergeleri', Daha İyi Bir Yaşam, *Odtülüler Bülteni,* **Sayı:136**, Aralık 2004, s. 4-5.

Emrealp, S., 2005. Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı, IULA-EMME Yayını, 2. Baskı, Birmot Matbaası.

Engels, F., 1992. Konut Sorunu, Sol Yayınları, Ankara.

Erçoşkun, Y., Ö., 2005. Sustainable City Plans Against Development Plans (İmar Planları Yerine Sürdürülebilir Kent Planları), *G.Ü.Fen Bilimleri Dergisi,* ISSN 1303-9709, **18(3)**, s. 529-544.

Erder, S., 1996. İstanbul'a Bir Kent Kondu-Ümraniye, 1. Baskı, İletişim Yayınları 354, Memleket Dizisi 2, İstanbul.

Eroğlu, N., Greenium Site Yönetimi Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2011.

Ertürk, H., 1996. 'Sürdürülebilir Kentler', *Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı,* Mart-Nisan 96, **Yıl 2, S. 8,** Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Ankara, s. 174-178.

European Environment Agency, 2004. Final Report. http://www1.wspgroup.fi/lt/propolis/PROPOLIS_Final_100204.pdf 22Mart 2010.

European Foundation for the Improvement of Living & Working Conditions, 1996. Intermediate Cities in Search of Sustainability, Dublin, Ireland.

Evren, Y., 2007. 'İstanbul Merkez Bölge'de Bütünleşme ve Ayrışma: 15. Isocarp Genç Profesyonel Plancılar Çalıştayı'nın Düşündürdükleri', *Megaron YTÜ Mim. Fak. E-Dergi,* **Cilt 2, Sayı 1,** s. 11-21.

http://www.megaron.yildiz.edu.tr/yonetim/dosyalar/0201_02_EVREN.pdf 15 Ekim 2009.

Finco, A., Nijkamp, P., 2001. 'Patways to Urban Sustainability', *Journal of Environmental Policiy & Planning,* **C. 3**, s. 289-302.

http://pdfserve.informaworld.com880149_758064766_714038580.pdf 16 Mart 2010.

Fishman, R., 2002. '20. Yüzyılda Kent Ütopyaları: Ebenezer Howard, Frank Llyod Wright, Le Corbusier', 20. Yüzyıl Kenti, derleyen ve çeviri: Bülent Duru, Ayten Alkan, İmge Kitabevi, Ankara, s. 107-126.

Garreau, J., 1991. Edge City: Life on the New Frontier, Doubleday, New York.

Girginer, S., 2006. Kentsel Tasarım İle Ekolojik Sürdürülebilirliğin İlişkilendirilmesi ve Toplu Konut Gelişme Bölgelerinde Örneklenmesi, *Yüksek Lisans Tezi,* Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Glasze, G., 2005. Some Reflections on the Economic and Political Organisation of Private Neighbourhoods, *Housing Studies,* C. 20, S.2, Mart 2005, s.221-233.

http://pdfserve.informaworld.com/783145_758064766_713606155.pdf 21 Nisan 2010.

Goodland, R., 1995. 'The Concept of Environmental Sustainability', *Annual Review of Ecology and Systematics,* Vol.26, s.17.

http://are.berkeley.edu/courses/ARE298/Readings/goodland.pdf 22 Mart 2010.

Göktürk, A., 1993. Avrupa Kentsel Şartı ve Türkiye'den Bir Örnek: Ankara, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi,* **C. 21, S. 200**, s.80-87.

Grant, J., 2003. Planning Responses to Gated Communities in Canada, *International Gated Communities Conference: Bulding Social Division or Safer Communities?*, , University of Glasgow, 18-19 Eylül.

http://gated.architectureandplanning.dal.ca/glasgow.pdf 21 Nisan 2010.

Güler, Ç., Çobanoğlu, Z., 1994. Konut Sağlığı, Çevre Sağlığı Dizisi Temel Kaynak Dizisi No: 10, Ankara.

Güler, Ç., Çobanoğlu Z., 1997. Çevre Sağlığı Boyutlarıyla Habitat II ve Kent Çevresi, Çevre Sağlığı Dizisi Temel Kaynak Dizisi No: 42, Ankara.

Güneş, M., 2004. Yerel Gündem 21 'Ulusal' Kentlerden 'Küresel' Köylere, Detay Yayıncılık, Ankara.

Güven, Ö., 2011. Ağaoğlu My Country Sitesi Yönetimi Kişisel Görüşme, 9 Ocak 2011.

HABITAT II, 1996. 'Urban Poverty: A World Challenge', Recife International Meeting on Urban Poverty, 17–21 Mart 1996, Recife, Brazil.

http://ww2.unhabitat.org/programmes/ifup/documents/rde.rtf 15 Ekim 2010.

Hacısalihoğlu, Y., 2000. Küreselleşme, Mekansal Etkileri ve İstanbul, Akademik Düzey Yayınları, İstanbul.

Hall, P., 2005. 'The European City: Past and Future', *The European City: Sustaining Urban Quality of Life Conference,* Copenhagen, Denmark, 24-28 April.

Hamamcıoğlu, C., Zeybekoğlu, S., 2007. Kentsel Bir Laboratuar Olarak İstanbul'un Konut Alanları (kent makale) içinde, *Tmmob Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi Süreli Yayını,* **8**, Şubat 2007, s. 73-76.

Harvey, D., 1999. Postmodernliğin Durumu, İkinci Baskı, Çev: Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul.

Harvey, D., 2003. Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul.

Haştemoğlu, Ş., H., 2006. 1960'larda Sürdürülebilirlik ve Kentleşme; Isparta, İstasyon Caddesi Örneği, *Yüksek Lisans Tezi,* Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Holden, E., 2004. 'Ecological Footprints and Sustainable Urban Form', *Journal of Housing and Built Environment,* **C. 19,** s.91-109

İbikoğlu, A., 2003. 'Kapalı Banliyöler ve Suça Bakış', *Arredamento Mimarlık*, Kapalı Siteler, 112441, 2003/07-08, s. 68-69.

İMP (İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi, 2006. İstanbul İl Bütünü Çevre Düzeni Planı Raporu, Yönetici Özeti, Temmuz 2006.

İncedayı, D., 2004. Çevresel Duyarlılık Bağlamında Davranış Biçimi Olarak 'Sürdürülebilirlik', *Mimarlık,* **318,** Temmuz-Ağustos 2004.

Kabaş, T., 2009. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları, *Doktora Tezi,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Karaman, A., 2009. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İstanbul Üzerinde Değerlendirmeler, *XXI. Uluslar arası Yapı ve Yaşam Kongresi, Doğa,Kent ve Sürdürülebilirlik…,* Editör: Nilüfer Taş, Murat Taş, TMMOB Mimarlar Odası, Bursa Şubesi, Cihan Matbaacılık, Bursa, 20-21 Mart, s. 17-29.

Karkkainen, B., C., 1994. Zoning: A Reply to the Critics, *Journal of Land Use&Environmental Law,* **Vol. 10, No. 1,** Fall 1994, s. 1–46.

Kapan, A., Stratejik Planlama ve Stratejik Planlamanın Olmazsa Olmaz Unsurları

http://saraykent.meb.gov.tr/yay%C4%B1nlanacak%20resimler/stratejik%20planlama.pdf 6 Kasım 2010.

Kaya, E., 2007. 'Kent Araştırmaları Merkezi ve Kentsel Yaşam Kalitesi', *Yerel Siyaset*, **Sayı:24**, Aralık 2007, s. 35-36.

Kayasü, S., 2003. 'Yeni Planlama Paradigması ve Kurumsallaşma Süreçleri Üzerine', *Planlama*, TMMOB Yayını, **S.2002/4**, s. 52-54.

Kaygalak, S., 2001. 'Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/ Demirtaş Mahallesi Örneği', *Praksis*, **2**, Bahar 2001, s. 124-172.

Keleş, R., 1998. Kentbilim Terimleri Sözlüğü, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Keleş, R., 1999. Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Çevre Politikaları, *'Avrupa'da Yerel Yönetimlerin Çevre Politikaları ve Türkiye: Sorunlar ve Çözüm Yolları'* Türk Belediyeler Birliği-Konrad Adenaur Vakfı ve Akdeniz Belediyeler Birliği, Ankara, 16-17 Kasım.

Keleş, R., 2004. Kentleşme Politikası, İmge Kitapevi, Ankara.

Keleş, R., Hamamcı, C., 2005. Çevre Politikası, İmge Kitapevi, Ankara.

Keiner, M., 2005. 'Sustainability oriented urban development: A General Introduction with Case Studies from Gaborone, Johannesburg and Santiago de Chile', s. 1-47.

http://e-collection.ethbib.ethz.ch/eserv/eth:27944/eth–27944–01.pdf 22 Mart 2010.

Keyder, Ç., 2000. İstanbul Küresel ile Yerel Arasında, 1. Baskı, Çev: Sungur Savran, metis Yayınları, İstanbul.

Kuban, D., 1996. Ev Üzerine Felsefe Kırıntıları, *Tarihten Günümüze Konut ve Yerleşme Habitat* II içinde, Ed. (Y. Sey), Tarih Vakfi Yayınları, İstanbul, s. 1-5.

Kural, N., 2009. İlhan Tekeli: 'Ekolojik Tasarımda Neyi Kastettiğinizi Bilmezseniz, Duygusal Bir Atıf Olur', *Mimar.ist,* **32,** s. 43-49.

Kurtuluş, H., 2002. İstanbul'da 'Ayrıcaklı' Konut Alanları ve Yoksulluğa Kentsel Kaynak Transferleri Çerçevesinden Bir Bakış, *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama* içinde, ŞPO Yayını, Ankara, s. 215-229.

Kurtuluş, H., 2003. Mekanda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul'da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları, *Doğu-Batı Dergisi,* **23/Kimlikler** (Mayıs, Haziran, Temmuz), ISBN 1303-724207, s.75-76.

Kurtuluş, H., 2005. İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler Beykoz Konakları Örneği, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma* içinde, Ed. (H. Kurtuluş), Bağlam Yayınları, İstanbul.

Kurtuluş, H., 2007. Metropoliten Çeperde Arazi Mülkiyet Bağlantıları ve İstanbul'un Makro Formu, *Tmmob İstanbul Kent Sempozyumu,* MSGSÜ, 13-15 Eylül 2007.

Landman, K., 2000. The New Urban Future: Enclosed Neighbourhoods?, *The Urban Future Conference,* Johannesburg, South America, 10-12 Haziran.

http://www.csir.co.za/Built_environment/Planning_support_systems/gatedcomsa/docs/urban_futures.pdf. 21 Nisan 2010.

Madge, P., 2009. 'Ekolojik Tasarım: Yeni Bir Eleştiri', *Mimar.ist,* **32,** s. 50-58.

Mega, V., 1996. 'Our City, Our Future: Towards Sustainable Development In European Cities', *Environment and Urbanization,* **Vol. 8, No. 1**, April, s. 133–154.

Mega, V., Pedersen, J., 1998. Urban Sustainability Indicators, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, Ireland.

Mengi, A., Algan, N., 2003. Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme – AB ve Türkiye Örneği, 1. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Newman, P., 1994. 'Ecologically Sustainable Cities: Alternative Models and Urban Mythology', *Social Alternatives*, **C. 13, S. 2,** s. 219-226.

OECD, 2001. OECD Environmental Strategy for the First Decade of the 21st Century, 16 Mayıs 2001.

http://www.oecd.org/dataoecd/33/40/1863539.pdf. 22 Mart 2010.

OECD, 2005. OECD International Conference on Sustainable Cities: Linking Competiveness with Social Cohesion, 13–14 October 2005.

http://www.oecd.org/document/45/0,3343,en_21571361_41059646_35188077_1_1_1_1,00.html. 17 Nisan 2010.

OECD, 2008. OECD Çevresel Performans İncelemeleri: Türkiye.

http://www.oecd.org/dataoecd/54/17/42198785.pdf 12 Nisan 2010.

OECD, 2008. OECD Insights-Sustainable Development: Linking Economy, Society, Enviroment, ISBN 978–92–64–055742.

http://www.oecd.org/dataoecd/40/26/41774515.pdf 22 Mart 2010.

OECD, 2008. 2030 Yılına Kadar OECD Çevre Tahmin Raporu (OECD Environmental Outlook to 2030) Türkçe Özet, ISBN 978–92–64–04051–9.

http://www.did-cevreorman.gov.tr/OECDtr.pdf 22 Mart 2010.

Oktay, D., 2002. 'Kuzey Kıbrıs'ta Yöresel Mimarinin Geleneklerinden Çağdaş ve Duyarlı Çevrelere-Sürdürülebilirlik Bağlamında Planlama ve Tasarım', Dosya: Sürdürülebilirlik ve Mimari, *Mimar.ist,* **C. 2, S. 6,** s. 67-71.

Oktay, D., 2007. 'Sürdürülebilirlik, Yaşanabilirlik ve Kentsel Yaşam Kalitesi', Dosya: Kentsel Yaşam Kalitesi içinde, *Mimarlık,* **335**, Mayıs-Haziran 2007.

Öncü, A., 1999. ‘’İdealinizdeki Ev’ Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul’a Ulaştı’, *Birikim*, **123**, Temmuz 1999, s. 26-46.

Özcan, K., Yenice, S., 2005. ‘Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Sürecinin Kentsel Form Üzerindeki (olası) Etkileri: Konya, Türkiye Örneği’, Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler-Riskler ve Fırsatlar, *8. Dünya Şehircilik Günü, 29. Kolokyumu,* TMMBO Şehir Plancıları Odası, İTÜ Mimarlık Fakültesi, ŞBP Bölümü, Ed: Özhan Ertekin, Cenkler Matbaacılık, İstanbul, s. 273-281.

Özdil, R., T., Özdil, H., 2007. Houston: Yanlış Giden Bir Deney Mi Yoksa Kentsel Gelecek İçin Model Mi?, *Planlama,* **2007/1**, s. 51-60.

Özgür, F., E., 2006. Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler İstanbul-Çekmeköy Örneği, *Doktora Tezi,* MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özgür, F., E., 2010. ‘İstanbul’da Kapalı Yerleşmelerin Toplumsal Ve çevresel Etkileri Açısından Bir İrdeleme’, *Ulusal Konut Konferansı; Yeni Yaşamlar, Yeni Mekanlar, Yeni Sınırlar*, İTÜ Konut ve Eğitim Merkezi, 4-5 Mart 2010.

Özkaya, Z., 2011. Dumankaya Evleri Site Yönetimi Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2011.

Özkaynak, B., Adaman, F., 2003. ‘Sürdürülebilir Bir Kent: Yalova’ Projesi. http://ipc.sabanciuniv.edu/tr/ArastirmaAlanlari/documents/Ozkaynak-Adaman.pdf 27 Eylül 2010.

Palabıyık, H., 2004. Kentli Hakları ve Avrupa Kentsel Şartı. http://members.comu.edu.tr/hpalabiyik/makale/f9.pdf 12 Nisan 2010.

Pehlivanoğlu, K., 2011. Sardunya Konutları Site Yönetimi Kişisel Görüşme, 9 Ocak 2011.

Pinfield, G., 1996. ‘Beyond Sustainability Indicators’, *Local Environment,* **C. 1, S. 2,** s. 151-163.

Quaid, A., 2002. ‘The Sustainability Inventory: A Tool to Asist US Municipalities Advance Towards Sustainability’, *Local Environment,* **C. 7, S. 4,** s. 447-452.

Roitman, S., 2003. Who Segrates Whom?, *International Gated Communitis Conference: Building Social Division or safer Communities?*, University of Glasgow, 13-19 September.

Rotmans, J., Van Asselt, M., Vellinga, P., 2000. ‘An Integrated Planning Tool for Sustainable Cities’, *Environmental Impact Assessment Review,* **Vol. 20, No. 3,** June 2000, s. 265–276.

Satterthwaite, D., 1997. ‘Sustainable Cities or Cities That Contribute to Sustainable Development?’, *Urban Studies,* **C. 34, S. 10**, s. 1667-1691.

Soussan, J. G., 1992. ‘Sustainable Development’, *Environmental Issues in the 1990’s,* A. M. Mannion and S. R. Bowlby (ed.), John Wiley & Sons, West Sussex, England, s. 21-35.

Street, P., 1997. ‘Scenario Workshops: A Participatory Approach to Sustainable Urban Living?’, *Futures,* **C. 29, S. 2,** s. 139-158.

Şencan, S., 2006. Çevre Felsefesi, *9. Öğrenci Sorunlarına Öğrenci Yaklaşımları Sempozyumu,* ODTÜ Çevre Topluluğu, ODTÜ Doğa Topluluğu, Ankara, 13-15 Nisan, s.1-22.

Talu, N., Algan, N., 2005. TÜBA-UNFPA Nüfus ve Çevre Raporu, Şubat 2005, Ankara.

http://www.tuba.gov.tr/Nufus/rapor/NK%20ve%20Cevre%202004%20Rapor.doc 29 Mart 2010.

T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2007. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi, Kentleşme Tematik Grubu 1. Raporu, Sürdürülebilir Kentleşme Bakış Açısı ile Türkiye'de Kentleşme Sektörüne İlişkin Tespit ve Değerlendirmeler.

www.bayindirlik.gov.tr/.../1kentlesmemevcutdurumraporuson.doc 15 Ekim 2009.

T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2007. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi, Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu, Kentleşme Alanında Sürdürülebilirlik Çözümlemesi: Yaklaşımlar, Modeller, Temel Alanlar, Göstergeler, Uygulama Örnekleri.

www.bayindirlik.gov.tr/.../4surdurulebilirkentlesmegostergeleriraporu.doc 2 Mayıs 2010.

T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009. Kentleşme Şurası 2009, Mekansal Planlama ve Kurumsal Yapılanma Komisyonu Raporu, Kitap 1, Ankara.

T.C. Bayındırlık ve İskan Bakalığı, 2009. Kentleşme Şurası 2009, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar, Kitap 7, Ankara.

T. C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2010. Kentges Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İçin Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejileri ve Eylem Planı, 3 Mart 2010.

http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/dosya/tau/sfp/kentges.pdf 17 Ekim 2010.

TÇSV, 1989. Ortak Geleceğimiz, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Oxford Yayınevi, Ankara.

Tekeli, İ., 1996. Habitat II Konferansı Yazıları, T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.

The Hannover Principles-Design For Sustainability, 1998. Prepared for EXPO 2000, William Mc Donough Architects Press, Charlottesvilla, VA.

http://www.mcdonough.com/principles.pdf 3 Kasım 2010.

The United Nations, 1996. United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II), 3–14 Haziran 1996, İstanbul.

http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G96/025/00/PDF/G9602500.pdf?OpenElement 5 Nisan 2010.

Thorns, D., 2004. Kentlerin Dönüşümü, (Çev: Esra Nal, Hasan Nal), Türkçe 1. Baskı, Soyak Yayınları, Global Yayın Ajansı, İstanbul.

TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2010. 3. Köprü Projesi Değerlendirme Raporu, Eylül 2010.

http://www.spoist.org/dokuman/Raporlarimiz/spoist_3.koprurapor.pdf 15 Aralık 2010.

Torunoğlu, E., 2004. Sürdürülebilir Kalkınma Paradigması Üzerine Ön Notlar, *Tübitak Vizyon 2023 Panel İçin Notlar.*

http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK–16.pdf 16 Mart 2010.

Tosun, K., E., 2009. Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkisi, *PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, (e- dergi),* Yıl: 5, Sayı: 2, Temmuz.

http://www.paradoks.org/makale/yil5_sayi2/ekarakurt52.pdf 8 Aralık 2009.

Tsenkova, S., 1999. 'Sustainable Urban Development in Europe: Myth or Reality?', *International Journal of Urban and Regional Research,* **C. 23, S. 2,** s. 361-364.

Turgut, N., 1997, Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* **C. 52, S. 1**.

TÜBA, 2004. Yaşam Kalitesi Göstergeleri, Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları Sayı:6, Editör: İlhan Tekeli, Tübitak Matbaası, Ankara, 2004.

Tümer, Ö., 2006. Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Bursa'daki Örnekler Kapsamında Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Tümer, Ö., H., Dostoğlu, N., 2008. Bursa'da Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Oluşum Süreci ve Sınıflandırılması, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, **C. 13, S. 2**, s. 53-68.

http://kutuphane.uludag.edu.tr/PDF/muh/2008-13(2)/M6.pdf 12 Nisan 2010.

Türkiye Çevre Vakfı, 1996. Geleceğe Özen. Nüfus ve Hayat Kalitesi Bağımsız Komisyonu Raporu, (Çev: B. Ç., Dişbudak), Önder Matbaası, Ankara.

Ulu, A., Karakoç, İ., 'Kentsel Değişimin Kent Kent Kimliğine Etkisi', *Planlama*, TMMOB Yayını, **S. 2004/3**, s. 59-66.

Ulusoy, A., Vural, T., 2001. 'Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri', *Belediye Dergisi,* **Cilt: 2, Sayı: 12,** s. 9-20.

UN-DESA, UN-HABITAT, 2004. Background Report on Sustainable Human Settlements Development, prepared by Babar Mumtaz, Michael Walls, 12th Session of the Commission on Sustainable Development, 19-30 April 2004, New York, s. 2.

http://ww2.unhabitat.org/csd/documents/main.pdf 20 Nisan 2010.

Uysal, Y., 2002. 'Uluslar arası Platformda Çevre', Dosya: Sürdürülebilirlik ve Mimari, *Mimar.ist Dergisi,* **Yıl 2, Sayı: 6,** Güz 2002, s. 44.

Uysal, Y., 2003. 'Parçalanan Kent-Parçalanan Yaşamlar', Dosya: Kentin Çeperleri, *Mimar.ist Dergisi*, **Sayı: 8**, s. 66-69.

Üncü, B., M., Abanoz, Ö., Ölmez, E., Durukan, G., Özer, N., M., Akbay, İ., Söylemez, E., İnce, E., Zoral, P. (Hazırlayanlar), 2008. Kentges (Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi) Araştırma Raporu.

http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/Kentges_raporu_son.pdf 17 Aralık 2009.

Van Geenhuısan, M., Nijkamp, P., 1994. 'Sürdürülebilir Kenti Nasıl Planlamalı?', *Toplum ve Bilim Dergisi,* **Sayı: 64-54,** s. 129-140.

Wheeler, M., S., 2004. Planning for Sustainability: Toward Livable, Equitable and Ecological Communities, Londra ve New York: Routledge.

Yalkı, T., 1998. 'Sürdürülebilir Kent ve Bursa 2020 Çevre Düzeni Strateji Planı', Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması Tartışma Toplantısı, 11-12 Aralık 1997, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Yayın No: 126, Önder Matbaası, Ankara.

Yazar, H., K., 2006, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi, *Doktora Tezi,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

URL–1, www.sagliklikentlerbirligi.org.tr/dso_agi.asp Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı. 17 Nisan 2010.

URL–2, http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=1201#multiple. 18 Ekim 2010.

URL–3, www.tuba.gov.tr/Nufus/rapor/Taslak%20Politika%20Onerileri.doc 1 Kasım 2010.

URL–4, www.mimdap.org/images/Mimarlik.../mekansalgelişimsonucbildirgesi.doc. 7 Kasım 2010.

URL–5, www.tmmob.org.tr Kentleşme, Konut Sorunu, Barınma Hakkı ve Demokrasi. 02 Ekim 2009.

URL–6, http://www.ens.gu.edu.au/AES1161/Topic1/Topic1R1.htm Two Major Models of Human – Natural Environment Links. 12 Nisan 2010.

URL–7, http://www.cekmekoy.bel.tr. 15 Aralık 2010.

URL–8, http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ekmek%C3%B6y,_%C4%B0stanbul. 15 Aralık 2010.

URL–9, http://www.earth.google.com, 9 Ocak 2011.

URL–10, http://www.besyildizeksioglu.com, 9 Ocak 2011.

URL–11,http://www.istanbulkonutprojeleri.net/isim/dumankaya-cekmekoy-evleri.html, 9 Ocak 2011.

URL–12, http://www.toplukonutum.com/my-country, 9 Ocak 2011.

URL–13, http://www.morman.com.tr/referanslar.asp?id=21, 10 Ocak 2011.

EKLER

EK–1

AVRUPA VAKFI ÇALIŞMASINDA YER ALAN KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGELERİ

TEMA	TANIM	ÖLÇÜ	POLİTİKA	ALT GÖSTERGELER/BİLEŞEN VERİLERİ
Küresel İklim Değişikliği Göstergesi	Kentlerin küresel iklim değişikliğine katkısı/etkisi	Küresel iklim eşdeğeri (GCeq) = toplam sera gazları (CO_2, CH_4, N_2O ve CFC'ler)	Sera gazlarının deşarjının azaltılması	Salınan toplam CO_2, CH_4, N_2O ve CFC'ler ve halonlar
Hava Kalitesi Göstergesi	En olumsuz ölçümde, yıl içinde yasada belirtilen alarm düzeylerinin aşıldığı gün sayısı		Herkes için hava kalitesinin iyileştirilmesi	**Alt Gösterge:** Yıl içinde alarm düzeylerinin aşıldığı ve trafik döngüsünün durdurulduğu gün sayısı
Asitleşme Göstergesi	Asidik bileşenlerin birikmesi	Asitleşme eşdeğeri (Aeq) = asidik bileşenlerin neden olduğu hektar başına biriken miktar	Çökelmenin etkili biçimde azaltılması	Hektar başına SO_2 birikimi Hektar başına NO_2 birikimi Hektar başına NH_3 birikimi
Ekosistem Toksifikasyon (zehirli atık) Göstergesi	Toksik maddelerin salınımı	Toksik madde eşdeğeri (TSeq) = öncelikli maddelerin ve radyoaktif maddelerin toplam salınımı	Kentte açığa çıkan her tehlikeli maddenin miktarının, bu maddenin taşıdığı riskin ihmal edilebilir olduğu düzeye indirilmesi	Salınmış kadmiyum, poliaromatik hidrokarbon, civa, dioksin, epoksietan, florür ve bakır miktarları Salınmış radyoaktif maddeler
Kentsel Hareketlilik veya Temiz Ulaşım Göstergesi	Özellikle işyeri, konut yolculukları ve temel gereksinimler için (zorunlu yolculuklar), çevre dostu ulaşım türlerinin kullanılması	Kentsel hareketlilik eşdeğeri (Umeq) = her yıl kentte oturan başına çevre dostu olmayan (özel otomobil) türlerle yapılmış yolcu km sayısı (yolcu km kestirilemiyorsa, yolculuklar da kullanılabilir)	Motorlu taşıtların gereksiz kullanımının azaltılması ve erişilebilirliğin artırılması	**Alt Göstergeler:** Zorunlu kentsel hareketlilik göstergesi (EUMeq, özellikle konut-işyeri yolculukları için) Yolculuk amaçlarına ve ulaşım türlerine göre alt göstergeler geliştirilebilir (turizm, çalışma ve öğrencilik, eğlence, iş, taşımacılık) **Bileşen Verisi:** Her yıl kentte oturanlar başına özel otomobil ile yapılan toplam yolculuk sayısı (ve uzunluğu) ve konut-işyeri amaçlı ve temel

		Zorunlu kentsel hareketlilik eşdeğeri (EUMeq) = temel gereksinimler için her yıl kentte oturan başına yapılan toplam yolcu km sayısı-yürüyerek ve bisikletle yapılan yolcu km-kamu taşımacılığıyla yapılan yolcu km		gereksinimler için yapılan yolculuk sayısı (ve uzunluğu)
Katı Atık Yönetimi Göstergesi	Toplam imha edilen katı atık hacmi	Her yıl kentte oturan başına ton cinsinden imha eşdeğeri (Deq)	Temel amaç: Katı atığın en aza indirgenmesi, yani önleme ve sakınma, tekrar kullanma ve geri dönüşüm, imha için ayrılan katı atığın etkili biçimde azaltılması	**Alt Göstergeler:** Yakılarak imha edilen, kontrollü/kontrolsüz arazi doldurma alanlarında imha edilen katı atık; tekrar kullanılan veya geri dönüştürülen katı atık **Bileşen Verisi:** İnşaat ve yıkım kaynaklı katı atık, endüstriyel katı atık, evsel katı atık, perakende ve hizmet katı atıkları
Enerji Tüketimi Göstergesi	Tüketilen toplam enerji miktarı	Her yıl kentte oturan başına TOE (ton cinsinden petrol eşdeğeri) olarak enerji eşdeğeri (Eeq)	Koruma ve azaltım	**Alt Göstergeler:** Üretim kaynağına göre tüketilen enerji (yenilenebili enerji, elektrik, petrol, gaz yağı, ağır fuel oil, doğal gaz, karbon ve odun) **Bileşen Verisi:** Evsel, endüstriyel, hizmetler, kamusal mekanlarda enerji kullanımı
Su Tüketimi Göstergesi	Çekilen toplam su miktarı	Her yıl kentte oturan başına m_3 cinsinden su eşdeğeri (Weq)	Koruma kalıpları ve teknikleri, geri dönüşüm ve tekrar kullanma yolları ile su tüketiminin azaltılması	**Bileşen Verisi:** Evsel, endüstriyel, inşaat sektörü, perakende hizmetler, kamusal mekanların bakımı için su kullanımı
Sıkıntı Göstergesi	Gürültü, koku ve görsel kirlilik tarafından yaratılan sıkıntı	Sıkıntı eşdeğeri (Neq) = gürültü, koku ve görsel kirlilikten etkilenen nüfus oranı	Kokunun, gürültünün ve görsel kirliliğin azaltılması ile yerel çevrenin iyileştirilmesi	**Alt Gösterge:** Sözü edilen faktörlerin birinden ciddi biçimde etkilenen nüfus oranı için bir alt gösterge olması esastır **Bileşen Verisi:** Gürültüden, kokudan, görsel kirlilikten (ör. Grafiti) olumsuz etkilenen nüfus oranı
Sosyal Adalet Göstergesi	Bir kentin sosyal sürdürülebilirlik göstergesi	Yoksulluktan, işsizlikten etkilenen, eğitim/öğretim,	Dışlanmış ve marjinal kalmış nüfus oranının azaltılması (ideal	**Alt Göstergeler:** Sözü edilen bileşenlerin birinden ciddi biçimde etkilenen nüfus oranı için alt gösterge olması

		bilgi, eğlence hizmetlerine erişim sorunu olan nüfus oranı olarak ifade edilen sosyal adalet eşdeğeri (Sjeq)	olarak bitirilmesi)	esastır. Kırılgan nüfus grupları için de alt göstergeler olması esastır (gençler, kadınlar, engelliler ve uzun dönemli işsizler) **Bileşen Verisi:** Yoksulluktan, işsizlikten etkilenen, eğitim/öğretim, bilgi, eğlence hizmetlerine erişim sorunu olan nüfus oranı
Konut Kalitesi Göstergesi	Kentte oturanların muzdarip olduğu düşük konut koşulları	Konut kalitesi eşdeğeri (HQeq) = konutu olmayan veya düşük nitelikli konut çevrelerinde oturan nüfus oranı	Kentte oturan herkese iyi konut koşulları sunmak	**Alt Gösterge:** Kentte oturanlar içinde evsizlerin oranı veya evsiz kalabileceklerin oranı **Bileşen Verisi:** Evsiz nüfusun oranı; evini kaybetme tehdidi altında bulunan nüfus oranı; düşük nitelikli konut koşullarında yaşayan nüfus oranı
Kentsel Güvenlik Göstergesi	İnsanların kent güvenliği konusundaki eksikliklerden muzdarip olma düzeyi	Kentsel güvenlik eşdeğeri (USeq) = suç ve trafik kazalarından ciddi şekilde etkilenen nüfus oranı	Kent güvenliğinin güçlendirilmesi, saldırıların ve olayların azaltılması (ideal olarak ortadan kaldırılması)	**Alt Gösterge:** Geri döndürülemez uzun dönemli zararların toplam oranı için bir alt gösterge olması esastır. **Bileşen Verisi:** Saldırılan nüfus oranı, yol kazalarında etkilenen nüfus oranı
Ekonomik Kentsel Sürdürülebilirlik Göstergesi	Kentsel ekonominin varlığını sürdürebilmesi	Ekonomik sürdürülebilirlik eşdeğeri (ESeq) = her yıl kentte oturan başına kent geliri-kentin mali açığı-çevresel harcamalar-kirlilik hasarı	Kent gelirinin ve bütçesinin arttırılması ve kirlilik hasarının azaltılması ile ekonomik sürdürülebilirliğin arttırılması	**Bileşen Verisi:** Kent geliri (birey gelirlerinin toplamı); kentin mali açıkları (-) (kent bütçesi-vergileri); çevresel harcamalar (katı atık toplama, kanalizasyon, ulaşım, su yönetimi için); kirlilik hasarı (hava, su, toprak)
Yeşil Alan, Kamusal Alan ve Miras Göstergesi	Yeşil alan kamusal alanlar ve miras için gereken iyileştirmeler	Yeşil alan, kamusal alanlar ve miras eşdeğeri (GPSeq) = iyileştirilmesi gereken yeşil alan, kamusal alanlar ve yerel mirasın oranı	Yeşil alanların ve kamusal alanların iyileştirilmesi, sitlerin restore edilmesi, kentlerin kimliklerinin güçlendirilmesi	**Alt Gösterge:** Kentsel yaşam kalitesi için kentte oturanlar başına yeşil alan yüzeyi, miras alanları yüzeyi ve kamusal alanlar yüzeyi olması önemlidir. Bunlar alternatif göstergeler olarak önerilmektedir. **Bileşen Verisi:** İyileştirilmesi gereken yeşil alan oranı/toplam yeşil alan yüzeyi; iyileştirilmesi gereken miras alanları oranı/toplam miras alanı yüzeyi; iyileştirilmesi gereken kamusal alanlar (miras sit alanları dahil) oranı/toplam kamusal alan yüzeyi
Yurttaş Katılımı Göstergesi	Yerel halkın karar verme süreçlerine ve yerel yaşam	Yurttaş katılımı eşdeğeri (CPeq) = yerel seçimlere veya	Kentlerin yurttaşlarla beraber yönetilmesi, tüm	**Bileşen Verisi:** Yerel seçimlere katılan nüfus oranı; çevresel, kamu sağlığı ve kültürel derneklerin aktif

	kalitesini iyileştirmeye katılım düzeyi	kentsel iyileştirme ve yaşam kalitesi derneklerine aktif olarak katılan nüfus oranı	aktörlerle beraber yerel yönetişim	üyesi olan nüfus oranı
Eşsiz (unique) Sürdürülebilirlik Göstergesi	Her kent için eşsiz olan bir özelliğe göre belirlenen gösterge (yani eşsiz iklimsel ve yerel koşullar); veya Olimpiyat Oyunları, evrensel sergiler gibi hayatta bir kez olabilecek organizasyonların planlanması. Bu gösterge eşsiz faktörlerin veya organizasyonların çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla kentsel sürdürülebilirliğe yaptığı katkının düzeyini göstermeledir.			

EK–2

Sardunya Konutları, Serena Konutları, Dumankaya Evleri, Ağaoğlu My Country, Greenium Kapalı Sitelerinde Kullanılan Mülakat Formu

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü-Şehircilik Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans tezi alan çalışması için üretilmiş mülakat formudur. Kişisel bilgi edinme amaçlı değildir. Bu anketle edinilen genel bilgiler yalnızca tez çalışması kapsamında kullanılacaktır.

1. Siyasal-Yönetsel Kapsam Çerçevesinde Site Yönetimlerine Sorulan Sorular

- Site yönetiminin görev ve sorumlulukları nelerdir?
- Site sakinleri site yönetimine katılıyor mu? Şayet katılıyorlarsa bu katılım nasıl bir katılım?
- Ne tür belediye hizmetleri alıyorsunuz? (Çöp toplama, çevre temizliği ve bakımı, yolların bakım ve onarımı vs.)
- Belediye ya da muhtarlığın sitenize sunduğu hizmetler nelerdir? Ne tür bir ilişki söz konusu?

2. Fiziksel Kapsam Çerçevesinde Site Yönetimine Sorulan Sorular

- İnşaatın başlama ve bitiş tarih nedir?
- Toplam inşaat alanı ne kadardır?
- Toplam nüfus (planlanan, yaşayan) ne kadardır?
- Bina ve konut birim sayısı nedir?
- Konut tipleri nelerdir?
- Sitenizdeki ortak alanlar ve donatılar nelerdir?
- Bu ortak alanlar ve donatıların kullanım yoğunluğu nedir? Çoğunlukla kimler (çocuk, genç, kadın, erkek, yaşlı) tarafından ve hangi zaman (hafta içi, hafta sonu, sabah, öğle, akşam) dilimlerinde kullanmakta?

3. Çevresel Kapsam Çerçevesinde Site Yönetimine Sorulan Sorular

- Çöp toplama ve katı atık sisteminiz nasıl? Bu konuda talep ve eğilimler var mı?

- Kişi başına düşen yeşil alan miktarı nedir?
- Sitenizde enerji ve su kullanımına (Bahçe sulama, ışıklandırma vs.) yönelik olarak tüketimde tasarrufu sağlayıcı bir yöntem mevcut mu?
- Konut başına düşen özel araç sahipliği ne kadardır?
- Site sakinlerine sunulan bir sağlık hizmet mevcut mu?

4. Ekonomik Kapsam Çerçevesinde Site Yönetimine Sorulan Sorular

- Site sakinleri genellikle kentin hangi bölgesinde ve hangi sektörde çalışıyor?
- Sitenizde kaç kişi çalışıyor ve çalışanlar nereden geliyor?
- Site sakinleri genellikle boş vakitlerini site içinde mi yoksa başka bölgelerde mi geçirmektedir? (AVM, kent merkezleri vs.)
- Aylık aidatlar ne kadardır?
- Bakım giderleri (yeşil alan, yollar, evler) ne kadardır?

5. Sosyal Kapsam Çerçevesinde Site Yönetimine Sorulan Sorular

- Sitenizin güvenlik sistemi nedir?
- Genel olarak site sakinlerinin eğitim durumları nedir?
- Genel olarak site sakinlerinin gelir durumları nedir?
- Sitenizde hırsızlık olayı yaşanmış mıdır?
- Sitede yaşanan sorunlar nelerdir?
- Ortak kullanım alanları sitedeki kullanıcı sayısına göre yeterli mi?
- Ev sahipliği ve kiracı oranı nedir?